

Film Vojka Duletiča po delu Ivana Cankarja

Na KLANCU

slovenski barvni film

v nedeljo 12. marca 1972
ob 17. uri v Št. Jakobu v Rožu, Kino Janach

V glavnih vlogah
Štefka Drolčeva

Janez Bermež, Tone Kuntner
Lučka Drolc-Uršič, Ivan Jezernik

Fotografija
Mile De Gleria

Proizvodnja
Vesna film

Slovenska
prosvetna
zveza

VESNA
FILM

v sodelovanju z Ljubljansko banko

VRHNIŠKI RAZGLEDI 10

VRHNIŠKI RAZGLEDI

leto 10

VRHNIŠKO MUZEJSKO DRUŠTVO
VRHNIKA 2009

JR 108218

MARIJA OBLAK ČARNI OB 10. ŠTEVILKI VRHNIŠKIH RAZGLEDOV	6
POLONA ZALOKAR HIŠE SE SPREMINJAJO, SLEDOVI OSTAJAJO - II VRHNIŠKO GRADIŠČE SKOZI STOLETJA	9
MARIJA HABIČ SPOMINI NA NAŠO MLADOST V GRADIŠČU	52
MARJAN SEDEJ GRADIŠČE 9 - PREČUDOVITI DOM	55
JANEZ KOS PODLOŽNIKI SAMOSTANSKEGA ZEMLJIŠKEGA GOSPOSTVA BISTRA V VERDU, NA MIRKAH IN V PODLIPI TER V DRUGIH KRAJIH LETA 1659	58
RADOSLAV TOMAŽ GROM ŽIVLJENJEPIS VETERINARSKEGA PODPOLKOVNIKA IVANA GROMA	64
JOŽE JURCA ŽIVLJENJEPISU VETERINARŠKEGA PODPOLKOVNIKA IVANA GROMA NA ROB	72
TATJANA HOJAN MARIJA MARINKO (1886–1934), UČITELJICA	81
TATJANA HOJAN EMIL MILAN SCHIFFRER (1881–1930), UČITELJ IN ŠOLSKI UPRAVITELJ	84
TATJANA HOJAN ANTONIJA ZAVRŠNIK (1890–1939), UČITELJICA	88

IGOR KORŠIČ IDEALIST NA KLANCU	92
MATEJA GLUŠIČ, ELICA BRELIH RAZVOJ GLASBENIH DEJAVNOSTI NA VRHNIKI	101
JANEZ ŽITKO SEZNAM PRIIMKOV IZ KRSTNIH MATIČNIH KNJIG VRHNIKE 1633-1745	121
MILENA ŽIVEC SOKOLSKO GIBANJE NA VRHNIKI	133
ZDENEK MOHAR O ŠPORTU NA VRHNIKI PO VOJNI	150
FRANC BEKŠ VAJENEC PRI MOJSTRU SIMONU NA VRHNIKI	162
BRANKO STANOVNIK NAGOVOR OB ODKRITJU SPOMENIKA VRHNIŠKIM KRASOSLOVCEM: IVANU MICHLERJU, FRANCETU HABETU IN PETRU HABIČU	167
GAŠPER TOMINC VRHNIŠKA KRONIKA OD DECEMBRA 2008 DO NOVEMBRA 2009	169
LEOPOLD LÉNARD BOROVNIŠKI MOST	186
MARIJA OBLAK ČARNI DELO MUZEJSKEGA DRUŠTVA VRHNIKA V LETU 2008	192
ZDENKA OBAL, MOJCA OKORN BIBLIOGRAFIJA VRHNIŠKIH RAZGLEDOV 1-9	196

OB 10. ŠTEVILKI VRHNIŠKIH RAZGLEDOV

Jubilejni 10. zvezek Vrhniških razgledov je pred nami in ima podobno kot prejšnji dokaj raznoliko vsebino.

Začenja se z vrhniškim Gradiščem Polone Zalokar: **Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo – II, vrhniško Gradišče skozi stoletja.** Avtorica je zbrala gradivo v arhivih in tudi na terenu s pomočjo sedanjih in nekdanjih stanovalcev. Nanizala je zgodbe hiš in ljudi v tem najstarejšem poseljenem predelu Vrhnik. O lepi brezskrbni mladosti in dobrih ljudeh v Gradišču pripovedujeta zapisa Marije Habič: **Naša mladost v Gradišču** in Marjana Sedeja: **Gradišče 9 – prečudoviti dom.**

Nato nam Janez Kos v članku **Podložniki samostanskega zemljiškega gospostva Bistra v Verdu, na Mirkah in v Podlipi ter drugih krajih leta 1659** prikaže del podobe prebivalcev in njihovega življenja pred stoletji. Ko našteva njihovo imetje, dajatve, ki so jih bili dolžni izročati samostanu, tlako, ki so jo opravljali pri sekanju lesa, žganju apna, čolnarjenju, obdelavi njiv in vrtov, nam posebej vzbudi zanimanje beseda »paradeis« v zvezi z zelenjavnimi vrtovi. Ali so v Bistri res gojili paradižnik že dobro desetletje po tem, ko ga prvič najdemo (zapisanega) v Evropi?

V prispevkih Radoslava Groma: **Življenjepiš veterinarskega podpolkovnika Ivana Groma** in Jožeta Jurca: **Življenjepis veterinarskega podpolkovnika Ivana Groma na rob** je podan zanimiv opis življenja in dela znanega vrhniškega živinozdravnika Ivana Groma. Prikazuje pa tudi zgodovino dunajske Visoke veterinarske šole, kjer so se Ivan Grom in drugi naši veterinarji nekoč šolali, in zgodovino nastanka veterinarske stroke.

Tatjana Hojan tudi v tem zvezku nadaljuje z življenjepisi vrhniških učiteljev. Tokrat nam predstavlja **učiteljico Marijo Marinko (1886–1934)**, po rodu Vrhničanko, **učitelja in šolskega upravitelja Emila Milana Schifrerja (1881–1930)** in **učiteljico Antonijo Završnik (1890–1939).**

V članku **Idealist na klancu, Težave s Cankarjem in filmom** Igor Koršič ob filmih *Na Klancu* in *Idealist*, posnetih po znanih Cankarjevih romanih *Na Klancu* in *Martin Kačur*, razmišlja o sprejemanju Cankarja med Slovenci, položaju filma pri nas in o možnosti filmske adaptacije literarnih del.

Mateja Glušič in Elica Brelih sta v obsežnem članku **Razvoj glasbenih dejavnosti na Vrhnikih** prikazali bogato glasbeno življenje na Vrhnikih. Sežeta od prvih znanih začetkov s cerkvenimi pevskimi zbori do

sodobnih zborov in orkestrrov. Dragocena sta intervjuja s pomembnima, danes že pokojnima vrhniškima glasbenikoma, s Stanetom Habetom in Tonetom Jurjevčičem.

Rodoslovcem in tistim, ki jih zanima izvor lastne družine, bo dobrodošel **Seznam primkov iz krstnih matičnih knjig na Vrhniki iz let 1633–1745**, ki ga je skrbno pripravil Janez Žitko.

Mileni Živec je v članku **Sokolsko gibanje na Vrhniki** uspelo, kljub temu da je bil arhiv vrhniškega Sokola ob okupaciji leta 1941 uničen, dokaj verno prikazati živahno in prizadevno delo članov Sokola na področju telovadbe in na kulturnem področju. Z velikim prizadevanjem je po arhivih v drugih fondih našla podatke o dogajanjih na Vrhniki, ki jih je dopolnila s svojimi spomini in bogato ilustrirala s slikovnim gradivom.

Prav tako nam pretežno po spominu napisan članek Zdeneka Moharja **O športu na Vrhniki po drugi svetovni vojni** lepo prikazuje množično udejstvovanje vrhniške mladine v športnih organizacijah in klubih, čeprav tokrat opisuje le udejstvovanje moške mladine.

Sledi kratek zapis Franca Bekša **Vajenec pri mojstru Simonu na Vrhniki**, odlomek, natisnjen po rokopisu za knjigo Prvi borci, ki je izšla pri založbi Borec leta 1976. Avtor v njem slika položaj obrtnika in vajencev v tridesetih letih – letih krize – v prejšnjem stoletju.

V nadaljevanju objavljamo razmišljanje Branka Stanovnika **Nagovor ob odkritju spomenika vrhniškim krasoslovcem: Ivanu Michlerju, Francetu Habetu in Petru Habiču**, ki ga je povedal lani decembra v Močilniku.

Po **Vrhniški kroniki od decembra 2008 do novembra 2009**, ki jo je tudi tokrat pripravil Gašper Tominc, objavljamo še kratko poročilo Marije Oblak Čarni o **delu Muzejskega društva v letu 2008 in načrtih za leto 2009**.

Sledi povest Leopolda Lénarda **Borovniški most** s komentarjem Janeza Kosa. Avtor je svojo pripoved podnaslovil »Pravljica z borovniškega barja«. Objavil jo je leta 1915 v Slovincu kot podlistek. V njej popisuje zalivanje in zasipanje gradbenih jam ob gradnji borovniškega mosta. To naj bi ljudje pripisovali Divjemu možu, ki je »branil svoje kraljestvo« in ga je bilo treba podkupiti s človeškimi žrtvami.

Na koncu objavljamo **Bibliografijo** prispevkov v prejšnjih zvezkih, ki sta jo *kot darilo* za jubilejno deseto številko Vrhnikiških razgledov pripravili Zdenka Obal in Mojca Okorn iz Cankarjeve knjižnice na Vrhniki.

Vrhnika, 23. novembra 2009

Marija Oblak Čarni
urednica

HIŠE SE SPREMINJAJO, SLEDOVI OSTAJAJO - II

VRHNIŠKO GRADIŠČE SKOZI STOLETJA*

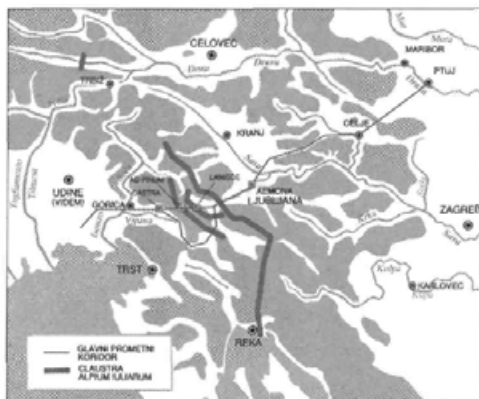

Vrhniko leži ob pomembni stari trgovski poti, ki je povezovala Apeninski polotok s kraji ob Donavi. Pri Ptujju se je pot cepila proti severnim deželam - t. i. jantarna pot - in na jug proti dolenskim prazgodovinskim središčem.¹ O pradavni trgovski poti govori tudi grška legenda o Argonavtih, ki so z ladjo Argo potovali po kraku Donave navzgor vse do Vrhniko, od koder so nadaljevali pot po kopnem do severnega Jadrana ter se po morju vrnili v domovino.²

Na osnovi izkopanin iz obdobja starejše in delno mlajše železne dobe lahko sklepamo, da je bilo ozemlje današnje Vrhniko naseljeno že pred prihodom Rimljanov. Iz teh časov naj bi izviralo vrhniško *Gradišče*, ki je pustilo sledi v ledinskem imenu do današnjih dni.³

Arheološka izkopavanja na področju *Gradišča* so odkrila dolgotrajno poselitev Vrhniko, ki se je začela najkasneje sredi 1. stoletja in se nadaljevala s prekinitvami v pozno antiko. Pri tem so bile odkrite različne gradbene podrobnosti, našli pa so tudi številne drobne predmete: keramiko, stekleno posodje in novce ter eno najpomembnejših najdb - reliefno okrašeno kamnito preklado, ki priča o obstoju monumentalne antične arhitekture v Nauportu.⁴

V 3. ali 4. stoletju je bila v *Gradišču* zgrajena trdnjava s peterokotnim tlorisom. Skupaj s trdnjavama na Hrušici in v Ajdovščini je bila vključena v obrambni sistem rimskega cesarstva *Claustra Alpium Iuliarum*,⁵ ki je ščitil rimski imperij pred vdori barbarskih plemen z vzhoda.

1. Vojaški sistem trojnih zapor proti Italiji.
(Avtor skice: Matej Zupančič)

Kljub sorazmerno nižinski legi je bila trdnjava naravno zavarovana z globokimi vrtačami in manjšimi potoki. Po zaslugi prvega sistematičnega raziskovalca antičnih ostankov v *Gradišču* arheologa S. Jennyja leta 1900 je nastala zelo dobra skica utrdbe. Imela je 2,3 m debelo kamnito obzidje z 0,3 m široko

*Razstava z enakim naslovom je bila odprta v Cankarjevem domu na Vrhniko od 16. junija do 13. oktobra 2009.

stopničko na notranji strani temeljev. Obzidje, ohranjeno v višini od 1,5 do 2,3 m, je bilo na zahodni strani grajeno na živi skali, na vzhodnem delu pa na ilovici. V vogalih je imelo okrogle obrambne stolpe s premerom 5,35 m. Ostanek južnega dela utrdbe je viden ob vhodu na pokopališče. Na stranicah so bili pravokotni obrambni stolpi v izmeri 6 m x 3,1 m. V župnijskem sadovnjaku znotraj utrdbe so odkrili 0,57 m široke zidove neke stavbe, na južni strani utrdbe pa so izkopali ostanke rimske ceste, ki je vodila iz trdnjave in je morala potekati čez sredino trdnjave proti izhodu na severnem obzidju.⁶ Cestišče, debelo 0,40 m in široko 3,45 m, je bilo sestavljeno iz velikih lomljencev, vezanih na malto.⁷

3. Ostanke obrambnega stolpa antične trdnjave, 3. – 4. stoletje. (P. Habič, J. Rode: Vrhnika, 1988)

posod in »zelo koničasto« dno amfore. S Tršarjevega zemljišča izvira pečatna oljenka in na dvorišču *Kordiševe* hiše so pri kopanju jarka odkrili republikanski novc.⁸ Pri oranju njiv za *Košutovo* hišo pa so domačini našli na razne ostaline v zemlji,⁹ kar kliče k nadaljevanju raziskovanja tega področja.

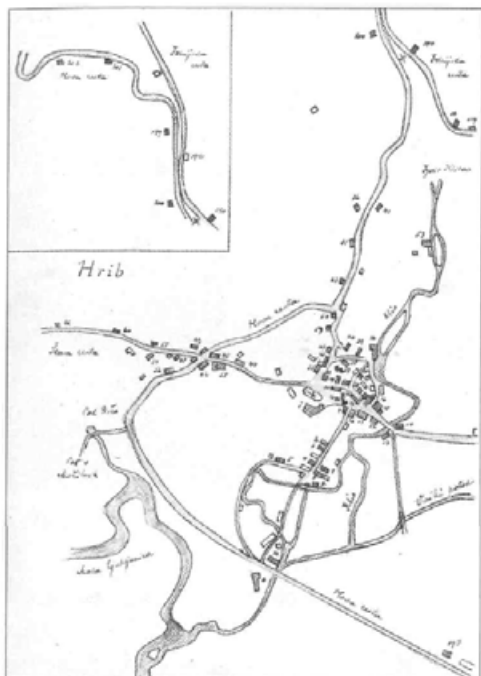
4. Rimska oljenka iz Gradišča. Na dnu nosi pečat izdelovalca Vibiani. (Hrani Narodni muzej Slovenije. Foto: T. Lauko)

2. Tloris utrdbe v Gradišču, M 1 : 8640. (S. Jenny: *Jahrbuch der Zentralkommission IV*, 1906)

V notranjosti trdnjave je bilo doslej odkritih zelo malo najdb. Pri širjenju pokopališča leta 1876 so našli novce cesarjev Vespazijana, Domicijana, Konstancija II., Valentinijana, Valensa in Teodozija. V župnijskem sadovnjaku so našli še nož, črepinje keramičnih

S prenehanjem živahnega cestnega prometa na poti Ljubljana–Hrušica–Ajdovščina ob koncu 4. ali začetku 5. stoletja je utihnilo tudi življenje v Nauportu. Odlično lego so izkoristili spet v srednjem veku, ko se je na levem bregu Ljubljanice razvilo naselje Breg,¹⁰ na pobočju vzpetine pa se je v okolici cerkve sv. Pavla razvilo samostojno naselje Hrib.¹¹ Hrib je leta 1824 premožgel 64 hišnih števil, od tega je pripadalo *Gradišču* deset hišnih števil, in sicer skupaj s Tomšičevo in z Oblakovo hišo ob novi, današnji Tržaški cesti.

5. Načrt Hriba iz leta 1824. (Osebni arhiv Rafaela Ogrina.)

V drugi polovici 18. stoletja je večina hiš v Gradišču pripadala škofijski posesti. Prebivalci so se ukvarjali pretežno s kmetijstvom. Dajatve so oddajali cerkveni gosposki na Vrhniki. Izjema je bila hiša pri *Mlinu v vrbah*, ki je bila podložna samostanu Bistra. Lega naselja ob potoku je omogočila razvoj obrtnih dejavnosti. Najstarejši podatki o mlinarstvu segajo v leto 1596, ko se omenja *Mlin v vrbah*, nekoliko kasneje pa Obrezov oziroma Tomšičev mlin. Zaradi novo zgrajene ceste leta 1806 in južne železnice leta 1857 so na Vrhniki in okoliških vaseh začele usihati obrti, vezane na promet, razcvetelo pa se je žagarstvo. V Gradišču je de-

lovala Obrezova, kasneje žaga Mihaela Tomšiča, in žaga Ivana Tomšiča. Ob Hribskem potoku je bilo splošno razširjeno tudi usnjarstvo, s katerim so se ukvarjali pri *Čempuhovi*, *Ruparškovi*, *Grogarjevi* in obeh Tomšičevih hišah. Manjše obrtne delavnice so se proti koncu 19. stoletja začele razvijati v usnjarsko industrijo z več zaposlenimi in s trgovino.

Premožnejši posestniki so svoje velike stanovanjske hiše delili s podnajemniškimi družinami – gostači.¹² Med njimi so prevladovali dninarji, ki so se preživljali z delom na polju, travniku ali v gozdu.¹³ Med posamezniki so bili tudi učitelji, klobučarja, kovača, dimnikar in okrožni dimnikar, strojarski pomočniki ter vojaški preprežnik. Usnjarska industrija je privabila na Vrhniko veliko priseljencev iz drugih slovenskih pokrajin, ki so si poiskali stanovanje pri privatnikih v *Gradišču* ali pozneje v delavskih stanovanjih in blokkih. V obdobju med vojnama so se jim pridružile učiteljske in notarska družina, po drugi svetovni vojni pa več oficirskih družin iz nekdanjih jugoslovanskih republik.

Dolga stoletja so gradiško pokrajino prekrivala polja in travniki z velikimi lesenimi kozolci. V idilično vaško okolje je po drugi svetovni vojni posegla Industrija usnja Vrhnika, nastala na temeljih Pollakove usnjarne, ki je ob spodnjem delu ulice Gradišče postavila več stanovanjskih blokov in pomožne zgradbe. Zgornji del ulice z bogato stavbno dediščino je ohranil arhitekturno zasnovo iz 19. stoletja, na novo so bile sezidane le *Ponebškova*, *Rijavčeva* in *Milanova* hiša. *Čempuhova* hiša pa je bila podrt in zgrajena na novo.

6. Vrhnika na razglednici iz leta 1909, v ospredju Gradišče. (Osebni arhiv Rafaela Ogrina)

7. Razglednica Vrhnike z Gradiščem, odposlana dne 27. 9. 1938. (Osebni arhiv Rafaela Ogrina)

Opisi hiš so različno dolgi. V uvodu vsakega opisa so podani najprej osnovni podatki o hiši; letnice v oklepajih pomenijo leto arhivskega ali ustnega vira. Nato sledi zgodovinski oris hiše od 70. let 18. stoletja, pri *Mlinu v vrbah* celo od leta 1596, do današnjih dni, s poudarkom na njenih lastnikih, stanovalcih in dejavnostih, s katerimi so se preživljali. Večina starejših podatkov izvira iz matičnih

knjig, statusov animarum in popisov prebivalstva, mlajši pa iz ustnega izročila. Zaradi precejšnje umrljivosti otrok v preteklosti se v nekaterih družinah njihova imena ponavljajo. Arhivske vire in spomine domačinov dopolnjujejo ohranjeni stari načrti hiš in pomožnih stavb domačih gradbenih mojstrov ter dragocene fotografije iz družinskih albumov, pa tudi sodobne fotografije hiš.

8. Panorama Gradišča, 2009. (Foto: Franci Dovč)

ČEMPUH, Gradišče 1

(Foto: Š. Habič)

9. Naslov: Hrib 10 (1824, 1890), Vrhnika 264 (1914), Gradišče 1 (1934)

Domača imena: Rihar (1857, 1870), Čempuh (1890), Čempuh (1914)

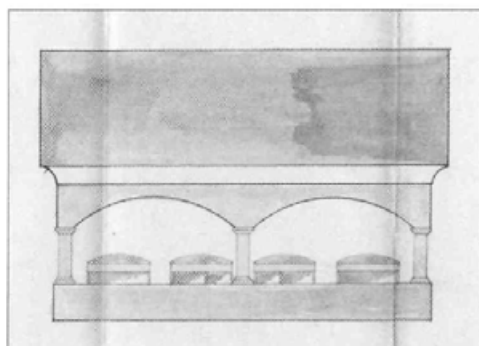
Lastniki: Jakob Rihar (1824, 1838), Anton Stržinar (1870, 1879), Jakob Stržinar (1899, 1914), Urša Stržinar (1934), Jakob Stržinar sr. (1942), Mimi Stržinar (1977), Jakob Stržinar ml. (1985), Simon Stržinar (2008)

Dejavnost: usnjarstvo (1801), klobučarstvo (1870), kovaštvo (1898), gostilna (1914), žganjekuha, slikarstvo in pleskarstvo Žvegelj (med vojnama), kmetija (po drugi svetovni vojni)

Konec 18. in v prvi polovici 19. stoletja je bil lastnik domca¹⁴ usnjar Jakob Rihar. S prvo ženo Jero Oblak je imel sina Luko (roj. 1798) in hčer Nežo (roj. 1800). Z drugo ženo Jero Vrhovc je imel otroke: Jakoba (roj. 1801), Primoža (roj. 1803), Marijo (roj. 1806), Uršulo (roj. 1808), Matevža (roj. 1810), Heleno (roj. 1814), Andreja (roj. 1816), Mihaela (roj. 1818) in Uršulo (roj. 1823). Hči Helena se je poročila s kovačem Gašperjem Čelešnikom, s katerim sta živela v tej hiši. Imela sta otroke: Antona (roj. 1842), Nežo (roj. 1844), Heleno (roj. 1845), Janeza (roj. 1848), Ano (roj. 1852) in Heleno (roj. 1855); poleg Čelešnikovih pa zasledimo pri hiši sredi 19. stoletja prvič priimek Stržinar.

Leta 1870 je bila hiša že last Antona Stržinarja (1834–1887), rojenega v sosednji hiši

pri Čempuhu. S seboj je prinesel novo domače ime, stara Čempuhova hiša pa je bila konec 19. stoletja prazna in kasneje podrtá. Anton je svojo hišo oddajal klobučarju Janezu Štularju (roj. 1820 na Vrhniku) in ženi Viktoriji z otroki Francem, Karlom, Ano in Viktorijo, sam pa je z ženo Elizabeto Korenčan - Lizo (1832–1905) iz Bistre živel v Verdu. Imela sta petnajst otrok. Jožef (1857–1927), Franc (1859–1929), Jera (1861–1948), Jakob (1862–1926), Marija - Mici (1864–1953), Elizabeta (roj. 1866), Anton (roj. 1866), Janez (1867–1945) in Nace (1870–1952) so bili rojeni v Verdu, Gregor (1869–1914), Anton (1871–1946/48), Ivana (roj. 1873), Frančiška (roj. 1875), Andrej (roj. 1877) in Andrej (roj. 1879) pa v Gradišču. Jožef je postal duhovnik, služboval je v Katinari pri Trstu. Po boleznih se je preselil na Vrhniko h Kožuhu k sestri Mariji, poročeni Tomšič. Ostali fantje so se izučili raznih poklicev. Franc je ostal v Verdu in se tam poročil, Jera pa se je poročila k Rozmanu na Vrzenec.

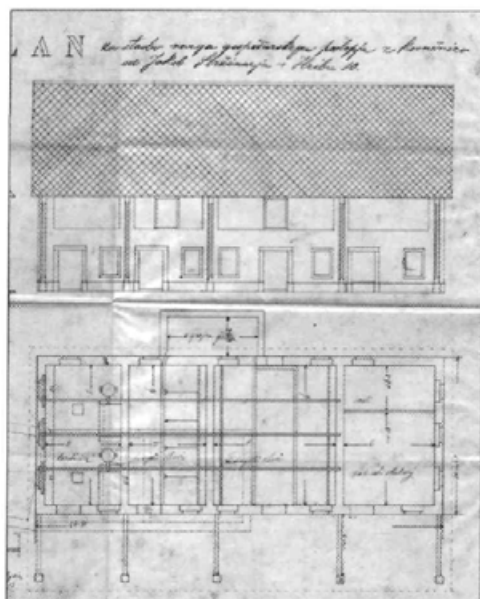
10. Načrt za lopo Antona Stržinarja, 1877. (ZAL, VRH 2)

Konec 19. stoletja je v hiši živela gospodinja in vdova Liza Stržinar z otroki. Pri hiši je stanoval tudi pastir Miha Umek iz Horjula, nekoliko kasneje pa tudi Jože Debevec, kovaški učenec iz Borovnice.

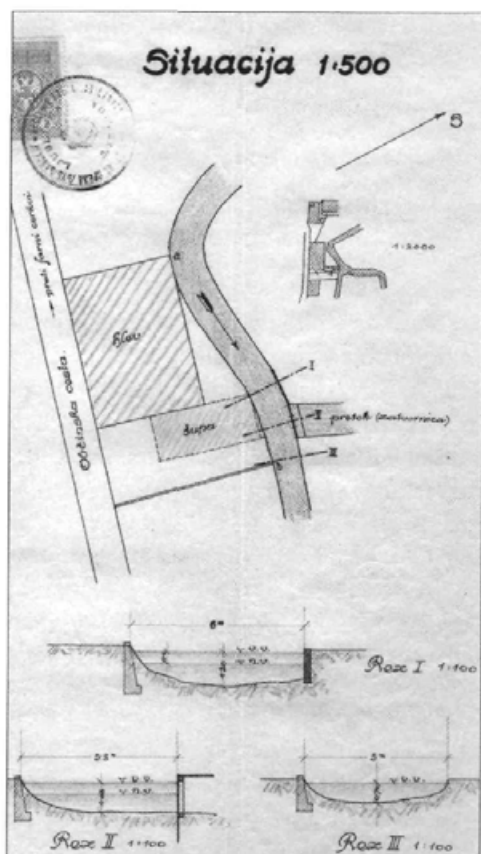
Leta 1899 je postal gospodar hiše sin Jakob Stržinar (1862–1926), izučen kovač in gostilničar. Poročen je bil z Marijo Mesec (1878–1909) s Stare Vrhnike, s katero sta

imela osem otrok, Franca (roj. 1899), Franca (roj. 1900), Marijo (roj. 1902), dvojčka Filipa in Jakoba (roj. 1904), Antonijo (1905–1981), Vincencija (roj. 1907) in Jožefa (1909–1917). Jožef je utonil pri kopanju v bajerju. Njegovo smrt pretresljivo opisuje Karel Grabeljšek v knjigi »Cerkveni maček«. Ostali so umrli v otroštvu. Preživela je le Antonija - Tonca, ki se je v svojem 31. letu starosti poročila z Matevžem Nagodetom, *Meletovim* z Mirk. Imela sta tri hčerke, Metko, Barico in Marijo. Pri *Čempuhu* so leta 1900 živeli še hlapec Franc Čepon, kovaški učenec Jože Stopar ter teta in vdova Meta Juvančič skupaj s sorodnico Ivano Juvančič. Deset let kasneje omenjajo še hlapca Antona Galiča in Ignaca Voljča ter dekli Franciško Istenič in Ivano Jerina. Po

nar sr. (1910–1977) je končal kmetijsko šolo v Šentjurju in podedoval domačijo z gostilno, Franc (1911–1983) pa nekdanjo Jelovškovo žago in mlin ob Hribskem potoku. Jakob se je leta 1939 poročil z Mimi Cerk. Imela sta otroke Marijo - Marušo, poročeno Javornik, Jakoba, Heleno, poročeno Juvan, in Marjeto - Meto, poročeno Brenčič. Vsi živijo na Vrhniki. Po Jakobovi smrti je kmetijo vodila mama Mimi, od leta 1985 pa sin Jakob Stržinar ml. (1946–2008), strojni inženir, poročen z zdravnico dr. Vido, rojeno Keber, iz Zadvara pri Ljubljani. Jakob je zadnja leta opustil hlev v *Gradišču* in začel z intenzivno rejo krav na Barju. Njegovo delo danes nadaljuje sin Simon, ki živi v domači hiši z družino in mamo Vido.

11. Načrt novega gospodarskega poslopja s kovačnico Jakoba Stržinarja, 1898. (ZAL, VRH 2)

12. Situacija Stržinarjevega hleva in lope, 1904. (ZAL, VRH 2)

Marijini smrti se je Jakob Stržinar ponovno poročil z Uršulo Slabe (1872–1942), *Zecovo* iz Blatne Brezovice, s katero sta imela sinova Jakoba in Franceta. Po njegovi smrti leta 1926 je posestvo in gostilno z žganjekuho vodila najprej vdova Uršula, po njeni smrti pa se je posestvo razdelilo. Sin Jakob Strži-

13. Čempuhova hiša z gostilno, z desne Jakob in Antonija Stržinar. Napis na tabli desno: »V. Žvegelj, slikarstvo in pleskarstvo«, okoli 1930.

Čempuhova hiša z gostilno in velikim gospodarskim poslopijem, v katerem je bila velika kovačija do leta 1935, je imela nasproti hleva tudi lep vrt z leseno uto. Na njem so za goste kasneje uredili balinišče, kjer so balinali skozi vse poletje, posebno živahno pa je bilo ob nedeljah po maši. Kuhali so tudi žganje. Ob sami gostilni so v prizidku z vhodom z Voljčeve ceste Žontovi s Stare ceste prodajali meso. Za hišo je stala velika zidana ledenica za hlajenje pijače, predvsem piva. Leta 1947 je bila gostilna zaprta. Staro hišo – gostilno, dolgo preko 20 metrov, so leta 1948 podrli in postavili novo po načrtu tesarskega mojstra Alojza Jurjevčiča – Mežnarjevega s Hriba. Prvo nadstropje nove hiše je sofinancirala Industrija usnja Vrhnika, zato so v njem stanovali njeni zaposleni. Med njimi je bila najdlje družina Bojana Podbregarja, ki je bil komercialni direktor tovarne, nato pa še usnjarski tehniki: Rado in Viktor Žarkovič, Toni Sokač,

Milan Baretič, Franc Rihar, Slava in Boris Pišorn, Marjan Hrestak, Brane Pesek in drugi. Po požaru leta 1968 so prenovili tudi gospodarsko poslopije.

14. Pred Čempuhovo gostilno. Z leve: Franc Stržinar, Janez Hodnik Žontov, Čempuhova Antonija, Kranjc Vilko, Čempuhova mati Uršula, spredaj: Elko Jesenovec z otrokom na kolesu, Katarinovcev Nace in Milan Tršar (s kravatno), okoli 1930.

MILAN, Gradišče 2

(Foto: Š. Habič)

15. Naslov: Gradišče 12 (1950), Gradišče 2 (1958)

Domača imena: Tršarjev Milan, Milan

Lastniki: Milan Tršar (1945), Francka Tršar (1988), Anka Peunik (2005)

Začetki stanovanjske hiše segajo v leto 1943. Postavil jo je Milan Tršar (1915–1988), *Grogarjev*, na parceli, ki jo je dobil doma. Načrt je zaupal tesarju Alojzu Jurjevčiču, gradnjo pa zidarskemu mojstru Jakobu Celarcu.

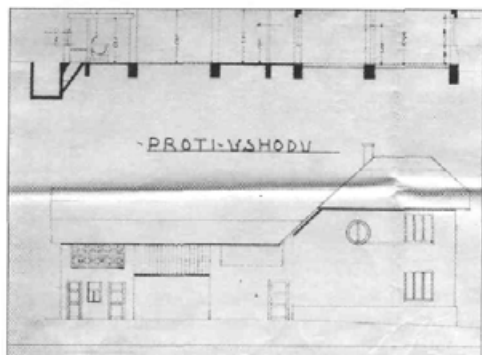

16. Žig Jakoba Celarca, 1938. (ZAL VRH 2)

Hiša je bila dokončana leta 1945. V hiši je živel z ženo Francko Jesenovec (1915–2005), *Jerebovo* s Stare Vrhnike. Stanovanje sta veliko let nudila tudi najemnici, šivilji Tereziji Martinčič, ki je hodila šivat po hišah, nato pa se je zaposlila v Industriji usnja Vrhnika. Milan je končal Kmetijsko šolo na Grmu in kot navdušen sadjar za hišo negoval velik sadovnjak z žlahtnimi sortami, ki sta ga zasnova z očetom Francem pred drugo svetovno vojno. Milan je bil tudi spreten lovec, celo na voluharje. Francka je obdelovala *lehe* (njive) pred hišo in vsako leto zredila dva prašička. Januarja so napravili koline. Milan in Francka sta bila dobra pevca, zato se je pri hiši pogosto in rado pelo. Danes je lastnica hiše, ki se trenutno obnavlja, njuna hčerka Anka, dipl. ing. kemije, poročena Peunik. Živi v Celju. Z možem Andrejem, s sinom Markom in hčerko Polono se pogosto vrača domov.

18. Francka in Milan Tršar, 1979.

17. Del načrta stanovanjske hiše Milana Tršarja, 1943.

19. Pogled proti vhodu v hišo, 2009. (Foto: Špela Habič)

KATARINOVČ, Gradišče 3

(Foto: Š. Habič)

20. Naslov: Hrib 2 (1824, 1890), Vrhnika 263 (1914), Gradišče 2 (1934)

Domača imena: Karle-pek (1857), Bek (1870), Umk (1890), Urban (1914)

Lastniki: Matija – Matjaž Hofman (1824, 1838), Janez Umk (1870, 1879), Urban Reven (1890, 1914), Anton Kunstelj (1934), Tončka Kunstelj, Miha Kunstelj, Boštjan Debevec

Dejavnost: tretjinska kmetija (1870) (Foto: Špela Habič)

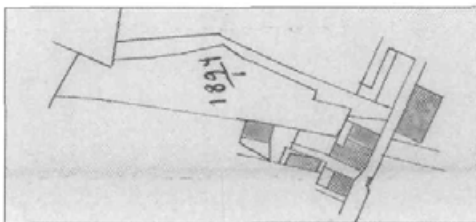
V zadnji četrtini 18. in v začetku 19. stoletja je v hiši živelo pet gostaških družin: Janez in Lucija Ruan s sinom Simonom, Matija in Marjeta Tavčar z otroki Janezom, Heleno in Luko, Urban in Jera Habijan s sinom Antonom, Janez in Mica Medved s sinovoma Gašperjem in Janezom ter Tomaž in Maruša Petkovšek s sinom Jurijem. Sledil jim je prvi znani lastnik domca Janez Dormiš z ženo Marijo Jerina in otroki Antonom, Jero in Marijo, rojenimi med leti 1811 in 1818.

Naslednik posesti Matija Hofman je bil rojen leta 1777 staršema Matiji Karlu Hofmanu in Barbari Zobec na Bregu 11, v današnji *Hočevanjevi* hiši. Svojo rojstno hišo je zamenjal za tukajšnjo hišo Hrib št. 2.¹⁵ Matija je potomec druge veje znane stare vrhniške rodbine Hofmanov; predstavniki prve pa so opravljali pošto službo za Vrhniko med leti 1684 in 1762.¹⁶ Matija Hofman je imel z ženo Elizabeto Tomic sina Janeza (1831–1900). Hišo je oddajal zemljaku¹⁷ Mihaelu Hladniku, njegovi ženi Heleni Tomšič in

sinu Janezu ter gostačem Jeri in Matevžu Riharju s hčerjo Nežo ter Jeri in Matevžu Dolencu s sinom Jakobom.

Sredi 19. stoletja zasledimo na tretjinski kmetiji gostaški družini Šepec in Umek. Janez Um[e]k (roj. 1833) s Hriba je najkasneje leta 1870 postal tudi novi lastnik posesti. Z ženo Heleno Krištof (roj. 1839) je imel sina Janeza (1868–1875), kasneje pa z drugo ženo Ivano Telban še Martina (1877–1961) in Janeza (1880–1881). Z njimi je živel tudi Janez Hofman. Dokaj veliko hišo sta oddajala še dninarju Janezu Gutniku iz Bevk z ženo Uršulo Skodlar ter gostačem Luciji Treven, Heleni Šinkovec s sinom Šimnom in hčerjo Marijo ter Jeri Sadu[n] z otroki Ivano, Lovrencem, Marijo, Karolino, Janezom in Frančiško. Jerina družina se je preživljala z dninarskim delom in se kasneje preselila v Steindorf, okraj Feldkirchen na Koroškem. Janezu Hofmanu se je leta 1877 rodila hči Leopoldina, ki se je komaj petnajstletna poročila, sam pa se je odselil [na Dunaj]. Leta 1877 in 1879 so pri hiši prebivali še klobučar Karel Štular z ženo Ano Žonta in strojarski pomočnik Janez Turk z ženo Terezijo Hren.

Konec 19. stoletja je mala kmetija prešla na Urbana Revna (1857–1914) iz Žirovskega Vrha. Z ženo Marijo Demšar (1857–1900), prav tako iz Žirovskega Vrha, sta imela otroke: Marijo (1883–1959), Frančiško (1884–1932), Franca (roj. 1886) in Jero (roj. 1889). V hiši sta nudila prostor tudi dekli Mariji Mrzlikar z Zaplane, ki je imela ob sebi sina Antona Možino (roj. 1874), čevljarjskega učenca.¹⁸

21. Situacijski načrt prvotno prtilične hiše Urbana Revna, 1907. (ZAL VRH 2)

Vdovec Urban se je leta 1906 poročil z Marijo Maček (1870–1951) iz Št. Jošta, pred začetkom prve svetovne vojne pa je tudi ona ovdovela. Hišo je leta 1922 prodala Vrhničanu Antonu Kunstlju (1893–1979) ter ostala v hiši kot preužitkarica. Anton, ki je najprej živel pri *Kržetu* na Idrijski cesti, se je leta 1920 poročil z Ivano Jelovšek (1895–1983) z Zaplane. V zakonu se jima je rodilo šest hčera: Ivanka (1921–2002), Štefka (roj. 1922), Tončka (1924–2004), Marta (roj. 1926), Jožica (roj. 1929), poročena Petrovčič, in Marija (roj. 1935), poročena Japelj. Anton je s konji odvažal les iz gozda. Ker je bil priden sekač, udarnik, je za nagrado dobil radio »Savica«. Ivana je skrbela za otroke ter hodila na dnino k bližnjim kmetom. Pri hiši so imeli kravo mlekarico, v svinjaku pa so redili dva prašiča za meso. Kunstljeva sta v letih 1953–1954 obnovila hišo ter jo dvignila za eno nadstropje. Hčere so se omožile; doma je ostala le Tončka, ki je skrbela za starše. Njen sin Miha Kunstelj, mornar, je hišo prodal sedanjemu lastniku Boštjanu Debevču.

22. Balinarja Milan Tršar (levo) in Franc Stržinar pred Čempuhovim vrtom. V ozadju Katarinovcova hiša, 1938.

Marija Japelj, rojena Kunstelj, se takole spominja svojega otroštva v *Gradišču*: »Na cesti ni bilo asfalta, to je bil prostor, kjer smo se otroci igrali. Skakali smo »tancanco« in se lovili po Tomšičevih kladah.«

23. Gradiški otroci se igrajo »Ali je kaj trden most?« Maruša Stržinar, Majda Hribar, Jana Rijavec, Marta Kukec, Janko Bermež, Marjanca Kranjc, Mitka Petrovčič, Marija Miklavčič, 1943. (Foto: Helena Miklavčič)

RIJAVEC, Gradišče 4

(Foto: Š. Habič)

24. Naslov: Vrhnika 399 (1914), Gradišče 3 (1934), Gradišče 4 (1958)

Domača imena: Jesenovec (okoli 1925)

Lastniki: Franc Tršar (1914), Marija Jesenovc (1934), Gabrijela Rijavec (1945), Nuša Rijavec Mrlak, Jana Rijavec Oblak in Jana Mrlak (1995)

Dejavnost: zobotehnik (pred drugo svetovno vojno)

25. Načrt za novo hišo Franca Tršarja, 1906.

živela z možem Gašperjem (u. 1945). Imela sta sedem otrok. Hčerka Gabrijela - Ela (1903–1995) je bila poročena z Ivanom Rijavcem (1900–1976) iz Ozeljana²¹, Maistrovim borcem. Imela sta otroke: Nušo (roj. 1927), Miloša (1928–1995), Mirjam (1929–2005), poročeno Bižal, Jano in Gabrijela - Elka.

Pritlična zidana podolžna hiša ima simetrično dvokapno streho. V srednji osi ima veliko strešno frčado in na vsako stran po dve manjši. Fasada je členjena v rustiki v obliki horizontalnih pasov.¹⁹ Tone Mrlak je okoli leta 1975 spodnje stanovanje zaradi velike vlažnosti izoliral ter kamenje nadomestil z opeko, hiša pa je na zunaj ostala nespremenjena. Zidana je ob kamniti ograji, ki še sedaj predstavlja mejo s sosedom Stržinarjem.

Hišo je dal na svojem zemljišču postaviti Franc Tršar st. leta 1906. Stavba, ki je bila dograjena v enem letu, je obsegala kuhinjo, vežo, tri sobe in shrambo v pritličju ter podstrešno sobo.²⁰

V njej so leta 1910 prebivali posestnik in vdovec Franc Tršar st. s sestro Ano, nečakinja Antonija Peršič, uradnik Dragotin Seliškar z ženo Hedviko, zasebnica in vdova Ana Sandrini ter učitelj Ivan Štrekelj.

Okoli leta 1925 je hišo kupila Marija Jesenovc (1871–1940), rojena Brenčič, ki je tu

26. »Mali sosedje iz Gradišča«: Ančka Leskovec, Janko Bermež, Marija Miklavčič, Mitka Petrovčič in Ivka Slavec, 1943. (Foto: Helena Miklavčič)

27. Miloš Rijavec (drugi z leve) v zvezni pilotski šoli športnega letalstva v Vršču - Rumi. (Foto: last N. Mrlak)

Miloš je leta 1947/48 naredil pilotsko šolo v Vršču ter dolga leta poučeval v šolskem modelarskem krožku. Nuša se je poročila s pilotom Tonetom Mrlakom (1925–1998) iz Bistre. Rodili so se jima otroci: Toni (1950–1991), Anka (roj. 1952) in Jana (roj. 1953), medicinska sestra. Toni, tudi pilot, je padel v osamosvojitveni vojni za Slovenijo (1991), njegov sin Tomaž (roj. 1977) pa je danes pilot v slovenski vojski. Sedaj vdova Nuša Mrlak deli hišo s sestro Jano Oblak, ki živi v Nemčiji, in s hčerjo Jano. Iz družine Jesenovec s sedmimi otroki je izšlo petdeset še živelih potomcev, z družinskimi člani pa štejejo danes sedemdeset članov.

V pritličnih prostorih, ki gledajo k sosedu Tršarju, so nekoč stanovali številni najemniki, najprej Ana Tršar, potem učiteljica srbohrvaščine Ljudmila Sirnik in nadučitelj Franc Pavletič. Nato je imel nekaj let stric Elko Jesenovec (1917–1943) v teh prostorih zobno ordinacijo. Ubili so ga Nemci v Kočevju. Med drugo svetovno vojno so tu stanovali Bermeževi, ki so se morali po italijanski okupaciji Vrhniške leta 1941 umakniti iz Črnege orla, in Brenčičevi, ki so jim Italijani požgali hišo, kasneje pa še Okrajškovi, Jožefa in Franc Fatur iz okolice Postojne ter Elizabeta in Janko Smolnikar iz Gornjega Grada, takoj po vojni pa tudi dva oficirja jugoslovanske ljudske armade.

28. Rijavecva širša družina, v prvi vrsti z leve: Mirjam Bižal ml., Toni Mrlak, Miloš Rijavec (leži), Jana Rijavec, Elko Rijavec; za njimi: Tone Mrlak s hčerko Anko, Jana Mrlak v naročju mame Nuše, Mirjam Bižal s sinom Milošem v naročju; za njo: mož Mirko Bižal, Ela Rijavec in Ivan Rijavec, okoli 1955. (Foto: last N. Mrlak)

29. Toni Mrlak (1950–1991) ob helikopterju (levi), z njim Avgust Koprivnikar in Tone Mrlak, 1982. (Foto: last N. Mrlak)

Igralec Janez Bermež, sodelavec celjskega gledališča, je leta 1998 prejel Borštnikov prstan, najbolj prestižno slovensko nagrado za igralske dosežke.

30. Janko Bermež na podelitvi Borštnikovega prstana. (Jana, 29. 10. 1998)

RUPARŠEK, Gradišče 5

(Foto: Š. Habič)

30. Naslov: Hrib 3 (1824, 1890), Vrhnika 262 (1914), Gradišče 4 (1934)

Domača imena: Lustad (1857), pri Luski (1870), Lustek (1890), Lusk (1914), Mesec (med vojnama)

Lastniki: Gašper Korenčan (1824, 1838), dediči Antona Korenčana (1870), Anton Korenčan ml. (1890), Janez Tomic (1902), Ig. Mesec (1914), Valentin Mesec (1934), Ivanka Ruparšek (1948), Kovinarska delavnica (1951), Simon Železnik (2009)

Dejavnost: četrtniska kmetija (1813), klobučarstvo (1814, 1843), kovaštvo (1837), dimnikarstvo (1846, 1878), tiskarna (2009) (Foto: Špela Habič)

Nadstropna zidana hiša, nekdanj peterostrana notranjskega tlorisa, je spomeniško zaščiten. Krita je z dvokapno streho s čopoma. Na južni fasadi ima vgrajen portal iz črnega apnenca s sklepnikom in letnico 1813. Nadstropji sta ločeni z venčnim zidcem. Pokončna dvodelna okna obkrožajo enostavni okvirji iz ometa.²² Ob prenavljanju stavbe leta 1992 so naleteli na ostanke rimskih zidov, med njimi tudi na dragoceno reliefno okrašeno kamnito preklado. Arheološke najdbe so pokazale, da hiša stoji na temeljih severovzhodnega kraka poznoantične trdnjave, ki je nekdanj stala na območju Gradišča.²³

Konec 18. stoletja so v hiši prebivali lastnik domca Anton Medved z ženo Nežo Čelešnik in otroki: Janezom (roj. 1783), Antonom (roj. 1784) in Mico (roj. 1785) ter tri gostaške družine, Ana in Jakob Sluga s sinom Matevžem, Helena in Marko Lavrač s sinom Mar-

kom ter Mica in Andrej Podlipec s sinom Janezom. Leta 1806 se tu omenjata tudi Mica in Florijan Marinčič z novorojenko Uršulo.

Prvi znani posestnik na četrtnski kmetiji je bil Janez Korenčan, poročen z Elizabeto Pustavrh. Leta 1813 se jima je rodil sin Jakob. Korenčanova sta v hiši gostila družino lastnika domca Primoža in Neže Sedej s sinom Janezom ter enajstčlansko družino klobučarja Blaža Hudolina in Katarine Ozidek z otroki: Marijo, Nežo, Marijo, Uršulo, Janezom, Andrejem, Matijo, Matijo in Jožefom.

Janeza Korenčana je nasledil Gašper Korenčan. Z ženo Marjeto Petkovšek (roj. 1800) sta imela otroke: Uršulo (roj. 1822), Marjeto (roj. 1825), Lovrenca (roj. 1827), Antona (roj. 1829), Marijo (roj. 1831), Heleno (roj. 1834), Andreja (roj. 1837), Jakoba (roj. 1840) in Ivano (roj. 1842).

Korenčani so bili lastniki dveh stavb, v katerih so se v prvi polovici 19. stoletja zvrstili številni gostači, učitelj Jožef Adamič z ženo Marijo Verbic in s hčerko Marijo (roj. 1831), kovač Tomaž Mihevc z ženo Uršulo Furlan in s sinom Antonom, klobučar Janez Štular in žena Viktorija Haitel s hčerama Marijo in Viktorijo ter okrajni dimnikar Štefan Cindrič [Czindrich] z ženo Marijo Gregorič in s hčerko Marijo. Tu je stanovalo tudi sedem gostaških družin: Jera Šurca in Matevž Rihar s sinom Antonom, Ana Oblak in Jernej Turk s sinovoma Janezom in Antonom, Elizabeta Filipič in Valentin Oblak s sinom Jakobom (1847–1931), Barbara Cankar in Jernej Medved s sinom Janezom, Uršula Plešnar in Matija Mlinar s hčerko Uršulo, Marija Golob in Janez Istenič s hčerko Frančiško, Franc Pekle z ženo Terezijo [Wenzaiss] in s sinom Janezom ter železničarska delavka Karolina Kaimann s sinom Antonom.

Sredi 19. stoletja je polovično kmetijo posedoval sin Anton Korenčan (roj. 1829). Na njej je živel z ženo Nežo Mesec (1819–1896).

Rodili so se jima otroci: France (1858), Neža (1860), Anton (1861) in Luka (1864), Neža pa je imela pri sebi še sinova iz prvega zakona, Janeza (roj. 1848) in Franca Malavašiča (roj. 1850), dimnikarskega mojstra. Neža Korenčan je kmalu postala vdova. V hiši je leta 1870 gostila družino Marije in Simona Novaka z Zaplane s sinovi Andrejem, Luko in Valentinom. Valentin je imel z ženo Magdaleno hčeri Marijo in Ivano. Neža je gostila tudi teto Marijo Novak, dninarko Nežo Selesnik iz Velike Ligojne z otroki Ano, Ignacijem in Nežo ter dninarja Marijo in Lovrenca Volč s sinom Francetom. Prav tako je v hiši prebival dninar Jakob Korenčan iz Dolenje vasi pri Logatcu z ženo Antonijo in s hčerkami Marijo, Frančiško, Ivano, Ano ter sinovoma Jakobom in Francem. Jakob in Franc sta postala strojarja, Jakob je delal na Sušaku, Franc pa pri Ludviku Severju na Zgornjem Štajerskem.²⁴ V ostalih *Luskovih* stavbah so živeli še gostači Siegershoferji, Stržinarji, Tršarji, Kavčiči, Turki, Jernej in Luka Istenič z družinama ter dekla Frančiška Grom iz Horjula s sinom Janezom.

Konec 19. stoletja je postal lastnik domačije sin Anton Korenčan ml. (1861–1924) z ženo Nežo Levec (roj. 1863) iz Verda. Rodili so se jima otroci: Frančiška (1886), Antonija (1887), Ivana (1889) in Marija (1891). Anton se je odselil v Ameriko,²⁵ hiša pa je postala last Ivana Jurca.

Leta 1900 so pri *Luskovih* živeli podnajemniki Cukaletovi, Krhlini, Modrijani, Mikši, Sedejevi ter Anton Možina z ženo Marjano, s hčerko Marijo in z materjo Marijo. Deset let kasneje so tu prebivali miner Mihael Dolenc z družino, strojnik Jurij Rampih z družino, mizar Alojz Mesec z družino ter učiteljica Ivana Tominec Neuhold (1860–1937) z materjo Ivano. Ivana je v Ljubljani dokončala učiteljske in okoli leta 1881 prišla kot učiteljica na Vrhniko. Bila je prva Cankarjeva učiteljica v šolskem letu 1882/83. Imela ga je

31. Ivana Tominec Neuhold. (F. Dobrovoljc: *Cankarjev album*, 1972)

zelo rada, ga kot srednješolca gmotno podpirala in veliko zahajala v njegovo družbo. Poučevala je do leta 1905, ko je bila zaradi bolezni predčasno upokojena. Po ozdravitvi se je najprej poročila z Ivanom Mesečem, usnjarskim trgovcem iz Idrije, po moževi smrti pa z Neuholdom. Kasneje je odšla živeti v bližino Gradca in nato v Maribor, kjer se je udejstvovala kot domača učiteljica.²⁶

Leta 1913 je hišo kupil Valentin Mesec, ki je z ženo Rozo živel v Chicagu v Ameriki. Hišo je dal v najem in oskrbo bratu Janezu.

Leta 1946 je postala lastnica hiše Janezova hči Ivanka Mesec (1912–1995), poročena Rupařšek. Z možem Janezom (u. 1951), železničarskim čuvajem, s katerim sta se poročila leta 1939, in s sinom Francetom (1940–1990) so najprej stanovali v *Vahtnici*

32. Roza in Valentin Mesec v Ameriki.

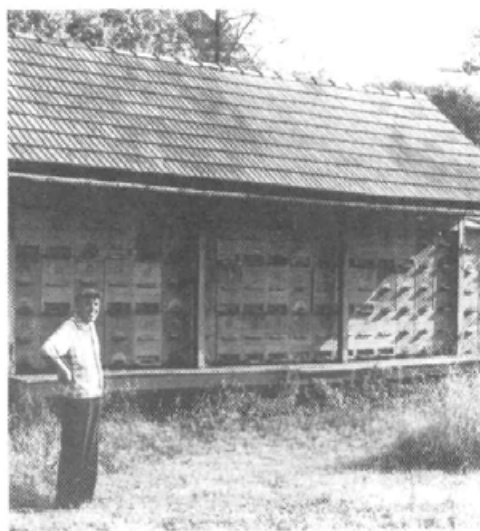
na Cesarskem vrhu, nato pa so se preselili v *Gradišče*. France je študiral kemijo in se zaposlil v Industriji usnja Vrhnika. Poročil se je z Barbaro Markelj. Imela sta hčer Barbaro in sina Romana. Roman, nekdanji smučarski učitelj v smučarskem centru Aspen, živi danes v Kanadi.

Ko se je Ivankina družina preselila v novo hišo na Kurirski poti, je Ivanka hišo prodala Kovinarski delavnici za delavska stanovanja. Kasneje je bila hiša prodana Simonu Železniku, ki je v njej uredil tiskarno.

Tudi v *Mescovi* hiši je stanovalo veliko družin, in sicer: Kuharjeva, Kovačičeva, ki sta prišli z Dolenjske in delali v Industriji usnja Vrhnika, Marija Arsič z Miro in Draganom ter Gorjupovi. Najdlje sta tu živela *Funckova*, Janez in Marija Slavec z družino, ki sta se

preselila sem okoli leta 1930. Hči Marija (roj. 1900) se je poročila z Janezom Leskvcem, *Košutovim*. Sin Janez - Johan (roj. 1903) se je učil pleskanja pri Antonu Marklju iz Nove vasi, kjer je napravil pomočniški izpit, leta 1938 pa še mojstrskega in bil do upokojitve samostojni obrtnik. V dobrih časih je zaposloval tudi deset soboslikarjev. Delavnico je imel nad Tršarjevim hlevom in apnenico na dvorišču pri strojarni. Leta 1934 se je poročil s sosedo Ivanko Voljč (roj. 1900). Rodili so se jima otroci: Ivanka (1934), Janez (1936), Ivka (1938) in Jaka (1944). Janez in Jaka sta se pri očetu izučila za soboslikarja, vendar sta se pozneje zaposlila drugje, v očetovi delavnici pa je nekaj let delala tudi Ivka.

Funckovega Johana so domačini poznali kot navdušenega čebelarja. V Strmici pri Zaplani je imel ogromen čebelnjak, kamor je ob nedeljah zahajala vsa družina in z njimi gradiška mladina. Posebno lepo je bilo, ko so točili med. Pri *Funckovih* so imeli že pred drugo svetovno vojno imeniten gramofon z veliko trobento (zvočnikom), ob katerem so cele popoldneve presedeli otroci in poslušali plošče. Leta 1952 so se preselili v *Gregatovo* hišo na Stari cesti, kjer še živijo potomci.

33. Janez Slavec pred čebelnjakom v Strmici, 1960.

PONEBŠEK, Gradišče 6

(Foto: Š. Habič)

34. Naslov: Vrhnika 371 (1914), Gradišče 5 (1934)

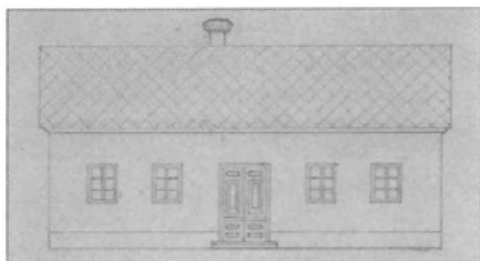
Domača imena: Rebenčk (1906, 1934)

Lastniki: Anton Možina (1906), Marija Možina (1921), Marija Možina in Janko Ponebšek (1958), Janko in Bojan Ponebšek (1975), Bojan Ponebšek (2004)

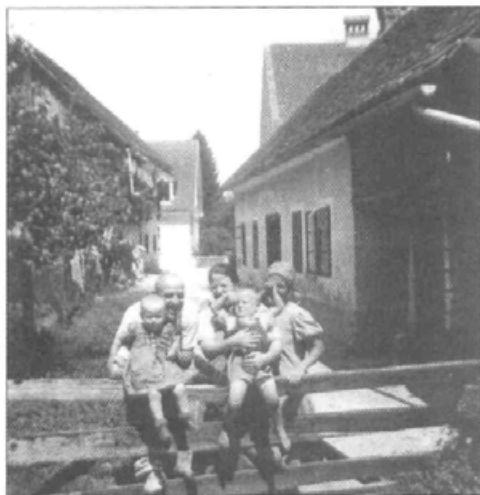
Dejavnost: čevljarstvo (1914), mesarija Kukec (v času druge svetovne vojne), notar (1958)

Pritlična hiša je bila zgrajena leta 1906. Postavil jo je čevljar Anton Možina (roj. 1874) iz Male Ligojne, ki je sprva živel v sosednji Rupaškovi hiši. Z ženo Marjano Vehar (1867–1918) iz Podlipse sta imela hčerko Marijo (roj. 1899) ter sinova Franca (1901–1920) in Janeza (1906–1921). Anton je padel kot avstroogrski vojak v prvi svetovni vojni leta 1917, pokopan je v Leobnu v Avstriji. Hišo je podedovala hči Marija, pri kateri je do leta 1926 živela še stara mati. Preživljala se je s priložnostnimi deli na sosednjih kmetijah, leta 1933 pa se je zaposlila kot gospodinjska pomočnica pri družini notarja Janka Ponebška. Ponebškovi so leta 1932 in 1933 živeli kot podnajemniki v Tršarjevi hiši. Janko in žena Olga, rojena Troppan, sta imela sina Janeza (roj. 1932), inženirja kemijske tehnologije, in Bojana (roj. 1937), inženirja elektrotehnike. Leta 1934 se je Marija Možina z družino Ponebšek preselila najprej v Slovenj Gradec, nato Rogatec in kasneje v Mursko Soboto, hišo v Gradišču pa oddajala občasnim najemnikom. Med drugo svetovno vojno je bila v stavbi nekaj časa tudi mesarija Kukec. Po obnovitvi in razširitvi južnega dela hiše leta 1957 in 1958 so se

v hišo vrnili lastnica Marija Možina ter zakonca Ponebšek z mlajšim sinom Bojanom. Bojan se je leta 1961 poročil z Lili Volkar iz Litije. V zakonu sta se jima rodili hčeri Tatjana in Simona. Leta 1966 se je Bojanova družina preselila v Nemčijo. Janez, poročen z Marjanko Petkovšek, živi v Kranju. Imata hčerki Andrejo in Natašo. Leta 1979 so k hiši zgradili prizidek z novim vhodom v hišo in s kotlovnico za centralno kurjavo. Po smrti Marije Možine leta 1975 in Janka Ponebška leta 1981 je ostala v hiši edina stanovalka Olga Ponebšek. Olga je bila mnogo let najstarejša Vrhničanka, umrla je leta 2006 v svojem 104. letu starosti. Današnji lastnik hiše Bojan Ponebšek stalno prebiva v Bad Dürkheimu, kot upokojenec pa se z ženo Lili večkrat na leto vrača v domačo hišo.

35. Načrt za novo hišo Antona Možine, 1903. (ZAL VRH 2)

36. Janez in Ivanka Slavec z družino. Zadaj na desni Ponebškova, na levi Rupaškova hiša, 1941.

KORDIŠ, Gradišče 7

(Foto: Š. Habič)

37. Naslov: Hrib 78 (1890), Vrhnika 261 (1914), Gradišče 6 (1934)

Domača imena: Lustkova strojenca (1890), Lustk (1914)

Lastniki: Gašper Korenčan (1824, 1838), dediči Antona Korenčana (1870), Anton Korenčan ml. (1890), Janez Tomič (1902), Jakob Voljč (1914, 1934), Janez Kordiš (1938), Frančiška Kordiš (1986), Elizabeta Ogrin (1993), Primož Suša (2004)

Dejavnost: usnjarstvo (pred 1890), čevljarstvo (1903)

Gospodarsko poslopje je prvotno služilo strojenju kož. Lastnika Gašper in nato Anton Korenčan sta živela v sosednji, današnji *Ruparškovi* hiši. Leta 1879 je stavba že imela hišno številko Hrib 78, vendar je bila leta 1890 prazna in podrtá.²⁷

Novi lastnik parcele je postal čevljarški mojster Jakob Voljč (1873–1943), *Mačkov* s Stare ceste,²⁸ ki je konec leta 1902 kupil pogorišče od Janeza Tominca s Stare ceste za kupnino 600 kron. Na njem je postavil novo pritlično hišo. Od Janeza si je pridobil tudi služnostno pravico hoje, gonje živine in kolovoza po njegovem dvorišču na sosednji parceli za ceno 10 kron.²⁹ V zakonu z Ivano Brancelj (1876–1962) iz Preserja so se jima rodile hčere Ivana - Hana (1900), Valentina (1902), Antonija (1904), Frančiška (1907), Marija (1910) in Elizabeta (1917) ter sin Franc (1913). Franc je umrl v petem letu, hčere pa so se poročile; Antonija z Jurijem Šušteršičem na Idrijsko ulico, Valentina s Friderikom Adamičem na Vrhovce, Hana z Janezom Slavcem, *Funckovim*, Marija s

Francem Stržinarjem na Petkovškovo ulico in Elizabeta s Francem Ogrinom s Stare Vrhnike. Doma je ostala Frančiška (1907–1993), trgovka. Z možem Janezom Kordišem (1901–1985), poštним uradnikom iz Loškega Potoka, ki je leta 1938 postal lastnik celotne parcele in hiše, sta nadzidala hišo za eno nadstropje. Hči Marija (1938–1953) je obiskovala gimnazijo v Ljubljani. V pritličju je stanovala Frančiškina sestra, šivilja Elizabeta Ogrin z možem Francem, čevljarjem in železničarjem, s hčerko Germano, trgovko, ter s sinom Francetom, elektroinženirjem. Po njihovi preselitvi na Staro Vrhniko leta 1966 so prepustili stanovanje posvojenki Frančiški Pungerčar, trgovki, rojeni 1943 v koncentracijskem taborišču Gonars (Italija). Frančiška se je poročila z Andrejem Šajnom (1940–2004) z Jezerskega. Imela sta hčerki Andrejo, vzgojiteljico, in Mojco, novinarko, ter sina Boštjana, elektroinženirja. Po preselitvi Frančiške Šajn na Lesno Brdo so se v stanovanje vselili Hodžičevi, begunci iz Bosne. Leta 2003 je postala lastnica zemlje Andreja Šajn z možem Tomislavom Petelinom, lastnik hiše pa Elizabetin vnuk Primož Suša (roj. 1977), inženir računalniške informatike. Primož, jadralni padalec s sedmimi svetovnimi rekordi, je bil leta 2001 slovenski športnik leta v jadralnem padalstvu.

39. Naslov: Hrib 9 (1824, 1890), Vrhnika 260 (1914),

38. Jakob Voljč, gasilec, pred domačo hišo, 1943.

TRŠAR – GROGAR, Gradišče 8, 8a

(Foto: Š. Habič)

Gradišče 7 (1934)

Domača imena: Groger (1870), Grogar (1890–1934)

Lastniki: Anton Tršar (1824), Anton Teršar (1838), Luka Teršar (pred 1870), Franc Teršar (1870, 1879, 1890), Franc Tršar ml. (1914), Franci Tršar (1935), Pavlina Tršar in Stane Korošec (1980)

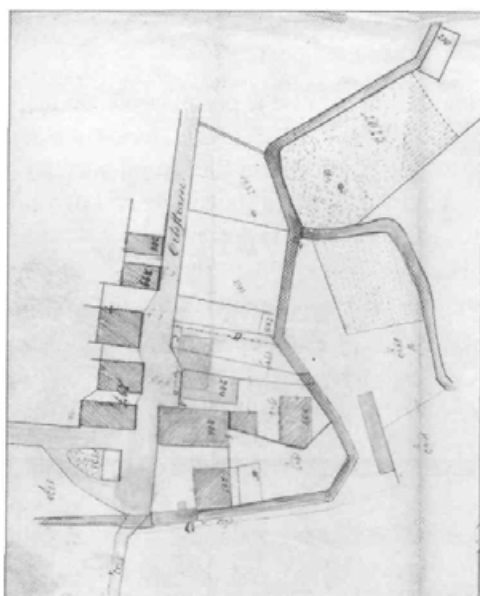
Dejavnost: polovinska kmetija (1841), usnjarstvo (1878), trgovina z usnjem

V nadstropni, bogato grajeni hiši, ki je spomeniško zaščitena, so živeli trgovci z usnjem. Stavba ima tloris v obliki črke L, pokrita je z dvokapnico na čop in krita z zarezni. Vhodna fasada je poudarjena z enostavnim pravokotnim kamnitim portalom, ki je v pritličju poudarjen z rustiko, v nadstropju pa s štirikrilnim oknom. Okno obdaja bogat profiliran okvir, pod njim je motiv girlande. Vogali stavbe so rustikalno poudarjeni. Na dvoriščni strani je ločeno oblikovan portal z začetnicama L. T. in letnico 1854.³⁰

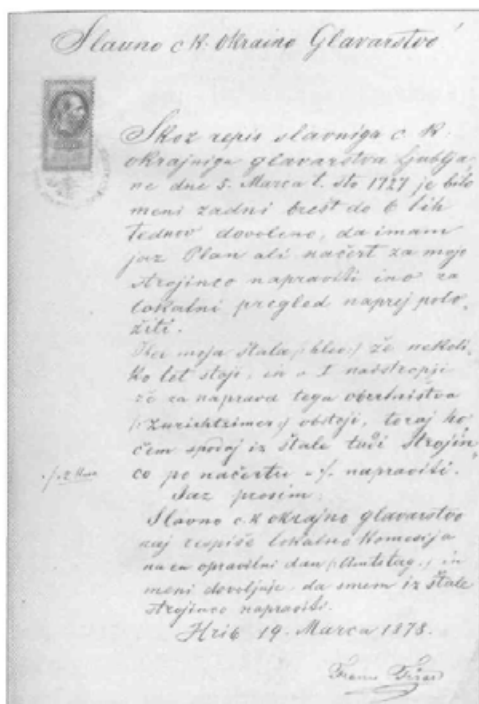
Najstarejši znani posestnik na *Grogarjevem* je bil Anton Tršar. Poročen je bil z Marušo Rudolf, s katero sta imela otroke Elizabeto (roj. 1807), Gašperja (roj. 1811), Antona (roj. 1820), Tomaža (roj. 1821), Blaža (roj. 1824) in Marijo (roj. 1825). Z Marijo Žust je imel še hčer Marijo (roj. 1813) in sina Jurija (roj. 1816), z Marijo Dolinar pa je imel sina Luka (roj. 1817). Pri Tršarjevih so stanovali tudi Martin Slana z ženo Elizabeto Oblak in s

hčerjo Marijo ter Valentin (Martin) Bizjak z ženo Nežo Marinič in otrokoma Antonom ter Uršulo. Polovinsko kmetijo je nasledil Luka Tršar (1817 – 1879). Z ženo Marijo Ostanek (roj. 1819) sta imela devet otrok, sinove Franca (roj. 1841), Antona (roj. 1844), Pavla (roj. 1846), Jakoba (roj. 1848), Lovrenca (roj. 1853) in Janeza (roj. 1856) ter hčere Marijo (roj. 1850), Ano (roj. 1860) in Frančiško (roj. 1863). Janez se je leta 1905 odselil v Planino, Lovrenc pa tri leta kasneje v Logatec.

Najkasneje leta 1870 je postal lastnik posesti Lukov prvorojenec Franc Tršar (1841–1916). Rekli so mu »ata« ali »stari Grogar«. Poročil se je z Marijo Milavec (1853–1880) iz Logatca. V zakonu sta se jima rodila sin Franc (roj. 1873) in hči Marija (1878–1974), ki se je kasneje poročila z Adamičem v Ljubljano. Franc je mlad ovdovel. Konec 19. stoletja so z njegovo družino živeli še mati, vdova Marija, brat Jakob in sestra Ana ter pomočnik Anton Tršar iz Blekove vasi pri Logatcu in učenec Matija Laznik iz Preserja.³¹ Franc Tršar se je poleg kmetovanja začel ukvarjati z usnjarstvom.

40. Situacija Tršarjevih stavb po povečanem merilu, 1877. (ZAL VRH 2)

41. Prošnja Franca Tršarja za predelavo hleva v strojilnico, 1878.

Med številnimi usnjariji na Hribu je bil edini, ki se je usmeril izključno na izdelavo transmisijskih jermen. Prodajal jih je v Banat in na Madžarsko, kjer so jih uporabljali za kmetijske stroje na žitnih poljih. Za dosežke na področju sadjarstva na sadni razstavi v Ljubljani leta 1888 je prejel bronasto svetinjo,³² prav tako so občudovali njegovo sadje obiskovalci sadne razstave v Radovljici leta 1904.³³ Leta 1877 je zaprosil vrhniško občino za dovoljenje podreti njegovo dosedanje hišo in na njenem mestu postaviti novo enonadstropno. Tri leta kasneje se je lotil še gradnje novega hleva na dvorišču proti Hribškem potoku, kritega z opeko, ter kozolca. Vse stavbe so še danes ohranjene.

Tršarjevi so stanovanje dajali v najem učiteljicami, gospodični Ivani Vidic (1857–1900) in gospodični Ani Pour (1862–1931), ki sta od leta 1886 poučevali na vrhniški dekliški šoli. Ana Pour je objavljala strokovne članke

na temo rodoljubja, bila aktivna članica ženske podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda na Vrhniki in skupaj s sodelavko Ivano Vidic vidna članica Društva učiteljic, ki si je prizadevalo za enakopravnost učiteljic in učiteljev. Po smrti svoje kolegice Vidičeve je prevzela mesto zastopnice okraja ljubljanske okolice Društva do leta 1903, ko se je poročila in zapustila Vrhniko. Ano je nasledila učiteljica Marija Mlakar (1868–1940), ki je prav tako živel v Tršarjevi hiši. Na Vrhniki je poučevala skoraj 20 let in dekleta uvajala v ročna dela klekljanja in čipkarstva, bila pa je tudi varuhinja šolske zbirke ter oskrbnica knjižnice.³⁴

42. Marija Tršar (1879–1927), roj. Kotnik.

43. Franc Tršar (1873–1935), vrhniški župan.

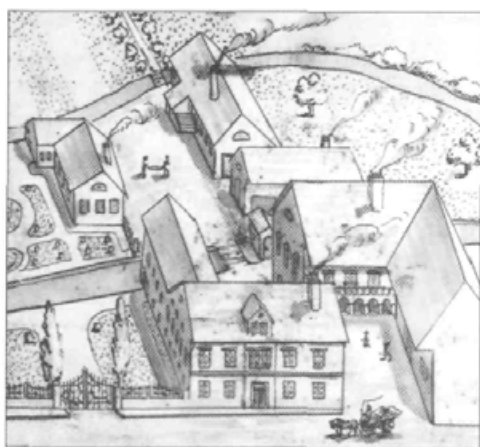
Domačijo je podedoval Franc Tršar ml. (1873–1935), ki so mu v domačem krogu rekli »papa«. V času prve svetovne vojne je bil vrhniški župan, dolgoletni načelnik cestnega odbora in zdravstvenega zastopstva na Vrhniki, cerkveni ključar, strasten ribič, sadjar, soustanovitelj vrhniške mlekarnice in zaslužen za vrhniško zadruženstvo.³⁵ Nadaljeval je z usnjarsko dejavnostjo, v kateri je bilo zaposlenih šest usnjarskih mojstrov – kselov, ter odprl trgovino z usnjenimi jermenicami. Obenem je kmetoval. Leta 1901 se je poročil z Marijo Kotnik (1879–1927). V zakonu so se jima rodili Frančišek Karol - Franci (1901), Josip Karol (1904), ki je bil v drugi svetovni vojni orožnik v Kočevju, Ana Marija (1912) in Milan Konstantin (1915).

44. Tršarjevo - Grogarjevo dvorišče leta 1903. Prvi z desne: Franc Tršar (1841-1916), Marija Tršar (1879-1927) ima v naročju Francija (1901-1980), pestunja Lenka, zadaj skupina delavcev.

45. Slika stare Grogarjeve domačije s slamnato streho. Slikal Tršarjev sorodnik Viktor Adamič, pred 1877.

47. Skica Grogarjeve domačije s pomožnimi usnjarskimi stavbami za luženje in obdelavo kož, v času župana Franca Tršarja.

46. Načrt za novo hišo Franca Tršarja ob občinski cesti, 1877. (ZAL, VRH 2)

48. Načrt za strojilnico Franca Tršarja, s. d. (ZAL, VRH 2)

Posestvo je prevzel Franci Tršar (1901–1980), poročen z Ivano Pirnat (1906–2000), *Japljevo* iz Verda. Franci in Ivana sta se do razlastitve leta 1945 ukvarjala z usnjarstvom, nato pa samo še s kmetijstvom. Velike stanovanjske površine sta v obdobju med vojnama oddajala družinam nadučitelja Franca Pavletiča, notarja Janka Ponebška, učiteljice Petre Petrovčič, Helene Miklavčič in Petkovšek. Po drugi svetovni vojni je občina Vrhnika vseljevala stranke z odlokom. Od leta 1953 dalje so se v obdobju desetih let tu zvrstili oficirji jugoslovanske ljudske armade: Batinič, Markovič, Ščepanovič, Lazarevič in Mirovič z družinami. Omenjeni stanovalci so se odselili z vojaškimi premestitvami, nekateri med njimi pa so se preselili v prve stanovanjske bloke na Vrhniki. V spraznjene prostore so se kasneje vseljevale družine Albreht, Recek, Škoda, Radulovič, Kavčič, Dodič, Umek, Joldžič, Bajc, Nadž in drugi. V sobi za samske podnajemnike so stanovali gospodje Kukec, Nusdorfer, Zimšek, učiteljica Vončina, prof. Peterca ter zobna asistentka Rogljeva.

49. Družina Francija Tršarja z ženo Ivano in s hčerko Pavlino, 1952.

V večji hiši danes živi Francijeva hči Pavlina (roj. 1943), nekdanja medicinska administratorka, z možem Stanetom Koroščem. Ob službah sta nadaljevala s kmetovanjem. Sedaj sta upokojena in delita hišo s svojimi nasledniki. Gospodarska hiša je trenutno izpraznjena, po obnovenih delih pa bo služila domačim.

50. Tršarjevo gospodarsko poslopje, danes picerija Bella (Foto: Špela Habič)

Pri hiši moramo omeniti lep **Tršarjev vrt**, ki se razteza med domačijo in levim krakom Hribskega potoka. Nekdanji park z eksotičnimi drevesi, ki so ga krasili manjši kipi in lesena uta, sta zasnovala župan Franc Tršar in sin Franci. Dovoljenje za vstop v ograjen park je dal le hišni gospodar. Sedanji lastniki vrt lepo vzdržujejo. V njem hranijo več kosov lehnjaka, kamniti kvader in kapitel stebra z volutami iz *Gradišča*.³⁶

51. Dvorišče z lužilnico, 1968. (Foto: E. Adamič)

52. Lesena uta na Tršarjevem vrtu.

53. Hribski potok pozimi, levo zapornica na Tršarjevem vrtu, 1945. (Foto: A. Železnik)

Pred Tršarjevim vrtom je bila do leta 1962 na Hribskem potoku Tomšičeva zapornica za uravnavanje dotoka vode na Tomšičev mlin. Tomšičevi so vsako jutro preko vrta hodili odpirat zapornico in za to plačali Tršarjevim simbolično plačilo en goldinar letno, saj uporaba vrta ni bila služnostna pravica. Potok je tekkel po Tršarjevem svetu do »grabelj«, ki so lovile smeti. Nato je sledila Tomšičeva turbina, ki je proizvajala elektriko za potrebe strojarne, en vod pa je bil napeljan tudi k Tršarju za žarnici v kuhinji in sobi. Žarnici brez stikal sta svetili od 10. ure dopoldne do 2. ure ponoči, ko so turbino izključili. Za turbino sta se nahajala mlin in žaga. Za žago je bil del vode speljan

navzdol po lesenem koritu do Tomšičeve usnjarne z vodnim kolesom. Okrog meter široko in več kot pol metra globoko leseno korito iz hrastovega lesa je bilo postavljeno približno pol metra nad tlemi, podpirali pa so ga leseni stebri. V njem so se poleti kopali otroci in se dričali po spolzkem dnu.

54. Hribski potok, 2009. (Foto: F. Dovč)

55. Grogarjev kozolec, 2009. (Foto: Š. Habič)

MARTINC, Gradišče 9

(Foto: Š. Habič)

56. Naslov: Hrib 4 (1824, 1890), Vrhnika 259 (1914), Gradišče 8 (1934)

Domača imena: Martinc (1870, 1890, 1914), Mrtinc (1934)

Lastniki: Janez Mikuš (1824, 1838), Franc Mikš (1870, 1879), Janez Mikuš (1890, 1914, 1934), Frančiška in Ivan Mikuš (1942), Frančiška Mikš (1965),³⁷ Tone Leskovec (1978)

Dejavnost: četrtrinska kmetija (1802)

Hiša ima obnovljeno fasado. O precejšnji starosti hiše govorijo hišni oboki ter debelina zidov, grajenih večina iz kamna. Mlajše gospodarsko poslopje poleg hiše ima

v kleti zid z letnico 1821. Poleg hleva je stal vodnjak.

Leta 1785 sta v hiši živela Urban Slabe z ženo Jero Šaftič in novorojencem Jernejem. Lastnik domačije je bil kmet Janez Mikuš, poročen z Marjeto Lenarčič. Rodili so se jima otroci: Tomaž (1785), Andrej (1789), Uršula (1790), Anton (1792), Jera (1793), Elizabeta (1798), Primož (1801) in Marija (1802). Leta 1812 se pri hiši omenja žagarski mojster Jakob Peruc z ženo Heleno Dolenc in s hčerko Katarino. V času Ilirskih provinc je bil Janez Mikuš član nove vrhniške uprave, kjer je zastopal kmete iz Hriba.³⁸

Novi lastnik četrtrinske kmetije je postal Janez Mikuš. Poročen je bil z Nežo Alič (roj. 1806), s katero sta imela otroke: Janeza (roj. 1836), Marijo (roj. 1837), Franca (roj. 1839), Jero (roj. 1842), Katarino (roj. 1846), Jakoba (1849–1894) in Nežo (roj. 1852). Kmetijo je podedoval Franc. Z ženo Nežo Štrin (roj. 1839) sta imela otroke: Frančiško (roj. 1863), Marijo (roj. 1864), Janeza (roj. 1866), Jero (roj. 1868), Tomaža (roj. 1869), Antona

57. Frančiška in Ivana Mikš pred domačo hišo, 1935. (Foto: last Košutovih)

(roj. 1871), Nežo (1873–1960) in Franca (roj. 1874); z njimi pa sta živelata tudi mati Neža in brat Jakob, ki se je preživljal kot dninar. Frančiška se je poročila z Martinom Meseccem in umrla leta 1937 v Podlipi. V 90. letih 19. stoletja so stanovanje oddajali še žagarju Jakobu Turku z ženo Uršulo (Nežo) in otroki Marijo, Francetom, Matevžem, Ano in Janezom, potem vdovi Urši Petkovšek s sinom Antonom Hrovatom ter Andreju in Mariji Golob iz Hotedršice.³⁹ Na mali kmetiji je ostal Janez Mikuš (1866–1939), tesar, ki se je leta 1892 poročil z Marijo Prek (1866–1942). V zakonu so se jima rodile hčere Marija (1892), Frančiška (roj. 1895), Katarina (1897), Ivana (roj. 1899) in Antonija (1902–1926). Marija se je poročila v Towerju (Minnesota, Amerika). Doma sta ostali Frančiška (1895–1978) in Ivana (1899–1965), ki sta po starših podedovali vse premoženje. Živelata zelo skromno. V njuni hiši sta bili v 50-ih letih podnajemnici sestri Mici in Zalka Sedej iz Roj pri Lučinah, zaposleni v IU.V. Tu je v letih 1956–1999 stanovala ter Ivani in Frančiški tudi veliko pomagala Pavla Sedej s sinom Marjanom, (danes dr. znanosti) in hčerko Mirjam, (danes prof. slovenščine). Po Ivanini smrti je postala lastnica Frančiška, ki je nekaj premoženja podarila svojim dobrotnikom, večji delež pa sosedom *Košutovim*, ki so jo imeli za svojo. Sedanji lastnik hiše je *Košutov Tone*.

58. Martincova hiša s svinjakom, 2009. (Foto: Š. Habič)

ZIDAR, Gradišče 10

(Foto: Š. Habič)

59. Naslov: Hrib 8 (1824, 1890), Vrhnika 258 (1914), Gradišče 9 (1934)

Domača imena: Matevžovc (1870), Matevžovc, Zidar (1890), Zidar (1914, 1934)

Lastniki: Elizabeta Alič (1824, 1838), Tomaž Javornik (1870), Franc Javornik (1879), Valentin Grom (1890, 1914, 1934), Antonija Grom (1930), Vida Stiller (1984)

Dejavnost: četrtrinska kmetija (1802), zidarstvo (1890)

Hiša je stara čez sto let, verjetno je bila grajena v 19. stoletju. Pred obnovitvijo okoli leta 1930 je bila tipična kmečka hiša z majhnimi okni in s hlevom v podaljšku. Od prvotne hiše je ostal nespremenjen skelet hiše; v prostoru, ki je služil hlevu, pa so še vidni neometani kamniti zidovi.

V *Matevžovcovi* hiši so v 70. in 80. letih 18. stoletja živeli družina kmeta Marka Gantarja in Neže Lenarčič z otroki Matijo (roj. 1776), Gregorjem (roj. 1778) in Heleno (roj. 1780) ter gostača Helena Palčar in Jakob Klančar s hčerko Jero. Leta 1784 se je Neži in Martinu Suhadolniku rodila hči Jera, leto dni kasneje pa še Uršula.

V začetku 19. stoletja je bil lastnik domačije kmet Lovrenc Alič. Tu je živel z ženo Elizabeto Merlak in s hčerko Uršulo (roj. 1802). V prvih dveh desetletjih 19. stoletja so v njuni hiši gostovali še Anton Brenčič z ženo Elizabeto Oblak in s hčerko Heleno, Blaž Oblak z ženo Marijo Nagode in s hčerko Marijo ter

60. Stanko in Vida Grom, v sredini mlinar »Ruski«, pred Martinčevim vodnjakom. V ozadju Martinčeva hiša, 1929 ali 1930. (Foto: last Brigitte Oblak)

Mihael Šaftič z ženo Mico Mikš in s sinom Janezom. Za Lovrencem je kmetijo prevzela vdova Elizabeta Alič in jo obdržala vsaj do srede stoletja.

Pred letom 1870 je postal njen lastnik Tomaž Javornik. V njegovi hiši so bivali gostači Jakob in Neža Alič, Anton Kette z ženo Nežo Japelj in otroki Francem, Antonom, Marijo, Ivano in Heleno ter sestre Uršula, Mina ter Jera Cankar, poročena Perko, s sinom Francem. Tomažu Javorniku je sledil lastnik Ignac Javornik, ki je posest prodal Mihaelu Tomšiču.

Leta 1890 sta hišo kupila Valentin in Ivana Grom. Valentin (roj. 1851), zidar s Stare Vrhnike, se je leta 1878 poročil z Ivano Jereb (roj. 1859) z Mirk. V zakonu so se jima rodili otroci: Janez (1879), Ivana (1880), Frančiška (1882), Marija (1884), Frančišek (1886), Vilhelm (1888), Ciril (1891), Anton

(1893), Antonija – Tona (1896), Pavel (1898), Vid (1900) in Ana (1902). Ana se je leta 1927 poročila z Janezom Jerebom. Hišo je podedovala hči Antonija, ki je imela pri sebi sina Stanka (roj. 1914) in hčer Vido (roj. 1921). Antonija je delala kot preddelavka v tovarni »Impeks«. V času gospodarske krize se je zaposlila v Tanganjiki v Afriki, kjer je bila računovodkinja v angleški firmi s plantažami sisala. Po drugi svetovni vojni se je poročila s Sadikom Abdomerovičem, električarjem v Tehniki v Ljubljani. V njuni hiši sta od leta 1952 živela tudi Antonijina vnuka Alojz in Brigita Suhadolc. Leta 1984 je hišo podedovala nekdanja modistinja Vida Stiller, rojena Grom, ki je pred tem živela v Nemčiji.

61. Gradišče 10, 2009. (Foto: Š. Habič)

62. Pogled na ulico, 2009. (Foto: Š. Habič)

KOŠUTA, Gradišče 11

(Foto: Š. Habič)

63. Naslov: Hrib 5 (1824, 1890), Vrhnika 256 (1914), Gradišče 10 (1934)

Domača imena: Košut (1870), Košuta (1890, 1914)

Lastniki: Anton Premčiger⁴⁰ (1824), Anton Remčiger (1838), Martin Jurca (1870, 1879, 1890), Jernej Leskovec (1914), Janez Leskovec (1934), Tone Leskovec (1987)

Dejavnost: kajza (1846), mala kmetija (1950)

Na novi hiši, ki je delno grajena na temeljih stare, je na pročelni fasadi vzdignjena kamnita plošča z reliefno podobo in letnico 1804. V stari stavbi so bili nekdanj na enem koncu stanovanjski prostori in na drugem hlev.

64. Košutovi pred hišo, bratranec Egidij, Janez in Marija Leskovec s sinom Tonetom ter Micka Pišek, 1932.

(Foto: last Toneta Leskovca)

V 80. in 90. letih 18. stoletja so v hiši živeli gostači Blaž Šemerl z ženo Jero Petkovšek ter otrokoma Jero in Luko ter Mihael Verbežar z ženo Nežo Šaftič in s sinom Gregorjem. V začetku 19. stoletja so tu prebivali kajžar⁴¹ Jakob Šemrl z ženo Marijo Korenčan (Korenčič) in otroki Uršulo, Tomažem in Gregorjem in nato Marija Korenčan z možem Andrejem Božičem ter s hčerko Špelo in sinom Francem. Prvi znani lastnik hiše je bil Anton Remčiger. Z ženo Katarino Rozman sta imela sina Antona (roj. 1812).

Sredi 19. stoletja je v hiši živela družina Matveža Zamejca, ki je imel s prvo ženo Marijo Jereb hčere Marijo (roj. 1830), Elizabeto (roj. 1832) in Uršulo (roj. 1835) in z drugo ženo Marijo Oblak še sina Jakoba (roj. 1846). Poleg Zamejčevih so tu stanovali tudi Jera Oblak, kajžarjeva hči s sinom Mihaelom in gostač Martin Srna z ženo Uršulo Možina. Njuna hči Magdalena (1853–1946) se je poročila z Luko Mesečem leta 1872. Uršula Zamejca se je poročila z Martinom Jurca (roj. 1836) iz Podlipe, ki je bil leta 1870 že lastnik kajže. V zakonu so se jima rodili otroci: Janez (1864), Uršula (roj. 1869), Frančiška (1877) in Neža

CELARC, Gradišče 12

66. Naslov: Hrib 7 (1824, 1890), Vrhnika 257 (1914), Gradišče 11 (1934)

Domača imena: Poštni maln (1857), Postn maln (1870), Obrezov mlin (1890), Mlin (1914), Tomšičev maln (po prvi svetovni vojni)

Lastniki: Jožef Obreza (1824, 1838), Karl Obreza (1870), Janez Obreza (1879), Karl Obreza (1896)⁴², Mihael Tomšič (1914, 1934), Janez Celarc (1958), Mirko Celarc (2009)

Dejavnost: mlin (1787), žitni mlin (1824), mlin in žaga (1877, 1896)⁴³ (Foto: Špela Habič)

(1881). Malo posest je podedovala Uršula Jurca (1869–1907). Leta 1901 se je poročila z Jernejem Leskovecem (1868–1918) iz Žibrš pri Logatcu, ki je postal tudi lastnik hiše. Rodila sta se jima hči Frančiška (1902) in sin Janez (1904). Ker sta starša kmalu umrla, so otrokoma preskrbeli gospodinjo, Piškovo Micko z Drenovega Griča. Za otroka je lepo skrbela vse do polnoletnosti in še potem. Frančiška je odšla od doma v Trst, kjer se je poročila in imela sina Egidija Bizjaka. Dedič je postal Janez Leskovec. Leta 1932 se je v Ljubljani poročil z Marijo Slavec, *Funckovo* Mici. Pri hiši je bilo nekaj kmetije in gozda, vendar premalo za preživetje. Janez je sprva hodil delat v verdski kamnolom, potem na Tomšičevo žago, po njeni nacionalizaciji pa se je zaposlil v Industriji usnja Vrhnika vse do upokojitve. Mici je doma gospodinjila. V zakonu so se jima rodili otroci: Tone (roj. 1932), Minka, poročena Tomšič, in Ančka, poročena Kenk. Sedanji lastnik hiše je Tone Leskovec, ki živi v njej z ženo Marijo, rojeno Cerk, iz Borovnice. Hišo delita s hčerko Barbaro in njeno družino, hči Majda pa živi na Voljčevi cesti.

65. Relief na Košutovi hiši, 2009. (Foto: Špela Habič)

Mlin v Gradišču se omenja že leta 1787, ko ga je kupil Jožef Karel Garzaroli (1753–1801), potomec znane stare rodbine Garzarolijev. Garzaroliji so za Vrhniko opravljali pomembno državno poštno službo – odtod se je mlina verjetno prijel vzdevek *poštni mlin*. Stalno poštno povezavo, ki je bila vzpostavljena med Ljubljano in Gorico ter naprej do Benetk po Valvazorju že leta 1588, so sprva opravljali pešci – sli, nato pa so jih zamenjali kurirji na konjih.⁴⁴ Jožef Karel je z ženo Marijo Ano živel na Bregu št. 7, današnji *Lovrenčičevi* hiši, kamor je leta 1783 tudi prenesel sedež pošte. Po desetih letih je vse svoje premoženje skupaj z mlinom in s poštno službo prodal Jožefu Obreza iz Logatca, bratu svojega svaka Andreja Obreza. Obrezovi so prav tako živeli na Bregu, kjer so opravljali poštno službo, z mlinom pa so upravljali najemniki.⁴⁵

Jožef Obreza je imel mlin v lasti med leti 1798 in 1833, ko se poleg žitnega mlina ome-

nja tudi lesena hiša.⁴⁶ V letih 1833–1872 ga je nasledil sin Karol Obreza (1810–1875), ki je mlin oddajal Tomšiču⁴⁷ (l. 1857). Leta 1870 je v mlinu živel mlinar Janez Klemenc (roj. 1804) iz Horjula. Lastnik mlina med leti 1872–1881 je bil Karlov sin Janez Obreza (1846–1881), za njim pa brat Karol Obreza v letih 1881–1900. Po letu 1900 je njihov rod izumrl. Konec 19. stoletja je v Obrezovem mlinu stanoval gostač Janez Žitnik (roj. 1836) z leto dni mlajšo ženo Katarino ter s sinovoma Janezom (roj. 1866) in Tomažem (roj. 1872).⁴⁸

Pred prvo svetovno vojno je bil mlin v lasti Mihaela Tomšiča. Mlin in žago je poganjala vodna turbina Kaplan. Po prvi svetovni vojni je bil za mlinarja v *Tomšičevem malnu* vojni ujetnik iz Rusije, pravoslavni pop, menda plemiškega stanu in razgledan človek. Bil je nizke, čokate postave in izredno dober človek, gospodinje so ga klicale kar »Ruski«. Marsikateri domačinki je v času druge svetovne vojne dal lonček pšenične ali koruzne moke. Mlin je imel tudi prostor za bivanje, tako da je bil vedno tam. Umrl je na Vrhniku. Nasledil ga je mlinar Košir, ki je prav tako stanoval v mlinu. Imel je bolno ženo in hčer Zofko, ki se je poročila z vodnikom Luko Tomovičem. Mlinar je po smrti žene odšel v Bevke in se ponovno poročil.

67. Jez ob nekdanjem Tomšičevem mlinu, 2009.
(Foto: F. Dovč)

Mlin je v prvi polovici 50. let preteklega stoletja še deloval. Leta 1958 ga je od Lovrenčičevih kupil Janez Celarc, zidar iz Zaplane in ga predelal v stanovanjsko hišo. V hiši živi sedaj sin Mirko z družino. V potoku ob hiši so še vidni ostanki betonskega stebra, na katerem je slonelo mlinsko kolo.

Za *Celarcovo* hišo se danes ob potoku nahaja picerija Bella, ki ima svoje pokrite prostore v Tršarjevem poslopju.

TOMŠIČEVA ŽAGA

Sredi 19. stoletja je nasproti mlina na Hribškem potoku stala še ena stavba, Hrib št. 7. Najbrž gre za novonastalo žago, ki so v tem obdobju na Vrhniku množično nastajale.⁴⁹ Lastniki obeh vodnih naprav so bili Obrezovi z *Brega*. Leta 1870 se tu omenja družina žagarja Ignaca Isteniča s Hriba. Ignac je imel z ženo Terezijo sina Antona (roj. 1861) in hčer Elizabeto (roj. 1863), z njimi pa sta živela še Terezijina hči Marija (roj. 1854) in sin Ignac (roj. 1857). Žaga se v arhivskih virih prvič omenja leta 1877.⁵⁰

Obrezovo žago je kupil Mihael Tomšič. Predelal jo je v moderno parno žago, ki jo je poganjala »R. Wolfova lokomobila«. S parno žago in z vsemi drugimi pomožnimi stroji na žagi in v usnjarni je v letih 1920 do 1930 upravljal strojnik Ivan Dobrovoljc iz Verda, rojen 1885 v Bistri. Postavil je elektromotorje in izpopolnil električno napeljavo za razsvetljavo in pogon motorjev po raznih poslopih ter po možnosti zagotavljal tudi ključavničarska dela. Od leta 1936 do druge svetovne vojne je bil na žagi zaposlen tudi Franc Mešec (1882–1974) s Stare Vrhnike. Žena mu je s kolesom vozila kosilo na delo: zelje z žganci, »zaroštan« krompir, krompirjevo kašo, občasno tudi klobaso. Na žagi je bilo zaposlenih

68. Skladišče hlodov. Na desni Tomšičev kozolec, na levi hišica pod kostanjema, 1942.

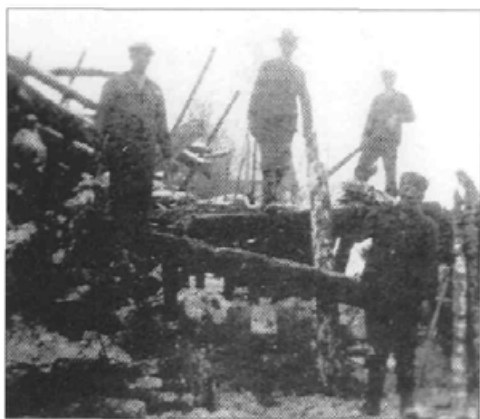
14–16 delavcev, na skladišču 6 delavcev ter 2 delavca v kurilnici. Delavci so delali od 6. do 18. ure z opoldanskim enournim odmorom. Včasih jih je gospodar Mihael Tomšič poslal sekati ali tesati v gozd ob Štampetovem mostu. Strojnik žage, Janez Žibert (1910–1966) s Stare ceste, je na delo prihajal ob 4. uri zjutraj in zakuril pod kotlom, da je bilo do 6. ure dovolj pare. Ker je bil izučen za vrtnarja, je delal tudi na Tomšičevem vrtu. Nasledil ga je strojnik Tone Jesenovec (roj. 1923), ki je bil tu zaposlen do zaprtja žage leta 1952. Prej je bil kovač v Litostroju. Tu je po določeni praksi opravil kurjaški izpit za parne nizke in visoke kotle. Nabavni delavec je bil Martin Merlak, manipulant – merilec dovoza in oddaje hlovovine Franc Merlak, »gajterist« *Košutov* oče Janez Leskovec, čuvaj *Funckov* oče Janez Slavec, čistilec pod žago in nosilec v kurilnico *Stričkov* Jože.

Žago je po drugi svetovni vojni prevzel Litostroj. Za obratovanje jo je pripravil Ferdo Drašček, ki jo je tudi upravljal. V obratu so začeli izdelovati lesene kocke za tlakovanje tal v Titovih zavodih – kasnejši Litostroj v Ljubljani. Pozneje je Litostroj to svojo enoto ukinil, z zemljiščem pa je začela upravljati Industrija usnja Vrhnika. Po spominu dr. Kogoja so žago pričeli podirati leta 1955,

opeko pa uporabili za gradnjo lovskega doma v Jamniku. Stroje z lokomobilom so odpeljali v Gorski Kotar, kjer so v gozdu postavili žago; turbino so prodali.

Žaga je imela svoje površine tudi na nasprotni strani ceste pod kostanjema, kjer je prostor služil za razkladanje lesa, hlodov in skladiščenje razžaganih desk. Les so vozili do žage in nazaj po tračnicah, ki so bile spleljane ob potoku.

»Na Tomšičevi žagi so se zelo radi igrali otroci s celega Gradišča in bilo jih je veliko,« se spominjajo domačini. »Vozili so se z vagončki in plezali po hlodih.«

69. Pogorišče Tomšičeve žage, 1937 ali 1938.

STANOVANJSKI BLOKI, Gradišče 13, 15, 17, 19, 21

70. Blok Gradišče 13, 2009. (Foto: Š. Habič)

Nekdanje Tomšičevo zemljišče je po drugi svetovni vojni upravljala Industrija usnja Vrhnika. Na njem je slovensko gradbeno podjetje »Imos SGP Grosuplje«, enota Igrad, v letih 1975–1980 postavilo stanovanjske bloke Gradišče 13, 15, 17, 19 in 21.

TRŠARJEVA ZALOKA

71. Tršarjeva Zaloka, 2009. (Foto: Š. Habič)

Med potokom in cesto na pokopališče se je nekdanj razprostirala Tršarjeva Zaloka z dobrim sadnim drevjem. Ob potoku so rasle stare košate vrbe, v katerih so se radi igrali gradiški otroci.

72. Parkirišče na Tršarjevi Zaloki, 2009. (Foto: F. Dovč)

HIŠICA POD KOSTANJEMA, Gradišče 15a (1958)

73. Tomšičev kozolec toplar in zadaj hišica pod kostanjema, 1934.

Pod kostanjema, včasih sta bila dva, je nekdanj stala majhna hiša. Po spominu nekaterih je bila hiša zidana in je služila Tomšičevi žagi kot pisarna. V njej je imel prostor uslužbenec Martin Merlak, vodja žage. Po drugi svetovni vojni je hiša prišla pod upravo Litostroja in kasneje Industrije usnja Vrhnika. Hiša je bila posebno pozimi zelo mrzla. V njej je od leta 1963 do 1971 stanovala Cilka Mrak iz Lučin pri Polhovem Gradcu. Zaposlena je bila v tovarni Industrija usnja Vrhnika. Velikokrat je bila oblečena v gasilsko uniformo. Imela je sina Matjaža ter hčerki Marino in Alenko. Matjaž, klarinetist in narodnozabavni pevec, je študiral glasbo in jo kasneje tudi poučeval na vrhniški glasbeni šoli. Marinka se je poročila in se preselila v Dob pri Domžalah. Mama Cilka še stanuje v bloku v Gradišču, nasproti nekdanje hišice.

STANOVANJSKI BLOKI, Gradišče 14, 16 in 18

74. Blok Gradišče 18 in 14, 2009. (Foto: Š. Habič)

Na travniku je nekdanj stal velik leseni kozolec toplar, ki je služil Tomšičevemu posestvu. Po drugi svetovni vojni je celotno zemljišče pripadlo Industrijii usnja Vrhnika. Ta je kozolec zaprla za potrebe skladiščenja smrekovega lubja, ki se je uporabljalo pri strojenju

75. Kostanj in zadaj stanovanjski blok Gradišče 14, 2009. (Foto: Š. Habič)

kož. Lubje sta dovažala voznika tovornjakov Jože Šuštaršič - Jošt in Štirn. Pridni otroci so lahko sedeli v njihovih kabinah in opazovali razkladanje. V pritličju poslopja je imela svoje prostore tudi Droga. Kasneje je tovarna kozolec predelala v stanovanja za delavce. V njem so stanovali: Mate in Tone Plahtar, Ivan Skubic, Aljoša in Marjan Albreht, Jovo in Stane Njegič, Franc Car ter drugi. Današnje stanovanjske bloke Gradišče 14, 16 in 18 je v letih 1983 in 1984 na tem mestu postavilo gradbeno podjetje »Imos SGP Grosuplje«.

76. Predelan Tomšičev kozolec, 1969 ali 1970.

77. Stanovanjska bloka Gradišče 18 (Foto: Š. Habič)

JEREBOVI, Gradišče 13 (1958)

78. Gradišče 13. (Foto: last Jerebovih)

Za kozolcem tik ob vodi je stala zidana stavba, nekdanji Tomšičevi svinjaki. Leta 1955 je Industrija usnja Vrhnika stavbo preuredila v stanovanje in še istega leta se je vanj vselila družina Jereb. Zakonca Jereb, oba sta bila zaposlena v omenjeni tovarni, sta tu živela s hčerko Nevenko, ki se je kasneje poročila s Popitovim Janezom. Prijetno, a vlažno stanovanje so ogrevali z lončeno pečjo. Leta 1970 so se Jerebovi preselili v novozgrajeno hišo v Kurirski ulici, v hišo pa se je nastanila družina Jurovič. Stavba je bila porušena ob podiranju Tomšičevega kozolca in začetku gradnje blokov, Juroviči pa so se z nekaj odškodnine preselili v novo hišo pod sv. Trojico.

DRAŠČEK, Gradišče 14 (1958)

Pred drugim mostom na levi je nekdanj stala Draščkova hiša. Ferdinand Drašček (roj. 1905), tržaški Slovenec, član organizacije TIGR in prvoborec NOB, je leta 1929 bežal pred fašizmom iz Trsta v Slovenijo. Leta 1949 se je preselil na Vrhniko in se zaposlil na Tomšičevi žagi. Bil je zelo spreten v zidarskih in gradbenih delih. Leta 1950 je imel v stari šoli razstavo svojih inovacij na tem področju. Iz starega Tomšičevega kokošnjaka je v dveh mesecih izdelal zelo lično pritlično

hišico skoraj kvadratnega tlorisa (5 x 6 m) v zelenkasti barvi. Hiša je imela vse potrebne bivalne prostore, spalnico, kuhinjo kot dnevni prostor, malo hodnika z angleškim straniščem in pralnico ter velika štiridelna okna, ki so se odpirala zgoraj *na kip*. V hiši je živel z ženo Pavlino, s hčerkama Cvetko in Zdravko ter sinom Vidom (roj. 1950). Pavlina, ki je bila tudi zaposlena na žagi, je v domači pisarni vodila kadrovske, računovodske in knjigovodske posle. Pri hiši so imeli telefon s številko 90-50.

Vid Drašček se spominja, da jih je nekega dne obiskala enajstletna deklica, *Košutova Ančka*, in jim ponudila mleko ter druge domače pridelke. Pri *Košutovih* so tudi pazili na Draščkove otroke. Draščkovi so se leta 1955 iz *Gradišča* preselili v novo hišo na Cesto gradenj. V njihovo hišo se je vselila družina Djordja in Terezije Nikolčič, zeliščarice, ter ostala do leta 1964. Oba sta bila zaposlena v Industriji usnja Vrhnika. Terezija se rada spominja prijaznega gospoda Mihaela Tomšiča, ki je njenima sinovoma nosil bonbone.

79. Družina Nikolčič pred svojo hišo, 1956.

Ob Draščkovi hiši je stala večja stavba, verjetno last Industrije usnja Vrhnika, v kateri so hranili gasilsko opremo. Kasneje je bila v njej avtošola s pisarno in z učilnico za tehnični pouk.

Za hišo se je razprostiral velik travnik, na katerem so bili večkrat v veselje vaških otrok postavljeni cirkuški vrtiljaki.

TOMŠIČEVA HIŠA, Tržaška c. 30

80. Naslov: Hrib 24 (1824, 1890), Vrhnika 51 (1914), Nova cesta 26 (1934)

Domača imena: Štritof (1857), Mladi Štritof (1870), Štritof (1890), stari Štritof (1914), Štritof (1934)

Lastniki: Gašper Tomšič (1824, 1838), Mihael Tomšič (1870, 1890), Mihael Tomšič ml. (1914, 1934), Mihaela Lovrenčič (1956)

Dejavnost: usnjarstvo (1811), četrtingska kmetija (1862), veleposest (1914), industrija usnja (1944)

V 70. in 80. letih 18. stoletja se pri hiši omenjajo kajžar Jurij Tomic z ženo Uršulo in s sinom Jakobom ter lastnik domca Andrej Šaftič z Marušo in s hčerko Uršulo.

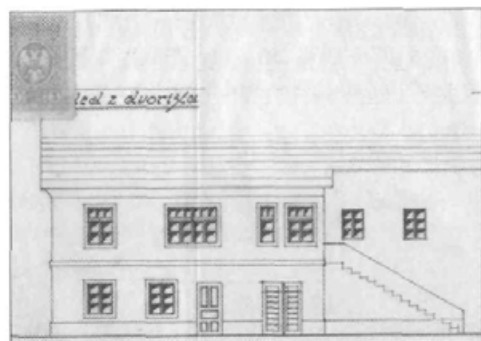
Prvi znani posestnik je bil usnjar Gašper Tomšič (1775–1855). Njegov oče Jurij Tomšič, izučen strojar, je bil rojen pri Štritofu v Zaklancu pri Horjulu. Gašper se je leta 1794 poročil z Barbaro Molk (1771–1834)⁵¹, s katero sta imela otroke: Jakoba (roj. 1795), Lovrenca (roj. 1798), Matevža (roj. 1800), Janeza (roj. 1803), Jero (roj. 1805), Heleno (roj. 1807), Mico (1809–1898), Gašperja (roj. 1811) in Antona (roj. 1814). Pri hiši je konec 18. stoletja prenočeval tudi Mihael Francel, vojak pri vojaški prepregi, z ženo Ano in novorojencem Francem Pavelskim.

Gašperja je nasledil Gašper Tomšič ml. (1811–1866), kmet in usnjarski mojster. S prvo ženo Marijo Grum (1811–1849) sta imela otroke: Marijo (roj. 1832), Janeza (roj. 1834), Mihaela (roj. 1835), Franciška (roj. 1838), Jero (roj. 1840), Katarino (roj. 1843) in Marjeto (1844). Leta 1850 se je poročil z Ano Petkovšek (roj. 1829), s katero sta imela hčere Terezijo (roj. 1851), Marijo (1853–1927), Ivano (1854–1933) in Ano (1858). Gašper se je s svojo drugo družino leta 1859 preselil v

81. Tomšičeva hiša, 1934.

hišo pri nekdanjem *Mlinu v vrbah*, ki jo je kupil od Andreja Dolenca, tukajšnjo posest pa prepustil sinu Mihaelu Tomšiču (1835–1908). Mihael se je poročil z Jero Javornik (1842–1917). V zakonu so se jima rodili: Marija (1862), Ignac (1863), Ivana (1865), Antonija (1866), Ana Rosalija (1868–1922) in Mihael (1876). Marija se je kasneje poročila z Janezom Grudnom; Ignac, Ana in Miha pa so konec 19. stoletja živeli doma pri starših. Pri kmečkih opravilih so tedaj pomagali dekli Katra Keržič iz Preserja in Marija Kušar iz Loke pri Kamniku ter hlapca Vincenc Pribil iz Polhovega Gradca in Jernej Artač iz Preserja. Mihael je leta 1880 podrl star hlev in postavil novega skupaj s skladiščem.⁵² Obenem je nadaljeval z usnjarsko obrtjo, v kateri je zaposloval strojarskega pomočnika Janeza Turka iz Čevc pri Logatcu, ter strojarska učenca Antona Groma in Janeza Gabrovška iz Hotedršice.⁵³

82. Osnutek prizidka k stanovanjski hiši Mihaela Tomšiča, 1924. (ZAL; VRH 2)

Pred prvo svetovno vojno je *Šritofovo* posest podedoval Mihael Tomšič ml. (1876–1956) in jo razširil na veleposest z mlinom in moderno parno žago. Za potrebe mlinarstva in žagarstva je načrtoval postavitev mlatilnice (1910) in skladišča za les (1923), usnjarsko dejavnost pa je razvijal z gradnjami novega skladišča ob usnjarni (1915), poslopja za parni kotel (1923) ter shrambe za gasilsko opremo (1923). Leta 1924 se je lotil še povečave hiše s prizidkom za kopalnico

in pisarno.⁵⁴ V hiši so bile zaposlene kuharica in hišne, na posestvu so pomagali hlapci in dekle, pri košnji, žetvi in mlačvi žita pa po potrebi tudi delavci z žage.

Gospoda Mihaela Tomšiča so imenovali »dedek«, saj je v žepu vedno nosil »melisnice« in jih delil otrokom. Rad je nosil lovsko uniformo. Mihael se je leta 1917 poročil s Frančiško Kunstelj (1885–1961) s Hriba, s katero sta imela otroke Marka Petra (roj. 1918), Mihaelo Ano (roj. 1920) in Marijo Ines – Marjučo (roj. 1924). Po končani drugi svetovni vojni je bilo Tomšičevo posestvo nacionalizirano, nekaj zemlje so podržavili, nekaj jo je pripadlo agrarni upravi. Marjuča se je poročila v Italijo z grofom, Mihaela pa z Ladom Lovrenčičem ter imela hčerki Nado in Majo. Nada je sedaj vrhovna državna tožilka, Maja pa je bila ambasadorica v Bratislavi. Ko sta oba stara starša umrla, so se Lovrenčiči pre-

83. Obnovljeno stopnišče Tomšičeve hiše, 2009. (Foto: Š. Habič)

selili v Postojno, kjer je imel gospod Lado advokaturu, nato pa v Ljubljano. Hišo sta podedovali Mihaela in Marjuča. Kasneje sta jo prodali Industrijii usnja Vrhnika, ta pa je v njej naselila svoje delavce. Večstanovanjska hiša je danes lepo obnovljena.

Tomšičeva hiša je bila v notranjosti bogato opremljena z usnjenim pohištvo. Na steni je visela medvedja koža z nagačeno medvedjo glavo. V kleti hiše je stanoval starejši človek, otroci so mu rekli »Francoz«. Verjetno je delal v Franciji in se na stara leta vrnil na Vrhniko umret.

Kapelica

Ob Tržaški cesti poleg Tomšičeve hiše je nekdaj stala kapelica, pri kateri se je ob télovem ustavila tudi vrhniška procesija. Kapelico, ki je bila s treh strani odprta, je krasila freska Matere Božje in ob praznikih tudi oljna slika Matere Božje, oboje delo domačega slikarja Simona Ogrina.⁵⁵ Oljno sliko hrani jo danes v župnišču pri sv. Pavlu.

84. Simon Ogrin, Mati Božja, olje na platnu. (Foto: F. Dovč)

85. Tomšičeva hiša s kapelico, 1934.

86. Spravilo sena pri Tomšičevih, med kosci in grabljicami tudi gospodar Mihael Tomšič (zadaj četrti z leve), okoli 1930. (Foto: last M. Javornik)

Tomšičevo skladišče

Za Tomšičevo stanovanjsko hišo sta se nahajali stavbi, namenjeni usnjarski dejavnosti. Pomožno stavbo – skladišče ob ulici Gradišče so podrli lansko leto. V njej so imeli v pritličju shrambo za kmetijske pridelke, v nadstropju pa so stanovali dninarji in usnjarski delavci, zaposleni na Tomšičevem posestvu.

87. Tomšičeva pomožna stavba. Spodaj skladišče, zgoraj delavska stanovanja, podrta 2008. (Foto: M. Tomšič)

DELAVSKA STANOVANJA, Gradišče 23

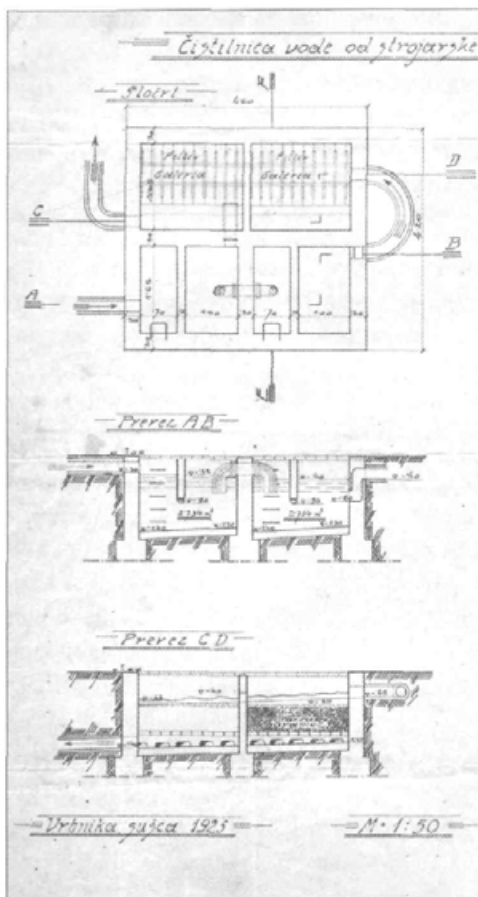

88. Delavska stanovanja, 2009. (Foto: Š. Habič)

Druga, podolgovata stavba, nekdanja Tomšičeva usnjarna z lužilnimi jamami v pritličju in s stanovanji v nadstropju, stoji ob Hribskem potoku. Kasnejši lastnik Industrija usnja Vrhnika je stavbo predelala v delavska stanovanja. V njih je stanovalo več družin, med drugimi tudi družina oficirja Babiča z ženo Justo ter otrokoma Vidom in Bebo ter Kociprovi iz Ljutomera. Franc in Marija sta imela več otrok, med njimi sina Franca (roj. 1934), Mateja (1935) in Ivana (roj. 1936). Bližnji Hribski potok je po dežju zelo narasel in postal nevaren za majhne otroke. Komaj hodečemu Babičevemu Vidu je nekoč spodrsnilo na obrežju in iz vode ga je rešil manjši čokati Lojze, ki je tudi stanoval v stavbi.

89. Situacijski načrt strojarne Mihaela Tomšiča, 1915.

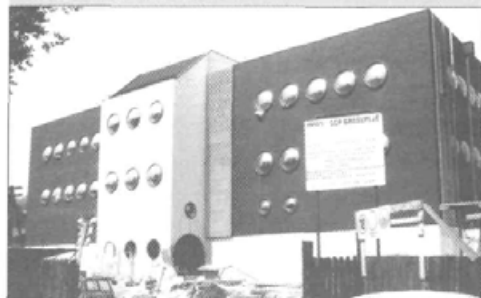

90. Načrt čistilne naprave strojarške delavnice Mihaela Tomšiča, 1904. (ZAL; VRH 2)

91. Tomšičeva usnjarna na trikotu, 1934.

KONFEKCIJA IN RESTAVRACIJA INDUSTRIJE USNJA VRHNIKA, Tržaška cesta 31

92. Gradnja konfekcije IUV, 1983.

Na ravnici ob vходу v ulico Gradišče se je pred drugo svetovno vojno raztezal velik, lepo urejen Tomšičev vrt z vrtno uto in bazenom, ki pa se ni uporabljal. Vrt je bil z visoko ograjo ločen od okolice. Za vrtom so bile njive, za njimi pa sadovnjak. Pred vrtom vzdolž ulice je stalo Tomšičevo gospodarsko poslopje – hlev.

Kasneje je na mestu, kjer se danes nahaja restavracija Blagajana, stala lesena restavracija, ki jo je postavila Industrija usnja Vrhnika za svoje delavce. Zaradi glasnih zabav, ki so se končale s pretepi, je dobila vzdevek »Koreja«, in sicer po korejski vojni v letih 1950–1953. Delovala je približno do leta 1969.

Danes tu stojita opuščeni zgradbi usnjarske konfekcije in restavracije Industrije usnja Vrhnika, postavljeni leta 1983.

93. Nekdanji Tomšičev vrt, sedaj parkirišče v ozadju tovarna IUV, 1977.

94. Tomšičevo gospodarsko poslopje in skladišče, 1934.

95. Razglednica Vrhnike, pred letom 1969. V ospredju stoji restavracija IUV »Koreja«. (Razglednica MDV)

96. Naslov: Hrib 6 (1824, 1890), Vrhnika 52 (1914), Nova cesta 27 (1934)

Domača imena: Vrbji maln (1857), Stari Stritof (1870), Stritof ta stari (1890), Stari Štritof (1914)

Lastniki: Janez Flak (1596), samostan Bistra (1660), državna last (1782), Mihael Oblak (1787), Mihael Oblak sr. (1824, 1838), Andrej Dolenc (1841), Gašper Tomšič (1860), Ana Tomšič (1870, 1879), Ivan Tomšič (1890, 1914), Dušan Tomšič (1934)

Dejavnost: mlinarstvo (1596, 1779), gostinstvo (1855), tovarna usnja (1914)

Industrija usnja Vrhnika je nastala na temeljih Kalinove tovarne, ki je nasledila prejšnjo Pollakovo usnjarno.⁵⁶ Pred tem se je z usnjarstvom začel ukvarjati že posestnik Gašper Tomšič (roj. 1811), medtem ko je bila prvotna dejavnost hiše, ki je stala ob potoku, mlinarstvo. Mlin na tri kolesa je pogonjal Hribski potok. Ker pa je bil breg obrabčen z vrbami, so mlin imenovali *Vrbji maln* – mlin v vrbah. Ob gradnji nove cesarske, današnje Tržaške ceste, leta 1805 in 1806 je cestna uprava mlin odkupila in ga zaradi poteka ceste podrla.⁵⁷

Mlin se prvič omenja leta 1596, ko ga je grof Lamberg Černelcki (Rotenbüchel) prodal vrhniškemu sodniku Janezu Flaku, ki je dokupil travnik *Zaloko*. Flakovi dedni nasledniki so mlin s travnikom leta 1660 prodali samostanu Bistri. Leta 1774 sta v mlinu živela Tomaž Resnožnik [Erznožnik?] in žena Helena z novorojencem Jernejem. Po razpustu bistriškega samostana leta 1782 je prešlo posestvo v državno last. Mlin s travnikom

je na javni dražbi leta 1787 kupil Mihael Oblak.⁵⁸ V njegovi hiši sta konec 18. stoletja prebivala mlinarja Jakob Terkman z ženo Marijo Petrič in otroki Heleno, Jero, Tomažem, Mico ter Mihaelom in Andrej Mikuš z ženo Heleno Istenič, s hčerko Elizabeto ter sinom Sebastijanom. Po Mihaelovi smrti leta 1799 je posest prevzel sin Mihael Oblak sr. (1779–1858), ki se je ukvarjal z mlinarstvom. Naslednje leto se je poročil z Marijo Borštnik iz Verda. Rodili so se jima otroci: Ana (1803), Mihael (1805), Jera (1808), Ana (1811), Marija (1813), Marjeta (1816), Magdalena (1819) in Jera (1824). Sin Mihael Oblak ml. (1805–1858), kajzar in kasneje četrtinski kmet, se je poročil z Nežo Lotrič, s katero sta imela otroke: Jero (roj. 1836), Terezijo (roj. 1838) in Marijo (roj. 1839). Po rojstvu Marije naj bi se Oblakovi preselili na drugo stran glavne ceste poleg mostu čez Hribski potok v novo hišo Hrib št. 67; hišo pri nekdanjem mlinu pa so prodali kajzarju in gostilničarju Andreju Dolencu. Andreju in ženi Mariji Turk se je tu rodila hči Ivana (1844), z njimi pa sta živeli še gostilničarjevi hčeri Jera Dolenc s sinom Julijusem in Neža Dolenc s hčerjo Ivano. Sredi 19. stoletja se pri hiši omenja tudi družina gostilničarja Lovrenca Jenčiča z ženo Marijo Serše in s hčerjo Marijo.

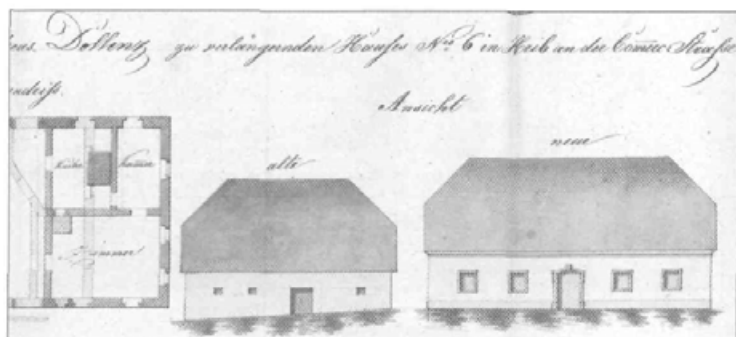

97. Usnjarna Ivana Tomšiča, pred letom 1918.

Andrej Dolenc je hišo pri *Mlinu v vrbah* leta 1857 prodal posestniku Gašperju Tomšiču s Hriba 24.⁵⁹ Gašperju so se v zakonu z Ano Petkovšek, s katero sta imela že hčere Terezijo, Marijo, Ivano in Ano, tu rodili še Janez - Ivan (1860), Karel (1862), Elizabeta (1864-1934) in Antonija (1867-1958). Po Gašperjevi smrti je posest podedovala vdova Ana Tomšič, ki je leta 1870 delila hišo s svakinjo Marijo Tomšič in hlapcem Janezom Celarjem. Konec 19. stoletja jo je nasledil sin, strojarski mojster, posestnik in tovarnar Ivan Tomšič (1860-1930). Leta 1887 se je poročil z Avrelijo Drašler (roj. 1855) iz Ljubljane. Imela sta sina Avrelija - Dušana (1890-1952) in hčer Vido (1893-1894), hišo pa sta delila z Ivanovimi sorodniki: materjo Ano, sestrama Marijo in Antonijo, teto Marijo in nečakom Stankom Kermaunerjem (roj. 1882). V njuni hiši so stanovali še pomočnika Andrej Cukale iz Dolenjega Logatca in France Knez

iz Radeč, vajenci Janez Brancelj iz Gorenje Brezovice, Andrej Žust iz Polhovega Gradca in France Čuk iz Hotedršice, hlapca Matevž Bradeško iz Smolnika in Nace Zlokarnik iz Zlokarij pri Moravčah ter dekli Franca Tomšič iz Žibrš in Urša Petkovšek z Vrhniko.⁶⁰

Ivan Tomšič se je na mnogih potovanjih po Avstriji in Nemčiji izpopolnil v usnjarski obrti, ki jo je prevzel po očetu ter doma po vzoru severnih dežel moderniziral obrat. Med delavci je bil priljubljen, z njimi je prirejal izlete v vrhniško okolico. Poleg tega je bil knjižničar pri Sokolu, oskrbnik vrhniškega Olepševalnega društva ter navdušen planinec. Imel je bogato zasebno knjižnico, široko razgledanost pa je širil s študijem prirodoslovja in zgodovine ter vzdrževal stike z vrhniškimi slikarji. Ukvarjal se je tudi z vrtnarstvom in s sadjarstvom ter leta 1888 na sadni razstavi v Ljubljani prejel priznanje z diplomom.⁶¹

98. Načrt povečanja hiše Andreja Dolenca, 1841. (ZAL, VRH 2)

99. Tovarnar Ivan Tomšič (1860-1930), 1887. (F. Dobrovoljc: *Canekarjev album*, 1972)

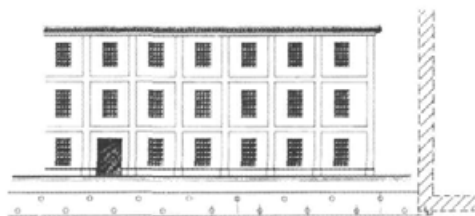

100. Hiša Dušana Tomšiča, v ozadju gradnja Industrije usnja Vrhniko, 1946.

101. Pogled na tovarno Industrija usnja Vrhniko z Drče.

Proti koncu prve svetovne vojne je Tomšičeva usnjarna prešla v last usnjarskega industrialca Karla Pollaka. Ivan Tomšič je hišo dal v najem, sam pa se je preselil k sinu Dušanu, ki je z ženo Marijo Hrašček (1898–1952) živel v Mariboru.⁶² Hiša je služila upravi usnjarne, v času druge svetovne vojne pa so bili v njej nastanjeni italijanski vojaki. Pollak je v podjetju posodobil proizvodnjo. Leta 1922 je podjetje združil s tovarnoma usnja v Kranju in Ljubljani v podjetje Indus. Usnjene izdelke so izvažali v Evropo, Ameriko in Avstralijo, nekaj pa so jih prodali na domačem trgu. Splošna gospodarska kriza v začetku 30. let 20. stoletja je Pollaka prisilila, da je leta 1932 prenehal z delom na Vrhniki. Takrat so tudi demontirali stroje in instalacije. Tovarna ni obratovala vse do srede leta 1944, ko jo je kupil usnjarski Savel Kalin iz Mokronoga ter začel postopke za njeno prenovitev. Na prostoru starih zgradb v kotu med Hribskim potokom in Ljubljanico, ki sta nudila primerno mehko in trdo vodo, so začeli graditi nova tovarniška poslopja.⁶³ Po prvem zagonu je tovarna v začetku leta 1946 postala državna last.

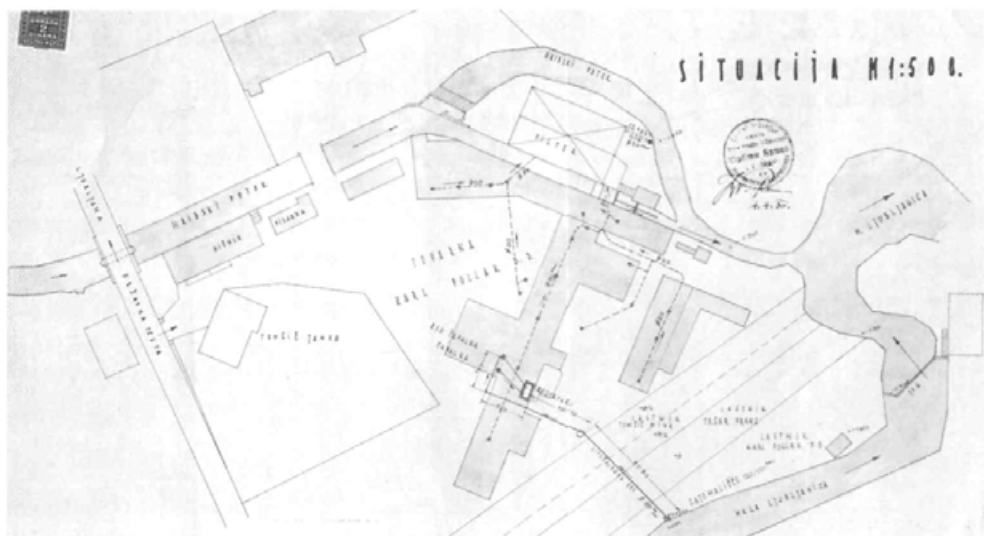
102. Načrt za novogradnjo tovarne Karla Pollaka, 1920.

103. »Glava« tovarne Karla Pollaka, 1932.

104. Indus, tovarna usnja in usnjenih izdelkov, 1938.

105. Situacijski načrt tovarne Karla Pollaka, 1930. (Foto arhiv IUUV)

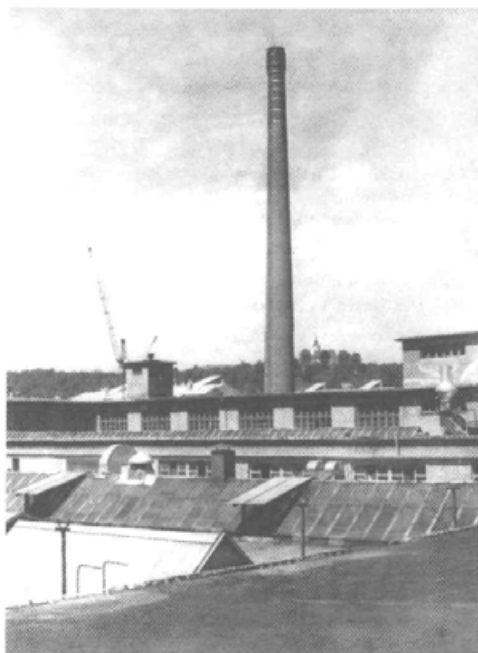
Na njenih temeljih je nastala Industrija usnja Vrhnika, ki je konec leta zaposlovala že 190 delavcev.⁶⁴ Državno podjetje »Gradis« je leta 1947 zaključevalo veliko, posodobljeno gradnjo tovarne s svetlimi in z zračnimi prostori, ki se je s predvojnih 250 kvadratnih metrov površine razširila na 12.000 kvadratnih metrov. Zlasti lepa je bila ogromna kurilnica s t. i. Ferjanovim stropom, ki je bil grajen po načinu spenjalnih konstrukcij.⁶⁵ Nadaljnji razvoj tovarne je prinesel usmeritev v proizvodnjo pretežno svinjskega usnja, izdelavo usnjene konfekcije, obutve in galanterije ter razširitev podjetja s priključitvami drugih usnjarskih in sorodnih obratov.⁶⁶ Leta 1972 se je Industrija usnja Vrhnika predstavila z usnjeno konfekcijo za domači in tuji trg na mednarodnem pariškem sejmu usnja »Semaine du cuir«.⁶⁷ Dolga leta je slovela po kvalitetnem usnju in modni konfekciji. Industrija usnja Vrhnika je v začetku leta 2009 prenehala z delom.

107. Logotip IUV, 1947. (MDV)

106. Paviljon Industrije usnja Vrhnika na pariškem sejmu, 1972. (Usnjar, Vrhnika)

108. Tovarna usnja z dimnikom, v ozadju Sv. Trojica. (MDV)

109. Razglednica Vrhnike. V sredini Tomšičevi hiši in usnjarna (MDV)

LITERATURA:

Sonja Anžič, Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja – 4. del (Hrib), v: VR 8, Vrhnika 2007, str. 192–288.

Uroš Bavec, Jana Horvat: Vrhnika, Gradišče 5, Uvodno poročilo o arheoloških izkopavanjih, v: VR 1, Vrhnika 1996, str. 107–110.

Janez Bogataj, Sto srečanj z dediščino na Slovenskem, Ljubljana 1992.

Franček Bohanec, Cankarjeva Vrhnika, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov 192, Ljubljana 1997.

Iva Curk, Vrhnika v najstarejših obdobjih, v: Vrhnika prečuden kraj, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov 63, Ljubljana 1985, str. 30–32.

France Dobrovoljc, Cankarjev album, Maribor 1972.

Enciklopediji Slovenija 9, geslo *Pošta*, Ljubljana 1995, str. 181–190.

Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, II. zvezek, *Družbena razmerja in gibanja*, Ljubljana 1980.

Peter Habič, Jože Rode, Vrhnika (druga razširjena izdaja), Vrhnika 1988.

Tatjana Hojan, Ana Pour Suhadolc (1862–1931), vrhniška učiteljica, v: VR 8, Vrhnika 2007, str. 137–139.

Tatjana Hojan, Marija Mlakar (1868–1940), vrhniška učiteljica, v: VR 8, Vrhnika 2007, 140–143.

Jana Horvat, Nauportus, Vrhnika v arheološki obdobjih, v: VR 1, Vrhnika 1996, str. 89–106.

Jana Horvat, Nauportus (Vrhnika), Ljubljana 1990.

S. Jenny, Skica poznoantične utrdbe v Gradišču, v: Jahrbuch der Zentralkommission IV, Ljubljana 1906, str. 280.

Vlasto Kopač, Vrhnika, v: Vrhnika prečuden kraj, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov 63, Ljubljana 1985.

Janez Kos, Zapisnik gradbenih parcel in hiš ter posestnikov v katastrski občini Vrhnika 1824, v: VR 8, Vrhnika 2007, str. 180–189.

Ivanka Kurinčič, Stoletnica pomembnih arheoloških odkritij na Vrhniki, v: VR 5, Vrhnika 2004, str. 21–25.

Marijan Marolt, Dekanija Vrhnika, Umetnostni spomeniki Slovenije, Ljubljana 1929.

Marija Oblak Čarni, Gabrijel Jelovšek – vrhniški župan v letih 1889–1908, v: VR 5, Vrhnika 2004, str. 11–18.

Rafael Ogrin, Nekdanji Vrhničani, v: Kronika, let. 11. št. 1, Ljubljana 1963, str. 23–26.

Franc Okrajšek, Nastanek usnjarne Savel Kalin v Mokronogu in preselitev na Vrhniko po končani drugi svetovni vojni, v: VR 4, Vrhnika 2003, str. 166–167.

Olga Pivk, Od obrtnih delavnic do Industrije usnja Vrhnika, v: VR 6, Vrhnika 2005, str. 71–87.

Peter Petru, Vrhnika, v: Arheološka najdišča Slovenije, Ljubljana 1975, str. 206–209.

Polona Roblek, Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo, Sprehod po vrhniški Stari cesti, v: VR 9, Vrhnika 2008, str. 64–139.

Jože Rode, Vrhnika skozi stoletja, Ljubljana 1997.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), ASP32, Amebisova računalniška zbirka slovarjev, 1993–2005, gesli *gradišče*, *stopa*.

Marjeta Šašel Kos, Ljubljana in mit o Argonavtih, v: Ljubljana: Kulturna dediščina reke, Ljubljana 2009, str. 110–113.

Vrhnika, *Valorizacija in spomeniški red*, Zavod za spomeniško varstvo Ljubljana, Ljubljana 1970.

Anton Alois Wolf, Nemško slovenski slovar, prvi in drugi del, Ljubljana 1860.

USTNI VIRI:

Ustne vire, pisne dokumente in slikovni material je zbrala Marija Habič ob pomoči Maruše Javornik. Prispevali so jih: Janko Bermež, Mirko Celarc, Anton Dobrovoljc, Vid Drašček, Minka Grom, Silva Ivanovič, Marija Japelj, Tone Jesenovec, Pavlina in Stane Korošec, Anton Leskovec, Cilka Mrak, Nuša Mrlak, Terezija Nikolčič, Brigita Oblak, Janez Ponebšek, Janez Slavec, Germana Suša, Tončka Stržinar, Anka Tršar Peunik, Simon Železnik, Frančiška Žibert, Pavla Sedej in Mirjam Semrov.

Fotografije hiš in ulice sta leta 2009 posnela Franci Dovč in Špela Habič, načrte hiš je optično preslikala Tina Arh.

ARHIVSKI VIRI:

Arhiv Republike Slovenije (AR):

AS 176 Franciscejski kataster za Kranjsko, A 108 k. o. Vrhnika: Zapisnik gradbenih parcel občine Vrhnika 1824; Abecedni zapisnik imen vseh zemljiških in hišnih posestnikov občine Vrhnika, okoli 1838.

AS 181 Reambulančni kataster za Kranjsko, A 108, k. o. Vrhnika: Popis hiš občine Vrhnika 1879; Mape reambulančnega katastra 1869–70, A 108 C06.jpg.

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL):

VRH 16 Matični urad Vrhnika 1870–1959, t. e. 5: Ljudsko štetje 1870 in Ljudsko štetje 1880; t. e. 7: Abecedno kazalo k ljudskemu štetju na Vrhniki 1900; t. e. 8: Kazalo k zapisniku o ljudskemu štetju krajevne občine Vrhnika 1910.

LJU 360 Okrajno glavarstvo Ljubljana – okolica, fasc. 38: Občina Vrhnika.

VRH 2 Občina Vrhnika 1867–1945, t. e. 1–14.

VRH 18 ObLo in SO Vrhnika /1882/ 1949–1969, t. e. 68: Volilna imenika KLO Vrhnika 1950–1952; t. e. 109: Stalni volilni imenik ObLo Vrhnika 1958.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL):

Krstne matične knjige župnije Vrhnika: 1769–1784, 1784–1797, 1798–1809, 1809–1812, 1812–1820, 1820–1831, 1832–1846, 1847–1869, 1870–1894.

Muzejsko društvo Vrhnika (MD Vrhnika):

- Osebnih arhiv Rafaela Ogrina.
Rafael Ogrin, sestavek *Mlin v vrbah*.
Situacija naselja Hrib leta 1824 in seznam 1857–1871.
Tomšičev rodovnik.
Ulična numeracija na Vrhniki 1934.
Vrhniški župani, Franc Tršar: Mitja Krefl, *Vrhnika ne sme pozabiti*, s. d.

Kupna pogodba med Jakobom Voljčcem in Janezom Tompicem, 23. 12. 1902; *Izjava* Janeza Tomica, 30. 12. 1902.

Župnijski urad Vrhnika (ŽU Vrhnika):

Status animarum, 1914, I. knjiga.

Status animarum, 1914, II. knjiga.

OSTALI VIRI:

Zavod za varstvo kulturne dediščine, OE Ljubljana (ZVKD):

Register nepremične kulturne dediščine: hiše *Gradišče 4*, *Gradišče 5* in *Gradišče 8*.

Časopisni članki:

- Slovenec, 20. in 21. 11. 1888, 29. 11. 1900 in 19. 9. 1904.
Ljudska pravica, 23. 6. 1946.
Neznani časopis, 19. 6. 1947.
Usnjar, Glasilo delovne skupnosti IUUV, september 1972.

OPOMBE:

- 1 Horvat, 1990, str. 17–33.
- 2 Horvat, 1990, str. 19–20; Šašel Kos, 2009, str. 110–113.
- 3 Habič, Rode, 1988, str. 10.
- 4 Bavec, Horvat, 1996, str. 110.
- 5 Horvat, 1996, str. 105–106.
- 6 Kurinčič, 2004, str. 22.
- 7 Horvat, 1990, str. 75; Petru, 1975, str. 207.
- 8 Horvat, 1990, str. 76–77; Petru, 1975, str. 208.
- 9 Stanko Korošec.
- 10 Horvat, 1996, str. 106.
- 11 Vrhnika, 1970, str. 1.
- 12 Inwohner – gostač ali stanovalec. Gostači so bili najemniki na podeželju, niso imeli zemlje, imeli pa so prosto gibanje (v: *Gospodarska in družbena ...*, 1980, str. 342).
- 13 Več v: *Gospodarska in družbena ...*, 1980, str. 356, 366.
- 14 Hofstätter – lastnik domca ali tretjinske kmetije.
- 15 MD Vrhnika: Osebnih arhiv Rafaela Ogrina.
- 16 Ogrin, 1963, str. 25.
- 17 Hübner – zemljak.
- 18 Anžič, 2007, str. 194.
- 19 ZVKD: Register ..., hiša *Gradišče 4*.

- 20 ZAL: VRH 2, t. e. 12.
- 21 ZAL: VRH 18, t. e. 109.
- 22 ZVKD: Register ..., hiša *Gradišče 5*; Vrhnika, 1970, str. 21.
- 23 Bavec, Horvat, 1996, str. 107.
- 24 Anžič, 2007, str. 195.
- 25 Anžič, 2007, str. 195.
- 26 Dobrovoljc, 1972, str. 242.
- 27 Anžič, 2007, str. 236.
- 28 Roblek, 2008, str. 81.
- 29 MD Vrhnika: *Kupna pogodba*, 1902, in *Izjava*, 1902.
- 30 ZVKD: Register ..., hiša *Gradišče 8*.
- 31 Anžič, 2007, str. 198–199.
- 32 Slovenec, 20. 11. 1888.
- 33 Slovenec, 19. 9. 1904.
- 34 Hojan, 2007, str. 137–139; Hojan, 2007, str. 140–143.
- 35 MD Vrhnika: Vrhniški župani, Franc Tršar: Mitja Krefl, *Vrhnika ne sme pozabiti*, s. d.
- 36 Horvat, 1990, str. 76.
- 37 Nekateri viri govorijo v prid temu priimku in tudi sosedje oz. domačini so jo poznali pod tem priimkom.
- 38 Ogrin, 1963, str. 25–26.
- 39 Anžič, 2007, str. 196.
- 40 V zapisniku franciscskega katastra se navaja oblika Premčiger, v matičnih knjigah in zapisniku iz leta 1838 pa Remčiger.
- 41 Kaishler, Keischer – kajzar, bajtar. Kajzarji ali bajtarji so imetniki manjših zemljišč (v: *Gospodarska in družbena ...*, 1980, str. 342).
- 42 ZAL: LJU 360, fasc. 38, mapa Ad 31.
- 43 ZAL: LJU 360, fasc. 38, Izkaz vodnih naprav v občini Vrhnika.
- 44 ES 9, str. 182; Ogrin, 1963, str. 25; MD Vrhnika: Osebnih arhiv Rafaela Ogrina.
- 45 MD Vrhnika: Osebnih arhiv Rafaela Ogrina.
- 46 Kos, 2008, str. 188.
- 47 Verjetno Gašperju Tomšiču, *Šritofovemu*.
- 48 Anžič, 2007, str. 197–198.
- 49 Rode, 1997, str. 45.
- 50 ZAL: LJU 360, fasc. 38, Skica vode in vodnih naprav na Vrhniki in v Verdu.
- 51 MD Vrhnika: Tomšičev rodovnik.
- 52 ZAL: VRH 2: t. e. 12.
- 53 Anžič, 2007, str. 206.
- 54 ZAL: VRH 2, t. e. 12.
- 55 Marolt, 1929, str. 48.
- 56 Okrajšek, 2003, str. 167.
- 57 MD Vrhnika: Rafael Ogrin, *Mlin v vrbah*.
- 58 MD Vrhnika: Rafael Ogrin, *Mlin v vrbah*.
- 59 MD Vrhnika: Rafael Ogrin, *Mlin v vrbah*.
- 60 Anžič, 2007, str. 197.
- 61 Slovenec, 21. 11. 1888.
- 62 Dobrovoljc, 1972, str. 256.
- 63 Ljudska pravica, 23. 6. 1946, str. 3.
- 64 Pivk, 2005, str. 78–82.
- 65 Časopisni članek, 17. 6. 1947.
- 66 Pivk, 2005, str. 83–85.
- 67 Usnjar, september 1972.

SPOMINI NA NAŠO MLADOST V GRADIŠČU

GRADIŠKI OTROCI SMO IMELI VSE, KAR IMAJO VELIKI

SPLAVARJENJE IN RIBOLOV PO HRIBSKEM POTOKU

Pri Čempuhovih (Stržinar) so jeseni zase in tudi za druge mleli sadje. Veliko kmetov je pripeljalo sadje na vozovih. Stali so v vrsti na ulici in čakali, da zmeljejo jabolka in stisnejo mošt iz njih. Mleto sadje je padalo v velik, črn, dobro zatesnjen zaboj. Nato so ga z lopato preložili v prešo in stisnili v mošt. Tam je bil tudi lonček, ki smo ga otroci lahko postavili pod prešo in se po mili volji napili dobrega *bio* soka. Kadar pa črni zaboj ni bil v uporabi, se je spremenil v naš splav. Če potok ni bil preveč deroč, smo trije ali štirje otroci lahko stali v zaboju in pluli po potoku navzdol. Nazaj pa smo se porivali s *preklami*. Pod skalami v potoku smo lovili *kapeljne* – za mačke, »ta veliki« ribiči pa so v tolmunu pod zapornico na trnke ujeli tudi večje ribe. Na okljuku potoka ob Tršarjevem kozolcem smo opazovali vidre, ki so izpod rastja švigale po vodi in spretno lovile ribe.

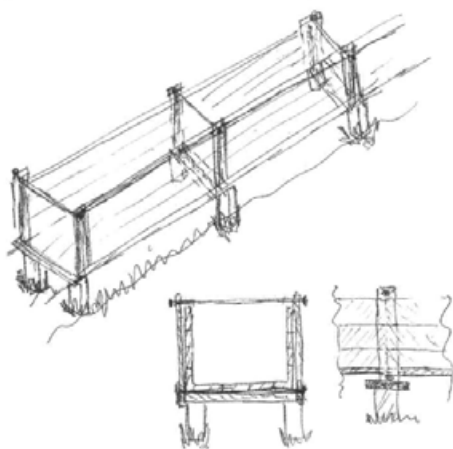

110. Perice v Gradišču (Foto: last MDV)

Ob Hribskem potoku so bili na več mestih urejeni dostopi do vode, ponekod stopnice, kjer so gospodinje prale perilo. Na lesenih perilnikih so ga drgnile z milom, ga tolkle, izpirale in ožemale.

VODNI TOBOGAN

Pred Tomšičevo žago je bilo na kolih postavljeno leseno korito čez travnik do *lužilnice*. Obračšeno je bilo z debelim, zelenim mahom, po njem je tekla od sonca pogreta voda.

111. Leseno korito za vodo (Narisal prof. dr. B. Stanovnik) Leseno korito so nosili hrastovi stebri, ki so bili v parih zabiti v zemljo na razdalji 1 m ter 3 m oddaljeni od sosednjega para. Na vsak par stebrov je bila 50 cm nad tlemi položena prečna lega. Nanje so bili pritrjeni plohi, ki so tvorili dno korita. Stranice so bile prav tako iz plohov, pritrjenih na lesene opornice. Korito so spodaj in zgoraj povezale kovinske vezi, prвите z maticami.

To korito smo otroci uporabljali za drsanje kot tobogan: če si stekel in se hitro usedel, te je neslo kar nekaj metrov daleč. To je bil čisto drugačen občutek kot na današnjih plastičnih toboganih. Naše zadnjice in kopalke so bile seveda zeleno obarvane. Namesto detergentov, ki »odstranjujejo vse madeže«, smo uporabljali zelo učinkovite sirkove krtače.

KONCERTI NA PROSTEM

Mira Okrajšek, Mitka Petrovčič, Maruša Stržinar in Marija Miklavčič smo igrale v harmonikarskem orkestru Glasbene šole Vrhnika, ki ga je vodil prof. Sameja. Nastopali smo na raznih proslavah po vsej Sloveniji. Vozili so nas večinoma na kamionih s klopmi. Večkrat smo se dogovorile (brez mobilitelov – kar tako, kriče, od hiše do hiše) in zbrale na našem širokem lesenem *ganku* (pri Grogarju) ter vadile narodne in partizanske pesmi. Verjetno nismo igrale slabo, saj se nikdar nihče od sosedov ni pritožil!

PLEZALNE STENE

Za začetnike so bile to klade, naložene pred Tomšičevo žago. Nadaljevali smo na vseh bližnjih kozolcih, malo večji in spretnejši pa smo najraje plezali po deskah, zloženih v kope, ki so se sušile na velikem skladiščnem prostoru od žage do »nove ceste«. Deske so bile zložene navzkrižno, dva do tri metre visoko, v sredini pa je bil velik prostor, kjer smo se skrivali in igrali. Na vrhu kope je bila potrebna posebna previdnost, da se gornja deska ni izpulila, saj niso bile pritrjene. V notranjosti smo občudovali sončne žarke, ki so v pramenih sijali med deskami, in kot je napisala prijateljica Maruša: »... kjer je manjkala grča v deski, je sijalo kot reflektor.« Imeli smo veliko srečo, saj nihče ni padel ali se poškodoval.

Če delavci na žagi niso zaklenili vozičkov za prevoz hlodov na žago, smo imeli tudi »vaški tramvaj«, saj so bile tračnice položene čez celo skladišče.

112. Otroci na Tršarjevem kozolcu. (Foto: H. Miklavčič)

ADRENALINSKI PARK

V Grogarjevem vrtu, ki je bil lepo vzdrževan, kot pravi park, je raslo mnogo posebnih dreves. V juniju so tam dozorele češnje, tri drevesa z rdečimi in eno z belimi sadeži, ter vabile mladež od Stare ceste do Nove vasi. Gradiški otroci smo imeli prednost, saj nas je domača Pavlina poklicala, kadar je šel ata v senožet, pa smo lahko v miru zobali sladke sadeže. Tekmovali smo, kdo bo peško pljunil najdlje ali kdo bo zbasal več češenj naenkrat v usta. Ostala mladina pa je prišla na vrsto pozno zvečer, ko se je stemnilo. Takrat se je iz teme zaslišalo gospodarjevo vpitje: »A boste šli! Presneta mularija ...« in še kakšen sočen dodatek vmes. Fantje so padali in skakali s češenj kot zrele tepke in polni adrenalina (takrat smo temu rekli strah) bežali skozi grmovje, čez ograjo in potok na varno v temo. Nato se je zaslišal znameniti Tršarjev stavek: »Aha, aha, te že poznam!!! Čigav pa si?« Nikdar nismo slišali, da bi gospodar katerega ujel.

GRADIŠKA PROMENADA

Vsak večer od pomladi do jeseni so Čempuhovi napajali krave v potoku. Odvezali so vseh osem krav in te so se lepo počasi sprehodile od hleva skozi Gradišče do potoka, kjer je bil na desni strani pri mostu urejen položen dostop do vode. Mirno so se napile čiste studenčnice in se lepo vrnile v hlev k svojim jaslim. Spotoma pa so še malo pognojile ulico, ki je bila takrat, seveda, še brez asfalta. Spremljal jih je nekdo od domačih in običajno z njimi ni imel težav.

Namesto na sodobno prožno ponjavo smo otroci radi skakali pod kozolcem topjarjem na seno. S tramov pod streho kozolca smo se metali na seno, ki so ga gospodarji shranili na podu. Najpogumnejši so skakali z najvišje grede. Ta »šport« je vključeval tudi aromaterapijo – brez alergij. Gospodarji nam tega sicer niso dovolili, češ, da potem živina noče jesti sena. Vendar ga ni nič ostalo. Ni več sena, ne živine, ne hlevov.

ZÁLOKA – NAŠ »DISNEYLAND«

Pod Košutovo hišo je bil Tršarjev sadovnjak, imenovan Záloka. V njem je raslo do-

bro sadje. Preverjeno! Ob potoku so se nad vodo sklanjale stare košate vrbe, vsaka je imela svojo stanovalko, saj smo si dekleta v krošnjah uredile hišice, vrtičke, gradove ali utrdbe. Fantje so se naokrog podili kot partizani, vitezi ali kavboji, odvisno od tega, kateri film so tisti teden vrteli v kinu.

Kasneje so bili tam vrtički stanovalcev iz blokov. Nedavno so drevesa posekali, zemljo odpeljali, nasuli pesek in uredili parkirišče.

Igrišče smo imeli kar na ulici. V pesek smo si narisali polja za »med dvema ognjema«, »ristanc« ali pa smo se šli »zemljo krast«. Najlepše pa je bilo zvečer, ko smo se skrivali in lovili po vežah ter okrog hiš – vsak večer so nas prežgodaj poklicali domov.

Tako smo rasli in odrasli. Vmes smo med hišami in vrtovi odkrili še mnogo skritih koticov, ampak o tem zgodovina molči!

Vse je nekoč že bilo: igre otrok in igrala – samo v drugačni obliki in v drugem času. Lahko rečemo, da nismo imeli nič, skoraj nič, vendar je bila naša mladost v Gradišču pestra in zelo bogata!

113. Otroci pred Rijavčovo hišo v Gradišču št. 4; na Smolnikarjevi vespí, leta 1958 (od desne proti levi): Jana Petrovčič, Joško Petrovčič, Marta Košir, Germana Ogrin, Maja Aršič, Danilo Smolnikar, Franci Gorjup, Vili Gorjup, Janez Čož, Helena Stržinar in Mojca Stržinar (pokojna). (Foto: last Helene Stržinar)

GRADIŠČE 9 - PREČUDOVITI DOM

»MOJE IZBE NISO BILI DOMOVI, POSTAJE SO BILE. DOM JE POPOTNIKU SAMO EDEN. NANJ MISLIM ZDAJ, KO SE TRUDEN IN DO KRAJA VDAN POSLAVLJAM OD POSLEDNJE POSTAJE.«

IVAN CANKAR, ČRTICE 1915–1918. CZ, LJUBLJANA 1976.

Ko bi iskal primernih besed, s katerimi bi opisal vsa občutja, čudovite spomine in najlepše dneve svojega življenja, bi ne našel tako odkritih in pretresljivih besed, kot jih je zapisal naš rojak Ivan Cankar. Tudi zame je bilo *Gradišče 9 dom*. Vsa ostala prebivališča so bile le postaje ... *Gradišče 9, z Martincovima tetama Franco in Hano* pa dom, kjer sem spoznal življenje v najiskrenejši ljubezni, kjer ni bilo nobenega prostora za hina-vščino, sprenevedanje, laž ali nepoštenje.

Žal mi je, da moje sposobnosti pisanja niso niti kanček sence našega velikega rojaka. Ko bi imel vsaj delček njegovega pisateljskega daru, potem bi poskušal tudi jaz napisati nekaj lepih besed in postaviti vsaj majhen spomenik zahvale in spomina na Martincovi teti Franco in Hano ter se jima tako obdolžiti za vso nesebično ljubezen, ki sva jo bila deležna oba s sestro v najzgodnejših letih svojega otroštva.

Življenje tete France in tete Hane (teti sva ju klicala midva s sestro, ko smo skupaj z najjino mamo stanovali v njuni hiši v Gradišču 9) je bilo življenje stalnega odpovedovanja in nenehne skrbi za preživetje. Ko se danes,

ob tem pisanju, poglobljam v spomine, si njune skromnosti in odpovedovanja ne morem več niti predstavljati. In vendar, kako bogato je bilo moje otroštvo ob teti Franci in Hani!

Martincovi teti, Franca in Hana Mikš, sta bili lastnici revne in majhne kmetije. Nikoli se nista poročili, živeli sta od bornega kmečkega zaslužka, ki ga je zagotavljalo naporno in revno kmečko življenje. Prodaja vsakoletnega telička od edine krave je vsako leto šla za plačilo davka; edini zaslužek za preživetje je bila prodaja nekaj litrov mleka, prodaja nekaj zabojev jabolk, prodaja nekaj zabojev težko pridelanega krompirja, včasih voz sena, jajc in lesa. Edini pravi denarni vir je bilo 10 dolarjev (deset dolarjev!), ki ga je tetama ob novem letu poslal njun nečak iz Amerike. Ta denar je bil vsako leto namenjen za plačilo daru za opravljanje obletne maše za njune pokojne sestre in starše.

Njuno največje bogastvo je bila kravica v hlevu. Bila je garancija za preživetje. In prav ob tem bogastvu se je zgodila tragedija, ki še dodatno prikaže vso uboštvo in nedoumljivo igro naših usod in življenjskih preiz-

114 Marjan Sedej, »teta« Hana Mikš, Mirjam Sedej, por. Šemrov, leta 1959. (Foto: last Pavle Sedej)

kušenj preprostih in skromnih ljudi! Tam, v začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja je krava rodila dva telička – dvojčka. Relativno redek primer je imel za posledico, da je krava na porodu poginila. To je bil udarec, ki je zlomil teto Hano. Iz hleva so odpeljali edini redni vir za preživetje, teta Hana ni videla več izhoda. Zatavala je v Ljubljano pri tovarni usnja, kjer jo delavci še pravočasno opazijo in rešijo iz ledene reke. Sledi hospitalizacija v psihiatrično kliniko v Ljubljani, kjer ji po nekaj več kot letu dni na enem od elektrošokov odpove srce. Nepravična in nepoštena smrt za pošteno in delovno življenje!

Tako se je končalo revno, naporov in upanja na boljše življenje – življenje ene izmed Martincovih tet.

Teta Franca je tako ostala sama. Pravzaprav sama le z vidika svojih sorodnikov. Drugače pa je bila z nama, s sestro, in z mojo mamo. Bila mi je vse. Varen dom, zavetje, ljubezen. Včasih, ko so se sosodje prišli pritoževat čez mene zaradi mojih mnogih potegavščin in otroških lopovščin, me je branila kot brani Levinja svoje mladiče. Branila me je tudi pred mojo mamo, ki ni razumela ali ne sprejela mojih pobalinstev. Draga teta, hvala vam za vse!

Tudi teti Franci življenje ni prizanašalo. Kot 15-letno dekle, ki je služilo pri gostilničarju v Gradišču, je nekoč padla na ledu v gostilničarski ledenici (takrat namreč niso

poznali hladilnikov, zato je vsaka gostilna v kleti imela svojo ledenico. To je bil najgobji del kleti, kjer so pozimi iz Ljublanice, ki je zamrznila, sekali velike kose ledu, ki so omogočili gostilni možnost hladne shrambe). Padec je bil usoden. Po nekaj letih, ko je že sluzila v Ljubljani v meščanski družini Požar, so se začele nevrološke težave. Sprva kot drobni in nehotni trzljaji desne roke, kasneje krči in hude bolečine z močnimi napadi. Teto Franco so operirali v glavi. Glede na poznavanje nevrologije in nevrokirurgije v 20. letih prejšnjega stoletja je bil rezultat z današnjimi očmi vnaprej pričakovan. Teta Franca je postala hroma, na eno roko in eno nogo. In ko imam danes pred seboj »**Poselsko knjižico vsled poselskega reda z dne 18. marca 1858 za Kranjsko vojvodino, izdano 12. 3. 1912, na ime Frančiške Mikš (tete France)**, je v tej knjižici, (nekakšna predhodnica delovne knjižice) 18. 6. 1913 zapisano: »Je zvesta in marljiva in njeno obnašanje in vedenje je prikupljivo.« V oktobru 1920 pa v njeno knjižico zapišejo: »**Oktober 1920 smrtno zbolela, v bolnici bila do Velike noči, odšla domov brez sredstev, s hromo roko in zlomljenim životom.**«

Tako se je začel križev pot tete France. Padci pod križem so bili težki in boleči. In to dobesedno. Če se je spotaknila, se zaradi hrome roke in noge ni mogla zavarovati pred bolečim padcem. Vse njeno delo je bilo delo le z eno roko. Opravila na vrtu, v hlevu, domu in okoli hiše. In v nobenem primeru ni zaostajala za drugimi, popolnoma zdravimi. Ob tem pa je bilo njeno življenje polno molitve, vdanosti in otroške zaupljivosti do Boga, sprejemanje krutosti svoje usode in polno nesebične ljubezni. Da, teta Franca je bila posebljena ljubezen!

Ko danes, 30 let po smrti tete France, stopam po svoji poti, poklicni in osebni, ko spremeljam norost sedanjega časa, mi je spomin na teto Franco še posebej ljub. Današnje življenje namreč temelji na lažeh in prevarah in medsebojno sovraštvo, tekmovalnost in

egoizem so vrednote današnjega časa. Teta Franca pa ni poznala sovraštva, sebičnosti, laži in prevar! Teta Franca nikogar nikoli ni užalostila. Nikomur ni storila nikakršne krivice. Nikogar ni sovražila. Teta Franca je ljubila vse in vsakogar! In ko prav v teh dneh beremo o Nobelovih nagrajencih, sem trdno prepričan: pravi Nobelov nagrajenec je za mene teta Franca!

Dragi teti Hana in Franca Mikš – Martincovi teti!

Hvala vama za vse! Moje življenje bi bilo mnogo bolj revno brez vaju! In ko bi lahko predlagal nove svetniške kandidate, ki bi prihajali iz slovenske dežele, potem bi predlagal vaju. Pravzaprav ste zame od dneva, ko se vaju spominjam, sveti ženi, ki sta s svojo skromnostjo in preprostostjo čudovito zaznamovali moje življenje. Dal Bog, slovenskemu narodu še veliko takih osebnosti!

Dr. Marjan Sedej

115. Gradiški otroci med Ruprškovo in Ponebškovo hišo (spodaj od leve proti desni: Mirjam Sedej, Marinka Mrak, Žiži Recek; zgoraj od leve proti desni: Anamarija Gorjup, Vera Recek, Marija Fatur; pri »gajtrcu«: Cilka Mrak), okoli leta 1962. (Foto: last Mirjam Šemrov)

116. Franca Mikš, okoli leta 1977, v ozadju Martincova hiša, Gradišče 9. (Foto: last Mirjam Šemrov)

PODLOŽNIKI SAMOSTANSKEGA ZEMLJIŠKEGA GOSPOSTVA BISTRA V VERDU, NA MIRKAH IN V PODLIPI TER V DRUGIH KRAJIH LETA 1659

Delček podobe prebivalcev Verda, Mirk in Podlipse ter deloma tudi podobo drugih podložnikov zemljiškega gospostva kartuzijanskega samostana Bistra pred 350 leti bomo poskušali izrisati na osnovi podatkov, ki jih nudi urbarski izvleček tega gospostva iz leta 1659.¹ Upravno so bili povezani v verdsko županijo z županom na čelu.

V Verdu je bilo 16 polovično podložnih kmetij, na katerih so gospodarili: Mihael Panköcher, Matija in Andrej Šobec, Janže Furlan, Martin Jurol in Tomaž Hren, Mihael Galita (Galida), Primož Japelj, Andrej Kernc, Matija Kinde (Khünde), Jakob Hren, Jurij Levec, Gregor Jakoša, Mihael Šambaher (Schambacher), Peter Furlan, Janže Šambaher (Sambacher) in Matija Petrič.

Na Mirkah pa so bile ena cela in dve polovični kmetiji, na katerih so *sedeli*: Andrej Janša (Junša), Jernej Umek in Luka Žnideršič. Poleg njih je bilo v županiji še 10 kajzarjev: Janže Hren, Jurij Kernc, Andrej Bartel, Jurij Šnajder, Jurij Kozanic, Mihael Šuber, Marko Korošec, Gašper Pečelin, Primož Mlinar, Janež Ribič in neznano število gostačev.

Dve polovični kmetiji v Verdu sta uživala po dva podložnika v *španoviji*. Verdski polkme-

tje Janže Furlan, Jurij Kernc, Mihael Šambaher in vrhniški sodnik Anže Flach so imeli poleg kmetije oziroma travnika tudi žago na vodni pogon.

V Podlipi je imela Bistra podložne kmete: Matijo, Jernejevega sina,² župana Jakoba Zakovška, Valka Krošlja, Jurija Vrenčiča (ali Brenčiča), ki je imel dve hubi, in Jurija Pajserja, ki je imel četrte hube in mlin.

V Ligojni so bili trije poldrugi kmetje: Adam Strnad, Pankrac Podlipse in Matija Popit.

V županiji Tunjice (Theünitz) je imel samostan 5 celih hub in polovično, v Ligojni 3 poldruge hube, v Podlipi 5 celih in četrte, v županiji Golo (Nagolin) na Iškem 3, v županiji Zavrh v Zavrhu 9 polovičnih in 1 dvojno, v Goričici polovično, v Dolu 2 polovični, na Pokojišču 2 polovični in 8 kajzarjev, v županiji Begunje je imel v Begunjah 14 celih, 7 polovičnih in žago z mlinom, v Selščku je imel 10 celih hub, v Topolu 5 celih in 1 četrtsko, v Brezjah 1 celo in 2 polovični, v županiji Bezuljak je imel v Bezuljaku 8 celih in 4 polovične, v Dobcu 5 celih in 2 polovični, na Kožljeku 4 cele, v borovniški županiji je imel v Borovnici 20 polovičnih, na Pakem (Packhaa) 6 polovičnih, na Ohonici 3 polo-

vične, na Prevalju 2 polovični, v Kamniku pod Krimom 1 celo, 5 mlinov, 2 žagi, 7 kajzarjev in še 3 travnike, v županiji Zabočevo je imel v Niževcu 3 polovične, v Zabočevu 1 celo in 8 polovičnih, v Brezovici pa 1 celo ter 2 polovični. V županiji Moravče so bile v Moravčah podložne samostanu 3 cele in 2 polovični hubi, v Češnjicah(?) (Abschenizz) 3 cele in v Tuštajnu (Tuffstein) 7 celih hub.

Podložniki so morali za podeljene kmetije gospodstvu samostana Bistra vsako leto plačali činž ali pravdo, se pravi denar in dajatve v naravi, ter opraviti še razno tlako. Vse te obveznosti so v urbarskem izvlečku iz leta 1659 podane sumarno.

Podložniki verdske županije so gospodstvu plačevali činž v treh obrokih. Najprej so plačali ob pustu tako imenovani »fischung Zins« v skupnem znesku 10 goldinarjev in 44 krajcarjev. Ta činž so plačevali še podložniki v Zabočevem in Borovnici.

Ob sv. Juriju so morali poravnati podložniki verdske županije 6 goldinarjev 34 krajcarjev in 2 denariča činža. Činž ob sv. Juriju so plačale tudi žage 3 goldinarje in 12 krajcarjev. Verdska soseska je za travnik letno plačevala 2 goldinarja in 20 krajcarjev. Anže Flach, vrhniški sodnik, pa je za uživanje travnika, izkrčenega v Dolenjem gozdu (Underm forst) plačal 14 goldinarjev in 20 krajcarjev. Činž so plačali od svojih kajž tudi kajzarji v Verdu in na Mirkah. Skupaj je od njih gosposčina pobrala 5 goldinarjev in 36 krajcarjev, od njiv in rovtov pa še 3 goldinarje in 8 krajcarjev. Ob sv. Juriju je samostan pobral činž tudi od kmetov, mlinov, žag, kajžarskih krčevin v županijah Begunje ter Bezuljak (Hollern oder Pösslakh).

Ob godu sv. Urha je gosposčina od Verjanov

117. Kartuzija Bistra, (J. V. Valvasor 1689 III. band druga izdaja J. Krajec 1877-79 str. 140.)

pobrala od dveh krčevin, od »trebežev v gozdu« 24 goldinarjev 54 krajcarjev činža. To pa še ni bila vsa denarna obveznost verdskih podložnikov. Ob sv. Martinu so morale kmetije plačati vsako leto skupaj še 16 goldinarjev in 48 krajcarjev činža, žage pa 48 krajcarjev. Kmetje županije v Podlipi so ob sv. Martinu plačevali 24 goldinarjev 34 krajcarjev, kajzarji pa skupaj 1 goldinar. Ob sv. Martinu so plačevali činž tudi kmetje v županijah na Golem na Ižanskem, Zavrh (Schaffer oder Sauoreh) in 5 tamkajšnjih žagarjev ter kmetje, žagarji, mlinarji in kajzarji županij onkraj Save: Rašica (Vrantschitsch), Gameljne (Gambli), Šenčur (St. Georgen) in Srednja vas (Mitterdorf), Topole (Topolakh), Begunje ter županij Bezuljak, Borovnica, Zabočevo, Moravče in Planina na Vipavskem.

Poleg denarnega činža je gosposčina ob sv. Martinu pobrala od podložnih kmetij verdske županije tudi 20 mer, imenovanih »schaffel«, pšenice, 40 mer (schafflov) ovsa in 20 mer, imenovanih »mässel«, prosene kaše (ali pšena)³, žitne pravde ali činža. Pšenično pravdo ali činž je pobirala še v županijah Ig, Begunje, Bezuljak, Borovnica, Zabočevo,

Topole, Šenčur. Rž je gospostvo pobiralo le v županiji Moravče. Proso je pobirala od podložnikov v treh onkraj savskih županijah Rašica, Topole in Šenčur. Oves je pobirala še v županijah Ig, Begunje, Bezuljak, Borovnica, Zabočevo in v onkraj savskih županijah Rašica, Topole, Šenčur in Moravče ter v Gradiški in goriški grofiji. Proseno kašo je pobiralo le še v Borovnici in Zabočevem.

Županije Zavrh, Borovnica in Zabočevo so morale letno poravnati pravdo še s 1450 deskami. Te županije so poravnale činž še s 320 vozmi drv, županija Verd pa z 216 vozmi drv.

Gospostvo je od Verjanov in Mirčanov ob sv. Juriju pobralo tudi malo pravdo, in sicer 200 jajc, od Podlipcev pa 261 jajc (v vsem gospostvu jih je letno pobralo 2915) in še 100 čehulj lanene preje.⁴ V županijah Borovnica in Zabočevo je pobralo še 285 čehulj lanene preje. Županija Moravče je letno morala za malo pravdo dati gosposčini še 15 kokoši in 2 kopuna.

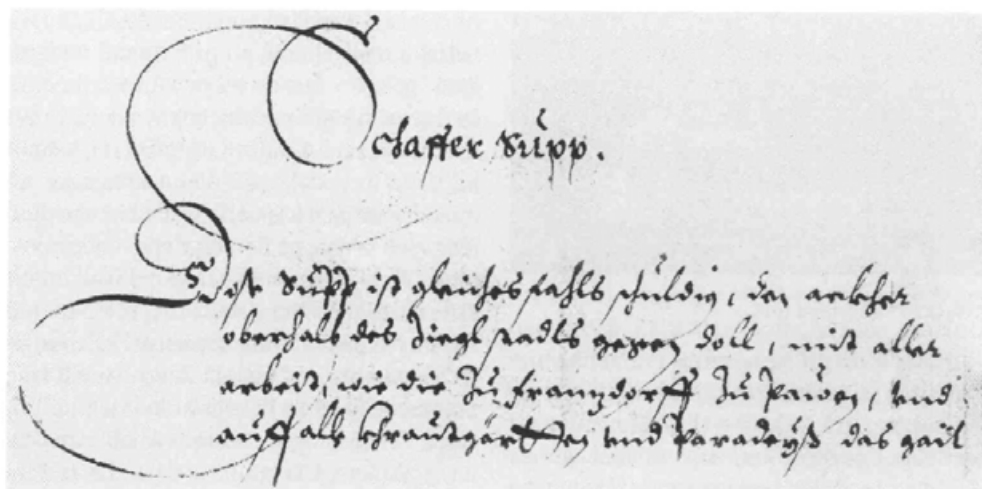
Skupaj je bistriška samostanska gosposčina od svojih podložnikov pobrala velike in male pravde 531 goldinarjev, 53 krajcarjev ter 1 denarič, 77 ljubljanskih starov pšenice (8132 litrov), 9 starov rži (954 litrov), 27 starov prosa (2862 litrov), 199 3/4 ljubljanskega stara ovsa (21170 litrov), 4 mernike pšena in 2 mernika masla, 2915 jajc, 1450 desk, 536 peljajev (voz) drv, 385 čehulj lanene preje, 15 kokoši, 2 kopuna, zraven tega je prišela še 48 dni sekanja drv za konvent, ki ga je bilo dolžno 7 verdskih, 8 završkih in 7 borovniških kajzarjev.

Poleg dajatev pridelkov in denarja so bili podložniki, kmetje in kajzarji gosposčini dolžni še vprežno, plovno, tovarno in ročno tlako.

Podložniki verdske županije so morali hoditi na tlako na samostansko pristavo pri samostanu. Na njive so morali zvoziti gnoj, jih zorati in pobranati, posejati, opletati, požeti žito in ajdo, pobrati bob in repo ter pridelke zvoziti na pristavo. S pristavskimi hlapci so morali njive tudi ograjevati. Dalje so morali ob sv. Luciji pripeljati v kloster svoje činžno žito in

desetinsko ajdo v snopih z Vrhniko. Verdski kajzarji in kajzarji z Mirk – čolnarji so morali, kadarkoli je bilo potrebno, s čolnom peljati priorja in druge menihe ter samostansko osebje v Ljubljano in nazaj. Kajzarji in čolnarji iz Pakega ob Bregu so morali zvoziti iz Ljubljane v Bistvo pravdno in desetinsko žito (onkraj savskih podložnikov) ter drugo blago. Verdski podložniki so morali od apnenic speljati apno v apnene jame, kajzarji pa so bili zavezani lomiti apnenec, ga pomagati naložiti na vozove in žgati apno. Za samostanske potrebe so morali kmetje voziti glino za opeko, vlagati opeko v peč in jo iz nje zložiti ter prepeljati v samostan; kajzarji pa so morali opeko nalagati, kadar so jo peljali na prodaj v Ljubljano (navadno 3000 opek). Podložniki verdske županije so morali za samostanske gradnje posekati gradbeni les in ga zvoziti v samostan; morali pa so zvoziti tudi gradbeni kamen in pesek. Verjani so morali iz Podnosa (Šentvida) na Vipavskem in iz Solkana letno pritoroviti 19 tovorov vina, Podlipci pa 13, drugi tlačani iz županij Zabočevo, Zavrh in Borovnica pa 54 tovorov vina. Begunjci in tlačani iz Bezuljaka so morali tovoriti sol, olje in vino. Verdski kajzar Marko Korošec je moral samostanskega »rittermojstra« spremljati na njegovih pohodih.

Tlačani županije Borovnica so morali v enakem obsegu, tako kot so Verjani obdelovali pristavske njive, obdelati njive pri mlinu, imenovane »Franzackher«. Le ograjo so gradili brez pristavskih hlapcev. Prav tako so morali tlačani iz Zabočevega obdelati njivo pri opekarni ob poti v Borovnico, tlačani iz Zavrha pa njive nad opekarno pri Dolu, obdelati so morali tudi vse zelenjavne vrtove in »Paradeyß das gail«. Tlačani iz Begunj so morali nalomiti apnenec, ga pripeljati do peči in peč kuriti, dokler apno ni bilo kuhano. Tlačani iz županije Bezuljak so morali zakuriti apneno peč, sekati drva in peč kuriti ter pri njej delati, dokler je bilo potrebno. Kuhano apno so morali tlačani iz županij Verd, Borovnica, Zabočevo in Zavrh zvoziti v »kloster« ali v apneno jamo,

118. Tlaka v županiji Zavrh. (Urbarski izvleček 1659, list 51.)

kjer je ta pač bila; kajžarji iz teh županij pa so morali apno naložiti na vozove in ga zložiti ter pogasiti. Kadar so žgali opeko za samostan, so morali tlačani iz Begunj, Bezuljaka (Pesolackh) in Podlipe nasekati drva, pomagati opekarju pri izdelavi opeke, jo zložiti v peč in končano zvoziti v samostan. Podložniki iz Kamnika, Prevalja ter Goričice so morali iz kamnoloma v Podpeči prepeljati kamne, ki jih je kamnosek izklesal za okvire oken, podboje, peči in druge potrebe, do brega Ljubljane, za kar so bili oproščeni voženj lesa in sena. Čolnarji in kajžarji iz Paka pa so potem te izdelke po vodi prepeljali v Bistvo. Tudi opeko, ki jo je samostan prodajal, so morali tlačani zvoziti v Ljubljano. Pri tem so morali sodelovati kajžarji županij Verd, Borovnica, Zavrh in Zabočevo. Tlačani iz teh štirih županij so morali za samostan posekati potreben les in zvoziti gradbeni les, ki ga niso obdelali na žagi. Na žago so hlude vozili klostrski hlapci s pristave. Razžagali so jih na deske, remelne in letve. Isti so morali v samostan navoziti gradbeni kamen in pesek. Tlačani vseh štirih onkraj savskih županij so morali gradbeno tlako po potrebi opraviti na samostanski hiši v Ljubljani.⁵ Kajžarji teh županij so morali, »kadar je naš gospod Bog« dal žir, tega nabirati, kolikor se ga je dalo.

Verjani so morali ob sv. Luciji poleg desetinske ajde v snopih, ki so jo pobrali Vrhničanom, zvoziti v samostan še svoje pravdno žito ter z drugimi tlačani tudi omlačeno desetinsko žito. Tlačani iz štirih onkraj savskih županij so morali letno pripeljati svoje pravdno in desetinsko žito ter druge dajatve v samostansko hišo v Ljubljani.

Tlačanom je gospostvo dajalo hlebe kruha in kuhane obroke. Kruh je bil dveh kakovosti: boljši ali »oficirski« kruh ter slabši, črni kruh za posle. Kruh je gosposčina dajala tlačanom v hlebčkih, katerih velikost nam ni znana.

Kosci in tlačani pri apnu ter opeki so npr. dnevno dobili hlebček kruha za posle in dvakrat kuhan obrok zelja in kaše; kajžarji in gostači, ki so napravljali drva, so dobili dnevno hlebček kruha in enkrat kuhan obrok; enake obroke so dobile žanjice in vozniki sena, apna, gradbenega kamna, gradbenega lesa in drv. Orač, ki je »držal plug«, je dobil 2 hlebčka, njegov pomočnik pa hlebček kruha; oba sta dobila še kuhano večerjo. Verjani, ki so vozili desetino ajde z Vrhnike, in drugi vozniki desetine so dobili hleb kruha. Čolnarji, ki so vozili priorja in menihe v Ljubljano, so dobili vsak dan 2 hlebčka

119. Grad Bistra, pred 1918.

kruha, obrok pri samostanskem vratarju, v Ljubljani pa še dvakrat kašo, bob ali podobno kuhano jed. Mlatiči težkih žit na pristavi so dobili dnevno 4 krajcarje, mlatiči ajde pa 3 krajcarje. Poleg tega pa je vsak tedensko dobil še pogačo iz »oficirske« moke.

Desetinarji v Verdu in na Vrhnikih so dobili pri mlačvi desetinskega žita vsak dan 4 hlebčke kruha, 5 krajcarjev in 1 denarič plačila, skupaj pa še tedensko 2 firtla (vierling) olja, 6 šeflov kaše (prey) in 6 mer soli. V Verdu in na Mirkah so dajali desetino žit in boba v snopih; dve tretjini samostanu in eno tretjino vrhniškemu župniku. Na enake dele se je delila tudi desetina od kajžarskih krčevin. Snope so prešteli na polju. Desetinarjem, ki so vozili desetino v samostan, so dnevno plačali 5 krajcarjev in 1 denarič.

Žitno desetino v Podlipi je gospostvo za 20 goldinarjev včasih prepustilo podlipskemu županu, ki ga je potem na lastne stroške omlatil.

Dvajset desetinarjev (vsi so uživali po pol kmetije) v Borovnici je moralo desetinsko žito zvoziti k županu in ga omlatiti. Borovničani so vso desetino dajali le samostanu v Bistri. Mlatiči so dobili vsak dan 4 hlebčke navadnega kruha, 5 krajcarjev in 1 denarič plačila, obed pa jim je dal župan. Za mlačev desetinskega žita so dobivali v Vogljah (Winklers) onkraj Save letno 7 goldinarjev plačila, mlatiči v Prebačevem (Prebatsch) pa so dobili za mlačev dnevno 4 krajcarje. Tudi desetinarji v Kožljeku so skupaj omlatili svoje desetinsko žito, desetinarji iz Dob-

ca so ga omlatili pri županu v Bezuljaku, iz Selščka (Seltschach) pa pri županu v Begunjah. Mlatiči desetinskega žita na pristavi so dnevno dobili po 5 hlebčkov kruha in pri mlačvi težkega žita (kot pšenice, rži, ječmena, ovsu in boba) vsak dan 4 krajcarje, pri mlačvi ajde pa 3 krajcarje plačila in navadno jed, vsak teden pa še pogačo iz »oficirske« moke. Enak kruh in denar so dobivali mlatiči desetinskega žita v Borovnici in v županiji Zavrhu, jed pa jim je dal župan, pri katerem se je žito mlatilo. V županiji Zavrhu so bili trije polkmetje: dva na Pokojišču in eden na Pristavi. Ti trije so vso desetino dajali samostanu, polkmet v Laščah pa je dajal dve tretjini desetine samostanu, eno pa župniku v Preserju. Enako so delili desetino treh kmetov v Zavrhu. Trije kajžarji v Pakem so od svojih krčevin in vrtov dajali vso desetino samostanu. Mlatiči v Vogljah (Winckhlern) in Prebačevem so dobili dnevno 9 krajcarjev. Vozarji in čolnarji na Savi pod Šmarno goro dobe za prevoz pravnega in desetinskega žita in drugega blaga 2 goldinarja in 40 krajcarjev ter letno dolgo in debelo desko za vsak čoln.

Desetino je samostan dobival še od podložnikov v županiji Begunje, od krčevin v Menišiji (Münischia), od kmetov v Dobcu, Kožljeku in krčevin v Bezuljaku, županije Bezuljak.

V urbarskem izvlečku so popisani tudi obroki in vrste obrokov kruha, pijače in jedi, ki so jih dobivali samostanski uradniki, obrtniki, hlapci in drugi samostanski delavci.

Majer in majerica sta npr. dobila dnevno vsak polič navadnega vina, 4 hlebčke črnega navadnega kruha in hlebček »oficirskega« kruha, letno pa je dobil majer še par novih škornjev in obujke (vndermächt)⁶, majerica pa po potrebi čevlje in obujke. Volar je dobil dnevno 4 hlebčke črnega kruha in letno par škornjev. Stare ženske, ki so pozimi predle na pristavi, so dobivale dnevno 4 hlebčke kruha in navaden obed, tedensko pa še 3 krajcarje. Župani so vsakokrat, ko so prišli na tlako, dobili polič vina, kruh in obed.

Tlačani iz onkraj savskih županij so dobili dnevno 2 hlebčka črnega kruha in dvakrat kašo ali močnik, zelje ali podobno jed. Tudi tlačani pri apnu in opeki so dobivali dnevno hlebček navadnega kruha in 2 kuhana obeda. Enako hrano so dobivali kosci v Podlipi in drugod, ter žanjci, kajžarji, ki so v samostanu napravljali drva. Verjani, ki so vozili vrhniško desetino, so od vsakega voza dobili hlebček. Tlačani iz Pakega so dobili, kadar so peljali v Ljubljano žito, opeko ali iz Podpeči kamen, po 4 hlebčke kruha in kašo. Tisti, ki so tovorili živila in druge potrebščine na Vipavsko in Dekane (Hundeldorf – Pasjo vas), so dobili ob odhodu hlebček kruha.

Bistra je imela vinograde in nasade oljk na Vipavskem, pri Sv. Vidu, Ajdovščini in v Solkanu.

Bistriško samostansko gospostvo je za deželnega kneza pobralo od kmetov v Verdu in na Mirkah 60 goldinarjev in 70 krajcarjev davka, imenovanega štibra, to je od vsake kmetije 3 goldinarje in 30 krajcarjev. Enako štibro so plačevale tudi kmetije v Podlipi. Štibro v znesku 1 goldinar 4 krajcarje je pobralo tudi od vsake žage. Štibro v enaki vsoti so morali plačati tudi uživalci krčevin, vrhniški sodnik Flach pa je zanjo plačal 1 goldinar in 30 krajcarjev. Štibro po 25 krajcarjev 2 denariča so morali plačati tudi kajžarji v Verdu in na Mirkah. Pisec urbarskega izvlečka je pri kajžarjih napisal opombo, da je kajžarjev včasih manj in da je zato tudi vsota štibre manjša. Štibro je pobiral župan. Za plačilo svojega truda si je smel obdržati 3 goldinarje in 30 krajcarjev.

Štibro so pobrali tudi od kmetov, žagarjev, mlinarjev in kajžarjev, od uživalcev krčevin tudi od vseh drugih uživalcev samostanske zemljiške posesti. Tako v županiji Tunjice (Teunitz), Ligojni, v županijah Ig – Golo, Zavrh (v naseljih Zavrh, Goričica, Dol in na Pokojišču), Begunje (v naseljih Begunje, Selšček, Topol, Brezje), Bezuljak (v naseljih Bezuljak, Dobec, Kožljek), Borovnica (naselje Pako, Prevalje,

Kamnik pod Krimom, Ohonica), Zabočevo (v naseljih Niževce, Zabočevo, Brezovica) in Moravče (v krajih Moravče, »Abschenize«, Tuštajn). Štibro so pobirali župani, ki so, razen v županijah Tunjice in Moravče, smeli obdržati za plačilo tudi 4 goldinarje in 30 krajcarjev.

Vse štibre skupaj so znesle 783 goldinarjev 19 krajcarjev in 1 denarič. Rafael Ogrin je izračunal, da je moral Verjan Gregor Sternen, praded slikarja Matevža Sternena, od svoje kmetije odvesti gospostvu, deželnemu knezu, kaplanu in učitelju na Vrhniko, zorničarju ter cerkovniku v Verdu četrtno zemljiškega donosa, tri četrtnine pa so mu ostale za lastne potrebe.⁷

OPOMBE:

- 1 Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana, AS 1074, Zbirka urbarjev I/2u (Völliger vnd richtiger Extract der geltsdienst des Gotthaus Freydniz von 1659), 86 oštevilčenih listov.
Glej: Jože Mlinarič, Kartuzija Bistra, Ljubljana 2001, str. 40, 95, 438.
- 2 Matija še ni imel ustaljenega priimka, zato je pisar izvlečka njegovemu imenu pripisal očetovo ime.
- 3 Pet šeflov pšenice ali ovsja je v verdski županiji merilo 2 ljubljanska stara ali 212 litrov, 4 masli pšena pa so merili 1 ljubljanski mernik ali 30,75 litrov. Mere za činžno žito so bile po županijah različne: 4 pšenične mere v županijah Ig, Rašica, Topole in Šenčur so merile 1 ljubljanski star, v županijah Begunje in Bezuljak je 6 šeflov merilo 1 ljubljanski star, v županijah Borovnica in Zabočevo je 5 šeflov pšenice merilo 2 ljubljanska stara. Mere za oves so bile spet drugačne: v županijah Ig, Rašica, Topole, Šenčur in Moravče je 4 šeflov napolnilo 1 ljubljanski star, v županijah Begunje, Bezuljak, Borovnica 6 šeflov, v županiji Zabočevo pa 5 šeflov; masel, maselc, stara prostorninska mera, približno 3,5 decilitra.
O meri ljubljanskega stara glej: Sergij Vilfan, Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero (16.–19. stoletje), Zgodovinski časopis VIII, 1954, št. 1–4, str. 27–80.
- 4 Čehulja je tehtala približno 280 gramov.
- 5 Hiša s cerkvijo sv. Fridolina je stala na južnem delu Brega v Ljubljani.
- 6 Grimm, Bd 24, str. 168, untermachen = als schneiderwort »füttern«.
- 7 Rafael Ogrin, Dajatve bistriških podložnikov, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino XII, 1964, št. 3, str. 165–168; ponatis v Vrhniških razgledih št. 1, 1996, str. 175–179.

ŽIVLJENJEPIS VETERINARSKEGA PODPOLKOVNIKA IVANA GROMA*

Janez, v različnih dokumentih imenovan tudi Johan ali Ivan, se je rodil 4. 5. 1878 na Stari Vrhniki št. 24, v stari rodbinski hiši z domačim imenom pri Alojvcu, kot prvorojenec očetu Andreju in materi Neži, rojeni Ogrin, daljni sorodnici cerkvenega slikarja Simona Ogrina. Za njim se je rodilo še deset otrok. Nekaj otrok je umrlo že pri porodu, nekaj pa do starosti pet let. Preživeli so samo štirje. Brat Tomaž je ostal doma za gospodarja in se je poleg kmetijstva nekaj časa ukvarjal tudi s trgovino. Sestra Marija, poročena Bogataj, je odšla na kmetijo v Žažar k Matuču; mlajša sestra Frančiška, poročena Verbič, pa je odšla na Vrhniko, na Cankarjev klanec. Njen mož je bil vdovec. Po poklicu je bil krojač.

Alojevčeva kmetija je stara. Prvotni priimek prednikov je bil Grum (Andrej, roj. 1760; Tomaž, roj. 1786; Valentin, roj. 1810). Očetov stari oče Franc je prvi vpisan v rojstno knjigo s priimkom Grom. Kmetija je bila takrat ena od štirih največjih kmetij na Stari Vrhniki. Predniki na domačiji pri Alojvcu so se poleg kmetijstva ukvarjali tudi z zdravljenjem živali. Tudi sovaščanom so pomagali z nasvetom, kako ozdraviti bolezen ali poškodbo. Po ustnem izročilu so zelo radi uporabljali zdravilno rastlino alojo, zato se je hiše prijelo domače ime Pri Alojvcu.

Štirirazredno ljudsko šolo na Vrhniki je končal leta 1891. Med obiskovanjem šole je moral delati doma na kmetiji. Spomladi in jeseni je pasel krave, poleti pomagal pri sušenju in spravilu sena, pa tudi drugih del na domači kmetiji ni nikdar zmanjkalo. Vedno pa je našel čas in priložnost, da je bral knjige. Oče Andrej ga je večkrat zalotil, ko jih je bral na seniku. Bil je hud. Takoj mu je naložil kakšno kmečko delo.

120. Družina Grom, fotografirana okoli leta 1900. Spredaj sedita mati Neža (roj. Ogrin) in oče Andrej Grom. Zadaj stojijo Frančiška, Tomaž in Marija.

* Pri pripravi življenjepisa svojega očeta, veterinarskega podpolkovnika Ivana Groma je ing. Slavko Grom prosil za pomoč profesorja na fakulteti v Ljubljani, dr. Jožeta Jurca, kar je ta rad obljubil. Ker je Slavko umrl, do sodelovanja ni prišlo, ostala pa je obljuba. Prof. Jurca je uredil besedilo, ki ga je Slavku še uspelo pripraviti, in napisal članek Življenjepis veterinarskega podpolkovnika Ivana Groma na rob. Oba prispevka objavljamo.

V šoli se je seznanil z dve leti starejšim pisateljem Ivanom Cankarjem.

Zaposlil se je takoj po končani ljudski šoli. Približno eno leto je delal kot navaden delavec v vrhniški opekarni. Sam je zapisal za to obdobje naslednje: »Od otroških let sem si s trdim delom služil kruh. Že s petnajstim letom sem šel kot delavec v opekarno in težko delal od šeste ure zjutraj, do mraka.«

Njegov cilj ni bilo delo na domači kmetiji, ki naj bi mu po nepisanem pravilu pripadla kot prvorojencu. Imel je večje zahteve. Hotel se je osamosvojiti in študirati. Njegova velika želja je bila postati zdravnik, a kmalu je ugotovil, da za študij medicine nima niti najmanjših možnosti. Dohodki domače kmetije, čeprav je bila med največjimi na Stari Vrhniki, niso bili tolikšni, da bi prenesli stroške študija, mecena pa ni imel. Vztrajen in ambiciozen, kot je bil, si je začrtal drugo pot. Pot, v kateri je videl možnost, ki bi ga lahko, če se mu posreči, postopoma pripeljala ne do zdravnika, ampak do živinozdravnika. Zavedal se je, da izbrana pot ne bo lahka, da se bo moral zelo potruditi in vložiti vso svojo sposobnost, marljivost in vztrajnost. Odpovedati se bo moral prostemu času in zabavi. Razmišljal je, kje in kako naj začne. Zavedal se je, da se mora najprej popolnoma osamosvojiti.

Želja po osamosvojitvi je razvidna že z zaposlitvijo v opekarni, kar je bilo za fanta iz razmeroma velike kmetije precej nenavadno. Odpovedal se je kmetiji v korist eno leto mlajšemu bratu Tomažu.

V vojski je videl možnost, da doseže svoj cilj. Dobro je vedel, da vojska potrebuje veliko konj za transport in veliko konjeniških enot za bojevanje. Kot kmečki sin je že imel nekaj izkušenj, kako ravnati s konji in tudi z drugo živino. Svoj cilj je pričel uresničevati prav od začetka. Odločil se je, da pred vpoklicem v vojsko izpolni čim več pogojev za sprejem v vojaško konjeniško enoto. Poklic kovača je bil prav gotovo eden od njih.

121. Ivan Grom, študent na Visoki veterinarski šoli, Dunaj 1908.

Kovaški vajenec je postal s šestnajstimi leti, eno leto po končani osnovni šoli. Obrti se je učil pri kovaškem mojstru Ignaciju Trevnu v Idriji. Kot vajenec je pri njem delal tri leta. Po končani učni dobi je leta 1897 dobil »Učno spričevalo«. Iz obdobja učenja kovaškega poklica v Idriji je zapisal naslednje: »Delal sem trdo, vendar sem se v prostem času učil predmete, ki so jih predavali na srednji šoli.«

Po končani učni dobi, ko je postal kovaški pomočnik, se je za krajši čas zaposlil v svojem poklicu. Začrtana pot ga je gnala naprej. Dopolniti je hotel svoje znanje in s tem pridobiti več možnosti za nadaljevanje začrtane poti.

Podkovska šola Kranjske kmetijske družbe v Ljubljani je bila naslednja stopnja na njegovi poti. Že v začetku leta 1898 je pričel obiskovati polletni tečaj podkovske šole. V šoli so poučevali svoje učence v dveh ločenih sklopih predmetov. Prvi sklop predmetov

122. Diploma Visoke veterinarske šole - Akademije na Dunaju, 24. april 1909.

je vključeval poučevanje o podkovanju konj in goveje živine ter o zdravljenju boleznih na kopitih in parkljih. V drugem sklopu pa je bil pouk v zvezi z ogledom klavne živine in mesa. Ob zaključku tečaja 28. junija 1898 je bil izprašan pred komisijo in dobil ustrezni spričevali.

Vojaščina se je bližala. Nestrpno je pričakoval, ali bo naborna komisija upoštevala njegov poklic kovača in podkovača ter ga razporedila v eno od konjeniških enot avstro-ogrške vojske. Želja se mu je uresničila. Ob vpoklicu na služenje vojaščine 1. oktobra leta 1899 so ga dodelili v konjeniško enoto, v 5. dragonski regiment, ki je bil takrat nameščen v Mariboru. Pridno in vestno je izpolnjeval vojaške obveznosti in naloge. Že v začetku leta 1901 je napredoval v kaplarja in še isto leto v podnarednika. Poveljstvo njegove enote je zaznalo njegovo nagnjenost in njegove sposobnosti, cenilo je njegovo prizadevanje pri izpolnjevanju vojaških dolžnosti. Spoznali so, da je sposoben, discipliniran in ambiciozen mladenič,

in da je pripravljen ostati v vojski, zato so mu omogočili dodatno izobraževanje.

Že čez nekaj mesecev ga je nadrejeno poveljstvo poslalo na Dunaj v dveletno šolo za vojaške veterinarske pomočnike - Militär Curschmiede. Šola je delovala v sklopu Vojaškega veterinarskega inštituta, ki je spadal k Veterinarski visoki šoli. Navedeno šolo je končal junija 1903. Še istega meseca je napredoval v čin narednika. Njegova pot k zelenu cilju se je hitro uresničevala. Leta 1904 je nadaljeval študij na visoki stopnji. Ker je bil še vedno pripadnik dragonske enote, je imel stanovanje in prehrano zagotovljeno v eni izmed dunajskih vojašnic. Med študijem je maja leta 1907 napredoval v čin narednika vodnika. Študij je uspešno končal in 24. aprila 1909 prejel diplomu Visoke veterinarske šole - Akademije na Dunaju.

V času študija na Dunaju se je veliko družil s Slovenci, ki so takrat študirali ali so bili zaposleni na Dunaju. Sodeloval je tudi v slovenskem pevskem in tamburaškem zboru »Straža« na Dunaju.

Po končanem študiju je bil prerazporejen iz 5. dragonskega polka v 15. huzarski (konjeniški) polk na Madžarsko na mesto veterinarja v vojaški enoti. Premeščanje iz kraja v kraj je postalo pogosto. Maja 1910 je napredoval v čin poročnika. Poslali so ga v Hercegovino v mesto Bileča. Leta 1912 je napredoval v čin veterinarskega nadporočnika. Med drugim tekočim vsakdanjim delom se je ukvarjal tudi z raziskavami boleznij konj in s fotografijo, svojim priljubljenim hobijem. Iz Bileče je bil leta 1913 prestavljen v Zagreb. V času službovanja v Zagrebu je raziskoval vzroke mišičnih krčev pri konjih in načine njihovega zdravljenja. O tem je tudi pisal v strokovnem časopisu. V Zagrebu je služboval do avgusta leta 1914.

Na začetku prve svetovne vojne je bil iz Zagreba prestavljen na vzhodno fronto v Galicijo. Tam je kot veterinarski nadporočnik opravljal naloge veterinarja skupine armadnega zbora. Leta 1915 je prejel visoko odlikovanje, tj. zlati križec na traku. Ko se je odprla italijanska fronta, je bil iz Galicije prestavljen na italijansko fronto. Imenovan je bil za veterinarja v bolnici za konje. V tem času je zbolel za malarijo. Po zdravljenju in rehabilitaciji je bil kot veterinarski nadporočnik razporejen na položaj veterinarja - načelnika v bolnišnici za konje. Drugo odlikovanje, tokrat zlati križec s krono na traku, je prejel leta 1917. Nekaj mesecev kasneje, 1. novembra 1917, je napredoval v čin veterinarskega kapetana in bil istočasno imenovan za zastopnika referenta za veterinarstvo pri poveljstvu armadnega zbora. Na tem mestu je ostal do konca prve svetovne vojne.

Konec leta 1917, ko je vojna še trajala, se je v Zagrebu poročil z Nado Marijo Vrkljan. Z ženo nista bila dolgo skupaj. Kmalu po poroki se je moral vrniti na italijansko fronto. Tu je meseca novembra leta 1918 dočakal konec vojne in se vrnil v Zagreb k ženi in hčerki Nadi. Dve leti kasneje se mu je rodil še sin Slobodan.

Po kapitulaciji in razpadu Avstro-Ogrske je ostal brez službe in tudi brez rednih dohodkov. Da bi lahko preživel družino, je moral poiskati novo zaposlitev. Navajen dela v vojski, je zaprosil za sprejem v vojsko Kraljevine SHS, kasneje vojsko Kraljevine Jugoslavije. Bil je sprejet. Službovanje v jugoslovanski vojski je pričel v Zagrebu, dodeljen je bil v dravski gorski topniški polk. V Zagrebu ni bil dolgo, že maja 1919 so ga premestili v Osijek. Leta 1920 je napredoval v čin kapetana I. razreda in odšel na novo dolžnost v Črno goro, v Podgorico. Kot upravnik bolnišnice za konje je preučeval nekatere bolezni konj in rezultate objavljaval v strokovnem časopisu Jugoslovanski veterinarski glasnik. Majorski izpit je uspešno opravil leta 1923. Maja meseca istega leta je zbolel za hudim kroničnim vnetjem želodca in črevesja.

Kmalu je sledil ukaz o premestitvi. Iz Podgorice je bil 25. maja 1924 prestavljen v Sarajevo na mesto načelnika veterinarskega oddelka bosanske divizijske oblasti in vršilca dolžnosti upravnika bolnišnice za konje. Tudi v Sarajevu ni bil dolgo. Že naslednje leto so ga spet prestavili v Osijek.

123. Ivan Grom, veterinarski podpolkovnik, 1930.

Osijek, mesto, kjer je tudi začel službo v kraljevi jugoslovanski vojski, je bil zadnja postaja njegove vojaške kariere. Imenovan je bil za načelnika veterinarskega oddelka osiješke divizijske oblasti in upravnika bolnišnice za konje. Med službovanjem v Osijeku je 28. junija 1927 napredoval v čin

veterinarskega podpolkovnika. Čez dobre pol leta, 25. januarja 1928, je prejel visoko odlikovanje jugoslovanske kraljeve vojske. Podeljen mu je bil kraljevski orden sv. Save V. reda. Tudi v času službovanja v Osijeku je pisal za Jugoslovanski veterinarski glasnik. Neprestane selitve iz kraja v kraj, neurejena prehrana in posledice prebolelih bolezni so bili vzrok; vedno večjim zdravstvenim težavam. Ker je izpolnjeval potrebne pogoje, je zaprosil za upokožitev. Prošnja je bila po daljšem postopku ugodno rešena. Upokožen je bil 12. januarja 1930.

Vedno si je želel, da bi se po upokožitvi vrnil domov na Vrhniko. Leta 1929 mu je umrla žena Nada in leta 1930 se je v Zagrebu poročil s Terezijo Homovec s Stare Vrhnike, po domače Lukovcovo. Kmalu po poroki sta se preselila na Vrhniko. Stanovanje sta dobila v hiši Matije Pečkaja, po domače pri Šteficu. Tu se jima je leta 1931 rodil sin Slavko.

Odločitev za vrnitev na Vrhniko ni bila težka.

Morda mu je bilo težje zamenjati uniformo s civilno obleko. Da bi lažje zamenjal vojaško s civilno obleko, je dal pri krojaču napraviti obleko po kroju in barvi podobno obleki, kakršno so nosili lovci. Pozimi pa je rad nosil površnik in pravo domačo polhovko.

Družabnega življenja se je udeleževal le občasno. Delo občinskega veterinarja in gradnja hiše sta mu vzela preveč časa. Leta 1930 je sprejel povabilo gasilskega društva Stara Vrhnika, da postane boter novega gasilskega prapora. Povabilo je z veseljem sprejel. Za botrico je bila Julka Mesec, po domače Kokalova s Stare Vrhnike. Blagoslovitev prapora s sprevedom godbe, gasilcev in vaščanov od gasilskega doma do cerkve je bila 30. aprila 1930.

Leta 1935 so na Vrhniki pripravili tečaj za delavce v gostinstvu. Oče je bil povabljen kot predavatelj. Ker je omenjeni gostinski tečaj uspel, je bil v novembru 1938. leta ponovno organiziran enak tečaj. Tudi na tem tečaju je bil med predavatelji.

124. Blagoslovitev gasilskega prapora, Stara Vrhnika, 30. 4. 1930.

Njegova najljubša izletniška točka je bila Kuren. Tu se je vedno ustavil pri gospodarju Figarjeve domačije. Neštetokrat ga je obiskal. Najprej med dopusti, ko je bil še v vojski, zelo pogosto pa potem, ko se upokojil in se preselil domov na Vrhniko. Na božični dan je bil obisk Kurena obveza, ne glede na vremenske razmere. Nikoli se ji ni izneveril.

Dolgoletna očetova želja je bila ustvariti si lastni dom na Vrhniku. Leta 1930 je od posestnika Edvarda Pišlerja z Vrhnike kupil stavbno parcelo. Tla na gradbišču so bila precej močvirnata, zato je takoj pričel z nasipavanjem in s kopanjem odvodnih jarkov. Pri tem mu je veliko pomagal mamin brat Tone. Veliko nasipnega materiala je dobil od objektov, ki so jih lastniki podirali ali obnavljali.

Hiša je bila končana jeseni leta 1931 in družina se je preselila iz stanovanja pri Šteficu v novo hišo. Hčerka Milenka je bila leta 1932 rojena že v novi hiši. Jeseni istega leta je prišla s Stare Vrhnike še stara mama Marija Homovec, tako da nas je bila kar polna hiša. Preostalo je še urejevanje okolice hiše, priprava vrta, zasaditev sadnega drevja in rož. To sta opravila skupaj z mamo. Čeprav je bilo treba vložiti veliko truda in časa, jima je bilo to v veliko veselje in zadovoljstvo.

Tudi med gradnjo hiše je opravljal svoj poklic. V mesecu maju leta 1930, kmalu po prihodu in nastanitvi na Vrhniku, ga je namreč takratni župan Vrhnike dr. Janko Marolt zaprosil, naj prevzame posle občinskega živinozdravnika ter oglednika klavne živine in mesa. Oče je ponudbo sprejel. Delo občinskega veterinarja in gradnja hiše sta ga v letih od 1930 do 1932 polno zaposlila. Zdravil je vse živali, najraje pa večje živali, kot so krave, ovce, prašiči itd. Posebno rad pa je zdravil konje. Opravljal je preventivna in kurativna cepljenja, rezal je bike in žrebce, najpogosteje pa merjasce. Pa tudi marsikateri rep določene vrste psov je skrajšal.

Obiski na posameznih kmetijah, posebno tistih najbolj oddaljenih, so mu jemali veli-

ko časa. Velikokrat ga prišel iskat gospodar z vozom. Tako je za obisk samo na eni kmetiji porabil tudi pol dneva; če je bila kmetija oddaljena, pa tudi ves dan. Da bi skrajšal čas, porabljen na poti do kmetije in nazaj, je kupil majhno motorno kolo, nekakšen moped, znamke Sax, ki ga je dolgo časa s pridom uporabljal.

Po letu 1932, ko so bila največja dela pri hiši opravljena, se je lahko spet posvetil mikroskopskim raziskavam. Leta 1933 in 1934 je nadaljeval z mikroskopiranjem ter mikrofotografijo, s katero se je ukvarjal že v Podgorici leta 1924. Sedaj so mu posnetki bolje uspeli, saj je lahko delal v miru in neprimerno boljših razmerah. Zanimala pa so ga tudi druga področja njegove stroke. Leta 1936 je objavil članek »Sprava za obaranje konja«, v katerem je opisal svojo izboljšavo in poenostavitev že znanih načinov o podiranju konj pred skopljem in drugimi operacijami. Z objavljenim člankom je imel namen olajšati delo veterinarjem pri delu na terenu. Pripomoček, ki je na osnovi lastnih izkušenj opisal v članku, je imel to prednost, da sta bili zanj potrebni samo dve vrvi, ki jih je mogoče dobiti pri vsakem kmetu. Še posebej ga je pritegnilo raziskovanje bolezni, imenovani barjanska pijanost konj. Omenjena bolezen se je pojavljala zelo pogosto prav na področju Ljubljanskega barja.

Ukvarjal pa se je tudi s svojimi hobiji. Nad vse sta ga zanimali botanika in kemija, saj sta to stroki, tesno povezani z njegovim poklicem, še posebej v tistem času, ko ni bilo na voljo toliko zdravil kot danes. Pogosto je moral sam pripraviti mazilo ali tekočino za zdravljenje različnih bolezni pri živalih.

Fotografija je bila tisto področje, s katerim se je ukvarjal zelo dolgo. Tako se je poleg drugega ohranil tudi marsikateri spomin na družinske in druge dogodke. Posebno vestno je na zadnji strani fotografij opisal dogodek, zabeležil datum dogodka in velikokrat tudi imena oseb na fotografiji. To je še posebej

zanimivo danes, ko je spomin že precej zbledel. Marsikatera fotografija nas popelje nazaj v našo preteklost in preteklost staršev, sorodnikov in družinskih prijateljev.

Leta 1937 je hudo zbolel. Pri svojem delu se je zaradi ranice na koži okužil z zelo nevarno boleznijo, imenovano šen. V bolnišnico ni hotel. Kar doma sta ga zdravila prijatelj dr. Zupan iz Bistre in vrhniški zdravnik dr. Klepec. Za strokovno sodelovanje pri zdravljenju je dr. Zupan pripeljal iz Ljubljane še specialista. Prizadevanje zdravnikov in narava sta končno zmagala.

6. maja 1938, na dan očetovega rojstnega dne, je bil v časopisu Slovenec, objavljen naslednji članek z očetovo fotografijo.

**Živinozdravnik – podpolkovnik
Ivan Grom – 60 letnik
Vrhnika 4. maja 1938.**

V krogu svoje številne dobre krščanske družine praznuje svojo šestdesetletnico upokojeni živinozdravniški podpolkovnik in posestnik na Vrhniku gospod Ivan Grom. Doma iz dobre naše p. d. Jelojevčeve hiše na Stari Vrhniki, se je današnji slavljeneč iz lastne ambicije povzpел do vojaškega živinozdravnika, služil v armadi vso vojno in bil kot odlični strokovnjak prevzet ob prevratu v jugoslovansko vojsko, kjer je opravljal do svoje upokojitve pred nekaj leti važne posle iz svoje stroke. Kot pristen Vrhničan, ki je vedno rad prišel na dopust v svoj domači kraj, se je tudi sedaj naselil na Vrhniki, kjer sta postavila z ženo Rezi-ko, tudi Starovrhničanko, sebi in otrokom lepo vilo, vso obdano in ovito s cvetjem, ki ga gospod podpolkovnik kot dober botanik tako ljubi. Če bi Vrhničani napravili plebiscit, kdo ima v vseh slojih in strujah prebivalcev največ prijateljev in najmanj sovražnikov, bi najbrž Grom dobil večino glasov. Saj je pa tudi vedno pripravljen pomagati, kjerkoli rabijo njegovo strokovno

pomoč, pri čemer je že nekajkrat premalo pomislil na svoje zdravje. Tako si je pred kratkim pri svojem stanovskem delu nakopal kar nevaren šen, ki mu je pa tako lepo spet oluščil kožo z obraza, da je za svojo šestdesetletnico spet ves pomlajen med nami. Naj učaka še mnogo dobrega na tem svetu!

Druga svetovna vojna se je bližala. V Evropi je že vrelo. Kot bivši oficir, ki je preživel prvo svetovno vojno na fronti, je vedel, da lahko prinese samo nesrečo. Slutil je, kaj se lahko zgodi. Postal je zaskrbljen. Prav gotovo pa si ni mogel predstavljati vsega, kar se je kasneje v resnici zgodilo. Aprila leta 1941 je vojna zajela tudi našo takratno državo Kraljevino Jugoslavijo. Brez vojne napovedi je nemška vojska za veliko noč, 6. aprila 1941, napadla Jugoslavijo. Še isti dan jo je napadla tudi italijanska vojska. Odpora jugoslovanske vojske skoraj ni bilo.

Jugoslovanska vojska je že 10. aprila, še pred prihodom Italijanov, zapustila Vrhniko, ki so jo Italijani naslednji dan brez odpora zasedli.

Med prvimi ukrepi nove oblasti je bila zahteva po oddaji orožja (14. 4. 1941). Oče kot zaveden Slovenec svojega orožja ni oddal. Sablji je prelomil, pištolo s pripadajočimi naboji pa je skril polbrat Mirko. Uvedene so bile karte za hrano. Pričele so se tudi prve racije. V eni od teh racij je bil v gostilni »Pri Nacetu« aretiran, vendar so ga po zaslišanju izpustili. Uvedli so tudi policijsko uro. Posledica naklonjenosti partizanskemu gibanju in odhod Mirka v partizane je bila aretacija žene Rezke. Najprej so jo odpeljali v ljubljanske zapore, od tu pa v internacijo v taborišče Monigo pri Trevisu v Italiji. Aretacija mame je zelo prizadela vso družino. Oče je moral vzeti na svoja pleča še gospodinjske skrbi. Kmalu so ukinili karte za hrano, tako da je družina ostala tudi brez najnujnejših živil, kot so sol, olje, moka itd.

Za svoje veterinarske usluge je oče večkrat raje vzal hrano kot pa denar. Le tako nas je lahko preživel. Kot edini veterinar v okolici je bil s strani kmetov na posreden način zaščiten pred aretacijo. Bali so se za zdravje svoje živine.

Mama je ta čas v internaciji hudo zbolela. Po letu dni, malo pred kapitulacijo Italije, so jo izpustili domov. Bila je zelo bolna in tako šibka, da tudi kratke razdalje slabih sto metrov, kolikor je bilo od železniške postaje do doma, ni zmogla. Domov so jo pripeljali z vozom, ki je bil ravno takrat na postaji. Počasi je okrevala in življenje družine se je spet uredilo, oče pa je bil razbremenjen gospodinjanskega dela.

Po kapitulaciji Italije leta 1943 je Ljubljansko pokrajino zasedla nemška vojska in razorožila italijanske vojake. Uvedla je svojo oblast. Aretacije in pošiljanje ljudi v koncentracijska taborišča je postalo pod nemško-domobransko vojaško upravo še okrutnejše. Naše družine tokrat ni prizadelo. Še vedno pa je bilo težko priti do hrane.

Bližal se je konec vojne. Poleti leta 1944 je nemška vojska pripeljala veliko avtomobilskih prikolic, naloženih z morskimi minami. Prikolice so parkirali ob kostonjem drevoredu Špeharjeve ceste pod Hruševco, ki je vodila na Staro Vrhniko. Da bi se izognili nevarnosti, se je oče dogovoril s svojo nečakinjo Mici in z njenim možem Matevžem Slabetom s Stare Vrhnike, da sta nam začasno odstopila dva prostora v njihovi hiši. Takoj smo se preselili. Na Stari Vrhniki smo ostali približno dober mesec ali mogoče dva, dokler niso odpeljali min.

Partizanske enote so se vedno bolj približevale Vrhniki. Dne 5. maja 1945 so že prodrle do Logatca. Kakšen bo boj za osvoboditev Vrhnike, ni vedel nihče, zato nas je oče poskušal čim bolj zaščititi pred izstrelki in

podobnimi nevarnostmi. Okno kleti je založil z metriskimi poleni in debelimi deskami. Vsa družina se je nato umaknila v tako zaščiten klet. Ponoči je bilo slišati streljanje, potem pa je bilo spet vse tiho in le posamezni streli od daleč so se še slišali. Borci 11. in 14. brigade 29. hercegovske divizije so 6. maja 1945 osvobodili Vrhniko.

Na Vrhniko so pričele prihajati enote slovenskih partizanov. Počasi je življenje pričelo, v bolj veselem vzdušju, teči naprej. Po koncu vojne je bil oče 15. maja 1945 po odločbi Narodne vlade Slovenije imenovan za okrajnega veterinarja na Vrhniki. Delo okrajnega veterinarja je opravljajl do 31. decembra istega leta in se takrat tudi ponovno upokojil. V januarju leta 1946 ga je zamenjal dr. Ivo Ogorelec.

Vendar pa je oče delal še naprej, čeprav manj in brez določenih obveznosti. Pri svojem delu je s pridom uporabljal motorno kolo.

Nekega dne med prehitvanjem buldožerja, ki je delal na cesti, ni bil dovolj previden. Ta se je prav takrat obrnil in s svojo lopato zadel v zadnje kolo. Imel je veliko srečo, da sam ni bil poškodovan. Takoj, ko je bilo motorno kolo popravljeno, je bilo tudi prodano. Posledica izgube motorja pa je bila, da je potem manj delal v poklicu, zato je bil veliko več doma. Še naprej pa se je ukvarjal tudi s svojimi hobiji.

Tistega usodnega dne, 5. aprila 1957, sta bila z mamo v kinu. Po končani filmski predstavi ju je med potjo domov podrl avto. Njega do smrti, mama pa je preživela. Pogreba se je poleg sorodnikov, sosedov, prijateljev in poklicnih sodelavcev udeležilo tudi zelo veliko znancev, ki so se hoteli posloviti od njega. Pogrebni sprevod je šel od domače hiše na pokopališče pri cerkvi sv. Lenarta na Stari Vrhniki. Pogreb je še enkrat pokazal, kako poznan in priljubljen je bil oče na Vrhniki in njeni širši okolici.

ŽIVLJENJEPISU VETERINARSKEGA PODPOLKOVNIKA IVANA GROMA NA ROB

Profesor dr. Janez Verbič, ugleden kmetijski in živinorejski strokovnjak in odličen poznavalec vrhniške zgodovine, je Ivana Groma opisal kot dobrega, vestnega in zanesljivega živinozdravnika, ki so ga imeli ljudje radi. Zdravil je vse od kraja, predvsem govedo, prašiče in seveda konje; ti so mu bili najljubši. O konjih in njihovih boleznih je tudi zelo veliko vedel. Poleg naštetih splošnih podatkov o delu gospoda Groma pa je profesor Verbič povedal tudi naslednjo, čisto osebno zgodbo.

Tisti čas so imeli vrhniški živinorejci precej težav s porodi pri kravah in tako so živinozdravnika Groma poklicali na pomoč tudi v Verbičev hlev. Grom je kravo pregledal in ugotovil, zakaj porod ne steče. Rekel je, da mu je povsem jasno, kaj bi bilo treba narediti, vendar on sam da nima za tak poseg več zadosti moči. »Janez, ti sezi v kravo,« je ukazal, »jaz pa ti bom sproti govoril, kako ravnati, da bo prav!« Skupaj sta na ta način rešila težaven porod, profesor Verbič pa je takrat pridobil dragoceno znanje in izkušnje iz porodništva.

Živinozdravnika Ivana Groma se spominjam še iz svojih otroških let. Večkrat sem ga srečal, ko je šel po opravkih peš ali pa se je peljal s kolesom. Bil je umirjen starejši gospod s sivimi lasmi, ki mi je vedno prijazno odzdravil. Domnevam, da je vedel, čigav sem, čeprav ni tega nikoli naravnost

pokazal. Naslednji moj spomin na Ivana Groma je kasnejši in bolj posreden. Ko sem namreč po končani gimnaziji premišljal o svojem bodočem študiju, mi je oče svetoval, naj si izberem veterinarsko medicino. Rekel je tudi, da bi šel sam študirat prav to, ko bi bil še enkrat mlad. Potem je omenil tudi gospoda Groma. O njem in njegovem poklicu sem ob tej priložnosti slišal dosti lepega in spodbudnega. Res sem se vpisal na Veterinarsko fakulteto, ki smo jo sredi petdesetih let prejšnjega stoletja dobili v Ljubljani, in tu tudi diplomiral.

Pot do poklica je bila pri starejšem kolegu Gromu seveda težja in bolj zapletena, kar lahko preberemo v njegovem zanimivem življenjepisu. Je pa zato končal študije na znameniti Živinozdravniški visoki šoli na Dunaju, ustanovi z dolgo zgodovino in bogatim izročilom, ki ji velja v pričujočem zapisu nameniti nekoliko več prostora. Opisali bomo torej razvoj te šole od prvih začetkov v 18. stoletju pa do popolne visoke šole, ki se je odločilno preoblikovala prav v tistem obdobju pred približno sto leti, ko je tam študiral Ivan Grom.

Uvodoma naj omenimo, da je živinozdravstvo prastara umetnost, katere obstoj in razvoj lahko sledimo od časov starih Sumercev in Egipčanov, starih Grkov in Rimljanov do srednjega in začetkov novega veka. Sodobna veterinarska medicina pa ima kore-

Profesorju J. Verbiču se zahvaljujemo za zanimivo pričevanje.

125. Dunajska Živinozdravniška visoka šola (Paul Sprenger, 1826).

nine v 18. stoletju, ko so začeli ustanavljati prve živinozdravniške šole. Najprej so uvedli dve v Franciji, takoj nato pa tretjo v habsburški Avstriji, in sicer kot prvo v deželah z nemškimi pogovornim jezikom.

Tovrstne šole so po eni strani zahtevale vojaške oblasti, ki so potrebovale vse več ustrezno negovanih, pravilno podkovanih in seveda zdravih konj, po drugi strani pa jih je terjalo takrat pretežno agrarno gospodarstvo, hudo prizadeto zaradi stalnih živinskih kužnih bolezni. Zlasti goveja kuga, ki je vse 18. stoletje, pa tudi še kasneje, morila tisti čas že kar izbrano, plemenito evropsko govedo, je bila po mnenju nekaterih zgodovinarjev ena od poglobitnih spodbud pri nastanku in oblikovanju veterinarske znanosti in stroke, kot ju poznamo danes. Povrh vsega je bilo ustanavljanje živinozdravniških šol v skladu z nauki fiziokratizma, takratne državne gospodarske politike na vsem razvitem Zahodu, ki šteje zemljo in poljedelstvo za edini resnični vir blagostanja vsakega ljudstva in vsake države.

Prva živinozdravniška šola na Dunaju je začela s poukom že v začetku leta 1767; vodila sta jo dva, v Franciji izučena strokovnjaka. Na njej so usposabljali predvsem podkovske kovače za potrebe vojske, ki so poznali zgolj konjske bolezni, niso pa šolali civilnih

živinozdravnikov, kot je to zahtevala cesarica Marija Terezija. Tudi pouk je bil v tistem času zelo nereden, vodstvo šole je bilo namreč po cele mesece zaposleno z rekrutacijo ali naborom konj za vojsko. Šola torej ni izpolnila pričakovanj in kmalu so poslali v Francijo na strokovno izpopolnjevanje dva nova štipendista. Po temeljitem, večletnem študiju in številnih študijskih potovanjih sta se vrnila na Dunaj šele leta 1776. Predložila sta povsem

prenovljen učni načrt, pa tudi načrte za gradnjo bolnišnice za živali in za novo šolo. Kasnejši cesar Jožef II. je učni načrt odobril v decembru istega leta in tako formalno ustanovil »drugo«
dunajsko živinozdravniško šolo.

To je bila zagotovo dobra šola. Pouk za podkovske kovače je trajal štiri do pet semestrov. Poleg podkovstva so se učili tudi prepoznavanja in zdravljenja bolezni domačih živali, študirali so zgradbo živalskega telesa, rano celništvo in nauk o zdravilih. Teh gojencev je bilo od 1778 do 1793 na leto povprečno 33, od teh 13 vojaških, 10 nevojaških in 10 iz tujine. Zadnji podatek kaže, kako hitro se je sloves šole širil po Evropi. Posebej moramo omeniti predavanja na višji stopnji, pri katerih so z živinskimi kužnimi boleznimi seznanjali tudi tiste študente medicinske fakultete, ki so si želeli po promociji opravljati službo v javnem zdravstvu, t. i. fizikat. Predavanja je v petnajstih letih obiskovalo 721 zdravnikov in kirurgov. Vedeti je namreč treba, da so sodile v tistih časih, ko še ni bilo pravih živinozdravnikov, živalske kužne bolezni v domeno humane medicine. Zanimiv je tudi podatek, da so v bolnišnici vsako leto obravnavali po 560 velikih živali, temu moramo prišteti še večje število ovac, prašičev in psov, številne živali pa so oskrbeli tudi ambulantno.

V letih od 1795 do 1812 so tako v šoli kot v bolnišnici izvedli nekaj nujnih sprememb, razširili učni načrt in zaposlili nove strokovnjake. Najpomembnejša novost iz leta 1806 pa je bila zagotovo uvedba cesarskih štipendij za izpopolnjevanje v živinozdravstvu za bodoče asistente in profesorje, torej učitelje živinozdravstva in deželne živinozdravnike. Štipendije, ki so bile triletno, po 300 goldinarjev letno, so skozi celo stoletje pomagale dvigati znanstveno in pedagoško raven dunajske Živinozdravniške šole. Za te štipendije so se lahko potegovali doktorji medicine in kirurgije*, zadnje pa je razpisal cesar Franc Jožef leta 1901. Večina učiteljev na šoli je torej vseskozi imela odlično zdravniško in živinozdravniško izobrazbo. Zato so lahko profesorje Živinozdravniškega inštituta že leta 1816 z dvornim odlokom po nazivu in dohodu izenačili z univerzitetnimi profesorji.

Naslednje obdobje od 1812 do 1852 je bilo za šolo srečen čas nenehnega razvoja, napredka in vzpona. Živinozdravniški inštitut, kot se je šola tedaj imenovala, so zaradi denarnih težav že nameravali ukiniti, pa so za tako potrebno službo, kot je živinozdravniška, vendarle našli rešitev. Inštitut so združili z dunajsko univerzo in ga podredili najprej deželni vladi, nato pa neposredno medicinski fakulteti. Vojaške oblasti so odslej skrbale zgolj za disciplino vojaških oseb, dodeljenih inštitutu in za evidenco vojaških konj na zdravljenju.

Vojno ministrstvo je prevzelo nadzor nad Živinozdravniško šolo spet leta 1852 predvsem zaradi nemirov leta 1848. Vendar pa je treba poudariti, da je bila šola ne glede na upravo in vodstvo ves čas svojega delovanja, torej prej in kasneje, tesno povezana z medicinsko fakulteto, ki je zagotavljala kakovost in usmerjenost v raziskovalno delo. Dunajska medicina je namreč v obdobju, ki nas zanima, doživela dva vzpona: najprej v drugi polovici 18. stoletja z reformami

Marije Terezije, potem pa še enkrat sredi 19. stoletja z imenitnimi dosežki t. i. druge dunajske medicinske šole.

Ko je bil Živinozdravniški inštitut združen z medicinsko fakulteto, je njegovo vodstvo najprej začelo prenavljati študijski načrt. Zelo pomembna novost pri tem je bila uvedba dveletnega šolanja za prave živinozdravnike. Na ta študij so se smeli vpisati samo graduirani zdravniki in kirurgi, ki so po opravljenih dveh strogih izpitih pod predsedstvom dekana medicinske fakultete dunajske univerze pridobili naziv diplomirani živinozdravnik in po letu 1841 magister živinozdravstva. Njihova diploma je nosila pečat medicinske fakultete. Živinozdravniki so bili takrat zares temeljito izobraženi, kar lahko štejem za velik napredek v zagotavljanju zdravstvenega varstva živali in ljudi in za lep uspeh v razvoju veterinarske medicine nasploh. Dopolnjeni študijski načrt je vseboval še en cel semester predavanj iz živalskih kužnih bolezni in upravnega veterinarstva za študente medicine in kirurgije kot priprava na službo v javnem zdravstvu, dalje tri enoletne tečaje posebej za civilne podkovače, za živinorejce, za konjušnike in častnike, pa tudi krajše tečaje za mesoglednike, lovce in pastirje.

Posebej zanimivo za nas je takrat vpeljana dveletno šolanje za kuršmide, se pravi konjske zdravnike ali živinozdravniške pomočnike, ki ga je na Dunaju, seveda dosti kasneje, kot prvo opravil Ivan Grom. Zdi se torej primerno, da se nekoliko zadržimo pri opisu te strokovne usmeritve.

Nemški izraz Kurschmied, po starem Cur-schmied, je sestavljen iz ponemčene latinske besede kurieren, kar pomeni zdraviti, in pa besede Schmied, kovač. Pri Cigaletu (1850), ki je najbližje času, o katerem pišemo, je moč prebrati: Kurschmied – konjski zdravnik, pravilneje živinozdravni kovač,

* V avstrijskih deželah so kirurgijo povzdignili na akademsko raven z ukazom cesarja Jožefa II. leta 1784.

kovač vrač. Poimenovanje konjski zdravnik najdemo tudi pri Pleteršniku (1890), Janežiču (1905), Bradaču (1928) in pri Tomšiču (1959). Novejši slovarji ne poznajo več nobene od navedenih izrazov. Bržčas pa lahko namesto kuršmid uporabljamo tudi nazive živinozdravniški pomočnik, podkovač zdravilec ali morda veterinarski bolničar, čeprav nobeden od njih ne ustreza povsem, pa tudi ni posebej uveljavljen. Zaradi večje natančnosti in boljše preglednosti si bomo na račun lepe slovenščine dovolili uporabljati besedo kuršmid, ki je bila sicer pri nas pred časom kar dobro poznana.

Zgornji razlagi naj dodamo, da je bil pomen besede kuršmid v starih časih precej drugačen, kot je danes, kar bomo takoj pojasnili. Pojem kovač je imel namreč nekdanje zelo širok pomen. V nemških deželah je poleg mojstrov, ki so delali s trdimi snovmi, kot so železo, kamen in les, zajemal tudi ljudi, večje različnih drugih opravil. Kovačem so pripisovali nadnaravne sposobnosti. Verjeli so, da znajo čarati in zaklinjati, kovačija

126. Delo kovača (Jost Amman, 1568; *Das Ständebuch*, Leipzig: Insel Verlag 133).

je bila zatočišče pred nasiljem oblasti, tako kot cerkev ali mlin. Umetnike, tudi pesnike in pevce, so imenovali kovače, saj so kovali rime in pesmi (nem. Liederschmied). Zlata je bil Goldschmied; strokovnjak, ki je poznal umetnost zdravljenja (nem. Künstler im Kurieren) pa je bil Kurschmied, po domače kuršmid. Gre torej za osebo, ki zna zdraviti, in to predvsem ljudi. Govorimo o zdravilcu, čemur morda še najbolj ustreza Cigaletov naziv vrač.

Poimenovanje kuršmid je šele v 19. stoletju prešlo na podkovskega mojstra, kajti tudi ta je moral znati zdraviti. Obrt podkovačev je namreč od visokega srednjega veka, ko so začeli uporabljati železne podkve in žeblje, povezana z zdravljenjem konj. Sprva verjetno samo tistih, ki so jih pri takšnem podkovanju sami poškodovali, bodisi zakovali, opekli in ožgali, bodisi da so jim preveč, se pravi v živo obrezali kopita. V veččinah zdravljenja konj so podučevali že podkovske vajence, obvladati so morali na primer tudi puščanje krvi.

V dveletno šolo za kuršmide so tedaj na Dunaju sprejemali samo tiste prosilce, ki so znali pisati in brati, ki so bili sposobni podkovanja in so imeli v tem poslu kot pripadniki vojske ali pa kot nevojaki tudi eno leto delovnih izkušenj. Gojencev na dveletnem usposabljanju za kuršmide je bilo najbrž vedno dosti. V šolskem letu 1840/41 jih je bilo na primer 184, kar je več kot polovica vseh redno vpisanih slušateljev na Živinozdravniškem inštitutu. Teh je bilo namreč v tem letu skupaj 350. Da bi bralci dobili vsaj približno predstavbo o tem, kaj so se bodoči kuršmidi učili med svojim usposabljanjem, naj navedemo spisek študijskih predmetov posebej za prvi in za drugi letnik šolanja.* Na voljo imamo podroben seznam iz štiridesetih let 19. stoletja.

Za prvi letnik: osnove naravoslovja s kemijo, naravne značilnosti in prehrana do-

* Ustajene strokovne izraze smo skušali smiselno predstaviti v poljudno obliko.

mačih živali, nauk o zgradbi in delovanju konjskega telesa v primerjavi z istim pri drugih domačih sesalcih, splošna znanja o bolezenskih spremembah in zdravljenju domačih živali, nauk o zdravilih.

Za drugi letnik: pregled, ugotavljanje bolezni in zdravljenje domačih živali v bolnišnici, splošna in posebna veterinarska kirurgija, poznavanje in zdravljenje notranjih bolezni, nauk o zunanosti in videzu konja, poznavanje kobilarn, sodno živinozdravstvo, nauk o kužnih boleznih in živinozdravstveni javni službi, vaje v bolniških hlevih, praktično podkovstvo.

Kar zadeva omenjeni študijski načrt, naj zapišemo, da mu pravzaprav tudi danes ne bi mogli kaj dosti očitati. Bržčas manjka nekaj pouka iz porodništva in morda še kakšen predmet, sicer pa lahko ugotovimo, da so bili diplomanti dunajske živinozdravniške šole na tej stopnji prav dobro podkovani. Dodajmo še to, da so po zelo podobnem, čeprav nekoliko skrčenem načrtu študirali tudi slušatelji, ki so se potegovali za naziv diplomirani živinozdravnik in magister živinozdravstva, torej bodoči pravi živinozdravniki. Ti pa so seveda imeli za seboj dokončano medicinsko fakulteto, kot smo že zapisali.

Če zdaj nadaljujemo našo zgodbo o razvoju dunajske živinozdravniške šole, naj zapišemo, da so staro ustanovo, ki je bila urejena čisto po vojaško, temeljito prenovili šele leta 1823. Istega leta so dogradili tudi povsem novo, imenitno šolsko poslopje, ki je skupaj z dodatnimi zgradbami in prostori rabilo svojemu namenu več kot 180 let. Kot dragoceno pridobitev iz kasnejših let tega obdobja naj omenimo samo še začetek terenskega dela, ki so ga slušateljem omogočili preprosto tako, da so posle deželnega živinozdravnika v bližnji okolici Dunaja prenesli na enega od profesorjev šole. Ta pa je tako imel priložnost seznanjati študente predvsem z delom pri zatiranju in prepre-

čevanju živinskih kužnih bolezni. Tovrstno praktično delo se je obdržalo dolga desetletja tja v čase Visoke šole, se pravi nekako do preloma stoletja.

Še preden pa je vodstvo Inštituta ponovno prevzela vojska, so poleg dotedanjih magistrstov veterinarstva in kuršmidov začeli izobraževati novo vrsto strokovnjakov, to je lastne, prave živinozdravnike. Prvi slušatelji so začeli s predavanji leta 1849, in to leto štejemo za pomemben mejnik v zgodovini šole. Študij je trajal šest semestrov, vpisovali pa so se lahko študentje brez predhodne medicinske izobrazbe, zgolj z malo maturo, se pravi po štirih razredih srednje šole. Pridobitev diplome živinozdravnika je bila povezana z zelo strogima končnima izpitoma, z enim teoretičnim in enim praktičnim. Po uspešno opravljenih izpiti so diplomantom podelili tudi na pergamentu zapisano pravico, da smejo zdraviti domače živali vseh vrst kjerkoli v cesarstvu. Če bi upoštevali zgolj današnja merila, najbrž ne bi mogli govoriti o pravih živinozdravnikih. Manjkala jim je seveda predizobrazba in pa vsaj dva letnika strokovnega študija. Šola za živinozdravnike je bila tedaj še vedno na stopnji strokovne šole, njena uvedba pa je bila kljub temu upravičena. Vodila je k edinemu pomembnemu cilju, Živinozdravniški visoki šoli, se pravi k osamosvojitvi študija in stroke.

Vendar pa so se razmere hitro spreminjale na slabše. Posledica revolucionarnih dogodkov leta 1848 je bilo nezaupanje oblasti do študentov in do njihovih šol ter večanje moči vojske. Ta je potrebovala hitro in poceni šolano živinozdravniško osebje. Za generale je bilo pomembno samo podkovanje konj, za druge živinozdravniške naloge in dolžnosti jim ni bilo mar. Tedaj dvaindvajsetletnega neizkušena cesarja Franca Jožefa jim torej ni bilo težko prepričati, da je Živinozdravniški inštitut spet podredil vojnemu ministertvu. To se je zgodilo 16. marca 1852.

Čeravno je Živinozdravniška šola v naslednjih letih privzemala vojaške značilnosti in je postajala bolj podobna kasarni kot pa posebni učni ustanovi višje stopnje, se je študijskemu vodstvu šole, ki so ga sestavljali odlično usposobljeni in napredno misleči profesorji, posrečilo uveljaviti vrsto sprememb. Naj jih nekaj naštejemo. Vojaške so prepričali, da morajo živinozdravniško službo v vojski odslej opravljati samo diplomirani, torej polno izobraženi vojaški živinozdravniki, kuršmidi pa naj bi bili zaposleni bolj kot pomožno osebje. Pogoj za vpis na triletni živinozdravniški študij pa je bila mala matura tudi za vojaške gojence. Da bi preprečili neposredno prehajanje kuršmidov na triletni študij za živinozdravnike, so leta 1857 ustanovili internat za vojaške gojence, šolanje magistrov živinozdravstva in kuršmidov so ukiniteli. Ker pa zaradi slabih plač in zaradi neustreznega položaja v vojaški hierarhiji ni bilo zanimanja za službe v vojski, so internat leta 1862 zaprli, vojska pa je svoje živinozdravnike spet usposabljala iz vrst absolventov leta 1860 oživiljene šole za kuršmide.

Ukrep je bil daljnosežen. V naslednjih desetletjih je vodil do resnih nasprotovanj civilnih študentov, živinozdravniških združenj in kolegija profesorjev. Kuršmidi so namreč kmalu postali resnična nadloga in vedno hujši tekmeči pravim živinozdravnikom. Tečaje za konjske zdravnike so namreč prirejali zelo pogosto in vanje je zlasti vojska nenehno vpisovala na novo vpoklicane podkovske pomočnike, ki so se izšolali na hitro in zastonj. Ko so s podaljšanim rokom odslužili svojo obvezo, so mnogi zapustili vojaški stan in začeli samostojno obrt. Vendar pa niso delali zgolj kot konjski zdravniki, temveč so si prilaščali tudi pravice pravih živinozdravnikov, posegali so v njihovo delo, jim odjedali zaslužek in zbijali honorarje. Kljub stalnim prošnjam in pritožbam oblasti niso kaj dosti storile, da bi se položaj izboljšal. V letu 1871 so za sprejem nevoja-

ških študentov predpisali šest dokončanih razredov gimnazije; vojaški slušatelji, se pravi kuršmidi, so se lahko vpisovali takoj po končani dveletni šoli. Bistvenih sprememb učnega načrta ni bilo. Z upokojitvijo starih profesorjev in z nastavitvijo novih moči se je postopoma oblikoval profesorski zbor, ki se je s podporo stanovskega združenja vztrajno in nepopustljivo boril za visoko šolo. Vojaški so si kljub svoji starokopitnosti, neuvidevnosti in nedostopnosti počasi vendarle dali dopovedati, da živinozdravništvo niso zgolj kuršmidi, podkovski mojstri in vojaški živinozdravniki in da bi poleg izobraževanja omenjenih strokovnjakov moral Živinozdravniški inštitut poskrbeti tudi za druge izobraževalne, raziskovalne in znanstvene naloge. Zadnja spodbuda je prišla od zunaj. Živinozdravnikom je priskočilo na pomoč še Ministrstvo za šolstvo in cesar je 31. decembra 1896 odobril tako dolgo sporen učni načrt za štiriletno Visoko živinozdravniško šolo. Kot pogoj za sprejem na študij živinozdravstva so tedaj uveljavili popolno srednjo šolo z maturo za civilne slušatelje, za vojaške osebe pa je kot do sedaj zadostovalo zgolj spričevalo šole za kuršmide. Uvedli so številne nove predmete in zaposlili nove profesorje. Dotedanji strokovni šoli so priznali stopnjo visoke šole, dotedanji direktor pa je postal rektor. Glede na veliko razliko v predizobrazbi študentov in diplomantov so šolo poimenovali Vojaški živinozdravniški inštitut in Živinozdravniška visoka šola. Seveda je nova šola potrebovala tudi številne nove prostore, zato so poskrbeli za ustrezne predavalnice in klinike.

V zadnjih letih 19. stoletja se je vzporedno z vzponom znanstvene dejavnosti na šoli okrepi tudi nezadovoljstvo civilnih študentov. Niso marali vojaškega reda, predvsem pa jim ni šlo v račun, da so vojaški slušatelji z osnovnošolsko izobrazbo sedeli pri predavanjih v prvih klopeh, da so bili zanje pouk in izpiti brezplačni, in nazadnje, da so jim podelili enake diplome kot nevojaškim

študentom z dokončano gimnazijo in zrelostnim izpitom. V njihovo obrambo pa je treba zapisati, da so bili vojaški gojenci tisti čas povečini izbrani in zelo dobro podkovani kuršmidi, ki so svoje naloge in dolžnosti opravljali z veliko vnemo in odrekanjem. Tudi ob nedeljah so študirali, izdelovali preparate in mikroskopirali. Med njimi so bili taki, ki so želeli pomanjkljivo predizobrazbo nadomestiti s kar pretirano marljivostjo in so se debele učbenike naučili dobesedno na pamet.

Civilni študentje so v naslednjih letih še zaostriili boj proti neenakopravnosti in v novembru 1902 pripravili štirinajstdnevno stavko. Po dolgotrajnih pogajanjih so vendarle dosegli cilj, ko so oblasti ustanovile novo Vojaško veterinarsko akademijo, ki je v študijskem letu 1905/06 sprejemala samo še kandidate z maturo, torej z dokončano višjo srednjo šolo. Akademija je delovala od 1905 do 1919. Tu se je v štirinajstih letih njenega obstoja izšolalo 164 odličnih vojaških živinozdravnikov. Dokler niso diplomirali prvi živinozdravniki po novem, so na ustanovi lahko študirali tudi gojenci, ki so se vpisali še po starem, zgolj z diplomom kuršmida. Zadnji diplomanti iz te skupine so zapustili šolo leta 1908. Z ustanovitvijo Vojaške akademije se je spremenilo tudi ime civilne šole. Ta se je od leta 1905 naprej imenovala Živinozdravniška visoka šola; leta 1908 je pridobila pravico promovirati doktorje veterinarske medicine, pravico habilitirati lastne učitelje pa je imela že od leta 1897.

Živinozdravniška šola na Dunaju ima v zgodovini slovenske veterinarske medicine posebno mesto. Na njej so se do konca prve svetovne vojne izšolali skoraj vsi naši živinozdravniki in z njo je povezanih nekaj prav imenitnih imen. Najprej naj omenim dolenjskega rojaka dr. Janeza Mihaela Žagarja (1732–1813), odličnega zdravnika in živinozdravnika, ki so mu kot prvemu ponudili profesorsko mesto za živinozdravstvo na Dunaju. Anton Hayne (1786–1853), doma

iz Kranja, je bil dolgoletni ugledni profesor na dunajskem Živinozdravniškem inštitutu, znanstvenik in pisec odmevnih strokovnih knjig. Njegov študent je bil zdravnik in živinozdravnik Janez Bleiweis plemeniti Trsteniški (1808–1881), oče naroda, profesor živinozdravstva na ljubljanskem Mediko – kirurškem zavodu in skupaj z dr. Simonom Strupijem ustanovitelj podkovske in živinozdravniške in šole v Ljubljani. V enega zadnjih letnikov pred prvo svetovno vojno se je na dunajsko šolo vpisal Fran Ivan Zavrnik (1888–1963), mednarodno priznan strokovnjak, redni profesor in v letih 1921–1922 rektor zagrebške Visoke veterinarske šole. Po drugi vojni je bil direktor Veterinarskega znanstvenega zavoda in učitelj na Univerzi v Ljubljani.

Naš rojak veterinarski podpolkovnik Ivan Grom je bil zagotovo pameten, delaven, pogumen mož ... in pogumnim pomaga sreča. Srečo je imel, da so ga vzeli k dragoncem; sreča je bila, da so ga ti dali takoj v šolo; sreča je bila tudi, da je imel stanovanje, hrano in obleko zastonj. Na Vojaški živinozdravniški inštitut, in sicer na visoko stopnjo študija se je vpisal leta 1904, se pravi zadnji čas, ko je bilo zanj to še mogoče. Predavanja je absolviriral leta 1908, torej v zadnjem letu, ko so smeli študirati še po starem vpisani vojaški gojenci. Takoj po diplomi se je zlahka zaposlil v poklicu, ki ga je imel rad, in srečno preživel prvo svetovno vojno.

Strokovno pot je Ivan Grom nadaljeval v Jugoslaviji. V službi je hitro napredoval, prevzemal je nove zahtevne naloge, in če mu je dopuščalo delo, tudi raziskoval. Jasno mu je bilo, da je obveza vsakega dobrega strokovnjaka, da obnavlja svoje znanje, pa tudi da s svojim delom seznanja širšo strokovno javnost. Žal nam ni zapustil seznama objavljenih del, prav tako ni zbiral in hranil svojih tiskanih sestavkov. Uspelo nam je sicer pridobiti nekaj njegovih objav iz Jugoslovenskega veterinarskega glasnika, kar

Jugoslovenski Veterinarski Glasnik list Jugoslovenskega Veterinarskega Udruženja — za veterinarstvo i stočarstvo — izlazi redovno mesечно. — Pretplate na godišno do 20 din. na pola god. 10 din. na tri leti 20 din. na leto. — Pretplate svoj stari 5 dinara.

JUGOSLOVENSKI

VETERINARSKI GLASNIK

Urednik: Dr. Andrija M. Vrvilc.

Uredniški Odbor: D-r Antonije Vuković, Dragutin Pozajčić, Dr. Kosta Kondić i D-r Šimen Žibert.

Godina IV.

15. Aprila 1924. god.

Broj 4.

Sadržaj: D-r A. Vuković: Neka se čaje i naš glas. — Prof. D-r S. Plašaj: Koje od imunskih dijagnostičkih metoda da se u suzbijanju sakagije službeno provode, maleinske ili serološke. — O Repić: Biologija argasida i ixodida. — N. Varenika: Klinička dijagnoza steonosti kod krava. (Skupni referat) — Iz veterinarske prakse: J. Grom: Arterioskleroza kod jednog konja. — S. Plašaj: Hemoragična septi kemija goveda u Podubini. — Pregled: Nespecifična proteinska terapija febris epizootica canum obzirom na parenteralnu aplikaciju pflorgetana. — Ekonomski značaj upotrebe serama svinjske kuge. — Dejstvo arsenika na raščenje i razvijanje kostiju. — Trovanje Mercurialisom. — Razno: Oplodivanje kokošijih jaja. — Sudska odluka o honoraru jednog veterinara. — Žrtve svog poziva. — Službene vesti: Zahvala Rektora vet. vis. škole. — Vesti Jugoslovenskog Veterinarskog Udruženja: Zapisnik sednice U. O. J. V. U. — Godišnji zbor Udruženja. — Lične vesti: Unapređenja i razmeštaji. — Nekrolog: François Peuch-a. — Književni oglasi: Poljoprivredni Glasnik. — Русским ветеринарним врачам. — Припоказано: Објављено „Камедина“.

127. Glava naslovnega lista JVG iz leta 1924 s seznamom avtorjev.

pa je najbrž premalo, da bi lahko ustrezno ocenili njegovo delo tudi po tej plati. Kljub temu se velja pomuditi ob par zanimivih krajših člankih, ki so izšli v letih 1924 in 1928, ko je služboval v Podgorici in v Osijeku. Pa poglejmo najprej članek iz leta 1924, ki govori o arteriosklerozi ali poapnenju žil pri konju.¹

V živinsko bolnišnico so Ivanu Gromu, ki je bil takrat veterinarski major, privedli dvanajst let starega artilerijskega konja zaradi rane na nogi. Konj je bil sicer v slabem zdravstvenem stanju, zelo slabokrven. Grom je najprej pomislil, da je vzrok temu piroplazmoza, v okolici Podgorice tedaj pogosta zajedavska bolezen konj. Z mikroskopsko preiskavo krvi je to bolezen izključil. Živali je šlo kar hitro na slabše, težko je hodila in zadnje noge je niso več držale, vendar ni imela izrazito povišane temperature in je bila ješčica. Po treh tednih je poginila. Grom piše dalje, da je z raztelesbo poleg drugih, manj pomembnih bolezenskih sprememb ugotovil povečano srce, zadebeljeno steno levega srčnega prekata, na zaklopkah velike odvodnice pa trde izrastline bele barve. Notranja

površina odvodnice je bila hrapava na otip, kakor bi bila posuta z drobnim peskom. Na osnovi bolezenskih znamenj in sprememb, ki jih je videl pri raztelesbi, je postavil dijagnozo arterioskleroza.

Če pogledamo v sočasno strokovno literaturo, bomo našli podobne opise z obrazloženo živitvijo, da je bolezen redka, da prizadene navadno starejše živali in da so omenjene spremembe lahko posledica bakterijskih in drugih strupov pa tudi nekaterih zajedavskih boleznih.

Lahko zapišemo, da je članek Ivana Groma spretno sestavljen in da mu beseda lepo teče. Zlasti skrbno so opisana znamenja boleznih in bolezenske spremembe, vidne pri obdukciji. Pisec je obvladal klinično dijagnostiko, se pravi prepoznavanje boleznih pri živi živali; zraven tega pa je bil tudi odličen patolog, poznavalec bolezenskih sprememb.

V naslednjem sestavku piše Grom, da so se pri nekaterih konjih v garnizonu, torej v stalni vojaški posadki B... poleti 19... pojavile obsežne otekline okoli ust, nosu in brade.² Na koži je opazil luščenje povrhnjice in majhne

odrgnine, iz katerih je tekla sluz rumenka-
ste barve, ki se je deloma zasušila v drobne
kraste. Sluznica ust je bila močno porde-
la in otekla z modrobilimi lisami odmrlega tkiva.
Opisanega pojava sprva ni mogel pojasniti.
Ko pa je pregledal tudi travnik, na katerem
so se živali pasle, je ugotovil, da med travo
bujno raste strupeni krvavi mlečnik (*Cheli-
donium maius* L.). Konji med pašo pohodi-
jo in polomijo omenjeno rastlino, iz katere
se nato cedi mleček rumenobelega barve in
se prijemlje na kožo sprednjega dela glave.
Vnetje je torej povzročil strupeni mleček.
Ivan Grom je prizadeta mesta mazal z vaze-
linom in vnetje je prešlo v dobrem tednu.

Vse bi bilo v redu, če se ne bi med oficirji
razširile govornice, da utegnejo konji imeti
smrkavost, hudo kužno bolezen, nevarno
tudi za ljudi. Niso namreč verjeli Gromu,
ki jim je zagotavljal, da je bolezenska slika
pri smrkavosti povsem drugačna. Da bi jih
prepričal v svoj prav, je s sokom krvavega
mlečnika namazal okoli ust in nosu popol-
noma zdravega konja. Opisano vnetje je v
izraziti obliki nastopilo takoj. Tako si je ži-
vinozdravnik pridobil zaupanje in njegovo
prepoved paše na travnikih, kjer je raste-
l mlečnik, so upoštevali.

Grom se je v tem primeru izkazal kot dia-
gnostik in seveda kot botanik. Domiselno je
uporabil tudi poskus na živi živali, ki ga v
stroki imenujemo biološki poskus in ki sodi
že med bolj poglobljene postopke zlasti pri
ugotavljanju nekaterih kužnih bolezni.

Preostala dva zapisa iz Jugoslovenskega
veterinarskega glasnika sta krajša in sta s
področja kirurgije. Prvi poseg je veterinar
Grom opravil v Osijeku, ko je uspešno reponi-
ral, se pravi ponovno namestil iz očesne
votline izpadlo oko pri psu, ki ga je povozil
omnibus.³ Pri tem je uporabil žlico za od-
merjanje zdravil v praških, ki je ustrezala
po velikosti in s tem zaščitila zrklo. Tako se
je izognil nevarnosti, da bi zaradi prevelike-
ga pritiska med postopkom počila beločnica
in bi se oko razlilo.

Druugo operacijo, o kateri je tisto leto poro-
čal⁴, je Grom opravil že pred časom, ko je
bil na dopustu na V... Stari znanec F. S. ga
je namreč naprosil, naj mu »popravi« mla-
dega merjasca, ki se zaradi zarastline na
spolnem udu ni mogel uspešno pariti. Grom
je po daljši in težavni predpripravi prerezal
omenjeno zarastlino. Košček tkiva je tudi
izrezal, da bi preprečil morebitno ponovno
zaraščanje. Merjasec je že po enem tednu
brez težav opravljal svoje naloge.

Za sklep lahko zapišemo, da je bil diplo-
mirani živinozdravnik Ivan Grom v stroki
široko, vsestransko razgledan. Očitno pa je
imel tudi sposobnost, da se je odlično zna-
šel v težavnih okoliščinah brez ustreznih
pripomočkov, kar je hvalevredna, ponava-
di prirojena lastnost. Svojo službo je dolga
leta vestno opravljal v dveh vojskah in nato
do starosti nadaljeval delo kot civilist. Pre-
hodil je strokovno pot, ki bi bila lahko mar-
sikomu za zgled.

POMEMBNEJŠA UPORABLJENA LITERA- TURA:

- 200 Jahre Tierärztliche Hochschule in Wien. Wien,
1968.
- Froehner R. Kulturgeschichte der Tierheilkunde.
Konstanz: Terra Verlag, 1968.
- Günter G. Die Tierärztliche Hochschule in Wien.
Düsseldorf: Lindner Verlag, 1930.
- Herzig W. Das medicinische Wien. Wien: W. Brau-
müller, 1848.
- Hutyra F, Marek J. Spezielle Pathologie und The-
rapie der Haustiere. Jena: Verlag von Gustav Fi-
scher, 1922.

OPOMBE:

- 1 Jug. vet. glasn. 1924; 4: 64-65.
2 Jug. vet. glasn. 1928; 8: 206.
3 Jug. vet. glasn. 1928; 8: 206.
4 Jug. vet. glasn. 1928; 8: 207p.

MARIJA MARINKO (1886–1934), UČITELJICA

128. Marija Marinko, učiteljica.

Malo je bilo učiteljev, ki so poučevali v svojem rojstnem kraju. Marija Marinko je bila ena od njih.

Rojena je bila 30. novembra 1886 na Vrhniki. Oče Jožef je bil zaposlen kot sodnijski pisar – dnevničar. Bil je več kot trideset let starejši od žene Marjete, rojene Steinen. V družini so bile poleg Marije še tri hčere:

Josipa, Albina in Franca, ter dva fanta: Alojzij in Janez. Stanovali so na Vrhniki št. 251/139. Hišno ime je bilo »Jelovškova štala«.¹ Februarja 1910 ji je umrl oče. V Cankarjevem albumu je na fotografiji med lovci na Lanišah nad Vrhniko leta 1890.² Marija je osnovno šolo začela obiskovati na mestni dekliški šoli pri sv. Jakobu, končala pa jo je na zasebni dekliški šoli Lichtenthurn. Učiteljišče v Ljubljani je obiskovala med letoma 1902 in 1906. 28. junija je dobila zrelostno spričevalo. To je bilo odlično; neobvezno je opravila tudi izpit iz učne metode pouka gluhonemih. S tem spričevalom je lahko poučevala ženska ročna dela na osnovnih in meščanskih šolah ter kot učiteljica na osnovnih šolah s slovenskim in z nemškim učnim jezikom. Med obiskovanjem učiteljišča je prejela »ustanovo v skupnem znesku tristopetdeset kron«.

13. avgusta 1906 je bila začasno nastavljena na dvorazredni šoli Trnje v postojnskem okraju, a je tam ostala le do marca 1907. Zanimivo je, da v letih 1906 in 1907 kljub večkratnim razpisom niso mogli za Trnje dobiti nadučitelja. Šele leta 1908 je tja prišel znan botanik Rajko Justin.

Večkrat je prosila za drugo službeno mesto, kar je vidno iz dopisa, ki ji ga je 7. februarja 1907 poslal C. kr. okrajni šolski svet. V njem piše: »Oziraje se na Vašo večkratno prošnjo, se Vas imenuje začasnim učiteljicam osnovne šole na Vrhniki in sicer na izpraznjeno

mesto dveh začasnih vzporednic.«

Marca leta 1907 je Marija Marinko začela poučevati na Vrhniki. Strokovni izpit je napravila 11. novembra 1908. Takrat je opravila tudi z odliko izpit iz verouka, tako da bi lahko poučevala verouk na osnovnih šolah. 21. novembra 1911 je postala stalna učiteljica.³

Vrhniško-logaška podružnica »Slomškove zveze« je imela občni zbor 4. oktobra 1911. V odbor so bili med vrhniškimi učitelji izvoljeni: Marija Marinko, Robert Ziegler in Ivan Štrekelj.⁴ V odboru je bila tudi naslednje leto.

Leta 1913 so učiteljstvu podeljevali draginj-ske doklade. Marija Marinko je dobila 25 %, kar je bilo v primerjavi z nekaterimi drugimi zelo veliko.⁵

Izstopila je iz Slomškove zveze. Leta 1921 je postala članica liberalne učiteljske organizacije Udruženja jugoslovanskega učiteljstva. Delovala je v Učiteljskem društvu za Ljubljano okolico. Na občnem zboru 15. januarja 1927 je bila izvoljena za namestnico delegatov za glavno pokrajinsko skupščino. Na redni letni skupščini društva, 15. oktobra 1932, pa je bila izvoljena v častno razsodišče.⁶

Tudi pri anketi učiteljic o gospodinjstvo nadaljevalnem šolstvu, ki jo je sklicalo Poverjeništvo Udruženja jugoslovanskega učiteljstva 28. decembra 1927 v Ljubljani, je sodelovala v pogovoru. Med drugim je povedala: »Dekleta tožijo, da matere ne dajo kuhinje iz rok, temveč jih raje zaposlijo pri delu izven hiše. Zato je taka šola, kjer se lahko dekleta vežbajo v vsakem gospodinj-skem poslu, prepotrebna. Poseben pomen bi imela ta šola še za revna dekleta, ki morajo čimprej po zaslužku in nimajo prilike se česa naučiti.«⁷

Leta 1919 je postala članica pedagoškega društva Slovenska šolska matica, ki je zalagalo pedagoško literaturo in prirejalo izobraževalne tečaje.

Od 10. novembra 1930 je bila tudi članica Sokolskega društva Ljubljana.

V začetku šolskega leta je prejela dopis sreskega poglavarja, da ji veliki župan z odlokom dne 15. septembra 1929 dovoljuje bivanje v Ljubljani, a to izjemoma

Krajevina Srbov, Hrvatov in Slovencev

USLUŽBENSKI LIST

I. Ime in priimek nastalbenca Marija Marinko - Gospova

II. Rojna dan 18. avgusta mesec september let 1880 avstrijskega cesarstva
 v kraju Vrhnikah, v cerkveni občini Slomškove zveze, oblasti Ljubljana

III. Narodnost Slovencin, vera evangeljska, pristojnost Vrhnikah

Položaj v državni službi, kategorija in skupina, mesto služenja
Stalna nit. I. kat. skup., na Vrhnikah
I. skup. - na Vrhnikah

Uslužbenca fotografija po vsakem desetem letu službe.
 (velikost 5 x 7)

Leta _____ Leto 1926 Leto _____ Leto _____

*) Dan, mesec ter leto, ko je službenec vpisan v seznam službenic.
 **) Vseko spremembo položaja ali kategorije in skupine je vplavalni po vrsti, ta in rubriko naj bi bil na prvi pogled razviden in priložen omenjenemu seznamu službenic in njihovim podatkom.
 ***) * * * * *

129. Uslužbeni list Marije Marinko, 1926.

ter do preklica. Opozarjal pa jo je, da zaradi tega ne sme trpeti šolski pouk.«⁸

Sodelovala je pri šolskih proslavah. Posebej je omenjen praznik vidov dan, ki je bil 28. junija 1930. Takrat je bila ob osmih zjutraj najprej žalna maša za vojake, ki so padli za domovino. Nato je bila proslava pri Sv. Trojici. Na tej proslavi so med drugim nastopile tudi učenke prvega razreda pod vodstvom Marije Marinko in deklamirale pesem »Mi gremo na Kosovo«.⁹

Njeno delo v šoli so leta 1933 ocenili s splošno oceno odlično. Pod rubriko: učno delo, metoda, učni uspeh je zapisano, da je »skrajno vestna in marljiva – metodično izredno spretna in v novodobne zahteve usmerjena«. Njeni učni in vzgojni uspehi so bili odlično ocenjeni. V rubriki: zanimanje za službo je zapisano, da je vsestranska in prežeta z ljubeznijo do poklica, pri vedenju pa, da je brezhibno, zgledno in ugledno.¹⁰

Že v začetku šolskega leta 1933/34 je bila operirana na kili, nato je bolehalo in bila neprekinjeno od 1. februarja na bolniškem dopustu. Umrlo je 28. decembra 1934 v ljubljanski bolnici. Pogreb je bil 30. decembra na pokopališču Sv. Križa v Ljubljani.¹¹ Udeležil se ga je ves učiteljski zbor in 72-članska deputacija vrhniške šolske mladine. Pogrebna govora sta imela sreski šolski referent Ivan Michler in šolski upravitelj Franc Pavletič. V šolski kroniki so o njej zapisali: »Ves čas svojega službovanja na tukajšnji šoli je uživala splošen ugled, saj je bila otrokom dobra vzgojiteljica, tovarišem odkrita in značajna tovarišica.«¹²

Njena kolegica Nuša Rape je napisala v Učiteljskega tovariša zelo čustven prispevek. Opisala jo je kot skromno, tiho, posnemanja vredno učiteljico, predano z dušo in s telesom. »Saj vendar še ni dolgo odkar si s toliko samopožrtvovalnostjo, živim ognjem in neugaslim idealizmom oblikovala s svo-

jo umetniško večšo roko male duše otrok, ki si jih toliko ljubila. Še te gledam, kako si hodila med klopki in vodila z brezprimerne potrpežljivostjo okorne roke malčkov ob njihovih pismenih poizkusih. In mi vsi smo strmeli v Tvoje nenavadne uspehe, ki si jih dosegala posebej še pri pismenih izdelkih svojih učencev.«¹³

Ivanka Malavašič, rojena Cukale (1919), se spominja Marije Marinko, ki jo je učila v prvem, drugem in tretjem razredu. Bila je visoke postave, zelo ljubezniva, posebej pa se je spominja po izredno lepi pisavi.

OPOMBE:

- 1 Sonja Anžič: Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja. Vrhniki razgledi 2006, št. 7, str. 270.
- 2 France Dobrovoljc: Cankarjev album. Maribor, 1972, str. 32 in 243.
- 3 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, Personalna pred l. 1945.
- 4 Vrhnisko-logaška podružnica »Slomškove zveze«. Slovenski učitelj 1911, str. 285.
- 5 Razdelitev draginjskih doklad. Okraj Vrhnika. Učiteljski tovariš 1913, (10. 1.), št. 2, str. 3.
- 6 JUU sresko društvo Ljubljana okolica – zahodni del. Učiteljski tovariš 1932/33, (24. 11.), št. 15, str. 3.
- 7 Anketa učiteljic o gospodinjstvo nadaljevalnih šolah. Učiteljski tovariš 1927/28, (12. 1.), št. 26, str. 1.
- 8 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, tehnična enota V. Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, Uslužbenki list.
- 9 Razne mladinske prireditve in roditeljski večeri. Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka, mapa osnovne šole Janeza Mraka na Vrhniki.
- 10 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, tehn. enota 4: Ocenjevalni list 1932/33.
- 11 Jutro 1934, (29. 12.), št. 298.
- 12 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka Vrhnika, tehn. enota 1: Šolska kronika 1924-1935, V. knjiga.
- 13 Nuša Rape: + Mariji Marinkovi v spomin. Učiteljski tovariš 1934/35, (3. 1.), št. 22, str. 2.

EMIL MILAN SCHIFFRER (1881–1930), UČITELJ IN ŠOLSKI UPRAVITELJ

130. Emil Milan Schiffrer, učitelj, 1926.

Rojen je bil 11. februarja 1881 na Selu št. 4 pri Ljubljani. Mati je bila Alojzija Papparoti, oče Lovro pa je bil narednik(?) v Državni žrebčarni na Selu. Obiskoval je II. državno gimnazijo v Ljubljani med šolskima letoma 1893/94 in 1897/98, nato pa ljubljansko učiteljsko, kjer je opravil zaključni izpit 11. julija 1902.

Prva služba je bila na novo razširjeni trirazrednici v Sromljah v brežiškem okraju. Okrajni šolski svet v Brežicah mu je na naslov Tržaška cesta 18, Ljubljana, 1. oktobra 1902 poslal naslednji dopis: »Okrajni šolski svet Vas na podlagi zaključka današnje seje s priloženim dekretom imenuje za provizoričnega učitelja na trirazredni ljudski šoli v Sromljah z letno renumeracijo 840 K ter Vas pozivlje nastopiti službo 16. oktobra 1902, radi upeljave v službo in radi nakazila prejemkov javite se predsedniku krajnega šolskega sveta.« Tu je služboval med 16. oktobrom 1902 in 15. septembrom 1903. Takoj je postal tudi član sevniško-brežiškega učiteljskega društva in se udeleževal njihovih sestankov.

15. septembra 1903 je bil imenovan za domačnega učitelja na drugem koncu Slovenije, na c. kr. pripravljalnem tečaju za srednje šole v Rojanu. Ta tečaj je deloval že od leta 1896, pouk pa je bil v nemščini. Leta 1903 je bil ustanovljen nov oddelek. Schiffrer je tam ostal do 15. septembra 1904, ko je bil z dekretom c. kr. mestnega šolskega sveta imenovan za pomožnega učitelja na novi vzporednici druge mestne deške šole v Ljubljani. Poučevati je začel 18. septembra 1904. Bil je razrednik 4. c razreda, kjer je poučeval vse predmete, razen risanja. Telo vadbo pa je poučeval tudi v 5., 6. a in 7. razredu, skupaj po 27 ur na teden. Med 1. in 6. majem je imel dopust, ker se je pripravljal

na strokovni izpit.¹ Opravljaj ga je 5. maja 1905. Tako je bil usposobljen za poučevanje na slovenskih in nemških osnovnih šolah ter posebej tudi za poučevanje petja in telovadbe.

Okrajni šolski svet v Ljubljani je 18. junija 1905 izdal naslednji razpis: »Na deškem oddelku štirirazredne ljudske šole na Vrhniki je stalno oddati s pričetkom šolskega leta 1905/6 učno mesto s postavnimi prejemki. Oziralo se bo v prvi vrsti na moške prosilce in prošnje, ki so došle vsled razpisa z dne 30. decembra 1904, št. 2705, obdržijo veljavo.« Tisti, ki še niso bili stalno nastavljeni na javnih ljudskih šolah, in tja je sodil tudi Schiffrer, pa so morali priložiti tudi potrdilo državnega zdravnika, »da so fizično popolnoma sposobni za šolsko službo«.²

Deželni šolski svet za Kranjsko ga je v nemškem dopisu 3. avgusta 1905 obvestil, da je sprejet na vrhniško šolo s 1. septembrom 1905, na šoli pa naj se oglasi 28. avgusta.

Istega leta je nastopil službo nadučitelja na Vrhniki Karel Matajc, ker je bil prejšnji učitelj Fran Stojec upokojen.

Prvo leto je poučeval 2. razred deške šole, in sicer 87 dečkov, in v ponavljalni šoli, ki je bila ob četrtkih, 5 dečkov. V šolskem letu 1910/11 je pričel poučevati sadjarstvo 12- in 13-letne dečke od treh do štirih popoldne, in to pet mesecev na leto.

Na C. kr. umetnoobrotni strokovni šoli je obiskoval med 2. in 14. julijem 1906 nadaljevalni tečaj za trgovsko učno stroko. S povprečno oceno 3 je opravil izpit za poučevanje obrtno-trgovskih predmetov na obrtno-nadaljevalnih šolah. Spričevalo je bilo izdano 14. julija 1906.

Na Vrhniki je bila obrtno-nadaljevalna šola odprta 1. oktobra 1911 in ni bila vsako leto.

Prvega junija 1910 mu je deželni šolski svet izdal pohvalni dekret zaradi uspešnega dela na ponavljalni šoli.³

Med prvo svetovno vojno je bil mobiliziran od 26. julija 1914 do 3. februarja 1915. Učil je novince. Sicer pa so morali učitelji med vojno opravljati tudi razna dela. Skupaj z ravnateljem šole Matajcem sta novembra 1916 deset dni popisovala zaloge krompirja, februarja pa je Schiffrer popisoval zaloge sena, ovsu in drugih žit. Popisoval je tudi medeninaste možnarje. Leta 1917 je bil spet potrjen v vojsko, vendar so ga oprostili, ker je »upravljaj aprovizacijsko oskrbo«.

Po končani prvi svetovni vojni 11. novembra 1918 so v vrhniškem društvenem domu ustanovili narodni svet. V gostišču Mantova so odprli pisarno. Narodni svet je imel naslednje odseke: brambnega, nastanitvenega, rekvizijskega in prehranjevalnega. Schiffrer je bil imenovan za komisarja.⁴

Leta 1919 je postal tudi član Slovenske šolske matice.

Vodja vrhniške šole je postal ob koncu leta 1924. Pred njim je bil eno leto na tem mestu učitelj Ivan Štrekelj. Okrajni šolski svet mu je 3. decembra 1924 poslal dopis: »Ker Vas je gospod minister prosvete z odlokom 15. novembra 1924 na osnovi čl. 71 urad. zakona imenoval za šolskega upravitelja na Vrhniki Vas z dnem 30. novembra 1924 razrešujem sedanjega službovanja z vabilom, da takoj nastopite svoje novo službeno mesto.«

Tako kot nekateri drugi vrhniški učitelji je tudi Schiffrer sodeloval pri šolskih prireditvah. 25. septembra 1922 je ob obletnici smrti Antona Martina Slomška na proslavi v šolski telovadnici v predavanju predstavil njegovo življenje in delo.

Ko je postal šolski upravitelj, pa je predaval še na številnih drugih proslavah. Tako je vedno na 27. junij – vidov dan pojasnjeval pomen tega dneva, prav tako tudi na dan zedinjenja (ujedinjenja), 1. decembra. Na vidov dan 1926 »je primerjal severno Kosovo (Gospo Sveto) z južnim Kosovim in poudarjal vidovdansko misel, ki

se je porodila baš tega zgodovinskega dne«. Spomnil se je tudi vidovdanskih junakov. Ob praznovanju kralja Aleksandra je poudaril njegove zasluge za narod, na dnevih Podmladka rdečega križa pa pomen te humanitarne organizacije.

15. septembra 1926 je bila proslava prebitja fronte pri Kajmakčalanu, kjer je pojasnil pomen te zmage. Tu sta med prvo svetovno vojno leta 1916 srbska in francoska vojska porazili bolgarsko vojsko in prebili solunsko fronto.⁵

Učiteljsko društvo Ljubljana okolica se je leta 1929 razdelilo na vzhodni in zahodni del, kamor je spadala tudi Vrhnika. Na usta-

novnem občnem zboru 27. aprila 1929 so tudi določili, da se ustanovi na zahodnem delu šest izobraževalnih krožkov, in sicer bi bili sedeži v Borovnici, Horjulu, Polhovem Gradcu - Dobrovi, Preski, na Vrhniki in Viču. Sklicatelj krožka na Vrhniki je bil Schiffrer. Izobraževalne krožke je organizirala učiteljska organizacija Udruženja jugoslovanskega učiteljstva v letu 1927, da bi prispevala k samoizobraževanju učiteljstva. Ti naj bi obravnavali teme iz družboslovja in pedagogike. Prve krožke na Vrhniki je vodil učitelj Franc Pavletič, a je bil odziv učiteljstva skromen. O delovanju krožka, ki naj bi ga vodil Schiffrer, ni poročil, je pa kmalu nato zbolel. Na zborovanju društva,

15. februarja 1930, je bilo sklenjeno, »da se krožki za letos opustijo«.⁶

Sodeloval je tudi v vrhniških društvih, npr. v Olepševalnem društvu, in bil v letu 1926-1927 predsednik Čebelarkega društva. Za predsednika je bil prvič izvoljen na rednem občnem zboru 2. januarja 1927 in nato tudi naslednje leto 6. januarja 1928.⁷

V čebelarstvu je poučeval otroke na šolskem vrtu.⁸

Tudi njegov mlajši brat Egidij je bil učitelj, poučeval je v glavnem na Gorenjskem (Jesenice, Gorje, Breznica). Bil je zelo dejaven v Učiteljskem društvu za radovljiški okraj in v drugih krajevnih društvih. Umrl je leta 1934, star 49 let.⁹

Leta 1928 je sreska ocenjevalna komisija izdala za Emila Schiffrerja službeno oceno in ga ocenila s prav dobrim.¹⁰

Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev

USLUŽBENSKI LIST

I. Ime in priimek uslužbenca † Emil Schiffrer.

II. Razen das svagistega ... masica jeburazija ... 22. avgust 1908 (1910) *
 v kraju Selo ... vrstofuljano občinu, ostanu jeburazija

III. Narodnost slovenska ... vera rim.-kat. ... pristojnost Vrhnika

Položaj v državi službi, kategorija in skupina, mesto službovanja Selški upravitelj, 3. kat., 1. sk. na osn. šol. Vrhnika
Umril 23. IV. 1934.

Uslužbenca fotografija po vsakem desetem letu službe.
(Oblika 5x7)

Leta _____ Leto _____ Leto 1926. Leto _____

*) Dan, mesec ter letnica in desetice letnice je označen z kvadratom.
 **) Vredno izrazovno politično ali katoliško in skupno je opredeljeno po vrsti, le to rednico naj bi bil na prvi pogled navedeno in državo navedeno naj bi navedeno politično in politično.

131. Uslužbeni list Emila Schiffrerja, 1926.

V začetku šolskega leta 1929/30 je zbolel na srcu. V tem šolskem letu ga je nadomeščal Franc Pavletič.

Umril je 23. aprila 1930 v splošni bolnici v Ljubljani. 25. aprila je bil pokopan na ljubljanskem pokopališču pri Sv. Križu. Osmrtnico je v dnevnem časopisju objavil poleg brata Egidija in sestre Hermine Kolb tudi Krajevni šolski odbor na Vrhniki. Pogreba so se udeležili vsi učitelji, nagrobni govor pa je imel učitelj Gregor Novak. Na dan smrti so na Vrhniki imeli mašo zadušnico.

Spomnili so se ga tudi na zborovanju Učiteljskega društva Ljubljana okolica 10. maja. Predsednik društva Fortunat Lampret, šolski vodja iz Borovnice, je opisal njegovo delovanje. Povedal je, da se je njegovega pogreba članstvo društva udeležilo »v častnem številu«. Sklenili so, da namesto venca na njegov grob društvo pokloni 200 dinarjev za Učiteljski dom v Ljubljani in da bo naslednje zborovanje društva na Vrhniki 14. junija, združeno s komemoracijo pokojnika.¹¹ Pred zborovanjem ob 9. uri so šli udeleženci lahko k maši zadušnici.

OPOMBE:

1. Poročilo o mestnih ljudskih šolah v Ljubljani koncem leta 1904–1905. 2. mestna deška šola, str. 19–20.
2. Uradni razpisi učiteljskih služb. Učiteljski tovariš 1905, str. 204.
3. Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki. Šolska kronika, tehnična enota 1.
4. Olga Pivk: Topovi so začeli pokati in silno grmeje se je slišalo do Vrhnike. Vrhnikiški razgledi 2006, str. 143.
5. Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka. Mapa osnovne šole Vrhnika: Razne mladinske prireditve in roditeljski večeri.
6. Poročilo o zborovanju Učiteljskega društva Ljubljana zahodni del, v Ljubljani, 15. februarja 1930. Učiteljski tovariš 1929/39, (6. 3.), št. 29, str. 3.
7. Vesti iz podružnic. Slovenski čebelar 1928, št. 6, str. 95.
8. Olga Pivk: Sto let organiziranega čebelarjenja na Vrhniki. Vrhnikiški razgledi 2006, str. 125.
9. Franc Pikelj: + Egidij Schiffrer. Učiteljski tovariš 1934/35, (8. 11.), št. 15, str. 2. Podpis: -elj.
10. Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, tehnična enota V.
11. Ljudevit Taučar: Učiteljsko društvo Ljubljana-okolica, zahodni del ... Učiteljski tovariš 1929/30, (22. 5.), št. 39, str. 3.

ANTONIJA ZAVRŠNIK (1890–1939), UČITELJICA

132. Antonija Završnik, učiteljica, 1936.

Rojena je bila 17. januarja 1890 v Ortneku št. 19. Oče Jožef Góderer je bil logar in oskrbnik Kozlerjeve graščine, mati je bila Marija Kabeláč. Oče je bil član Mohorjeve družbe.

Osnovno šolo je končala v Ljubljani na mestni dekliški šoli pri Sv. Jakobu. Med letoma 1905 in 1909 je obiskovala žensko učiteljišče v Ljubljani. Usposobljena je bila za poučeva-

nje na javnih ljudskih šolah s slovenskim in z nemškim učnim jezikom.

V štirih letih službovanja je bila zelo kratko obdobje zaposlena na raznih šolah. V Dolenjem Logatcu je bila od 1. septembra 1909 do 26. januarja 1910, nato je v osnovni šoli Šmarje - Sap do 20. aprila istega leta nadomeščala bolnega nadučitelja Simona Punčaha. Naslednja leta je poučevala v okolici Ljubljane, najprej do 5. maja 1911 v Hrušici, nato na osnovni šoli Sv. Peter v Ljubljani do 29. marca 1912. V januarju 1912 je bila razporejena na novo sistematizirano učno mesto, kamor se je prijavila – to je na šestrazredno ljudsko šolo v Spodnji Šiški. Tam je poučevala od 29. marca 1912. Tega leta so šolo v Šiški razdelili na dva oddelka: deškega in dekliškega. 18. julija 1913 je Učiteljski tovariš objavil, da je imenovana za provizorično učiteljico na dekliški ljudski šoli, vendar je 1. oktobra opustila službo.

16. julija 1913 se je omožila z dr. Rudolfom Palčičem, poštним koncipistom. 30. novembra 1917 je rodila v Dulah št. 2 sina, ki ga je poimenovala z imeni Stanislav, Odilo, Rudolf. Krstili so ga v župnijskem uradu Velike Poljane.

Ko ji je umrl mož, se je zaposlila, in sicer 4. oktobra 1921 je nastopila službo v Ribnici. Javila se je na razpis Okrajnega šolskega sveta v Kočevju, ki je bil objavljen 8. septembra v Učiteljskem tovarišu. Razpisana je bila stalna služba na šestrazredni dekliški osnovni šoli.¹

Strokovni izpit je opravila 5. maja 1922. Usposobljena je bila tudi za poučevanje ženskih ročnih del na ljudskih in meščanskih šolah, pomožno je lahko poučevala tudi verouk svoje veroizpovedi na osnovnih šolah.²

4. aprila 1925 se je poročila v Ljubljani pri Sv. Petru z Alfonzom Završnikom, učiteljem v Ribnici. Ta je bil rojen 9. avgusta 1891 v Olševku. Maturiral je 23. septembra 1910, strokovni izpit pa je opravil 13. novembra 1912. Najprej je služboval v Krškem, nato na Raki in v Cerkljah, v Ribnici pa od leta 1913. Bil je zelo aktiven v Učiteljskem društvu za kočevski okraj; nekaj časa je bil njegov predsednik, nato tajnik; predaval pa je tudi na zborovanjih. Izpopolnjeval se je na strokovnih tečajih za risanje leta 1914 in 1930, za telovadbo leta 1921 in za košarstvo leta 1926.³ Bil je iz učiteljske družine, oče Rudolf je bil dolga leta nadučitelj v Preddvoru, umrl je leta 1909. Vseh pet otrok se je odločilo za učiteljski poklic. Njegov mlajši brat Rudolf je bil znan pisec osnovnošolskih učbenikov in člankov o metodiki pouka.⁴

Leta 1925 je Antonija rodila sina, ki ga je poimenovala z imeni Janez, Alfonz, Miloš.

V začetku šolskega leta 1930/31 sta oba z možem prišla na osnovno šolo na Vrhniko. Mož je postal šolski vodja. V letih, ko je vodil šolo, je z njegovim predgovorom izšla brošurica Tridesetletni jubilej državne narodne šole na Vrhniki 1904-1934. V njej je opisana zgodovina vrhniške šole ter oris zgodovine Vrhnike in okolice. Aktivno je sodeloval tudi v učiteljskem društvu Ljubljana okolica, zahodni del.

V šolskem letu 1930/31 je Antonija učila 3. a razred, naslednje leto pa je bila razredničarka 3. b razreda. V šolskem letu 1932/33 je bila razredničarka 1. b razreda.

24. aprila 1934 je postal mož Alfonz upravitelj osnovne šole v Mostah v Ljubljani, vendar je bil že v začetku leta 1936 prestavljen

v Vodice. Sresko načelstvo v Ljubljani je poslalo upravi narodne šole na Vrhniki dopis, da se Antoniji odobri odsotnost od 2. do 6. aprila 1936 zaradi selitve. Na Slovenskem je bila od parlamentarnih volitev leta 1935 na oblasti slovenska ljudska stranka in takrat je bilo množično prestavljanje učiteljstva.

Ker je bil mož zaposlen na šoli v Mostah, se je tudi ona z otrokoma preselila v Ljubljano, v Vodice pa mu ni sledila. Stanovala je z otrokoma pri svoji mlajši sestri Emi Göderer, poštni uradnici, na Šmartinski 14.⁵ Učila pa je še naprej na Vrhniki, do svoje smrti.

V šolskem letu 1935/36 je učila 4. b, 1936/37 pa I. b razred višje narodne šole, 1937/38 uči 2. c osnovne in 4. b razred višje osnovne šole. Večkrat je bila bolna in odsotna daljše obdobje.

Za šolsko delo v Ribnici je bila ocenjena prav dobro, od leta 1930/31 dalje do konca službovanja pa odlično.

V Ocenjevalnem listu za šolsko leto 1938/39 so o njej zapisali: »Dobre pedagoške priprave na pouk. Z mladino postopa milo in blagohotno. Zasluži, da se iz družinskih razlogov premesti v Ljubljano.«⁶ Tisto leto je učila 1. a oddelek ljudske šole, in sicer 32 dečkov.

Umrla je 19. oktobra 1939 za možgansko kapjo.

V šolski kroniki so ob njeni smrti zapisali: »Otrokom je bila prava mati, učiteljstvu zelo dobra tovarišica, kot učiteljica pa kljub težki boleznini nadvse vestna in točna.«⁷

Kolegica Ana Nuša Rape je ob njeni smrti podrobneje osvetlila njen položaj. Zapisala je: »Vsaka naša misel je svetel spomin nate, ki si hodila zadnja leta med nami s stisnjenimi ustnicami in dvignjeno glavo, le v Tvojih globokih očeh se je včasih utrnil bolesten blesk. Utrujenost Ti je legla na obraz, utrujenost borbe z usodo, ki je Tvojo pot zaznamenovala z bridkostjo in skrbjo: za moža in dvoje sinov. Ko je bilo pred leti pretrgano skupno družinsko življenje, ko si

ostala sama med nami na Vrhniki, medtem ko je Tvoj življenjski drug odšel na svoje novo službeno mesto, tedaj je začela bolezen s podvojeno silo trkati na Tvoja vrata. Življenje je naložilo na Tvoja ramena potrojeno breme. Mučenica – mati je skrbela, da so se z najtežjimi žrtvami uresničevale sanje po študiju prvorojenca, ki danes že piše poleg svojega imena s ponosom »cand. iur.«⁸ – in da je stopil mlajši sin v gimnazijo. Koliko noči so pač prebedele Tvoje izmučene oči, iskajoč vedno znova pota, da bi olajšala življenje vsem svojim dragim, ki Te je povezala z njimi družinska vez, potrjena po zakonu. In vendar si vedno še našla v sebi dovolj moči, da si delila bogastvo znanja,

vzgoje in ljubezni tudi med šolsko decjo z odličnimi uspehi. Z vsem srcem si se udeleževala vseh podvigov, ki smo jih obravnavali na učiteljskih konferencah v korist mladine. Kolikokrat je ta ali ona beseda razčistila, olajšala ali naravnost odločila način dela, ki si ga je osvojil učiteljski zbor v svoji skrbi za šolarje. Sama dobra gospodinja in mati si pač najlažje našla pravo pot za uresničenje našega hotenja. Spominjam se še, da si tako rada pomagala še ko je bil Tvoj mož kot naš upravitelj med nami, pri božičnicah, prehranjevalni akciji itd. Da, Tvoja roka je rada delila dobrote, kakor je zahtevalo od Tebe Tvoje dobro srce. Tvoj značaj je bil trden in neupogljiv, močan v veri: Vse dobro

se povrača, kot se vse zlo maščuje samo od sebe!⁹

Tako si dejala tudi meni, ko sem se poslavljala od vrhniškega učiteljskega zbora, odhajajoč na dodeljeno mi novo službeno mesto. Še danes čutim stisk Tvoje roke in odsev iskrenega tovarštva v Tvojih očeh.⁹

V isti številki Učiteljskega tovariša so se v enem podlistku spominjali vseh učiteljev, ki so umrli v zadnjem letu in med njimi tudi Završnikove. Omenjena je tako: »Teško je živela ločeno od svoje družine in svojega moža, težko prenašala ... pa je moralo biti tako, drugi so hoteli. Tolažila se je z delom med mladino in nacionalnimi organizacijami, v katerih bo ostala zapisana z zlatimi črkami.«¹⁰

USLUŽBENSKI LIST

I. Ime in priimek uslužbenca *Antonija Završnik Galic Godmer*

II. Rojen dan / predmetno leto / mesec / dan / leto *1892 / desetletnega / ur.*
v kraju *Dolac* / vras *Kočevje* / občina *Spiljana*

III. Narodnost *Slovenska* / vras *sim. kat.* / prisilnost *Dolac / Kočevje*

Potočaj v državi *Polna učiteljica št. kat. št. skup. na delu v omenjeni občini / Polna učiteljica št. kat. št. skup. na delu v omenjeni občini / Polna učiteljica št. kat. št. skup. na delu v omenjeni občini*

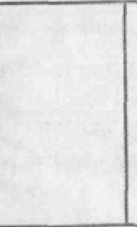
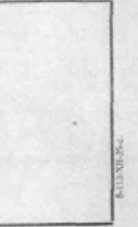
Polna učiteljica, št. kat. št. skup. na delu v omenjeni občini / Polna učiteljica, št. kat. št. skup. na delu v omenjeni občini / Polna učiteljica, št. kat. št. skup. na delu v omenjeni občini

Leta *1910 / 11 / 12 / 13 / 14 / 15 / 16 / 17 / 18 / 19 / 20 / 21 / 22 / 23 / 24 / 25 / 26 / 27 / 28 / 29 / 30 / 31 / 32 / 33 / 34 / 35 / 36 / 37 / 38 / 39 / 40 / 41 / 42 / 43 / 44 / 45 / 46 / 47 / 48 / 49 / 50 / 51 / 52 / 53 / 54 / 55 / 56 / 57 / 58 / 59 / 60 / 61 / 62 / 63 / 64 / 65 / 66 / 67 / 68 / 69 / 70 / 71 / 72 / 73 / 74 / 75 / 76 / 77 / 78 / 79 / 80 / 81 / 82 / 83 / 84 / 85 / 86 / 87 / 88 / 89 / 90 / 91 / 92 / 93 / 94 / 95 / 96 / 97 / 98 / 99 / 100*

Uslužbeničeva fotografija po vsaki desetini leta službe.

(Velikost 5x7)

Leta *1936* Leta *1936* Leta _____ Leta _____

*1) Ime, priimek ter število in omenjeni letnici se nanašajo na bratstvo.
*2) Vsebuje izjavo o delovni dobi in omenjeni letnici se nanašajo na vsako leto, ki se v rubriki najde in ki se pri pregledu razviden in karkoli omenjen začetni uslužbenec publik. in potrditi.
*3) Če je uslužbenec v katerikoli letnici umrl, se omenjeni letnici ne štejejo in se v rubriki ne najdejo.
*4) Če je uslužbenec v katerikoli letnici umrl, se omenjeni letnici ne štejejo in se v rubriki ne najdejo.
*5) Če je uslužbenec v katerikoli letnici umrl, se omenjeni letnici ne štejejo in se v rubriki ne najdejo.
*6) Če je uslužbenec v katerikoli letnici umrl, se omenjeni letnici ne štejejo in se v rubriki ne najdejo.
*7) Če je uslužbenec v katerikoli letnici umrl, se omenjeni letnici ne štejejo in se v rubriki ne najdejo.
*8) Če je uslužbenec v katerikoli letnici umrl, se omenjeni letnici ne štejejo in se v rubriki ne najdejo.
*9) Če je uslužbenec v katerikoli letnici umrl, se omenjeni letnici ne štejejo in se v rubriki ne najdejo.
*10) Če je uslužbenec v katerikoli letnici umrl, se omenjeni letnici ne štejejo in se v rubriki ne najdejo.

IZDALA IN NAJZAVNEJŠE OŠEVSKA ORGANIZACIJA SLOVENSKEGA UČITELJSKEGA TOVARIŠA V Ljubljani

133. Uslužbeni list Antonije Završnik, 1936.

Spomnili so se je tudi na zborovanju Učiteljskega društva Ljubljana-okolica 11. novembra 1939. Predsednik društva Stanko Vrhovec je opisal njeno življenje in delo, njen spomin pa so navzoči počastili s »Slava«.¹¹

Antonija je bila od leta 1931 članica učiteljske organizacije Udruženje jugoslovanskega učiteljstva in od leta 1921 Družbe sv. Cirila in Metoda, ki je podpirala javne slovenske osnovne šole na Kočevskem, ob severni meji, Prekmurju ter sodelovala tudi za zamejskimi Slovenci. Članica je bila sprva v Ribnici in nato na Vrhniki.

Bila je tudi članica učiteljske gospodarske zadruge Učiteljska samopomoč, ki je bila ustanovljena že leta 1898. Po smrti je zadruha svojcem izplačala posmrtnino in dajala brezobrestna posojila v stiski.

V telovadni organizaciji Sokol je bila od leta 1925, najprej v Ribnici, nato Vrhniki, od leta 1935 pa v Mostah v Ljubljani.

V dobrodelnem in domoljubnem društvu Kolo jugoslovanskih sester je delovala v podružnici Moste - Sv. Peter od leta 1935.

Narodnoobrambni organizaciji Jugoslovanska Matica se je pridružila že ob ustanovitvi leta 1920 in delovala v podružnicah Ljubljana, Ribnica in Vrhnika. Cilj organizacije je bila skrb za manjšine jugoslovanskih narodov v sosednjih državah in zbiranje sredstev za njihovo kulturno in gospodarsko življenje. Skrbela je tudi za begunce iz zasedene Primorske in Koroške, oblasti pa so jo leta 1930 razpustile.

Gospa Majda Opačič, rojena Koprivnikar, je v vrhniško osnovno šolo pričela hoditi leta 1932. Še z nekaterimi sošolkami se spominja, da jih je Antonija Završnik učila v 1. in 2. ra-

zredu. Bila je visoke, močnejše postave in zelo stroga. Večkrat je bolehala, zato so bile takrat skupaj s fanti v razredu. Zelo se je zavzemala za dobre učenke in skrbela, da so nadaljevale šolanje. Oba z možem sta bila navdušena člana telovadnega društva Sokol.

OPOMBE:

- 1 Razpis učiteljske službe. Učiteljski tovariš 1921, (8. 9.), št. 37, str. 4.
- 2 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, tehnična enota 4. Službenički list.
- 3 Arhiv Slovenije AS - 231 Ministrstvo za prosveto, personalne mape, škatla 80, št. 2436.
- 4 Ivan Andoljšek: Rudolf Završnik. Sodobna pedagogika 1981, str. 208.
- 5 Zgodovinski arhiv Ljubljana, LJU - 185, Prva državna realna gimnazija v Ljubljani, tehnična enota 37, Vpisnica učencev za šolsko leto 1938/39.
- 6 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, tehnična enota 4. Ocenjevalni list leto 1938/39.
- 7 Zgodovinski arhiv Ljubljana, VRH 48, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, tehnična enota 1, Šolska kronika, VI. knjiga.
- 8 Sin je študij na ljubljanski pravni fakulteti končal 27. aprila 1941.
- 9 Nuša Rape: + Tonki Završnikovi na pot molčanja. Učiteljski tovariš 1939/40, (2. 11.), št. 13, str. 2. Podpis: N-a. Nuša Rape je bila v začetku šolskega leta 1938/39 prestavljena z Vrhnike k Sv. Ani v Slovenskih goricah.
- 10 Spominjali se jih bomo ... Učiteljski tovariš 1939/40, (2. 11.), št. 13, str. 3.
- 11 Nataša Župančič: JUU - sresko društvo Ljubljana okolica - zahodni del. Učiteljski tovariš 1939/40, (30. 11.), št. 17, str. 4. Podpis: Župančičeva.
- 12 Glej še članek M. Živec: Sokolsko gibanje na Vrhniki, Vrhnikiški razgledi 10, str. 143-144.

IDEALIST NA KLANCU

TEŽAVE S CANKARJEM IN FILMOM

Ker smo ga že zdavnaj kanonizirali, s tem prikrivamo, da dejansko ne vemo, kaj bi s svojim Cankarjem. Podobno je s filmom. Nad pisateljem so se profesorji pritoževali že za časa njegovega življenja. Motila jih je celo njegova slovenščina. Bajе jim je odgovoril: »Profesorji znajo svojo slovnico, jaz pa slovenščino.« Nekdo je menda šel na Goli otok, ker je politična policija njegovo zanimanje za Cankarja razumela kot protirevolucionarno zavzemanje za socialno demokracijo. Danes je najbolj pogost očitek »cankarjanstvo«. Menda njegova literatura ni dovolj razvedrilna. Razumljivo bi bilo, če bi se tako odzivali šolarji. So jih pač silili za njihova leta z neprimernim Cankarjem. Kako naj bodo otroci, katerih poglavitna naloga je, da se v odraščanju od staršev osamosvojijo, navdušeni nad sočustvovanji z materinim razočaranjem in trpljenjem?! Povsem drugače je z Martinom Kačurjem. Ali Kačur za privzgojo lepega vedenja morda še vedno pomeni tveganje? Od najbolj elitne umetniške in profesorske smetane sem slišal »strokovno« mnenje, da bi se Cankarjevo umetnost dalo razložiti z dejstvom, da se je pogosto »poscal«. Morda je res šlo za »posebne« posameznike, vendar taki poskusi razlag kljub temu pričajo o resnih težavah z našim pisateljem. Kar se tiče razpoloženja v njegovih delih, Cankar v svojem času gotovo ni bil nič tako posebnega. Razen če bi »lubi« slovenski filistri imeli raje kakšnega vedrega vojnega podpihovalca d'Annunzia? Pred kratkim sem ponovno gledal odlič-

ni film Petra Watkinsa o Edvardu Munchu. Tudi Muncha, Cankarjevega sodobnika, so filistri kajpada napadali zaradi razpoloženja. Napadali so tudi Avgusta Strindberga, še enega Cankarjevih sodobnikov. Čeprav Šved, razen na stara leta, ko je bil nesrečno zaljubljen, ni bil pretirano otožen. Pri nas pa včasih Cankarja sodimo po svojem dolgčasu in lastni potrebi po razvedrilu. Pisatelj je vendar živel za časa fin de siecla. Pa ne da bi ga bilo zato nujno razlagati z literarnimi modami tistega časa. Vendar ga moramo postaviti v kontekst časa in takratnih ogromnih in eksplozivnih tehnoloških, ekonomskih, socialnih in kulturnih sprememb. Na prelomu devetnajstega stoletja je potekala silovita industrializacija, proletarizacija in s tem urbanizacija, kajpada poprej vaškega, kmečkega prebivalstva. Vladal je še neukročeni kapitalizem. Vse to je povzročalo revščino obubožanih slojev, negotovost, tesnobo in strah. Načini življenja večine prebivalstva v Evropi in svetu so se korenito spreminjali. Posledično so potekale velike migracije, predvsem s podeželja v mesto in naprej na nove kontinente. Avantgarde so v podiranju starega sveta slutile novo prihodnost. Italijanski pesnik D'Annunzio se je na primer, poleg odmevnih ljubezenskih avantur, ko je prišel čas za to, ves predal šovinističnemu ščuvanju na vojno. Drugi avantgardisti so opevali tehnološko prihodnost socialne in politične emancipacije. Tako tudi Cankar, čeprav je jasno, kako globoko je slutil, da se nahaja pred njim stoletje klanja. Le kako naj bi bil ob tem neprizadet ali celo vesel?!

Cankar in film sta sodobnika. Tehnološko je film dozorel leta 1895, v času torej, ko je pisatelj že snoval svoja prva dela. Film sodi med tista odkritja, ki so porajala tako upanje kot tesnobo. Tako film kot Cankar sta bila glasnika prihajajočega časa. Škofov požig Cankarjeve poezije je tako razumljiva, panična reakcija na prihajajoče, podprta z ustanovo, ki si že skoraj dve tisočletji lasti pravico nadzorovati človekovo duhovnost in telesnost. Filma in gledališča je bilo takrat na Slovenskem malo. Ogrožala sta predvsem našo malo prestolnico. Škof Jeglič je bil zaskrbljen predvsem zavoljo plesa in raznih poganskih obredov, ki so obvladovali podeželsko kulturno življenje. Slovensko Cerkev je že dolgo mučil problem človeškega telesa. Jegličeva (tudi Slomškova) navodila mladini, v katerih ji priporočata nedotikanje lastnega telesa, ob uri skušnjave, ko je treba v posteljo ali na stran, so grozljivo zgovorna.¹ V takem vzdušju ti Cankar izda pesniško zbirko Erotika! Huje je, da se je proti filmu, v obrambo gledališča obrnila večina tedanje kulturne elite. Dejstvo, da se je Deželno gledališče med prvo vojno spremenilo v Kino Central je priložilo olja na ogenj. Tako ni čudno, da so nam z dekretom Lidije Šentjerc nacionalno filmsko produkcijo po vojni vsilili komunisti. Pred drugo vojno so se s filmom ukvarjali zgolj posamezni zanesejniki. Izstopal je Turistovski klub Skala, ki je leta 1931 izdelal prvi slovenski celovečerni film V kraljestvu Zlatoroga. Med drugimi sta takrat delovala tudi Metod Badjura in občasno Božidar Jakac s snemanjem dokumentarnih filmov. Po koncu prve svetovne vojne je filmska industrija postala finančno zahtevna. Zato je za razvoj filma že bil odločilen obstoj filmske politike in politične ter državne podpore. Take pri nas seveda ni bilo. Še danes si nismo na jasnem, zakaj naj bi to bilo nujno. Ostalo je pri kinematografiji, ki se je že od začetka 50. let morala znajti na svobodi, na trgu. Potem smo leta 1963 dobili zametek filmske šole. Le-ta je šele letos z novimi filmskimi študijskimi smermi

na AGRFT postala prava filmska šola. Tako smo ves čas imeli premalo filmske inteligence in veliko tutorjev s strani. Še zdaj ni bogve kaj drugače. Nedavno, pod Janševo vlado, smo imeli priložnost skusiti tradicionalni odnos slovenske politike in države do filma. Že prvi demokratični minister za kulturo Capuder se je nadvse trudil, da bi slovensko filmsko ustvarjalnost odpravil in mu je to skoraj uspelo. Zdi se, da je vlada Janeza Janše nedokončani Capudrov posel skušala pripeljati do konca. Seveda si kljub temu ne smemo dovoliti zadeve politizirati. Prav to hočejo vsi sovražniki filma. Ne drži namreč, da bi bili zagovorniki in prijatelji filma vedno na levi in njegovi nasprotniki na desni. Res je sicer, da so nasprotniki pretežno avtoritarni tradicionalisti, ki se ne morejo sprijazniti z razvojem in s spremembami. Pogosto gre za populiste, ljudi, ki jim je sumljiva vsaka umetnost. Kar velja še posebej, če gre za mlado umetnost, kot je film. Tudi Cerkev ni jemati kar počez kot nasprotnika filma. Nekaj najbolj imenitnih filmskih ustvarjalcev je bilo verujočih, na primer Danec Carl Theodor Dreyer, Francoz Robert Bresson ali Italijan Roberto Rossellini. Tudi med najimenitnejšimi misleci filma in filmskimi kritiki je bilo veliko verujočih francoskih personalistov. Morda gre za sindrom slovenske Cerkve, ki je bolj papeška od samega papeža. Vedenjski obrazec pa ni samo cerkveni, ampak obče slovenski. Nasprotniki svobode, ki jo terja vsaka umetnost, so bili tudi pri nas tako na levi kot na desni. V današnji demokratični Sloveniji pa je paradoksalno film pod večjim pritiskom »leninistično«² militantne desnice, pri kateri je težko ugotoviti, kaj jo pri filmu moti. Ta ista desnica namreč ni prijateljica svobode medijev in javnih polemik. V zadnjem času je odločilno prispevala, da je Slovenija v nekaj letih, kar se tiče svobode svojih medijev, zdrsnila z devetega mesta na sedemintrideseto na svetu. To je nekaj, kar bi nas moralo skrbeti veliko bolj kot trenutna finančna kriza. Pri vsem tem velja poudariti, da

Slovenija ni edina država, ki svojem filmu ni namenjala dovolj pozornosti in podpore. V primerljivih Avstriji in Švici v preteklosti ni bilo kaj prida drugače. Sorazmerno nedavno, nekako od sedemdesetih let naprej, so se razmere v teh dveh državah izboljšale in so uveljavili sodobno filmsko politiko. V razvoju svoje kinematografije je Slovenija začela čedalje bolj zaostajati šele od osamosvojitve naprej. V mislih imam filmsko politiko in ne razvoj filmske ustvarjalnosti. Slednja kljub bolj ali manj nemogočim razmeram izkazuje veliko vitalnost in se na mednarodnem prizorišču lahko primerja z najboljšimi.

Glede na zapisano je jasno, da filmske adaptacije Cankarjevih del morajo privedi do težav. Osredotočil se bom na oba celovečerca, posneta po Cankarjevih predlogah, na film *Vojka Duletiča Na klancu*, 1971, in na film *Idealist*, 1976, Igorja Pretnarja. Prvi je bil, kot je splošno znano, posnet po istoimenskem romanu, drugi po romanu Martin Kačur. Primera sta zanimiva, saj gre za izrazito različni literarni predlogi po eni in za izrazito različni avtorski adaptaciji po drugi strani. Primerjava nam bo razkrila resne dileme in spore, predvsem o odnosu literature in filma, ki se od vsega začetka odvijajo v slovenski kinematografiji in še posebej okoli nje. Potrebno je poudariti, da so ekranizacije literarnih klasikov že v načelu problematične. Samo pomislite, koliko ste jih, uspelih, videli na filmu? *Vojna in mir*? *Ana Karenina*? *Čarobna gora*? *V iskanju izgubljenega časa*? *Uliks*? *Mož brez posebnosti*? *Dobri vojak Švejk*? ... Ne, dobri filmi po vrhunskih literarnih delih so izjeme: *Smrt v Benetkah*, *Modri angel*, *Pločevinasti boben* ... Razlaga se zdi preprosta. Izjemen roman je izjemen ravno zato, ker je našel svojo optimalno obliko v romaneskni strukturi, v literarnem mediju. Film ima svoje in od literature drugačne zakonitosti. Tako se prestavljanje običajno ne posreči. Nezadovoljstvo z mehaničnimi adaptaci-

jami je sprožilo revolucijo, ki je pripeljala do razvoja neoavantgard in do dosedanje- ga vrhunca v razvoju filmske umetnosti v 60. letih. Filmski medij zahteva lastne zgodbe. Lahko so sicer sposojene, film se lahko napaja na literaturi, uporablja literarne zgodbe ali njih fragmente, vendar samo pod pogojem, da pri tem velja kar največja svoboda ter odnos medsebojnega spoštovanja specifik obeh umetnosti. Zaradi vsega tega nekateri ustvarjalci menijo, da je velika klasična literarna dela bolje pustiti pri miru. Za filmske adaptacije naj bi bili primernejši drugorazredni, manj kakovostni romani in druga literarna dela. Če upoštevamo našete načelne težave z filmskimi adaptacijami in kronične težave s filmom na Slovenskem, jo je adaptirani Cankar še dobro odnesel. Naši filmski ustvarjalci pa so opravili več kot soliden posel.

Seveda sta bila oba obravnavana filma, tako *Na klancu* kot *Idealist*, deležna pri kritikih mešanega, tudi navdušenega, vendar pretežno negativnega sprejema. Očitke so kritiki običajno gradili na treh napačnih predpostavkah. Prvič, da mora biti film veren posnetek svoje literarne predloge. Drugič, da bo film, če bo veren posnetek odličnega literarnega dela, tudi sam odličen. In tretjič, da je slovenska literatura nekaj samoumevno kakovostnega in razvitega, slovenski film pa ne. Nič od tega žal ni res. Žal zato, ker če bi bilo, bi bili vsi naši filmski problemi hitro razrešeni in bi bilo konec njegove dolgotrajne vsiljene agonije. Najbolj pogost in najmanj resničen ugovor obema adaptacijama je bil, da nista verna filmska posnetka obeh Cankarjevih umetnin. To drži, vendar ne gre za napako. Če filmska adaptacija teži k temu, da bi bila veren posnetek, denimo romana, to praviloma pomeni fiasko. Literarna kakovost je nekaj popolnoma drugega od filmske, zato prva ne more zagotavljati druge. Razen tega vsak avtor lahko govori samo v svojem imenu, sicer se spreneveda. Avtor filma pa je praviloma režiser, tudi ko

gre za adaptacijo. Literarni filistri seveda menijo drugače. Predvidevajo, da obstaja neka večna in nespremenljiva literarna kakovost. Naloga filmskih avtorjev pri adaptaciji naj bi torej bila, kar se da verodostojno izraziti to kakovost. Ker živijo v svetu doktrinarnih dogem, ne dojemajo za njih prozaičnih zakonitosti, iz katerih sledi, da o kakovosti odloča konkreten material, medij in avtor, ki mediju zna prisluhniti. Slovenski film je, če je ambiciozen – kar najpogosteje je – praviloma pričakan na nož. Čas, edini res zanesljivi ocenjevalec kakovosti, pozneje pokaže, da to ni bilo umestno. Zato vsaka generacija, tudi ko gre za t. i. strokovnjake, ko jo povprašamo o domačem filmu, izjavlja, da je slovenski film zanič, da pa so filmi iz starih časov kot Kekec, Vesna, Tistega lepega dne in Ples v dežju ... odlični. Tak odnos, ki je pri manj razgledanih gledalcih razumljiv, je žal v veliki meri uspešna ustvarjati tudi filmu nedorasla kritika. V šestdesetih in sedemdesetih letih so na primer nekateri kritiki ugotavljali, da je slovenski film tako nerazvit, da ga pravzaprav nimamo. Bilo bi nesmiselno in nepravilno pri tem koga obtoževati. Saj je kritika taka, kot si jo zaslužimo. Tudi filmska kritika je namreč posledica kronično neurejenih razmer v kinematografiji.

NA KLANCU

Vojko Duletič se je tako soočil z nehvaležno nalogo adaptiranja enega konstitutivnih del slovenske literature. Že leta 1966 je posnel nad vse obetavni in slabo ocenjeni kratki film po Cankarju, Podobe iz sanj. Seveda so mu očitali tisto, kar je kazalo na njegove odlike. Njegova filmska poetika je namreč neobičajna. Še posebej tista v filmu Na klanecu spominja na nemi film. Pri Duletiču gre za svojevrstne lirične pripovedi, kjer je drama potisnjena v ozadje, v kolikor je sploh prisotna, kar je še posebej za igrani film nenavadno. Taka filmska oblika je pogosteje prisotna v dokumentarnem filmu. V filmu Na klanecu se odsotnost dramskega lahko primerja denimo s filmi madžarskega filmskega klasika Miklósa Jancsa. Pri obeh gre sicer za bistveno različni, v marsičem nasprotni filmski pisavi. Jancsó pripoveduje z izjemno dolgimi in gibljivimi kadri, praviloma v daljnih planih. S filmom ustvarja svojevrstno koreografijo zgodovinskih procesov. Vendar je razdalja do konvencionalnega igranega filma pri njem enako velika kot pri Duletiču, čeprav pri slednjem prevladujejo statični kadri, v bližnjih in velikih planih ter detajlih. Dialogi in zvok sta pri obeh obravnavana kot samostojna oblikovna elementa. Uporabljata ju redko in pogosto asinhrono.

134. Štefka Drolčeva kot Francka v celovečernem filmu Na klanecu. (Foto: Arhiv Slovenske kinoteke)

135. Janez Bermež in Štefka Drolčeva v celovečernem filmu Na klancu. (Foto: Arhiv Slovenske kinoteke)

S filmom *Na klancu* sta, kar se filmske pripovedne oblike tiče, primerljiva denimo tudi filma *Lani v Marienbadu* in *Hirošima, ljubezen moja*, Alaina Resnaisa; v določenih elementih tudi filmi Roberta Bressona. Ne gre mi za to, da bi delal nekakšne primerjalne analize in pripisoval Duletiču odlike, ki jih je najti v naštetih tujih filmih. S pričujočimi primerjavami skušam zgolj legitimirati Duletičev filmski slog, ki so ga nekateri razlagali z neznanjem in nesposobnostjo normalne filmske pripovedi in s sebi zadostno hermetičnostjo in nedostopnostjo. Skratka, Duletič se je režije svojega celovečernega prvenca lotil kot avantgardist, smelo, torej tvegano, v iskanju novih filmskih izraznih možnosti. In to brez filmske šole, potem ko je prej posnel le nekaj kratkih filmov. Gre sicer za še danes običajno usodo slovenskih filmskih ustvarjalcev. Ko naredijo prvi film, se pričakuje, da bo nastala kar takoj mojstrovina, ki jo bodo za povrh hoteli še vsi videti. V Franciji, državi z najbolj razvito filmsko kulturo na svetu – za film daje, relativno gledano, desetkrat več sredstev kot Slovenija – na primer polovica posnetih filmov nikoli ne ugleda filmskih platen. Bergman se je našel kot avtor šele po petih bolj ali manj neuspešnih filmih. Duletič pa

je ustvaril slogovno poenoten film, ki združuje na videz nezdržljive in protislovne elemente, kot so: statični, pogosto nemi kadri z uporabo zooma in bliskovitih zasukov. Njegova poetika je tako predhodnica spotovske estetike. Pri tem tukaj navajam tovrstno estetiko v pozitivnem smislu. Zakaj potem Duletič ni postal svetovno znan, kot se je to zgodilo z Jancsó, Resnaisom in Bressonom? Za svetovni prodor potrebuje avtor in film določeno specifično težo lastne kinematografije. Slovenska je bila v tistem času kot svojstven eksotični tujek spokorno potopljena v jugoslovansko. Nacionalna prepoznavnost je za kritiško afirmacijo posamičnega filma nujna. Za uspešnost »blagovne znamke« nacionalnega filma je prepoznavna nacionalnost filma še kako pomembna. Odmislimo Almodovarjevimi filmom njihovo španskost, Wendresovimi njihovo nemškost, von Trierjevimi njihovo danskost in nam bo nemudoma jasno, kaj pomeni nacionalni kontekst. To velja celo za tako kozmopolitike avtorje, kot so našeti. Vse to seveda ni popoln odgovor na zastavljeno vprašanje. Slovenski filmski avtorji se težko uveljavijo tudi zaradi večnega pomanjkanja vsakršnih sredstev in tradicije. Ne smemo pozabiti, da so do nastanka filma *Na klancu* v Slo-

veniji filme snemali v skromnem obsegu, v povprečju dveh ali treh na leto, šele dobrih dvajset let. Tudi zato je bil filmski dialog eden najtrših orehov za slovenske filmske ustvarjalce. Res sproščeno je naš film spregovoril šele v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Tako ne bi smelo biti presenetljivo, da v filmu *Na klancu* izstopajo včasih okorni dialogi. V želji, preseči neprepričljive in »gledališke« dialoge, in z namenom, da ne bi skrivali svojega literarnega porekla, se niso vedno najbolje posrečili. Sicer pa je avtorjev odnos do dialoga podoben, kot je njegov odnos do prostora. Pokazati detajle in jim omogočiti, da spregovorijo sami zase. Kaj nam torej prinaša film *Na klancu*? Predvsem rekonstrukcijo Cankarjevega sveta, njegove življenjske zgodbe, z očmi njegove matere, s filmskimi posnetki avtentičnih prostorov, pokrajin, fiziognomij, Cankarjevih stavkov in artefaktov njegove dobe. S pomočjo odlične fotografije pripovedujejo s svojo snovnostjo in fakturo o prašnih podeželskih cestah, zanikrnih gostilnah, nedeljskih čevljih, lajnah, srebrnikih, razbrazdanih, izmučenih obrazih ... Zanimivo, da je podobne učinke v svojem Edvardu Munchu tri leta pozneje dosegel Anglež Peter Watkins. Pri tem je imel lažje delo, saj je uporabil neigralce, tako imenovane naturščike. Duletiču pa je uspelo prepričati o pristnosti človeških ka-

rakterjev s poklicnimi igralci. O tem morda najbolj nazorno pričajo trije obedni v filmu. Govorijo zgolj obrazi in zvoki jedcev. Za kritike tistega časa je trd oreh Duletičeva zgodba brez dramatskega suspenza in izrazitega konflikta. Tako je film ocenil Josip Vidmar kot lepo ilustracijo Cankarjevega romana. Ilustracija pa naj ne bi bila »stoprocentni« film. Vidmar s tako oceno ni bil osamljen. Nesposobnost sprejemanja drugačnih filmskih zgodb je še danes pogosta in nepremagljiva ovira za marsikaterega, literarno in gledališko šolanega kritika. Konflikti in suspenz so oprijemljive stvari, vsaj v primeri z bolj subtilnimi poetičnimi razpoloženji. Slednje je zelo lahko razglasiti za razvlečenost in dolgčas, odsotnost drame pa za obrtniško neznanje. Duletič se je celo dosledno držal poglavij v Cankarjevem romanu. Le da je zgodba drugačna, v nekem smislu bolj filmska. Pripoveduje o Franckinih velikih pričakovanjih in še večjih razočaranjih. Konflikta ni. Antagonista ni. Življenje teče mehanično kot lajna. Nesreča in razočaranje je edino, kar lahko pričakuje Francka in njeni ljudje. Povzetek grehov, ki so jih kritiki očitali filmu *Na klancu*: nepopolna preslika Cankarjevega izvornika, nepoznavanje filmskega medija, nesposobnost filmskega pripovedovanja. Zaradi tega Duletičev film ni dosegel umetniške ravni literarne predlo-

136. Štefka Drolčeva in Ivan Jezernik (sin Tone) v filmu *Na klancu*. (Foto: Arhiv Slovenske kinoteke)

ge. Vse to je seveda zavito v »pametne« in visokodoneče stavke. Kot smo že nakazali, ti kritiški zaključki temeljijo na napačnih izhodiščih, ti pa na napačnem ali površnem poznavanju filma. Eden teh kritikov očita filmu vzdrževanje nekakšnega slovenskega mita. Šlo naj bi za nekakšno kolektivno nezavedno, kar za Slovence naj ne bi bilo koristno, ker jih dela pasivne in samozadovoljne. Manj jasno je, v čem naj bi bil ta mit in kako in s kakšnimi sredstvi naj bi ga film vzpostavljaj. Edino, kar je mogoče sklepati, je, da kritik morda meni, da film normativno deluje na svoje gledalce. Ko vidijo propadle eksistence in resignacijo neke ženske, žene in matere nad tem propadanjem, si gledalci menda želijo postopati prav tako, eksistencialno propasti, če so moški, in nad tem obupati, če so ženske. Ali pa se motim? Zakaj ne bi bilo mogoče, da gre za preprosto vživetje, s tujko empatijo? Najprej se je režiser Vojko Duletič vživel v Cankarjevo delo Na klancu in v njegovo življenjsko pot. Nato je iz tega naredil svoj film. Pred tem pa se je Ivan Cankar vživel v svojo nesrečno mater. O tem je napisal roman. Vživela sta se tako, kot te stvari potekajo med nami, ljudmi. Gledalec pa prepozna, sočustvuje in se čudi. Morda se zdrzne ob misli, da mu

prav zdaj poteka edino življenje, ki ga ima na razpolago in da je tole s časom in smrtjo nedoumljivo. Morda se spomni prašne ceste in polj ob njej, hrušk v starih sadovnjakih in kakšne stare hiše, kakšne kljube in ključavnice na babičini hiši. Razmišlja, kaj se je od časov, ki jih vidi v filmski pripovedi, spremenilo; o tem, kar se ni spremenilo; o tem, kar se morda spet vrača – ošabnost oblasti in bogatih ter mizerija revnih; socialne in intimne posledice vsega tega. Alkoholizem ...

IDEALIST

Idealist je drugi celovečerni film po vrsti, ki je posnet po Cankarju. Režiral ga je Igor Pretnar. Scenarij sta pisala režiser in Vitomil Zupan. Idealist je bil na splošno bolj sprejet in manj sporen pri kritikih kot film Na klancu. Verjetno zato, ker je formalno manj trd oreh, ker je bolj konvencionalen, ker je njegova montaža nevidna. Dialogi so pisani in odigrani »normalno«, tako kot v večini filmov. Tudi zato, ker je Idealist bolj verna odslikava literarnega izvirnika, romana Martin Kačur. Film ima konflikt in suspenz. Ali bo idealist zmagal v svojem soočenju s filistri, klerikalci, z oportunisti in s konvertiti? Gre za pripadnike duhovnih in posvetnih elit, ki obvladujejo vse tri

137. Milena Zupančič in Radko Polič v Idealistu. (Foto: Arhiv Slovenske kinoteke)

138. Milena Zupančič in Radko Polič v *Idealistu*. (Foto: Arhiv Slovenske kinoteke)

kraje, v katerih službuje naš idealist – kar menda kot metafora pomeni, da taki karakterji sestavljajo elite kar v vsem slovenskem prostoru. Cankar je imel za vse te like lepo prilegajoče se skupno ime: hlapci. Idealist seveda ne zmaga. Po eni strani gre za drugačno poetiko režiserja Igorja Pretnarja, po drugi za drugačen režijski koncept. Vse je v skladu z naravo pripovedi. Slogovna razlika med filmoma ni nujno tudi razlika v kakovosti. V tem primeru to vsekakor ni slučaj. Prevladujoča kritika, izhajajoč iz že omenjenih treh nesporazumov, stori prav to: na

podlagi razlike v slogu sklepa na razliko v kakovosti.

ANTAGONISTI

Pri *Idealistu* imamo še en, ključen problem, vezan na recepcijo. Eden izmed kritikov se poudarjeno ukvarja z glavnim junakom. Moti ga, ker je film afirmativen do junaka in postavlja tezo, da je to v Cankarjevem izvirniku obratno; da je v romanu najti preostanek pomena pri risanju junaka, ki ga Cankar na ta način problematizira. Tega v filmu naj ne bi bilo. Kar bi posledično pomenilo,

139. Milena Zupančič v *Idealistu*. (Foto: Arhiv Slovenske kinoteke)

da je režiser filma obrnil pomen knjižne predloge na glavo. Utemeljevanju tega kritika je težko priti do dna, ker je skrivnosten in tako imenovanega »preostanka« nikoli podrobneje ne opredeli. Ugibati moremo, da ni vse v redu z resnicoljubnim in upornim učiteljem, ki verjame v smisel svojega poklica. Če je tako, pristanemo na strani ciničnih, strahopetnih in oportunističnih idealisto-

vih antagonistov; na strani zmagovalcev; na strani likov, ki so pravzaprav tisti, ki jih v prvi plan postavljata oba, tako pisatelj in režiser. Tako Pretnarju kot Cankarju je šlo predvsem za prikaz slovenskega občestva. Oba kažeta slovenskim duhovnim in posvetnim elitam zrcalo. In kaj se kaže v tem zrcalu?

Hlapci!

Na klancu

Leto premiere:	1971
Režiser:	Vojko Duletič
Scenarist:	Vojko Duletič
Avtor literarne predloge:	Ivan Cankar
Literarna predloga:	Na klancu
Direktor fotografije:	Mile de Gleria
Scenograf:	Vojko Duletič
Kostumograf:	Mija Jarc, Marija Kobi
Komponist:	Jože Privšek
Montažer:	Vojko Duletič

Igralci:

Štefka Drolc (Francka)
 Janez Bermež (Tone)
 Tone Kuntner (sin Lojze)
 Lučka Drolc (hči Francke)
 Ivan Jezernik (sin Tone)
 Ilinka Vit (Francka kot otrok)
 Ančka Levar (Franckina mati)

Idealist

Leto premiere:	1976
Režiser:	Igor Pretnar
Scenarist:	Vitomil Zupan Igor Pretnar
Avtor literarne predloge:	Ivan Cankar
Literarna predloga:	Martin Kačur, življenjepis idealista
Direktor fotografije:	Mile de Gleria
Montažer:	Dušan Povh
Scenograf:	Mirko Lipužič
Kostumograf:	Alenka Bartl
Komponist:	Bojan Adamič

Igralci:

Radko Polič (Martin Kačur)
 Milena Zupančič (Tončka)
 Dare Ulaga (Ferjan)
 Stevo Žigon (zapoljski župnik)
 Janez Rohaček (zapoljski nadučitelj)
 Arnold Tovornik (blatnodolski župnik)
 Bert Sotlar (blatnodolski župan)
 Janez Albreht (Grajžar)
 Marjeta Gregorač (Minka)

OPOMBE:

1 V knjigi Blaže in Nežica v nedeljskejši šoli piše Anton Martin Slomšek: »Ples ali raj je nevarna reč, nar boljši ga ni. Pa koljko je ljudi, ki brez plesa niti ne morejo ... Verh tega je ples malokdaj brez greha ...« Knezoškof Jeglič pa je v Kratkem navodilu staršem o verskem pouku majhnih otrok zapisal (1915): »Kajne dragi otrok, da ne boš nesramen in nečist? Ko vstaneš, se hitro obleci, da te ne bo nikdo nagega videl; ko greš spat le v spalni srajci ostani, in ko se preoblačiš to hitro napravi, da te nikdo ne vidi kakor sem te učila; svojo po-

trebo opravi naskrivaj in hitro: angel varih je pri tebi, Bog te vidi, zato tudi sebe ne glej in ne tipaj ...« Iz tega se da sklepati, da je slovensko ljudstvo še nedavno bilo izjemno živahno in je »rajal«, če se je le dalo. Današnja pregovorno zadržanost pa smo dosegli z velikim trdom naših skrbnih vzgojiteljev. Človek se vprašuje, če je tako fanatično preziranje telesa res v skladu z bistvom krščanske vere, ki kljub temu končno svetuje, naj damo cesarju, kar je cesarjevega, in bogu, kar je božjega.

RAZVOJ GLASBENIH DEJAVNOSTI NA VRHNIKI¹

UVOD

Ob skromnih pisnih in mnogih ustnih virih želimo predstaviti, kako se je na Vrhniskem razvijala glasbena dejavnost na posvetnem in cerkvenem področju. Pomembno vlogo pri razvoju tega dela sakralne umetnosti so imeli organisti, učitelji in zborovodje. Posvetna glasbena dejavnost pa se je z naraščanjem narodne zavesti na široko razmahnila v pevskih, godbenih in v dramatičnih društvih po letu 1848.

Po prvi svetovni vojni, ko je bilo rešeno narodnostno vprašanje, je bil glavni cilj dvigati in širiti glasbeno kulturo na ustvarjalnem in poustvarjalnem področju. Pomembno vlogo pri tem so po drugi svetovni vojni prevzele Glasbena šola kot ustanova, Pihalna godba, številni okteti in pevski zbori, prizadevni glasbeni pedagogi in ne nazadnje Zveza kulturnih organizacij, ki je spodbujala, podpirala, izobraževala in povezovala kulturna društva.

PRVI ZAPISI

Vrhnika leži v JZ kotu Ljubljanskega barja, blizu kraških izvirov reke Ljubljanice. Tu je najkrajši in najzložnejši prehod iz Ljubljanske kotline čez notranjske kraške gozdnate planote proti morju. Skozi Vrhniko so skozi stoletja potovali trgovci, romarji, vladarji s svojim spremstvom, študentje in mnogi drugi.

Prve zapise o »muzikalnih zabavah« na vožnji po Ljubljani najdemo v 17. stoletju pri J. V. Valvasorju v njegovi knjigi *Slava vojvodine Kranjske*. »Ljubljanskim prebivalcem nudi veliko zabave, ker se v poletnem času zvečer po večerji vozijo z vsakovrstno godbo sem ter tja po njej; reka se plazi milo in tiho ter ne moti s šumenjem ubranih zvokov.«²

Iz tega zapisa lahko sklepamo, da so se podobne zabave odvijale tudi na Vrhniki.

Še v 17. stoletju je bila edina prometna povezava z Ljubljano, ki je potekala čez Barje, Ljubljana. Kasneje je bila zgrajena tudi cesta, po kateri so potovali različni popotniki, ti pa so s seboj prinašali novice, navade, kulturo ...

Od številnih prišlekov v 18. stoletju, ki so se ustavili na Vrhniki, naj omenimo slavnega sopranista – kastrata Felicea Salimbenia, ki je na Vrhniki umrl. Župnik Franc Blaž Sauzin ga je pokopal in v mrliško knjigo zapisal: »Šestega oktobra 1751, na praznik sv. Bruna, je bil previden z vsemi poslednjimi zakramenti; nato je 16. istega meseca, na praznik sv. Gala, opoldne okrog druge ure pobožno v Gospodu umrl, naposled je bil 18. imenovanega meseca in leta v župni cerkvi sv. Pavla prav pod visečim lestencem sredi cerkve pokopan g. Feliks Salimbeni, star 37 let. To je tisti slavni kastrat, ki se je pri poljskem kralju pred vsemi odlikoval v ljubavnih spletkah in norostih.«³

VRHNIKA V ČITALNIŠKI DOBI

Na Vrhniki je bilo po letu 1848 zelo razgibano. Leta 1876 je peščica narodno zavodnih domačinov s trškimi pisarjem Josipom Prosenom in Jožefom Cankarjem (Cankarjev očetom) ustanovila čitalnico oz. »Bralno društvo« z namenom, da bi skrbeli predvsem za slovenske knjige in časopise. Prirejali so večere z dramatičnimi nastopi in recitacijami. Posebej so vabili na plese, poskušali pa so tudi z organizacijo pevskega zbora. Zaradi finančne odvisnosti od predvsem bogatih trških veljakov je po prvem zaletu začelo zmanjkovati sredstev.

Leta 1882 so vrhniški študentje v čitalnici pripravili dva dni trajajočo prireditev s sprejemi, z budnicami, s sprevidi, z razvitjem čitalniške zastave in odkritjem podobe ustanovitelja čitalnice, Jožefa Cankarja.

Tudi v domači štirirazrednici se je odvijalo bogato in pestro kulturno življenje, ki je zajemalo pevske nastope in recitacije.

Do prve svetovne vojne so bila ustanovljena številna društva, med njimi tudi pevska, dramatična, godbena, gasilska, telovadna ... V tem času je bil ustanovljen Sokol in kot njegova protiutež Orel.

Društva so krepila narodno zavest pa tudi splošno kulturno raven. Mnogi telovadci so začeli sodelovati v dramski skupini orlovskega odseka, ki je že leta 1909 uprizorila igro Na betlehemske poljanah, kjer je sodelovalo kar 35 pevcev in pevk, ki so popestrili program.

V tem času je bila zelo močna tamburaška skupina, ki je nastopala na številnih prireditvah. Od leta 1908 do 1914 je delovalo tudi dekleško društvo »Bogomila«, v okviru katerega je bil tamburaški zborček pod vodstvom kaplana Leopolda Turšiča in njegove sestre.⁴

V letih 1904 in 1905 je kot kaplan služboval na Vrhniki skladatelj Stanko Premrl.

140. Dekleško društvo »Bogomile«. (Foto: hrani MDV.)

CERKVENI PEVSKI ZBOR IN ORGANISTI

Bogoslužje je od nekdaj spremljalo ubrano petje in igranje orgel, ki povzdigujejo značaj in veličino cerkvene glasbe. Kako kvaliteten je bil zbor, je bilo odvisno od organista in zborovodje, ki je zbor vodil, zato je prav, da predstavimo organiste nove cerkve sv. Pavla na Vrhniki, ki so skrbeli za visoko kvaliteto in umetniško vrednost izvajanja cerkvenega petja. Naj še omenimo, da so bili organisti in zborovodje tudi učitelji na ljudski šoli.

Prvi podatki o organistih segajo v leto 1802, saj je zapisano, da je službo organista, mežnarja in učitelja prevzel **Jožef Vencajz**.⁵

Tudi **Jurij Fleišman** je tri leta služboval na Vrhniki kot učitelj in organist, sicer pa je znan kot prvi slovenski skladatelj posvečenih vokalnih skladb v ljudskem duhu, na nekdanjem ozemlju Kranjske v času marčne revolucije.⁶

Med prvimi imenitnimi organisti in učitelji, kot lahko preberemo iz župnijske kronike, je bil **Leopold Cvek** (1814–1896). Vrhniki cerkveni zbor je vodil v letih od 1843 do 1849 in od 1855 do 1874. Najbolj je znana njegova pesem Zori, noč vesela. Marijan Marolt je v poljudni knjigi Zori, noč vesela prikazal Leopolda Cveka kot priljubljenega in spoštovanega učitelja, uspešnega in cenjenega organista, ki je znal spore med pevci zaradi

pripadnosti različnim slojem spretno gladiti, in kot dobrega skladatelja.⁷

Leta 1875 je kot učitelj na Vrhniko prišel **Vinko Levstik**, ki je želel dvigniti kvaliteto cerkvenega petja. Zaradi tega je kasneje postal tudi organist. Že v šoli je posvečal veliko pozornosti petju, saj je otroke učil predvsem narodne in cerkvene pesmi. V šolski kroniki preberemo, da je v letih 1891/92, 1893/94 in 1894/95 učil v dekliški šoli po eno uro petje, v moški pa vse predmete. Organiziral je tudi šolski zborček, da bi nato pomladil cerkveni zbor. Nekateri starejši Vrhničani se še spominjajo pripovedi svojih staršev, da je bil Vinko Levstik zelo natan-

čen, vesten in zahteven organist ter zborovodja, ki je znal pevce pohvaliti, pa tudi pokarati.⁸ Vrhniški cerkveni zbor je vodil nepretrgoma štirideset let, organist pa je bil kar triinpetdeset let.

Cerkveni Glasbenik je 1915. leta zapisal: »Gospod vodja se odlikuje po veliki glasbeni izobrazbi, katero je započel pod vodstvom strogega profesorja Nedveda in jo pozneje kljub obilnemu šolskemu delu najpridneje izpopolnjeval. Kadarkoli mu je dopuščal pičlo odmerjeni delovni čas, je sedel za klavir ter igral in študiral nove pojave v slovenski cerkveni glasbi, katera je bila v prvi polovici njegovega delovanja povsod v žalostnem stanju.«⁹

Zôri, noč vesela!

Leopold Cvek

The musical score is presented in six systems. Each system contains a vocal line and a piano accompaniment line. The lyrics are written below the vocal line. The score includes various musical notations such as clefs, notes, rests, and dynamic markings (e.g., *mf*, *f*, *mf*, *f*, *mf*, *f*). The lyrics are: "Zôri noč vesela, le-pa-ka-kor dan. ki nam boš ubla-si-la naš tešar-ni dan! Moš na-ve-šit na-gra-se do se-mle-šet. v De-š-ke-ha-mu jo-gyt ure na-ve-šit sret; luj jo za-va-ri - - la ju-dij le-pa-va, nam je o-šna-ni-la De-te je-šon, nam je o-šna-ni-la De-te je-šon." The score concludes with a final cadence.

141. »Ljudem se je smejalo ob novi Cvekovi božični.«¹⁰

Levstikovo 40-letnico delovanja so s svečano proslavo zabeležili 24. oktobra 1915. V dvorani gospodinske šole je združeni pevski zbor zapel tri pesmi, med njimi tudi za to priložnost zloženo »Vrlemu možu«. Besedilo je povzeto iz Gregorčiča, skladbo je prispeval dr. Kimovec. Vrstile so se recitacije in govor.¹¹

Ravno tisto leto, ko je Vinko Levstik praznoval petdesetletnico svojega delovanja na Vrhniki, se je sem doselil **Anton Grum**, zasebni uradnik, učitelj petja, organist in skladatelj. Ker je Levstik zbolel, je vskočil Grum in pripravil tridesetčlanski pevski zbor za

slovesno praznovanje Levstikove obletnice. Levstik je še istega leta umrl.

Takoj je z delom začel Anton Grum (1877-1975), ki je na Vrhniko prišel iz Ljubljane, kjer je bil organist in pevovodja v cerkvi sv. Jakoba. Na Vrhniki je deloval od 1925 do 1935. Vrhnikiški cerkveni zbor je v tem času štel kakih dvajset pevcev, ki pa niso peli samo v cerkvi. Že takrat so gojili tudi ljudsko petje in nastopali na raznih prireditvah po prosvetnih domovih.

Grum je mnogo komponiral. Svoje izdaje je oštevilčil po opusih, ki jih je skoraj sto.

Zmerno. **Sv. Pavel.** *A. Grum.*

mf S.A.

1. Zagnanek Pavla prihi-tite, kadar nadlage vas teže,
2. Spis božja te je razrešila, ko si pragnjal, verne kdaj,
3. Sprebezni sovje ne pozabi, pomagaj nam pred Jezusom!

p

Man.
S.A.T.B. *malo zadri.*

1. le njega za pomoč prosite, dobrotljivi spolnil bo želje,
2. v aposto-la te spremeni-la, zvesto ov-či-ce varjaj adaj,
3. v pregre-že padamo se slabi, izprosi milost grešni-ko!

mf

Zbor. *Ped.*

mf

Apostol zvoljara po-soda, ljud narodu in učo-nik,
zadriuj!

o prani-ti za nas Gospoda, nam boji varki in pomoči-ti!

15. 2. 1933

142. Pesem za farno cerkev sv. Pavla. (Hrani: Rode.)

Komponiral je cerkveno in posvetno glasbo ter izdal več venčkov narodnih pesmi. Mnoge skladbe so ostale v rokopisu.¹²

Naslednje njegove ohranjene zbirke hrani Jože Rode, Vrhnika:

- 5. venček slovenskih narodnih pesmi za mešani in moški pevski zbor, Op. 51, iz leta 1928,
- 6 cerkvenih pesmi za mešani zbor, Ljubljana, 16. september leta 1933,
- Slovenska maša v čast Antonu Padavanskemu za mešani zbor, leta 1933.

Posamezne skladbe:

- Tebe, Boga hvalimo (poklon dekanu Janezu Ketteju na Vrhniki), leta 1929,
- Sv. Pavel, 14. 1. 1933,
- Requiem in memoriam defunctae uxoris ...,
- Štiri žalostinke,
- Angelsko petje,
- Kraljica v raju slavljena,
- Mojster Jakob, šaljivi prizor s petjem (naslovnica),
- Vidi aquam,
- Rojstvo device Marije,
- Sveti Pavel.

Že leta 1925 je cerkveni zbor pripravil koncert pod Grumovim vodstvom v župni cerkvi sv. Pavla. Iz vabila je razvidno, kako bogat program je bil. Tudi leta 1926 je zbor pripravil poseben program za koncert v cerkvi sv. Pavla. Poleg tega je še istega leta nastopil v Rokodelskem domu s posvetnim programom. To je bil glasbeni uvod v ustanovni občni zbor Pevskega društva sv. Cecilije.¹²

V posvetnem pevskem zboru so prepevali cerkveni in drugi pevci. Že naslednje leto so pripravili koncert v dvorani Rokodelskega doma z bogatim programom, toda o nadaljnjem delovanju tega zbora ni več podatkov.

Organist in zborovodja Grum je zelo visoko cenil pevko Mici Rode, za katero je posebej priredil in napisal več skladb.

143. Naslovnica Grumove zbirke narodnih. (Hrani: Rode.)

144. Vabilo na koncert pevskega društva sv. Cecilije leta 1927. (Hrani: Rode.)

Mici Rode je bila ena najboljših pevk amaterk, ki je prve lekcije o petju dobivala pri družini Marolt, ki je bila kulturno zelo razgledana. O njenih pevskih sposobnostih govori tudi pesmica neznanega avtorja.¹³

Sopranov čistih primadona
ta čast upravičeno ti gre,
prepevaš v zboru tem brez lona,
že iz otroških let.

Svoj glas si Bogu posvetila
in vzor si pevke res ta prave,
ker skladbi vsaki čar si vlila
posebno v pesmi Verum Ave.

Zato predlagam te dekanu,
da da ti častni doktorat
kot zglednemu in zvestemu faranu,
no, upam, da to premore dekanat.

Sicer pa je Marijan Marolt vabil različne kulturnike na Vrhniko in k sebi na dom. Tako je po Maroltovi zaslugi na Vrhniki koncertiral tudi Karel Jeraj.¹⁴

Karel Jeraj je bil violinist. Leta 1900 je bil nastavljen kot koncertni mojster v dvorni operi ter v filharmoničnem orkestru na Dunaju, do 1919. Potem je prišel v Ljubljano in ustanovil Orkestralno društvo. Komponiral je Prešernovo Lepo Vido in na novo priredil Gorenjskega slavčka.¹⁵

Večkrat je na Maroltovo pobudo pel na Vrhniki znameniti češki kvartet Zika.¹⁶

Številni koncerti, ki jih je pripravljala Anton Grum in nastopi gostujočih skupin, so dvigali nivo pevske kulture na Vrhniki.

Koncem leta 1935 se je Grum upokojil in po treh letih zapustil Vrhniko. Zaradi zdravstvenih razlogov je odšel v Dalmacijo, kjer se je še naprej ukvarjal z glasbo, organiziral pevske in orglarske tečaje, vodil tamburaški zbor, prirejal koncerte in komponiral vse do smrti leta 1975.¹⁷

Po Grumovi upokojitvi je postal organist **Jožef Heybal**, Čeh po rodu. Ko je prišel v

Ljubljano, je študiral v Foersterjevi šoli orglarstvo. Bil je najboljši učenec zadnjega letnika. Na Vrhniki je vodil cerkveni pevski zbor in poučeval instrumente; ustanovil je mali godalni orkester, ki je spremljal pevski zbor ob cerkvenih slovesnostih. V orkestru so igrali tudi njegov sin, žena in njegovi hčeri. Heybalova hčerka Valči je kasneje postala operna pevk.¹⁸

Prva glasbena znanja je pri Heybalu dobil tudi Stane Habe, kasnejši organist.¹⁹

Leta 1937 se je Jože Heybal z družino preselil na Gorenjsko.

Po Heybalovem odhodu je cerkveni pevski zbor prevzel organist **Anton Koprivnikar** iz Litije. Stanoval je v stari šoli na Hribu, kjer je bila tudi pevska soba. Z risanjem not na tablo je pevcem razlagal osnove glasbene teorije in jih s tem glasbeno izobraževal. Skrbel je tudi za podmladek, zato je ustanovil otroški cerkveni pevski zbor, ki pa je pel le za otroške cerkvene svečanosti. Koprivnikar je na Vrhniki deloval vse do leta 1946, med vojno je bil nekaj časa tudi v internaciji.²⁰

Vsi naštetih zborovodje in organisti so s svojim strokovnim delom skrbeli za visok nivo cerkvenega pevskega zbora. Prizadevali so si širiti glasbeno kulturo in ljubezen do petja. Mnogo so pripomogli, da se je glasbena dejavnost globoko zasidrala med ljudmi in postala nepogrešljivi del vsakdanjega življenja.

MED OBEMA VOJNAMA

Med obema vojnama se je število prebivalcev na Vrhniki zelo hitro povečevalo zaradi razvijajoče se industrije in dobre prometne povezanosti. V tem času se je zelo razmahnilo tudi posvetno kulturno življenje, saj so skoraj v vsaki vasi ustanavljali svoj pevski zbor in dramsko društvo. Tudi telovadni društvi Orli in Sokoli sta imela dramska društva, kjer so vsako leto naštudirali vsaj eno igro, večasih tudi tri. Sokoli so delovali še v

pevskem odseku. Ob športnih nastopih so pripravili povorko, kjer je igrala godba na pihala. Nastope prostih vaj je na klavirju spremljala učiteljica Ljudmila Sirnik. Po vsakem nastopu so priredili zabavo, na kateri je igral sokolski ansambel. *Violino* je igral Stane Dobovičnik, ki je tudi druge učil igranja violine.²¹ V dramskem in pevskem odseku je kot sokol deloval tudi pokojni Kajetan Brenc iz Smrečja - Podlippe. Po letu 1926 so igrali Zakonci stavkajo, Matiček se ženi, Matanasov Nace, Švejk in spevoigro Svojejavček. Igre je režiral dr. Klepec.²² Urban Žirovnik pa se spominja, da so med odmori igrali tamburaši, nastopal je pevski zbor.²³

Zelo pestra so bila praznovanja miklavževih večerov, ko so pripravili bogato sceno pekla. Vlogo Luciferja je večkrat odpel operni pevec Jože Sykita. Posebno zabavna praznovanja s petjem so bila tudi na »ta debeli četrtek« pred pustom v Rokodelskem domu.²⁴

Po letu 1920 je na pobudo Franca Furlana, dobrega pevca in režiserja, nastal pevski zbor v Verdu. Vaje so imeli ob sobotah zvečer in ob nedeljah po prvi maši v gostilni. Prepevali so ob žegnanjih in v gostilnah. Na otvoritvi razstave »Kmečka opravila« leta 1936 ali 1937 so imeli koncert, prav tako so peli ob otvoritvi novega Prosvetnega doma na Vrhniku leta 1938. V okviru gasilskega

društva so naštudirali veliko iger s petjem. Igro Divji lovec so v Matjaževki igrali vsaj desetkrat. Program so vedno popestrili s petjem. Leta 1938 je celo posebni vlak iz Ljubljane pripeljal gledalce.²⁵

To je bil tudi čas tamburaških orkestrów. Takole se je pokojna Rozalija Zalar spominjala nastanka enega takih orkestrów. »Leta 1928 se nas je zbralo nekaj fantov in deklet, ki jih je zanimala glasba in smo ustanovili tamburaški orkester, ki ga je vodil kaplan Franc Blažič. Sam je pisal note za inštrumente, prirejal odlomke iz raznih oper in koračnice. Inštrumente smo si v glavnem zaslužili s prodajo malin, nekateri pa so imeli društvene. Igrali smo v odmorih pri igrah, večkrat v Močilniku v gostišču, enkrat pa je šla manjša skupina celo v studio radia Ljubljana na oddajo. Seveda smo bili zelo pohvaljeni.«²⁶

Vseh vodij orkestra se ni mogla spomniti, vedela je za zadnjega, in sicer partizana Janeza Gostišo s Stare Vrhnike, ki ga je oktobra leta 1942 ustrelila italijanska okupacijska vojska.

»Inštrumenti so doživeli žalostno usodo, saj so okupacijski vojaki ob prihodu leta 1941 vdrli in Prosvetni dom, kjer smo jih hranili, vse razbili in razmetali ter tako pokončali tamburaški orkester,« je končala svojo pripoved Rozalija Zalar.

145. Tamburaški orkester iz leta 1930–1932. (Hranijo: sorodniki Rozalije Zajec.)

146. Tamburaški orkester iz leta 1932. (Hranijo: sorodniki Rozalije Zajec.)

GLASBENO ŽIVLJENJE NA VRHNIKI PO LETU 1945

Intervju s profesorjem Stanetom Habetom

Prva povojna leta so bili ljudje pripravljene delovati povsod, pri obnovi domovine pa tudi na kulturnem področju. Tudi na tak način so si celili hude rane iz krute preteklosti.

Že prve dni po vojni je Stane Habe, glasbeno nadarjen in strokovno usposobljen Vrhničan, dobil nalogo, da zbere predvojne godbenike, poišče inštrumente in pripravi godbo, ki bo igrala na različnih svečanostih. Zbral je 15 godbenikov in začel z vajami že prve dni maja 1945. Še nepripravljene so nastopili ob osvoboditvi Vrhniko, 6. maja.³⁰

Profesorja Habeta smo zaprosili za intervju o tistih časih, o njegovem življenju, šolanju in bogatem delovanju na glasbenem področju. Ko je slišal, da prihajamo z njegove rodne Vrhniko, takrat je namreč živel in deloval v Domžalah, se je našega prihoda zelo razveselil. Priznati moramo, da je bil zelo zanimiv sogovornik.

Gospod Habe, prebrala sem, da ste najprej po očetovi želji hodili v uk za ključavničarja.

»Res je. Oče me je namenil rokodelstvu, ker sta že brat in sestra študirala. Ne vem, kako bi se to končalo, ker nisem bil tehnični tip. Na prigovarjanje prijateljev je oče popustil in sem lahko odšel v orglarsko šolo v Ljubljano. Leta 1939 sem šolo končal in dobil službo organista v Hinjah na Dolenjskem. Tu so bili ljudje zelo prijazni in zagnani za petje. V Hinjah sem vodil tudi prosvetni zbor, ki je pripravil enkrat letno božični koncert. Vojna je marsikomu prekrižala načrte in ustavila začeto delo. Mene so zaprli v Kočevju, nato na Rabu, v Gonarsu in Renicci. Ko sem se vračal domov, so me zajeli še Nemci in me vtaknili v ljubljanske zapore. Po vojni sem se vrnil z družino na Vrhniko. Dela je bilo povsod dovolj.«

Če ostanemo na področju vokalne glasbe – katere zборе ste vodili, kako so takrat potekale vaje, kje ste nastopali in kakšen je bil program?

»Že takoj leta 1945 je bil ustanovljen Ženski pevski zbor AFŽ, ki se je leta 1949 preimenoval v Ženski zbor KUD Vrhniko. Na okrajnem tekmovanju v Litiji smo leta 1950 dobili diplomo kot najboljši zbor. Štel je kar 35 članic. Poglejte priznanje – še danes visi na vidnem mestu.

Tudi borci so ustanovili svoj zbor, ki se je imenoval Moški pevski zbor ZB. Vodil pa sem ga vse do odhoda z Vrhniko. S tem zborom smo nastopali na raznih prireditvah, pa tudi na pogrebih.

Leta 1947 se je zbrala zagnana mladina iz Verda in nastal je mešani pevski zbor Parke-tarne Verd, v začetku z imenom Tone Vidmar - Luka, vendar so to ime kmalu opustili, saj je bil Tone Vidmar še živeči sokrajan. Vsi pevci so z velikim veseljem prihajali na vaje in prepevali. Pevci tega zbora so bili zametek kasnejšega zbora LIKO Verd. Tu je slika tega zbora iz leta 1949.

Tudi v Usnjarni so leta 1948 ustanovili moški pevski zbor, ki je po nekaj letih usahnil.

Vodil pa sem tudi mešani zbor KUD Stane Dobovičnik - Krt.«

Pogoji za vaje najbrž niso bili najboljši, toda dobra volja in ljubezen do petja vas je združevala. Kaj ste peli?

»Pevske vaje vseh zborov, ki sem jih vodil, so bile v stari šoli na Hribu. Prepevali smo noveše prekomponirane ljudske pesmi, posebno radi smo peli pesmi Radovana Gobca in Jakoba Ježa, izogibali pa smo se starih čitalniških. Tudi partizanska pesem je zazvenela udarno, tako kot se je za tiste čase spodobilo.«

Kje vse ste nastopali?

»Za nastopanje je bilo veliko priložnosti ob različnih manifestacijah, prireditvah in pro-

slavah v domačem kraju, v bližnji in daljni okolici. Tudi v Koper smo šli. Kot zanimivost lahko navedem, da smo se v bližnje kraje napotili kar z lojtrskim vozom. Z mešanim zborom KUD Stane Dobovičnik - Krt smo peli celo v filharmoniji.«

Leta 1947 ste se zaposlili na nižji gimnaziji kot učitelj petja. Kaj pa šolski zbori?

»Na šoli sem imel dva zbora. Mladinski in otroški zbor sta nastopala na raznih revijah in šolskih proslavah. Z mladinskim zborom sem pripravil celo koncert ob spremljavi črnuškega orkestra. S tem zborom sem naštudiral več spevoiger, spomnim se Sneguljčice in V kraljestvu palčkov. Režija je bila v rokah pokojnega Antona Pirnata, učitelja tehnične vzgoje na šoli, glasbeno delo je bilo moje.«

Vaše glasbeno delovanje je bilo zelo bogato tudi na instrumentalnem področju, saj ste uspešno vodili pihalno godbo, imeli ste tudi salonski orkester.

»O godbi ste že nekaj izvedeli iz brošure ob 60-letnici delovanja, salonski orkester pa je izšel iz vrst godbenikov, predvsem pihalcev. V njem so sodelovale tudi učiteljice na violini in čelu. Salonski orkester je igral lahkotnejšo glasbo za uho, posebno se spominjam skladb Janka Gregorca.«

Bili ste uspešni na glasbenem področju doma, v svojem rojstnem kraju. Zakaj ste Vrhniko zapustili?

»Z Vrhniko sem odšel leta 1952 v Domžale. Tam sem videl nov izziv, nezorano nji-vo, boljši kos kruha zase in za družino.«

V domžalskem časopisu z dne 27. julija 1994 smo zasledili, da ste postali častni

občan občine Domžale. Zakaj so vam podelili ta naziv?

»Vesel sem tega naziva. V obrazložitvi so zapisali ..., da je malokdo s svojim delom in osebnim deležem tako docela zaznamoval področje svojega dela, kot je področje glasbene vzgoje v naši občini zaznamoval glasbeni pedagog g. Stane Habe. Docela predan svojemu pedagoškemu poslanstvu na področju glasbene umetnosti je v naši občini kot pedagog, zborovodja, dirigent, kulturni delavec na drugih področjih ter dolgoletni direktor Glasbene šole opravil izjemno delo ... Zdaj vodim še moški zbor, ki bo letos praznoval 35-letnico delovanja, sicer pa uživam jesen življenja.«

Gospod Habe, hvala za prijeten in koristen klepet. Želimo, da še dolgo uživata sadove svojega dela.

P e v s k i z b o r A F Ž na Vrhniko
vabi na
K O N C E R T,
=====

ki ga priredi na cvetno nedeljo, 30 marca 1947., ob 8^h zvečer.

S p o r e d :

<p><u>I. z b o r :</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. resen žens (Simoniti.) 2. O večerni uri (Vodopivec). 3. Ljubezen in pomlad. (Medved) 4. Mlači (Mašek) 	<p><u>II. S o l o</u> (poje Rodetova)</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Begunki (Partizanska, Venturini). 6. Pastirica (Pavčič) 7. Resna o Volgi (iz filma)
<p><u>III. z b o r :</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 8. Kje jemlješ moč partizan (Mihalčič.) 9. Zaročenka. (Kinovec) 10. Komandant Stane (Fahor) 11. Plosarska (Dev. O). 	<p><u>IV. d u e t</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 12. Slovenskim mladenkam (poje: Stanovnik-Nagode) 13. Divja ročica (poje: Žeks-Mavri) 14. Na lipici zeleni (solo) (poje: Nagode)
<p><u>V. z b o r :</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 15. Pojdem u rute. (Pregelj) 16. Nocoj je pa lep večer (Adamič) 17. Tiha luna (Jenko) 18. Pomladna (Cvetko Ciril) 19. Mi hočemo pesmi (Jobst) 	

152. Koncertni list pevskega zbora AFŽ. (Hranijo: sorodniki Staneta Habeta.)

Plesni ali Salonski orkester

Omenili smo že, da je Stane Habe takoj po vojni sestavil pihalno godbo. Ker obstaja knjižica z naslovom 60 let Godbe Vrhnika, izpod peresa Darje Gabrovšek, je v tem sestavku ne bomo podrobneje omenjali.

Poleg Pihalne godbe je začel delovati tudi Salonski orkester, ki je izšel iz vrst godbenikov, predvsem pihalcev. V njem so sodelovale tudi učiteljice na violini in čelu. Salonski orkester je igral lahkotnejšo glasbo za uho. Salonski ali Plesni orkester je vodil član godbe Stane Fefer, ki je prirejal note za zasedbo: bobni, pozavna, saksofon, violina, kontrabas, harmonika, včasih tudi klavir in klarinet. Največ so igrali v Rokodelskem domu na plesih v restavraciji IUV, v tako imenovani »Koreji«, in v Partizanu na novoletnih zabavah. Prirejali so tudi samostojne koncerte v gradu Bistra, nastopali so po drugih krajih. V bližnje kraje so se na nastope vozili s kolesi. Nastope je organiziral Franci Buh.³¹

153. Plesni orkester iz leta 1950. (Hrani: Tone Stanovnik.)

Zabavni ansambel TS

Že leta 1949 je nastal tudi Zabavni ansambel Toneta Stanovnika, ki je deloval vse do leta 1982 z enoletno prekinitvijo leta 1957/58, ko je bil vodja pri vojaki. Nastopali so po okoliških krajih, igrali pri gledaliških igrah, na prireditvah, plesih, plesnih vajah ter sodelovali s folklorno skupino. Kmalu so začeli igrati tudi v starem domu JLA, vsako poletje od 1954 do 1957 so igrali na otoku Krku. Od leta 1953 dalje so note dobivali od Ernesta Švare, Bojana Adamiča, nekaj skladb so napisali tudi sami. Komponirala sta Tone Stanovnik (Na sprehodu) in Vinko Sladič (Ne premišljuj). Za bobni je bil Franci Dolinar, klaviature je obvladal Tone Jurjevčič, bas kitaro Vinko Sladič in harmoniko Tone Stanovnik. Vsako leto enkrat so bile glasbene revije in leta 1956 so nastopili: Godba na pihala, Plesnegi orkester Vrhnika in Mladinski orkester, pod vodstvom Draga Bitenca. Od leta 1962 so igrali vsako soboto v hotelu Mantova in kasneje v prenovljenem Močilniku. Igrali so izključno plesno glasbo. Vaje so imeli enkrat tedensko v Cankarjevem domu. Leta 1982 so prenehali z delovanjem, ker se je okus mladine močno spremenil in so raje, kot da bi spreminjali instrumentalno zasedbo ter program, prenehali. Končali so v zasedbi: Tone Stanovnik, Vinko Sladič, Franc Dolinar in Jernej Jeršinovič.³²

Leta 2002 so se ponovno zbrali in posneli CD z naslovom »Imeli smo jih 280«.

154. Zabavni ansambel TS. (Hrani: Tone Stanovnik.)

Glasbena šola

Začetki glasbenega šolstva segajo v leta 1948/49. Mnogi starši so se zavedali pomena glasbe, zato so izražali želje in dali pobudo za ustanovitev oddelkov glasbene šole na Vrhniki. Ravnatelj osnovne šole Grega Novak je odstopil prostore, v katerih so začeli poučevanje instrumentov.³³ Iz Ljubljane je prihajal Milan Stibilj, ki je poučeval violino, Stane Habe pa harmoniko in klavir. V šolski kroniki za leto 1951/52 preberemo, da je bilo v glasbeni šoli 34 učencev, da so priredili dve javni produkciji; naslednje leto pa je bilo vpisanih 33 učencev in izvedli so en nastop.

Stibilj je hotel nekatere najboljše učence, na primer Jano Tomšič, vključiti v glasbeno izobraževanje v Ljubljani, toda slabe prometne zveze tega niso dovoljevale.³⁴

Ko je Stibilj nehal poučevati, je nekatere učence prevzel Grega Novak, dokler ni prišel na Vrhniko Drago Bitenc, ki je nado-

mestil Staneta Habeta. Bitenc je na domu poučeval violino, harmoniko, klavir, citre, berdo in klarinet; v odseku Glasbene šole pri KUD Stane Dobovičnik pa vse do 1964 violino, klavir, harmoniko in kitaro.³⁵

V IUV je Bitenc ustanovil leta 1952 tamburaški orkester, pri čemer mu je pomagal Ivan Tomšič. Že čez eno leto so se predstavili na Vrhniki. Posneli so nekaj oddaj na Radiu Ljubljana, leta 1956 pa končali zaradi odhoda fantov k vojakom.³⁶ Pod Bitenčevim vodstvom je deloval tudi Mladinski harmonikarski orkester, ki je leta 1960 štel 17 rednih članov, ki so nastopili na kar 11 lokalnih prireditvah.³⁷ Mladinski orkester je igral zahtevno glasbo, sodeloval pri spevoigrah in na različnih prireditvah. Med najboljšimi solistkami je bila Jana Tomšič.³⁸

Ker je zanimanje za instrumentalno glasbo naraščalo in ker so bili vidni rezultati dela, je bila 1959 ustanovljena samostojna Glasbena šola kot zavod, a že 1964 kot zavod

155. Tamburaški orkester IUV. (Hrani: Slavko Četešnik.)

156. Podmladek harmonikarskega orkestra. Zadaj v sredini Drago Bitenc. (Hrani: Ivanka Krasnik.)

tudi ukinjena zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Ponovno je prešla pod okrilje kulture.

Poročilo o delu Sveta Svobod in prosvetnih društev občine Vrhnika leta 1963 omenja, da nižja Glasbena šola vodi pravilno politiko usmerjanja otrok za pouk instrumentov. Obenem ji priporoča, naj skrbijo za dober strokovni kader in za nabavo manjkajočih instrumentov.³⁹ Poročilo za leto 1965/66 ugotavlja, da so zamenjali kader, da učenci pihalnih instrumentov ne plačujejo šolnine zaradi nadaljnega obstoja godbe in pomlajevanja; priporoča pa najmanj dva letna koncerta, da pritegnejo čim več učencev k vpisu v Glasbeno šolo.

Število učencev se je iz leta v leto povečevalo, zato je bila Glasbena šola Vrhnika kot

samostojna organizacija ustanovljena v mesecu septembru leta 1976. Svoje prostore je dobila v prostorih vrtca na Tržaški cesti 14. Odprla je oddelke za klavir, pihala, harmoniko in kitaro. Prvi ravnatelj je bil Alojz Velkavrh, redno so zaposlili dva glasbena pedagoga (Marijo Kosi in Nado Kostrin) in pisarniško delavko Polono Gruden. Leta 1978 so zaposlili še Darinko Fabiani in Viktorja Zadnika. Z njunim prihodom se je kvaliteta pouka bistveno izboljšala.⁴⁰

Glasbena šola se je iz prvotnih zelo skromnih in neustreznih prostorov leta 1993 končno preselila v sodobno urejene, samo njej namenjene prostore. Danes sodi s svojimi uspehi, številom učencev in z opremljenostjo ter s pogoji dela v sam vrh slovenskih glasbenih šol.⁴¹

PEVSKI ZBORI

V tem času je nastalo veliko pevskih zborov, ki so delovali nekaj let, nato usihali, pevci pa so prehajali k drugim zborom.

Moški pevski zbor Svoboda je nastal leta 1964. V njem so se združili mladinci, predvsem športniki. Leta 1970 so nastopili na prireditvi Naša pesem v Mariboru.⁴²

Tudi **Študentski oktet** naj bi začel delovati leta 1963. Predvsem sta izstopala pevca Marko Furlan in Tomaž Mesec.⁴³

Moški pevski zbor Liko Vrhnika je nastal leta 1973 (1973–1988). 15 let ga je vodil Tone Jurjevčič.⁴⁴

Ljubezem do petja narodnih pesmi je že leta 1957 v kvartet združila Janeza Jeršinovca, Toneta Leskovca, Janka Smolnikarja in Jako Debevca. Jako Debevca je nato zamenjal Tone Molek (Skorjavec). Nastopali so nekaj let kot **Moški kvartet**.⁴⁵ Na radiu Ljubljana sta že pred tem nastopila kot duet Janez Jeršinovec in Janko Smolnikar.

Janez Jeršinovec je leta 1969 ustanovil tudi Ansambel Janeza Jeršinovca s planšarji ali Planšarji Janeza Jeršinovca. Glavno gibalno ansambla, žametni baritonist, pisec besedil, pisec povezovalnih tekstov, humorističnih vložkov ... je bil Janez Jeršinovec.

157. Vokalni kvartet Vrhnika, leta 1956. (Sivec, I.: Vsi najboljše muzikanti I. del, 1998, str. 99.)

Njegov pravi priimek je bil Jeršinovič, a je presodil, da »... takšen priimek ne bi bil primeren za narodnozabavno glasbo, zato se je preimenoval v Jeršinovec«.⁴⁶

Oktet Kašča iz Verda je bil ustanovljen leta 1976. V začetku ga je vodil Janez Drašler, nato Mitja Drašler. Deloval je do leta 1980.⁴⁷

Oktet Raskovec je nastal iz kvarteta (1986) leta 1992–1993, ki deluje sicer v precej novi zasedbi še danes.⁴⁸

Moški pevski zbor IUUV je bil ustanovljen leta 1974 in je deloval do 1988. Tudi ta zbor je skoraj 15 let vodil Tone Jurjevčič.⁴⁹

Ženski pevski zbor Sinja Gorica je nastal leta 1978, vendar se je po desetih letih utrudil zaradi odhodov nekaterih pevk.⁵⁰ Pevci Moškega pevskega zbora IUUV in pevke Ženskega zbora iz Sinje Gorice so se leta 1988 združili v Mešani pevski zbor Ivana Cankarja, ki ga je do leta 1994 vodila Majda Smrke - Kos. Od takrat do danes vodi zbor zborovodja Lovro Grom, ki je združil pevce iz Logatca in z Vrhnike v mogočen zbor, ki veliko nastopa doma pa tudi v tujini.⁵¹

Ženski zbor Concinite je leta 1982 nastal na pobudo Darinke Fabiani iz deklliškega pevskega zbora. Posebno visoko se je dvignil v zadnjem desetletju prejšnjega tisočletja, saj je na Naši pesmi v Mariboru leta 1988 prejel srebrno plaketo mesta Maribor, trikrat priznanje za izvedbo obvezne skladbe. Darinka Fabiani je zbor vodila 15 let. V letih 2003/04 je zbor ugasnil, obstaja pa arhiv zbora in brošura ženski zbor Concinite 1983–1993.⁵²

V jeseni leta 1993 sta Darinka Fabiani in Marko Fabiani sestavila mešani pevski zbor, ki bi z orkestrom pel na tradicionalnih prireditvah z naslovom Novoletni koncert in Pomladni gala koncert. Poimenovali so se **Mavrica**, ker je bila ena njihovih prvih pesmi Mavrica. Pojejo že 21 let.

Zametki delovanja orkestra segajo v leto 1980, ko je v okviru vrhniške glasbene šole na pobudo Darinke Fabiani nastal godalni kvartet, ki se je kmalu razširil v godalni ansambel. Leta 1991 se je godalni ansambel pod dirigentsko palico Marka Fabianija preimenoval v Komorni orkester Vrhnika, leta 2005 pa v orkester Simfonika Vrhnika. Tako so Novoletni in Pomladni koncerti skupni projekt zbora Mavrica in Komornega orkestra oziroma orkestra Simfonika.⁵³

Šolske otroške in mladinske zборе sledimo v šolski kroniki od leta 1945 dalje. Nastopali so na številnih proslavah in prireditvah; ostali podatki so zelo skopi. Izvemo, da je do leta 1952 zборе vodil Stane Habe, do leta 1960 Drago Bitenc, nato mladinski zbor Tone Jurjevčič in Stanka Umek. Otroške zборе so vodile Julijana Drašler, Henrika Zalar, Darinka Fabiani, Majda Smrke - Kos, Helena Grbac in drugi, ki jih kronika ne omenja. Šolski zbori so nastopali na občinskih revijah, večkrat so peli na republiški reviji v Zagorju.⁵⁴ Poročilo o delu Sveta Svobod za leto 1963 omenja, da pionirski zbori delujejo na vseh treh osnovnih šolah v občini (OŠ Janeza Mraka, OŠ Ivana Cankarja, OŠ Borovnica) in ugotavlja, da je to dobra osnova za vključevanje v glasbene dejavnosti kasneje, obenem pa nakazuje na problem pomanjkanja pevovodij.⁵⁵

Otroški zbor pri Domu JLA je bil ustanovljen leta 1980, saj so v tem času glasbeni in plesni dejavnosti posvečali veliko pozornost. Zbor so vodile Anka Žagar, Karmen Jesenovec in Nataša Gunstek. Zborček je deloval nekaj let.

Cerkveni pevski zbor je po vojni prvi vodil Stane Habe. Po njegovem odhodu je mesto organista in pevovodje prevzel Anton Dolinšek. Z velikim veseljem se je lotil dela in kmalu ugotovil, da ima zelo kvalitetne in nadarjene pevce. Zbor je v njegovem času naštudiral veliko del, ki sodijo v sam vrh cerkvene glasbe. Leta 1954 je Dolinšek do-

bil službo na osemletki v Radovljici. Tako je zbor izgubil dobrega in požrtvovalnega pevovodjo.

Nato se je zvrstilo več pevovodij, med njimi tudi mladi Tone Jurjevčič, ki se je učil igranja klavirja pri Stanetu Habetu. Nekaj let je bil organist, vendar se je zapisal posvetni glasbi. Nasledil ga je Franci Lorenčič, nato leta 1978 postane organist Jernej Jeršinovič, njegov oče Janez pa vodi cerkvenega zbora. Obenem je bil tudi odličen basist v zboru. Po smrti Janeza Jeršinovca, leta 1984, zbor spet prevzame Franci Lorenčič, nato profesorica na srednji orglarski šoli s. Boža Čotar.⁵⁶

Leta 1992 je **Društvo invalidov ustanovilo svoj pevski zbor** pod vodstvom zborovodje Jožeta Jesenovca. Zbor uspešno nastopa na različnih prireditvah v občini in širše. Vsako leto pripravi tudi samostojni koncert.

Intervju s profesorjem Tonetom Jurjevčičem

Kdaj ste se začeli ukvarjati z glasbo, kdo vas je učil igranja na klavir?

»Že ko sem kot ministrant v cerkvi sv. Pavla poslušal orgle, ki jih je igral Stane Habe, me je svet glasbe vsega prevzel. Zato mi je oče omogočil, da sem se pri Habetu učil klavir. Nato sem poleg gimnazije v Ljubljani obiskoval tudi glasbeno šolo Matica in zborovodsko šolo. V petdesetih letih sem bil organist, igral sem tudi v godbi na pihala celih deset let, pa v Plesnem in Salonskem orkestru. Na številnih javnih prireditvah sem spremljal soliste ... Oh, kdo bi se spomnil vsega!«

Katere instrumente obvladate?

»Igram klavir, orgle, harmoniko, saksofon, pozavno, oboo, kontrabas in električne orgle. Sem pa tudi vnet pritrkovalec in ljubitelj zvonov. Ali veš, da je Ivan Malavašič napisal priročnik za pritrkovanje?«

Ste kdaj poučevali kak instrument?

»Mislim, da je bilo leta 1956, ko so na takratni glasbeni šoli iskali učitelja klavirja. Leta 1960 sem začel poučevati na šoli Ivana Cankarja glasbo, nekaj let sem igral tudi orgle.«

Velik izziv za vas je zborovsko petje. Kate-re zборе ste vodili?

»Po odhodu Staneta Habeta z Vrhnike, ki je vodil lepo število pevskih zborov takoj po vojni, so se zborovodje pogosto menjali. Tako sem leta 1963 prevzel pevski zbor ZB, ki je nato deloval še nekaj let. Tudi mešani in mladinski zbor Svobode sem vodil. Z moškimi pevskim zborom Svoboda Vrhnika, ki je nastal leta 1964, v katerem so se združili mladinci, predvsem športniki, smo leta 1970 sodelovali na Naši pesmi v Mariboru. Najbrž je bilo leta 1963, ko je začel delovati tudi Študentski oktet. Nekateri pevci, predvsem Marko Furlan in Tomaž Mesec, so se kmalu pridružili moškemu zboru, nekateri iz oktet-a pa so odšli.«

V sedemdesetih letih ste imeli že veliko izkušenj in nove izzive, saj so vas vabili k zboru LIKO in IUUV.

»Res je. Fantje iz DO LIKO so želeli s svojim zborom proslaviti pomembno obletnico svoje firme, zato so me prosili leta 1973, da bi za to proslavo naštudirali nekaj pesmi. Toda želja po petju in druženju je bila tako močna, da smo z vajami nadaljevali. Finančno je zbor podprla DO LIKO. Krona našega dela je bila plošča in kasete ter štirikrat nastop na mariborskih tekmovanjih. Zbor se je odlikoval po skrbni izbiri sporedov in prepričljivih izvedbah.

Že naslednje leto, to je 1974, smo začeli tudi v IUUV. Oba zbora sem vodil 15 let.«

Po krajšem premoru ste spet dejavni v oktetu Raskovec.

»Res je. Začeli smo s kvartetom, ki je prerasel v oktet.«

Kaj pa otroški in mladinski zbori?

»Tako, ko sem se zaposlil na Osnovni šoli Ivana Cankarja, sem prevzel mladinski zbor. Otroške in mladinske zборе sem vodil trideset let.«

Tako ste skrbeli za pevski podmladek in mnogo prispevali, da je bilo štiriindvajset otroških revij in mladinskih zborov tako uspešnih ...

(Nasmeh.)

Za razmah ljubiteljske glasbene dejavnosti in mentorsko delo na Vrhniki ste prejeli vsa možna občinska priznanja, Cankarjevo plaketo in Petkovškovo priznanje. Letos pa vam je ZKO Slovenije podelila Gallusovo listino na 27. reviji zborov na Vrhniki. Kaj vam to priznanje pomeni?

»Priznanja sem zelo vesel, obenem pa mi je to velika vzpodbuda pri nadaljnjem delu.«

Iskrene čestitke. Glasbeno življenjsko pot si je izbral tudi vaš sin Blaž, saj sodeluje z New swing kvartetom, komponira in izvaja jazz glasbo.

»Tako je.«

Hvala za pogovor.

VLOGA IN POMEN ZKO VRHNIKA PRI ŠIRJENJU GLASBENE DEJAVNOSTI

Vse kulturniške skupine, ki so delovale po vojni, so bile pod okriljem Sveta Svobod do leta 1964. Poročilo predsednika za letno konferenco v letu 1960 našteva, da je bilo vključenih pet instrumentalnih skupin (godba, Salonski orkester, dva jazz ansambla in mladinski harmonikarski orkester) in šest zborov. Svet je še istega leta organiziral prvo revijo pevskih zborov in instrumentalnih skupin, a je dvorana ostala na pol prazna. Razočaranje je bilo veliko.⁵⁷

Vendar pa je Svet kot predhodnik ZKO organiziral glasbene revije že prej. Leta 1961

je bila izvedena druga revija, kjer je sodelovalo šest pevskih zborov, godba in dve instrumentalni skupini. V gradivu zasledimo, da so se odločili »v bodoče ločiti zabavne ansamble od pevskih zborov«. ⁵⁸ Toda do realizacije tega sklepa je bilo treba počakati do leta 1968. Medtem se je Svet preimenoval v Občinski svet zveze kulturno prosvetnih društev. Glavna naloga zveze je bila povezovati, programirati in izvajati kulturne prireditve v občini. Občinske revije pevskih zborov so postale tako največja in najbolj obiskana prireditve v občini.

Število pevskih zborov je iz leta v leto raslo, saj so na šolah poleg mladinskih pevskih zborov ustanavljali otroške zборе, po vaseh pa so tudi nastajali razni zbori.

Tako je ZKPO, kasneje ZKO, ki jo je dolga leta vodila Marta Rijavec, skrbela, da so bili dosežki zborov predstavljeni najširši javnosti, da se je dvigala strokovna in umetniška raven zborov, in ne nazadnje, da se je zborovska dejavnost širila in se oplajala v dolgoletni tradiciji.

Za ilustracijo naj navedemo nastopajoče zборе na 8. reviji, 25. maja leta 1975, in na 15. reviji leta 1982:

- Otroški zbor OŠ Janez Mrak (25 pevcev), zborovodkinja Stanka Umek,
- Otroški zbor OŠ Borovnica (60 pevcev), zborovodkinja Marija Zorc,
- Otroški zbor OŠ Ivana Cankarja (50 pevcev), zborovodkinja Julijana Drašler,
- Mladinski zbor OŠ Borovnica (67 pevcev), zborovodkinja Marija Zorc,
- Mladinski zbor OŠ Ivana Cankarja (70 pevcev), zborovodja Tone Jurjevčič,
- Moški zbor IUV TOZD Usnjarna Vrhnika (35 pevcev), zborovodja Tone Jurjevčič,
- Moški zbor LIKO Parketarna Verd (37 pevcev), zborovodja Tone Jurjevčič,

- Mladinski zbor OŠ Janeza Mraka Vrhnika (70 pevcev), zborovodkinja Stanka Umek.

Na 15. reviji aprila 1982 se je število nastopajočih zborov precej povečalo:

- Moški zbor LIKO Parketarna Verd, zborovodja Tone Jurjevčič,
- Moški pevski zbor IUV Usnjarna, zborovodja Tone Jurjevčič,
- Moški zbor Svoboda Borovnica, zborovodja Aleksander Müller,
- Mešani pevski zbor Dragomer, zborovodja Jože Jesenovec,
- Mešani pevski zbor Log, zborovodkinja Henrika Gutnik,
- Ženski pevski zbor Sinja Gorica, zborovodkinja Majda Smrke - Kos,
- Dekliški oktet Svoboda Borovnica, zborovodja Viktor Zadnik,
- Otroški zbor OŠ Ivana Cankarja Vrhnika, zborovodkinja Darinka Fabiani,
- Otroški pevski zbor OŠ Ivana Cankarja (3. in 4. r.), zborovodkinja Julijana Drašler,
- Otroški zbor Doma JLA Vrhnika, zborovodkinja Anka Žagar,
- Mladinski pevski zbor OŠ Ivana Cankarja Vrhnika, zborovodja Tone Jurjevčič. ⁵⁹

»Pesem, narodna ali umetna, je v preteklosti budila zatirane množice Slovencev in utrjevala narodno zavest, od rojstva do smrti. Danes se njen pomen zamegljuje s pojmom množična kultura in pasivno sprejemanje kulturnih dobrin, največkrat po tujih vzorih. Kljub temu sta pesem in petje ostala, vsajena v slovensko dušo, sta delček njihovega zavedanja. V tem smo Slovenci posebni, na to smo lahko ponosni!«⁶⁰

OPOMBE:

1. Članek o Razvoju glasbenih dejavnosti je nastal na podlagi diplomske naloge iz leta 1994, ki jo je izdelala Mateja Breljih, por. Glušič, na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani pod mentorstvom prof. Jakoba Ježa.
2. Valvasor, Janez V.: Slava vojvodina Kranjske, Mladinska knjiga, Ljubljana 1984, str. 264.
3. Ogrin Rafael: Felice Salimbeni, Kronika VIII, str. 120.
4. Zajec, razgovor 1994.
5. Petre, 1947, str. 45.
6. Butkovič, 1986.
7. Naša župnija, 1984, šte. 36.
8. Šiberl, razgovor 1994; ZAL: Šolska kronika 1950 - 1976.
9. Zabret, 1915, str. 125 - 126.
10. Naša župnija, 1984, šte. 36.
11. Zabret, 1915, str. 127.
12. Naša župnija, 1984, šte. 36, str. 2 - 3.
13. Šiberl, razgovor 1994; Šiberl, Rode, razgovor 1994.
14. Šiberl, razgovor 1994.
15. Cankar Iz., SBL, str. 403.
16. Zajec, razgovor 1994.
17. Naša župnija 1984, šte. 36, str. 2 - 3.
18. Prav tam.
19. Habe, intervju 1994.
20. Glej op. 12.
21. Seljak, razgovor 1994.
22. Brenc, razgovor 1994.
23. Žirovnik, razgovor 1994.
24. Šiberl, razgovor 1994.
25. Žirovnik, razgovor 1994.
26. Zajec, razgovor 1994.
27. Samec, Slov. gledališki leksikon, 1972, str. 49.
28. Gl. op. 13.
29. Šiberl, Rode, razgovor 1994.
30. Gabrovšek 1985.
31. Markelj A. in J., razgovor 1994.
32. Stanovnik, razgovor 1994.
33. ZAL: Šolska kronika 1950 - 1976.
34. Rus, razgovor 1994.
35. Bitenc, razgovor 1994.
36. Čelešnik, razgovor 1994.
37. ZAL: Kronika šole 1870 - 1950; ZAL: ZKO Vrhnika 1, 1 - 35.
38. Rus, razgovor 1994.
39. ZAL: ZKO Vrhnika 2, 36 - 58; Božnar, razgovor 1994.
40. NČ, 1993, št. 196.
41. ZAL: ZKO Vrhnika.
42. Jurjevčič, intervju 1994.
43. Prav tam.
44. Moškon O. 1993.
45. Jeršinovec V., razgovor 1994.
46. Sivec I., Vsi najboljši muzikanti, I., str. 98.
47. Drašler, razgovor 1994; NČ 1978, št. 40, Oktet Kašča.
48. NČ 1993, št. 198, Oktet Raskovec.
49. NČ 1976, št. 25, Pevski zbor IUUV; Kržmanec, razgovor 1994.
50. NČ 1980, št. 63, Sinjgoriški slavčki.
51. Pravtam; ZAL: ZKO Vrhnika.
52. Concinite, ZKO, 1992; NČ 1986 št. 130; ZAL: Poročilo Sveta Zveze Svobod; Šolska kronika; Naša župnija 1985, št. 41, št. 42, št. 45/46.
53. Fabiani, Oblak, Orkester Simfonika Vrhnika, 1991 - 2006, Društvo Orkester Simfonika.
54. ZAL: Šolska kronika 1950 - 1976; Sivec I. : Vsi najboljši muzikanti I., 1998.
55. ZAL: Šolska kronika 1950 - 1976; Božnar, razgovor 1994.
56. Habe, intervju 1994; ZAL: ZKO Vrhnika, Zadržnik, razgovor 1994; NČ, 1987, št. 91.
57. Božnar, razgovor 1994.
58. ZAL: Kronika šole 1870 - 1950, ZAL: ZKO Vrhnika 1, 1 - 35, Božnar, razgovor 1994.
59. Fabiani, Oblak, Mešani pevski zbor Mavrica, 1989 - 2003, ZKO Vrhnika.
60. Hren Vencelj. H.: 20 letnica zbora Ivana Cankarja, Vrhnika, 2008.

LITERATURA:

- Brejc, Tomaž: Jožef Petkovšek, Narodna galerija, Ljubljana 1982.
- Cankar, Ivan: Aleš iz Razora, Izbrano delo II, Mladinska knjiga, Ljubljana 1973.
- Cankar, Ivan: Slovensko ljudstvo in kultura, Izbrano delo I, Mladinska knjiga, Ljubljana 1973.
- Cankar, Izidor: Slovenski biografski leksikon, Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana 1925-32.
- Habe, France: Kratek zgodovinski oris Vrhnik in njene okolice, Ljubljana 1954.
- Habič, Peter: Vrhnika, Geografska monografija manjšega mesta, Geografski zbornik VII, Ljubljana 1962.
- Horvat, Jana: Nauportus-Vrhnika, SAZU, Ljubljana, 1990.
- Höfler, Janez: Tokovi glasbene kulture na Slovenskem, Cankarjeva založba, Ljubljana 1979.
- Krušič, Marjan, Kmecl, Matjaž: Zakladi Slovenije, Cankarjeva založba, Ljubljana 1979.
- Mal, Josip: Zgodovina slovenskega naroda - novejša doba, Mohorjeva družba, Celje 1993.

- Marolt, Marijan: Dekanija Vrhnika. Topografski opis, Ljubljana 1929.
- Marolt, Marijan: Zori, noč vesela. Buenos Aires 1956.
- Petre, Fran: Rod in mladost Ivana Cankarja. Ljubljana 1947.
- Samec, Smiljan: Slovenski gledališki leksikon III, Ljubljana 1972.
- Sivec Ivan: Vsi najboljši muzikanti, I. del, Razvoj narodnozabavne glasbe od začetkov do leta 1973, ICO Mengeš 1998.
- Valvasor Janez V.: Slava vojvodine Kranjske, Mladinska knjiga, Ljubljana 1984.
- Zabret, Fran: Častni jubilej. Cerkevni glasbenik 11, Ljubljana 1915.
- Zgodovina Slovencev, Cankarjeva založba, Ljubljana 1975.
- VIRI:**
- Arhiv ZKO Vrhnika.
- Butkovič, Cvetko: Začetki in razcvet zborovskega petja. Naši zbori, št. 5-6 ZKOS, Ljubljana 1986.
- Čestitke zboru LIKO: Naše delo oktober/november, Vrhnika 1978.
- Gabrovšek, Darja: 60 let Godbe Vrhnika, 1925-1985. ZKO Vrhnika 1985.
- Glasbena šola v novih prostorih, Naš časopis, št. 91, Vrhnika 1982.
- Intervju s Stanetom Habetom, pripravili M. Brelih, E. Brelih.
- Intervju s Tonetom Jurjevčičem, 17. junija 1994, pripravili M. Brelih, E. Brelih.
- Lani 200 učencev v Glasbeni šoli, Naš časopis, št. 78, Vrhnika 1981.
- Moškon, Olga: Moški zbor LIKO 1973-1993, ZKO Vrhnika 1993.
- Naša kronika, arhiv ženskega zbora Concinite.
- Naša pesem, št. 2. Naš časopis, št. 110, Vrhnika 1980.
- Ogrin, Rafael: Vrhniški mitničarji, Kronika, št. 10, 1962.
- Ogrin, Rafael: Nekdanji Vrhničani, Kronika, št. 11, 1993.
- Organisti, Naša župnija, št. 36, 37, 38, 39, 41, 42, 45, 46, Vrhnika 1884/85.
- Ob desetletnici Glasbene šole, Naš časopis, št. 196, Vrhnika 1996.
- Odslej bo zvenelo drugače, Naš časopis, št. 196, Vrhnika 1993.
- Oktet Kašča, Naš časopis, št. 40, Vrhnika 1978.
- Oktet Raskovec, Naš časopis, št. 198, Vrhnika 1993.
- Rozman, Boris: Orlovski odsek na Vrhniki, Kronika III, 1993.
- Razgovor s članico tamburaškega orkestra, Rozalijo Zajec, 3. avgusta 1994.
- Razgovor z Jožo Šiberl, dolgoletno cerkveno pevko in članico Muzejskega društva na Vrhniki, 14. julij 1994.
- Razgovor z Jožetom Rodetom, sinom pevke Mici Rode, 17. julij 1994.
- Razgovor s Stanetom Habetom, organistom in dirigentom v Domžalah, 24. avgust 1994.
- Razgovor z Viktorjem Zadnikom, ravnateljem Glasbene šole na Vrhniki, 28. september 1994.
- Razgovor z Avgustom Seljakom, članom sokolske telovadne vrste, 28. oktober 1994.
- Razgovor s Kajetanom Brencom, članom dramske skupine pri Sokolih, 4. oktober 1994.
- Razgovor z Urbanom Žirovnikom, dobrim igralcem, 14. avgust 1994.
- Razgovor z Janezom Markljem, članom orkestra, 1. september 1994.
- Razgovor s Tonetom Stanovnikom, vodjo zabavnega ansambla, 19. avgust 1994.
- Razgovor s Stanetom Moškoonom, predsednikom MPZ LIKO Vrhnika, 16. julij 1994.
- Razgovor z Miranom Kržmancem, predsednikom MPZ IUUV, 29. avgust 1994.
- Razgovor z Vero Jeršinovec, ženo pokojnega Janeza Jeršinovca, 19. oktober 1994.
- Razgovor z Barico Bitenc, ženo pokojnega Draga Bitenca, 27. oktober 1994.
- Razgovor z Jano Rus, članico in solistko v Mladinskem harmonikarskem orkestru, 23. oktober 1994.
- Razgovor z dekanom župnije Vrhnika, Florijanom Božnarjem, 27. avgust 1994.
- Razgovor z županom občine Vrhnika, Vinkom Tomšičem, 12. oktober 1994.
- Razgovor s Slavkom Čelešnikom, članom tamburaškega orkestra IUUV, 4. november 1994.
- Razgovor z Janezom Drašlerjem, 20. julij 1994.
- Razgovor z Ivanko Krasnik, članico harmonikarskega orkestra, 6. november 1994.
- Razgovor z Marto Rijavec, vodjo tedanje ZKO in po-budnico, da bi se glasbena dejavnost na Vrhniki raziskala v diplomskem delu, 10. april, 17. avgust, 28. november 1994.
- Šolska kronika OŠ Ivana Cankarja in Janeza Mraka od 1950 do 1976.
- Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Kronika šole od 1870 do 1950.
- Zgodovinski arhiv Ljubljana, ZKO Vrhnika 1, št. 1-35.
- Zgodovinski arhiv Ljubljana, ZKO Vrhnika 2, št. 36-58.
- Zbori IV, Ljubljana 1930.
- Ženski pevski zbor Concinite, ZKO 1992.

SEZNAM PRIIMKOV IZ KRSTNIH MATIČNIH KNJIG VRHNIKE 1633–1745*

Osebno ime je staro, kot je star človek. Za razločevanje posameznikov z enakimi osebnimi imeni so nastali vzdevki in dodatna imena po narodnosti, kraju, materi ali očetu, poklicu ... Že v 11. stoletju so se v Beneški republiki izmislili priimek. To je bilo običajno staro dodatno ime, ki je postalo dedno in je omogočilo, da je država lahko zasledovala dediče in si zagotovila plačevanje davkov.¹

Priimek kot dedna oblika imena, ki se je od posameznika prenesla na dediče, se je počasi razširila na ves svet, saj morajo povsod plačevati davke. Prvi slovenski priimki v osrednji Sloveniji so nastali sredi 15. stoletja, to je stoletje pred prvo Trubarjevo knjigo.

Priimke so zapisovali različno, kakor je bilo všeč posameznemu zapisovalcu glede na poznavanje ali nepoznavanje jezika in pomanjkanje pismenih pravil in kako je kdo izgovoril ali slišal. Zapisovalci priimkov so bili duhovniki, ki so odločilno vplivali na njihovo oblikovanje.

V 20. stoletju se je moral priimek podrediti zakonskim in pisnim normam.

V tem seznamu priimkov so zajeti priimki vseh vasi in posameznih kmetij, ki so spadale pod prafaro Vrhnika. Tu so vpisane nekatere kmetije, ki naj bi pripadale sosednim

župnijam, kot na primer: župnija Polhov Gradec, Logatec, Rovte in Brezovica. Gorenji in Dolenji Logatec sta vpisana pod Logatec, ker ni bilo določeno, kdo spada kam.

Mnogih od vpisanih priimkov ni več, nekateri pa so se ohranili kot domača hišna imena. Taka so npr.: Abraht, Butin, Bačar, Cigara, Češirek, Černe, Činžar, Dednikar, Derenčin, Dežela, Dolinar, Dermaša, Flak, Fik, Gale, Gradišar, Grilc, Hojnkari, Hribc, Jazbar, Jamnikar, Jerše, Katavl, Kavčnik, Keren, Kernc, Klama, Klobas, Kocjan, Krošl, Krovc, Košuta, Kokal, Kozinc, Lakan, Levc, Lukanc, Mavsar, Matuč, Mervec, Mikelč, Mikš, Močan, Modrijan, Plask, Perdele, Perčon, Razor, Sečnik, Skubl, Smrekar, Smuk, Srnel, Strnad, Sovdat, Stebel, Storž, Stirmaž, Serše, Šega, Štanta, Škantel, Škupnk, Štarovc, Tomažič, Valavc, Zlovša, Želodec, Žonta.

Zanimivi so podatki o rojstvu otrok v tem času.

V obdobju od 12. 3. 1633 do 31. 12. 1745 se je rodilo 16588 otrok; od tega je zabeleženo, da je 649 nezakonskih, to je 3,91 %.

207-krat so se rodili dvojčki in samo 3-krat trojčki, in sicer: 1684. leta staršem Kocjan na Stari Vrhniki, 1727. leta v Verdu star-

* Seznam priimkov za leta 1633–1700 je bil objavljen v Našem časopisu, 2. oktobra 2002, str. 29 in 30. Tu objavljamo dopolnjenega do leta 1745.

šem Smuk in leta 1742 na Zaplani staršem Marinč.

Od leta 1633 do 1745 se je rodilo na leto povprečno 148 otrok.

Najnižje število rojstev je bilo 68 otrok v letu 1715 in 74 otrok v letu 1650, največje število pa okrog leta 1640, in sicer do 219 otrok – seveda pa je v tem času prafari pripadalo največje okrožje.

V seznamu je pred vsakim priimkom letnica prvega zapisa v Krstno knjigo osebe s priimkom, ko se je ta pojavila v določenem kraju. K isti letnici so večkrat zapisani različni priimki z isto začetnico krščencev, ki so bili rojeni istega leta (primer: 1641 – Krošel, Kesner, Kumer, Kamnar). V drugih primerih so k letnici zapisane podobne različice istega priimka, ki se pojavijo v tem letu (npr.: Hojnk, Hojnik, Hojnkari, Hojnikar – danes Fojnkari - Fjnkari).

Blatna Brezovica

1654 – Armuč; 1722 – Arh; 1640 – Bovha; 1644 – Belida; 1674 – Bevec; 1686 – Beber; 1723 – Bitin, Butin; 1690 – Cepin; 1639 – Dolenc, Dolinar; 1671 – Drožnik; 1686 – Dolgonivec; 1634 – Gregorka, Gregurka; 1635 – Gregurica; 1652 – Gartroža, Gorše; 1694 – Golida; 1702 – Gostiša; 1721 – Grdodovnik; 1730 – Goričavec; 1734 – Gerdodovnik; 1712 – Hudovnik; 1736 – Hotavel; 1744 – Ižanc; 1637 – Juraj; 1640 – Jeraj; 1655 – Janežič; 1667 – Javernik, Javornik; 1709 – Jerman; 1714 – Jelovšek; 1715 – Jež; 1717 – Japel; 1634 – Kreger, Kregar; 1635 – Kocjan; 1637 – Kink; 1640 – Kenk; 1656 – Kavčnik; 1668 – Kunavar; 1689 – Kobencel; 1691 – Kromel; 1693 – Kavčič; 1698 – Kerže; 1700 – Keržeč; 1701 – Križaj; 1736 – Katavel; 1744 – Kervinc; 1636 – Lavrin, Lovrin; 1637 – Lah; 1745 – Lukan; 1638 – Minišič; 1642 – Mavsar; 1652 – Malavec, Mulavec; 1662 – Mule, 1690 – Mesec, Mrak; 1697 – Meze; 1701 – Mikež; 1706 – Mušič; 1709 – Meničič; Mole; 1712 – Mihevec; 1713 – Musec; 1717

– Murec; 1724 – Maček; 1696 – Ogrin; 1635 – Primožič; 1642 – Pristavec; 1658 – Paulovčič; 1680 – Prek; 1683 – Popit; 1691 – Pelc; 1698 – Plosk, Plask; 1704 – Pulc; 1736 – Pavlovšek; 1737 – Petkovšek; 1738 – Paločič; 1739 – Peterjev; 1740 – Puntar; 1741 – Pulavčič, Petelinar; 1634 – Rogina; 1726 – Rotar; 1741 – Rožmanc; 1679 – Skubel; 1690 – Smodin; 1698 – Serša; 1701 – Sehodovic; 1704 – Smrekar; 1638 – Šerok; 1659 – Šuštarčič; 1696 – Štrekar; 1744 – Šuštaršič; 1634 – Ternovec; 1637 – Umek; 1704 – Vihtel; 1708 – Vauken, Vaiken, Vaupen; 1743 – Varšek; 1635 – Založnik; 1644 – Založnik; 1672 – Zlobec; 1681 – Zalaznik; 1635 – Žbokel; 1653 – Želodec; 1659 – Žagar; 1742 – Žerovc.

Bistra

1664 – Bele; 1697 – Brenčič; 1744 – Dobrovoljc; 1715 – Feberferarius; 1722 – Germek; 1732 – Gornik; 1740 – Gorjanc; 1688 – Hrenec; 1698 – Iglič; 1701 – Ingelič; 1717 – Julig; 1634 – Košir; 1637 – Kubi; 1692 – Križec; 1694 – Kržič; 1700 – Keržeč, Keržič, Kerže; 1722 – Krainc; 1739 – Kodreč, Kodrič, Koderč; 1699 – Lasek; 1705 – Malovrh; 1730 – Merlak; 1701 – Nikela; 1633 – Osenk; 1678 – Pogačnik; 1733 – Podgornik; 1683 – Sernel; 1712 – Smertnik; 1745 – Sluga; 1738 – Šot; 1633 – Teleban, Telban; 1635 – Turšič; 1640 – Volk; 1666 – Verbek, Verbec; 1643 – Zalar.

Bevke

1667 – Armuč; 1634 – Bačar, Breznešik; 1662 – Caserman; 1681 – Dolgonivec; 1715 – Dedovar; 1699 – Ferbežar; 1727 – Figar; 1723 – Grum; 1735 – Gaber; 1738 – Glastovec; 1740 – Gorjanc; 1633 – Jerman; 1634 – Japel; 1638 – Jamaz; 1666 – Javernik; 1692 – Jakomin; 1707 – Jurčič; 1725 – Janež; 1635 – Kobar; 1638 – Kregar; 1642 – Kokar; 1685 – Keržisar; 1687 – Knez; 1691 – Kromel; 1711 – Keržmanc; 1717 – Kocjan; 1725 – Korošec; 1739 – Kodrič; 1634 – Levec; 1635 – Lenarčič; 1686 – Lukančič; 1640 – Modko; 1679 – Maraut; 1686 – Modrijan; 1689 – Mole, Mule;

1724 - Molka; 1725 - Mavsar; 1731 - Mele; 1641 - Poruk; 1646 - Porok; 1654 - Paulovčič; 1661 - Pilon; 1675 - Pišik; 1677 - Perko; 1678 - Pišk; 1685 - Petrovčič; 1723 - Pavlič; 1725 - Podložnik; 1651 - Remčehar; 1701 - Remžgar; 1633 - Smuk; 1647 - Sluga; 1709 - Slavec; 1726 - Senčur; 1732 - Slabe; 1737 - Skodlar; 1654 - Šušteršič; 1729 - Škodlar; 1635 - Tomica; 1645 - Topka; 1709 - Tomin; 1685 - Verbič; 1728 - Vauken; 1689 - Zlobec; 1707 - Zaverl; 1636 - Žugala; 1642 - Žugoslav; 1649 - Žbokel; 1652 - Želodec.

Drenov Grič

1707 - Ažman; 1720 - Butin; 1737 - Betin; 1659 - Cempre; 1669 - Cankar; 1745 - Casmanc; 1638 - Čelešnik; 1700 - Dolinar; 1633 - Fik; 1688 - Fajtač; 1655 - Gerbec; 1690 - Gabrovšek; 1693 - Grum; 1698 - Gorjanc, Gabrovec; 1634 - Kerže; 1709 - Košir; 1726 - Kolar; 1738 - Korenčan; 1741 - Kržmanc; 1707 - Leskovic; 1651 - Matjašič; 1668 - Motko; 1687 - Mole; 1695 - Muha; 1716 - Mule; 1726 - Mlakar; 1734 - Nagode; 1634 - Pavlovčič; 1713 - Podlipec; 1717 - Pišek; 1733 - Popit; 1717 - Romec; 1735 - Seliškar; 1704 - Slabe; 1733 - Senčur; 1708 - Turk; 1717 - Terček; 1732 - Tomšič; 1635 - Zlobec; 1652 - Zupanec; 1730 - Zlovša; 1737 - Zurc, Zorc; 1634 - Železnik; 1635 - Žonta.

Hlevni Vrh

1633 - Skolar.

Hotedršica

1635 - Cunta; 1640 - Čuk; 1635 - Forlom; 1656 - Grum; 1634 - Jirina, Jerina; 1641 - Kunec, Klošar; 1643 - Klavšer; 1647 - Konec; 1656 - Kunc; 1641 - Monard; 1706 - Nagode; 1636 - Rupnik; 1646 - Reven; 1634 - Sumblau; 1633 - Šušteršič; 1637 - Šemerl; 1633 - Vovk, Vovken.

Konomlja (Idrija)

1741 - Benčina.

Lesno Brdo

1633 - Armuč; 1705 - Armeč, Armič; 1712 - Ažman; 1657 - Bevc, Bevec; 1659 - Bizjan; 1661 - Bovha; 1666 - Berce; 1675 - Bolko; 1736 - Burjak, Burjek, Burnek; 1741 - Buha; 1743 - Boh; 1645 - Cipin; 1656 - Cankar; 1698 - Civha; 1699 - Cimpri; 1728 - Čeha; 1742 - Češirk; 1674 - Dolenc; 1726 - Dolinar; 1634 - Gorše; 1642 - Gorjanec; 1637 - Jelovčnik; 1639 - Jordan; 1635 - Korče; 1636 - Kalčnik; 1643 - Kavčič; 1646 - Kavčnik; 1652 - Konjar; 1660 - Kervina; 1708 - Klamavic; 1634 - Lambert, Lambergar; 1636 - Lampret; 1635 - Matevžik; 1636 - Mlakar; 1661 - Mežnar; 1665 - Muha; 1669 - Maraudt; 1690 - Marolt; 1702 - Malovrh; 1706 - Malavašič; 1708 - Motko; 1714 - Mule; 1720 - Mole; 1733 - Mele; 1655 - Naglič, Nagleč; 1650 - Ožbalt; 1639 - Petlinkar; 1661 - Polenic; 1689 - Pintar; 1696 - Pišik; 1711 - Pišek; 1706 - Plečon; 1709 - Pečan; 1733 - Poch; 1706 - Rovan; 1633 - Seliškar; 1654 - Samotorčan; 1704 - Svetlin; 1681 - Šega; 1706 - Škerbin; 1633 - Vrhovec, Verhovec, Verhovc; 1637 - Zidar; 1684 - Zamejc; 1696 - Zgaga; 1736 - Zabuha; 1642 - Žurga; 1733 - Žagar; 1741 - Železnik.

Koti, Mavsarjev hrib, Velika in Mala Ligojna

1635 - Armuč; 1640 - Adamič; 1743 - Arme; 1638 - Bobek; 1643 - Butin, Betin; 1662 - Budina; 1670 - Brenčič; 1700 - Bačar; 1708 - Bučer; 1716 - Brenc; 1637 - Cankar; 1633 - Čelešnik; 1651 - Čič; 1708 - Čuk; 1737 - Češirk; 1669 - Dovgonjivec; 1677 - Ded; 1704 - Dormoto; 1727 - Derenčin; 1670 - Fik; 1676 - Fajtač, Fejtač; 1659 - Gorše; 1691 - Gregorka; 1702 - Gorjanc; 1710 - Gril; 1721 - Gale; 1732 - Gošar; 1709 - Hrovatin; 1732 - Hmezelkar; 1717 - Ižanic; 1718 - Istenič; 1634 - Juranj; 1636 - Jevc, Jerec; 1639 - Janež; 1685 - Jereb; 1690 - Jamnikar; 1706 - Jazbar; 1734 - Jelovšek; 1634 - Kinde, Košuta; 1635 - Korzinar; 1637 - Klobas; 1638 - Kerže; 1639 - Kerin, Keren, Kern; 1640 - Kenda,

Kinda; 1655 – Krajnc; 1657 – Krebole; 1658 – Končan; 1666 – Komajs; 1687 – Kink; 1692 – Kotnik; 1697 – Kavčič; 1706 – Kocjan; 1707 – Kogoj; 1709 – Kus; 1711 – Karun; 1721 – Koren; 1637 – Lomovec; 1649 – Lušina; 1656 – Lipovec; 1683 – Logar; 1703 – Lovrin; 1712 – Lužar; 1633 – Mikuš; 1634 – Mihelic; 1635 – Mavsar, Možina; 1651 – Moravec, Muravec, Meravc; 1658 – Merlak; 1682 – Mesec; 1698 – Mervec; 1708 – Mrak; 1710 – Maravc; 1730 – Malavašič; 1733 – Merzlekar; 1735 – Majerčič; 1692 – Novak; 1635 – Ogrin; 1703 – Oblak; 1721 – Oven; 1633 – Podlipec; 1634 – Perdele; 1636 – Popit; 1638 – Pavlečič, Petrač; 1643 – Perec; 1645 – Petrič; 1652 – Pulc; 1663 – Pušanič; 1668 – Pušavnik; 1688 – Plečnik; 1693 – Pajsar; 1716 – Petkovšek; 1724 – Perstavec; 1725 – Pišek; 1634 – Rode; 1641 – Remžgar; 1647 – Remčekar; 1704 – Rupišnik; 1708 – Remčigar; 1718 – Remžegar; 1633 – Sternad; 1634 – Smrtnik, Simon; 1644 – Sever; 1648 – Smrekar; 1666 – Seliškar; 1683 – Sedlar; 1707 – Slavec; 1712 – Stirmaž; 1731 – Sehedovec; 1733 – Sluga; 1737 – Sinčur; 1703 – Šinkovec; 1706 – Škupnik; 1716 – Šemerl; 1739 – Šenčur; 1635 – Tomc; 1700 – Turk; 1706 – Tarmitan; 1727 – Tombšič; 1731 – Treven; 1734 – Tominc; 1638 – Umek; 1725 – Umk; 1635 – Verbič; 1718 – Verbec; 1723 – Vabič; 1745 – Vogrin; 1677 – Zlobec; 1681 – Zlovš; 1699 – Zanedic; 1709 – Zihler; 1742 – Zakovšek; 1634 – Železnik; 1638 – Žonta; 1689 – Žbokel.

Log

1709 – Alorna; 1643 – Verbič; 1642 – Zanoškar.

Logatec

1634 – Alnina, Aluina; 1646 – Arar; 1637 – Arče; 1636 – Balič; 1645 – Brezec; 1705 – Babič; 1706 – Blažič; 1707 – Bajc, Bojt, Burnik; 1706 – Caserman; 1636 – Ceze; 1637 – Čutara, Čuk; 1707 – Černe; 1634 – Dragola; 1635 – Dežela; 1636 – Danos; 1637 – Dragota; 1705 – Dolenc; 1707 – Drek, 1708 – Derenčin, Doles; 1634 – Gostiša; 1635 – Fortu-

na; 1638 – Ferlec; 1639 – Figar, Figač; 1705 – Frank; 1710 – Frelj; 1636 – Gabrovšek, Gorše, Gnjat; 1638 – Gordin; 1642 – Gnade; 1646 – Gerdin; 1647 – Gale; 1648 – Gostiša; 1706 – Grum; 1708 – Gusar; 1710 – Gazarol, Garzarol; 1643 – Horek; 1706 – Homovec, Homovec, Hrovatin, Hlevišar, Hodnik; 1708 – Isitenič; 1633 – Juršel, Jerin, Jerina; 1634 – Jež; 1636 – Jernejčič; 1639 – Jerant; 1640 – Jakoš, Jakoše; 1710 – Jurina; 1633 – Kokošar; 1634 – Koknes, Krevs, Karun; 1635 – Kolar; 1636 – Kerkoč, Kalčič; 1637 – Kragl, Križaj, Kunc, Kunec; 1638 – Kramar, Kokel, Kokal, Konec; 1639 – Koši; 1640 – Keržmar; 1645 – Kesnar; 1648 – Kavčič; 1649 – Kogoj, Kogej; 1707 – Kus; 1708 – Korošec, Kugoj; 1709 – Kušnar; Kraševc; 1710 – Kernc; 1634 – Laucin; 1635 – Longa; 1708 – Logar; 1633 – Mihelic, Malinarčič, Molek; 1636 – Maček, Musec; 1637 – Mihelc, Mihevc; 1639 – Malnaršič; 1643 – Mačič; 1645 – Maraut, Mule; 1658 – Mikelc; 1705 – Mihevec; 1706 – Masle, Matičič; 1707 – Martinčič; 1708 – Meze, Muze; 1711 – Mrlak; 1708 – Novak; 1633 – Osterman; 1641 – Ožbolt; 1708 – Oblak; 1709 – Ogrin; 1634 – Petrovčič, Petrič; 1637 – Pepel; Paulovčič; 1642 – Požnel; 1643 – Plosk; 1647 – Pivk; 1706 – Plečnik; 1707 – Pogorevec; 1709 – Peglar, Peseu; 1710 – Petkovšek; 1711 – Petk, Perkovič; 1705 – Rupnik, Ruvan; 1711 – Radovič; 1633 – Sidon; 1635 – Skrotnik, Slavec; 1636 – Sežun; 1644 – Sajevec; 1706 – Slabe, Sever; 1708 – Senčur; 1709 – Silber; 1637 – Šara; 1640 – Šerar, Šubic, Šuštar; 1706 – Šibenik, Šuštarčič; 1707 – Šterenger, Šiler; 1633 – Tomšič, Tomičič, Turk; 1636 – Tominec, Tiček; 1641 – Terkman; 1709 – Turek; 1638 – Urbančič; 1706 – Urbas; 1711 – Urnik; 1636 – Zima, Završnik; 1640 – Zidar; 1705 – Zorc; 1707 – Zlovša; 1711 – Zholbrun; 1635 – Žnidaršič; 1641 – Žagar.

Medvedje Brdo

1656 – Bercetnik; 1735 – Brenčič; 1670 – Keržišnik; 1633 – Poženu, Požnel; 1688 – Rupšek; 1635 – Tratnik; 1638 – Terpin; 1643 – Turek; 1700 – Vidmar.

Planina

1741-Urbas.

Podlipa, Razor, Krošljev hrib, Tunjica

1634 - Ambrožič; 1670 - Abraht; 1688 - Arhar; 1635 - Brenčič; 1637 - Butič; 1639 - Brežnik; 1676 - Božnar; 1701 - Bernik, Brednik; 1648 - Celarec; 1662 - Cimperman; 1666 - Caserman; 1669 - Cimerman; 1679 - Corn; 1722 - Celarc; 1638 - Češirek; 1680 - Česnik; 1714 - Čič; 1737 - Derenčin; 1634 - Filipec; 1639 - Filipič; 1689 - Falc; 1711 - Frjač; 1633 - Grum; 1637 - Golob; 1654 - Grom; 1638 - Hojnik; 1724 - Hodnikar; 1738 - Hlebc; 1634 - Jelen, Jelenc; 1635 - Jereb; 1639 - Jazbar; 1642 - Jurica, Jurca; 1634 - Kranjc; 1635 - Kovač, Korač, Kogolcik; 1636 - Kajnic, Krošel; 1640 - Kozjak; 1643 - Kocjan, Kranjc; 1644 - Kojnic; 1646 - Kopač; 1647 - Kohar; 1648 - Križe; 1667 - Kirvina; 1699 - Kokol, Kokal; 1670 - Krovč; 1677 - Kus; 1712 - Komotar; 1729 - Košir; 1730 - Klama; 1731 - Kavčič; 1738 - Kogoj; 1640 - Lician, Lucijan, Lecijan; 1659 - Lasic; 1686 - Lavrač; 1693 - Lončar; 1707 - Lezigoj; 1634 - Mihevc, Mavsar; 1636 - Meruc, Molek; 1638 - Mervec; 1639 - Masovnik; 1641 - Majar; 1669 - Matuč, Matač; 1672 Masanik; 1706 - Marken; 1707 - Merkun; 1717 - Medved; 1731 - Melek; 1661 - Novak; 1641 - Osretkar; 1660 - Oblak; 1726 - Oficija; 1634 - Pajsar, Podlipec, Prašnik; 1655 - Petkovšek; 1701 - Podobnik; 1730 - Prošnik; 1734 - Pošavnek; 1735 - Pivk; 1634 - Razor; 1635 - Rupnik; 1636 - Rožanec; 1730 - Reznožnik; 1641 - Sečnik, Slabe; 1647 - Suhadolic; 1649 - Skubel; 1662 - Smrekar, Suša; 1702 - Skubel; 1721 - Sternad; 1731 - Slaras; 1733 - Slana; 1736 - Sedej; 1637 - Štubenik; 1649 - Štanta; 1699 - Štefic; 1742 - Šušterčič; 1648 - Terček; 1667 - Tomažič; 1695 - Troha; 1701 - Tisovec; 1635 - Vršaj; 1636 - Vidmar; 1642 - Velovič; 1648 - Vdovič; 1661 - Valavic; 1710 - Varšek; 1635 - Zakovšek; 1642 - Zlovš; 1727- Zalar; 1643 - Žerovec; 1646 - Žirovec; 1658 - Žampehar; 1672 - Žust; 1720 - Železnik.

Praprotno Brdo

1635 - Albreht; 1644 - Abraht; 1687 - Arihar, Arhar; 1689 - Gostiak; 1636 - Logar; 1663 - Levar; 1638 - Marovdt; 1642 - Medved; 1692 - Rudolf; 1635 - Slabe.

Postojna

1738 - Bezek.

Petkovec

1634 - Brenčič; 1635 - Dolenc; 1634 - Milšek; 1688 - Mivšek; 1634 - Novak; 1641 - Petkovšek; 1634 - Turk; 1635 - Tisovec.¹

Polhov Gradec

1637 - Brodnik; 1660 - Brežnik; 1641 - Gošavec; 1637 - Jurica; 1640 - Jazbar; 1642 - Kus, Kopač; 1656 - Koglar; 1657 - Klama; 1658 - Kink, Kucler; 1679 - Lopar; 1646 - Rudolf; 1658 - Rupnik; 1645 - Sečnik; 1654 - Udovič.

Ravnik

1637 - Černe; 1710- Grum; 1636 - Jazbar; 1639 - Korenič; 1637 - Lukančič; 1641 - Medved; 1706 - Merlak; 1706 - Nagode; 1635 - Rupnik; 1708 - Srobotnik.

Rovte, Gradišče

1641 - Adrihen; 1678 - Abraht; 1689 - Arhar; 1633 - Berjak; 1634 - Brenčič; 1636 - Berdnik, Brence, Bele; 1643 - Bizjak, Bezjak; 1647 - Beber; 1667 - Brešar; 1673 - Berdnik; 1693 - Belega; 1672 - Cepec; 1690 - Corn; 1648 - Češirek; 1688 - Čuk; 1634 - Dobenec; 1635 - Dolenc; 1641 - Dolenic; 1674 - Dolinar; 1640 - Figon, Figar; 1663 - Frišen; 1671 - Friškovec; 1633 - Glodobovšek; 1635 - Gnezda; 1636 - Gabrovšek; 1649 - Gale; 1678 - Hlevišar; 1688 - Habe; 1633 - Istenič, Istinič; 1634 - Jelovšek; 1636 - Jereb; 1633 - Križaj, Kunec, Konec; 1635 - Kus; 1636 - Kunc; 1638 - Kos; 1640 - Korenc; 1652 - Kvašnik; 1670 - Konc, Kobau; 1677 - Kogoj; 1680 - Kavčič; 1708 - Komajs; 1633 - Lukan; 1634 - Lukančič, Lezigaj, Lezgoj; 1636 - Lo-

gar; 1654 - Likar; 1659 - Lizej; 1663 - Lavar; 1670 - Lenčič, Leskovec; 1633 - Merlak; 1634 - Milšek, Mesec, Marinič; 1635 - Molek, Mivšik, Malnar; 1637 - Modrijan; 1638 - Menovdt; 1642 - Mateč ?; 1661 - Mule; 1673 - Medved; 1636 - Novak; 1691 - Oblak; 1633 - Popit; 1635 - Plečnik; 1639 - Petkovšek; 1644 - Poušanik, Pošanik; 1657 - Ploh; 1670 - Petrovčič; 1687 - Poženel; 1692 - Petkovec; 1633 - Rupešek, Rupelšek; 1634 - Rutič; 1635 - Rupnik; 1642 - Reven; 1644 - Rupelšik; 1649 - Ragank; 1651 - Rupešek; 1662 - Rupoušek; 1634 - Slabe; 1636 - Storžik; 1638 - Srobotnik; 1660 - Skeruada; 1678 - Strel; 1685 - Slavec; 1688 - Skrotnik; 1689 - Sova; 1634 - Šibenik, Šinkovec; 1636 - Škrat; 1654 - Šemerl; 1658 - Šilic; 1666 - Šubec; 1674 - Štanta; 1641 - Treven; 1647 - Turek; 1658 - Tisovec; 1673 - Trček; 1680 - Trepal; 1641 - Vidmar; 1659 - Vitez; 1670 - Volk (Wolff).

Smrečje

1633 - Jereb; 1656 - Zakovšek.

Stara Vrhnika, Podčelo, Kuren

1634 - Aluina; 1640 - Alič; 1643 - Arhar; 1670 - Arih, Arh; 1681 - Anderle; 1731 - Abraht; 1642 - Bergant; 1644 - Blaže; 1645 - Bobnič; 1646 - Bulčin; 1661 - Brenčič; 1671 - Bevčič; 1635 - Cimpre; 1637 - Cimper; 1647 - Cempre; 1657 - Capec; 1658 - Caserman; 1709 - Cankar; 1745 - Ciglar; 1640 - Češirek, Čelešnik; 1642 - Čamernik; 1660 - Čuk; 1731 - Čedron; 1634 - Dežela; 1641 - Dolinar; 1718 - Dobrovolc; 1741 - Ded; 1636 - Figar; 1640 - Figon; 1661 - Fortuna, Filip; 1685 - Filipic; 1634 - Grum; 1699 - Gostiša; 1737 - Gabrovšek; 1633 - Hebec; 1635 - Hoddnik; 1640 - Hobnec; 1648 - Hkavec; 1653 - Hribec; 1667 - Hvala; 1687 - Homovec; 1716 - Hrovat; 1724 - Homan; 1663 - Istinič; 1701 - Istenič; 1656 - Jelovšek; 1691 - Jereb; 1744 - Jurček; 1634 - Klobovs, Kirn; 1635 - Kozar, Komar; 1637 - Kink, Kenk, Klobas, Kerin; 1640 - Keren, Kern; 1644 - Koluder; 1651 - Kerčon; 1656 - Križaj; 1658 - Kle-

menčič; 1666 - Keržnikar; 1669 - Kranjc; 1645 - Kocjanec; 1698 - Košac; 1702 - Korenc; 1722- Kozik; 1732 - Kus, Kos; 1733 - Kozjak; 1734 - Klama; 1743 - Kavčnik; 1635 - Laver; 1639 - Lukanc; 1642 - Lukan, Lokan, Lokanic; 1650 - Lužar; 1681 - Lukančik, Lukančič; 1633 - Malinar, Malnar; 1660 - Markelin, Merkulin, Markun, Markon; 1664 - Mesec; 1666 - Mervec; 1679 - Matuč; 1682 - Mihelc, Mihelic; 1697 - Marinc; 1705 - Matič; 1709 - Maček; 1718 - Mesar; 1723 - Merer; 1727 - Mevec; 1729 - Maloverh; 1742 - Majer; 1633 - Novak; 1715 - Nagode; 1688 - Oblak; 1635 - Presegal; 1639 - Perko; 1641 - Polančič; 1643 - Pavlavčič; 1646 - Polanec; 1651 - Prežgal; 1656 - Pelon; 1661 - Pilon, Palon; 1680 - Pankehar; 1681 - Pajsar; 1682 - Palančič; 1685 - Pavlovčič; 1691 - Prežgon, Pelon; 1693 - Pelc; 1694 - Purgar; 1705 - Poženu; 1708 - Paglavčič; 1712 - Paloučič, Petkovšek; 1720 - Pišk; 1728 - Pestoveršnik; 1734 - Potovrh?; 1739 - Palovič; 1633 - Raznožnik; 1636 - Rode; 1646 - Remec; Remc; 1700 - Rupnik; 1718 - Režek; 1733 - Ruen; 1634 - Smerel; 1636 - Sivabrada; 1646 - Sernen, Sernel, Smuk; 1647 - Skrotnik; 1649 - Strnad; 1653 - Sulc, Sulec; 1661 - Slabe; 1666 - Sluga; 1685 - Strojjar; 1691 - Somperger; 1703 - Smeru; 1705 - Smrekar; 1706 - Strežen; 1712 - Smervec; 1717 - Segec; 1722 - Sedlar; 1725 - Stirmaž; 1726 - Smerzu; 1734 - Sivc; 1745 - Schosman; 1661 - Šaftič; 1666 - Škantel; 1685 - Špikel; 1736 - Šaras, Šinkovec; 1634 - Treven; 1637 - Tomaž; 1638 - Tominec; 1642 - Tribuhon; 1647 - Tisovec; 1663 - Torek, Turek; 1697 - Trček; 1707 - Tancel; 1710 - Terčik; 1712 - Terpin; 1713 - Terbuhon; 1733 - Tomažin; 1635 - Vouk; 1645 - Verbec, Vrbeč; 1658 - Vlep, Vlip, Vlap; 1688 - Vlipec; 1689 - Velip; 1702- Vabec; 1703 - Verbič; 1710 - Varšek; 1738 - Vorbc; 1730 - Wolf; 1633 - Zanoškar; 1636 - Zlovša; 1642 - Zakušik; 1643 - Zakovšek; 1656 - Zorec; 1701 - Zajc; 1703 - Zorc; 1635 - Železnik; 1639 - Žakel; 1661 - Žnidarčič.

Sinja Gorica, Sap

1712 - Avguštin; 1633 - Brentecel; 1643 - Brenčič; 1728 - Bartel; 1686 - Čuk; 1690 - Čutara; 1698 - Češirek; 1698 - Faktur; 1701 - Fehtel; 1703 - Fortun; 1647 - Grum; 1656 - Galič; 1738 - Hren; 1634 - Japel; 1633 - Knez; 1634 - Kerže, Koše; 1656 - Križe; 1661 - Kocjan; 1688 - Kogoj; 1717 - Kozinic, Kozinc; 1722 - Keržaj; 1736 - Korenič; 1739 - Korenčič; 1741 - Koren; 1637 - Levec; 1640 - Lenčič; 1642 - Lavrin; 1654 - Lipovec; 1692 - Lenček; 1705 - Lovrin; 1727 - Lezegej, Lezgej, Lezgaj; 1730 - Lukanic; 1735 - Leskovec; 1634 - Mrak, Molek, Mesec; 1698 - Markovec; 1705 - Mule; 1726 Malavrh; 1739 - Makovec; 1720 - Novak; 1697 - Ogrin; 1704 - Operče; 1724 - Osovnek; 1635 - Pošenik; 1658 - Poušanik; 1660 - Pečelin, Pušavnik; 1665 - Parkel; 1696 - Pulc; 1697 - Pristavček; 1722 - Pristavec, Perstavec, Podlipec; 1733 - Podboj; 1637 - Simon, Smuk; 1640 - Sernel, (Serneu); 1663 - Štanta; 1709 - Šušteršič; 1732 - Šemerl; 1664 - Tisovec; 1699 - Vihtel; 1677 - Zlobec; 1639 - Želodec; 1736 - Žiberšan.

Vrhnika, Vas, Hrib, Gradišče, Breg, Pavkarjev dol, Klanc

1637 - Aluina, Artalič; 1641 - Alojnz; 1682 - Ambrožič; 1683 - Anderle; 1688 - Avsenik; 1699 - Avguštin; 1705 - Alič; 1722 - Aloina; 1729 - Andišek, Andišik, Andišk; 1732 - Ažman; 1733 - Abraht; 1734 - Aleina; 1735 - Alič; 1736 - Ambrež; 1737 - Aleš; 1739 - Ambrož; 1740 - Ališ; 1633 - Brence, Brenčič, Baraba; 1634 - Bergant, Balič; 1635 - Bajec, Balačič; 1638 - Balčin, Bregant; 1640 - Bolčin; 1649 - Betec; 1652 - Božič; 1656 - Bogataj; 1657 - Berlin; 1660 - Bele, Bitinic; 1661 - Bovha; 1666 - Bezštajn; 1669 - Butin; 1670 - Bevc; 1671 - Beber, Bargoč, Bergač 1673 - Bekzeštajn; 1676 - Barl; 1677 - Bizjak; 1679 - Betinc; 1680 - Bezel; 1681 - Buletič; 1685 - Bitenc; 1689 - Bigelic; 1690 - Buhec; 1697 - Botič, Botec; 1698 - Borbec; 1705 - Bečkaj; 1706 Berbač; 1708 - Bobič; 1726 - Berdnik; 1735 - Bižof, Bišof; 1737 - Berdenk, Bernik;

1740 - Berjak, Bezjak; 1733 - Bischoff; 1738 - Bras; 1743 - Benkovič; 1633 - Caserman; 1634 - Cerenga; 1635 - Cerček; 1636 - Ceme; 1649 - Cigara; 1655 - Cimpermančič; 1666 - Celarec, Celaric, Celarc; 1670 - Cimerman; 1684 - Cimpre, Cempre; 1695 - Coznc; 1699 - Cipin, Cepin; 1716 - Cime; 1721 - Cunta; 1739 - Cigan; 1745 - Ciglar; 1634 - Čuk, Černe; 1635 - Čutina; 1638 - Čuden, Čedron; 1640 Češirik; 1642 - Čot, Čik; 1645 - Čič; 1648 - Čelesnik, Čelešnik; 1654 - Čednik; 1706 - Češirk; 1633 - Dobenic; 1636 - Debevec; 1637 - Dermaša; 1641 - Dolenc, Dolenec; 1646 - Dolinar; 1647 - Draksler; 1656 - Delavec; 1667 - Dragonec, Dragota; 1670 - De Rudolfi; 1678 - Debeloglavec; 1687 - Drobtina; 1692 - Debeljak; 1700 - Derenčin; 1703 - Dermota; 1713 - Dergl; 1719 - Dernovick; 1731 - Drobnič; 1733 - Dernoša; 1734 - Drijovc; 1735 - Drobek; 1738 - Dietrich; 1633 - Engelchaur; 1635 - Eberle; 1637 - Eržen; 1733 - Erjavec; 1745 - Erznožnik; 1634 - Fajdiga; 1636 - Furlan; 1642 - Furlanic, Ferlanic; 1648 - Frac; 1655 - Flach; 1663 - Flajšakar, Flajšaker, Flajškar; 1665 - Folingar; 1668 - Flumer; 1671 - Faktur, Faktor; 1672 - Filip; 1674 - Fakin; 1675 - Fortuna; 1686 - Ferle; 1689 - Ferbežar; 1703 - Ferlan, Ferlanic; 1705 - Flajšica; 1709 - Frajer; 1716 - Flešar; 1723 - Felber; 1731 - Figar; 1738 - Ferjan; 1742 - Forlanc; 1745 - Filipič; 1633 - Godeša, Godiša, Gorše, Glinšik; 1634 - Gabrovšek; 1637 - Glavinec, Glavinc, Gril; 1638 - Guštin; 1644 - Golčavar, Gašprin, Gašpin; 1646 - Gerbec, Grbec, Glodobovšek; 1651 - Grom, Grum; 1656 - Gabranja; 1662 - Garzarol, Gezerol; 1675 - Grilic, Grilc; 1682 - Galič; 1685 - Gruden; 1690 - Gale; 1706 - Garcarol; 1714 - Glavinič; 1719 - Gabrovec; 1728 - Gerzanski, Gorjanc; 1729 - Gerdina; 1731 - Gazardi, Gazardli; 1735 - Gorogranc; 1736 - Germek; 1737 - Goštjak, Gregorač; 1739 - Geregranc, Gorogranc; 1743 - Gregorčič; 1745 - Granda, Goštin, Godajša; 1633 - Hočevnar; 1634 - Heršin; 1636 - Hofman, Hribec, Homovec; 1637 - Habjan; 1638 - Hudič, Homodne; 1639 - Hervat; 1640 - Habe; 1642 - Hlebuš; 1644 -

Heromčič; 1652 - Hodnik; 1657 - Hojman; 1660 - Hlevišar; 1672 - Hrovat; 1681 - Hrovatec; 1688 - Hkavc; 1690 - Hobenc; 1694 - Horinš; 1699 - Hudiček; 1715 - Hren; 1738 - Hedodovnik; 1742 - Heman, Homan; 1745 - Haisengiler; 1637 - Ižanec; 1639 - Ile; 1707 - Istenič; 1633 - Japel, Jerman, Juvančič; 1634 - Jordan; 1635 - Jamnikar, Jereb, Jež, Jerše, Jeromenčič, Jelovšek; 1641 - Janežič, Jamšik, Jamšek; 1644 - Jenčič, Jančič; 1648 - Jarančič, Jerončič; 1651 - Jeneršič, Jakomin; 1655 - Jazbar; 1657 - Juvanec; 1658 - Jeronic; 1659 - Jernejčič, Ježek; 1664 - Jež; 1675 - Jerina; 1687 - Jan; 1717 - Junga; 1727 - Jakš, Jozdan; 1730 - Jakeš; 1731 - Jeraj; 1633 - Kušer, Krašovec, Kraševac, Knez; 1634 - Korošec, Kunstel; 1635 - Kregar, Kuner; 1636 - Kolar, Krelesglavec; 1637 - Kumar, Korenina; 1638 - Kerveglavec; 1639 - Knezič, Kotar; 1640 - Krivoglavac; 1641 - Krošel, Kesner, Kamnar, Kumer; 1642 - Karloglavac, Kersoglavac; 1643 - Kocder; 1644 - Košatleben, Kerpan, Keršmar, Kocjan; 1645 - Kobal; 1646 - Kompare, Koša, Kranjc, Kverhen; 1647 - Kamenšek, Kante; 1649 - Kovač; 1650 - Kauka; 1651 - Klemše, Klama; 1652 - Knez; 1653 - Kalin; 1654 - Kerže, Karže; 1656 - Kracman, Komajs; 1657 - Klun; 1659 - Keren, Kern; 1660 - Krulec; 1661 - Kunst, Kela; 1664 - Kende, Kinde, Krivina; 1665 - Košir; 1666 - Kante; 1668 - Kopenik, Kadaniel; 1670 - Koeder, Kveder, Klanfar, Kavčič; 1671 - Kirmaul, Kokal; 1675 - Kušer; 1677 - Kink, Košuta; 1678 - Kobalic; 1681 - Kramar; 1682 - Kveder; 1683 - Kubi; 1686 - Križaj; 1691 - Kunc, Keržinar, Krže, Krazel; 1695 - Kocjančič; 1705 - Kovšeca, Kiren; 1706 - Klobas; 1711 - Kocjanc; 1714 - Košmrl; 1716 - Košak, Kozcu; 1718 - Kogoj; 1721 - Kozik; 1725 - Kus; 1727 - Kartekse; 1728 - Kozjek, Kozjak; 1734 Komotar, Kramaršič 1736 - Koderman; 1737 - Kenk; 1739 - Krištof; 1742 - Konce; 1633 - Lukman, Levvan, Luka, Lončar; 1634 - Levar, Laucin, Lovrin, Lavrin; 1636 - Levec; 1637 - Lipovec; 1638 - Lipec, Lukežič; 1641 - Locner; 1642 - Lupi; 1644 - Loknar; 1649 - Lotrič; 1654 - Lukek; 1655 - Lukan; 1659 - Lukančič; 1660 - Lipavic; 1661 - Lecjan; 1664 - Lukač; 1665 - Lokan, Lakan; 1668 - Lalbar, Leutschner; 1687 - Leskovec; 1691 - Lontman, Lantman; 1694 - Lezar; 1700 - Lezgar; 1707 - Lezgaj; 1710 - Levec; 1727 - Logar; 1729 - Lever; 1738 - Lušer, Lužar; 1745 - Legan, Likar; 1634 - Mole, Mraule, Mahovne, Mahune; 1635 Mavsar, Marekar; 1636 - Muhc; 1637 - Murekar; 1638 Mevec, Mevc, Malinar; 1639 - Muha, Melec; 1640 - Molik, Mlade; 1641 - Merva, Matuč, Milinar; 1642 - Mivšik; 1643 - Morekar; 1644 - Mlinarčič, Mlinar; 1645 - Molek; 1648 - Martinarčič; 1651 - Mule; 1653 - Mengušar; 1656 - Malnaršič; 1657 - Merkulin, Millner; 1658 - Močan, Malenarčič; 1659 - Matevžič; 1661 - Mihelčič; 1672 - Merlak, Mihevc; 1673 - Medved; 1677 - Modrijan; 1680 - Mervec; 1685 - Mičič; 1687 - Motes, Markuša, Mesar; 1688 - Matičič, Masle; 1690 - Mikeš; 1691 - Mazi, Mesec; 1693 - Matic; 1695 - Mišot; 1697 - Marinič; 1698 - Mišk, 1700 - Medič; 1703 - Mušič; 1707 - Mešat, Mišat, Meser; 1708 - Mezra, Maček, Marinc, Marinec; Malavernik; Mišik; 1710 - Michion; 1717 - Martinic; 1719 - Mule; 1722 - Mravle, Mikuš; 1727 - Mikš; 1732 - Marinčič; 1733 - Meze; 1737 - Molk; 1742 - Milhar; 1639 - Nenigar, Novak; 1681 - Nagode; 1703 - Nagel; 1723 - Nakraj; 1633 - Ogrin; 1642 - Ozir; 1651 - Opeka; 1679 - Oblak; 1681 - Osel; 1695 - Offelter; 1703 - Ovsenik; 1720 - Osenek, Osenk; 1729 - Oman; 1740 - Obreza; 1633 - Palončič; 1634 - Popit, Petrič, Plantar, Palček; 1635 - Pečilin, Piparn, Pevec; 1636 - Prevec, Pavlovčič; 1638 - Pastavljani, Piškon; 1639 - Prevc; 1640 - Postiljan, Prelec, Pečulin; 1641 - Pelin, 1644 - Pipan, Planka, Pušnik, Potrata; 1647 - Postiljon; 1649 - Prelas; 1650 - Phaik; 1651 - Peric; 1652 - Perc; 1653 - Pajsar; 1655 - Pivk; 1656 - Petkovšek; 1660 - Peklenik; 1662 - Pišanic; 1666 - Paučik, Paušanik; 1673 - Pošanek; 1676 - Petermon; 1680 - Podlipec; 1686 - Petrovčič; 1687 - Pečevnik; 1691 - Perko; 1693 - Puntar, Pelc; 1701 - Pepev; Padar, Pernuša; 1703 - Putin; 1703 - Pe-

peu; 1704 - Pernoša; 1705 - Poženu; 1707 - Perzelenig; 1710 - Perunčič; 1711 - Pernovšek, Petkovic; 1712 - Prek; 1713 - Pišek, Pišk; 1714 - Paules; 1716 - Paternost; 1719 - Pelin; 1725 - Padovec; 1728 - Pelen; 1729 - Pilon; 1731 - Pok; 1734 - Pelcer; 1735 - Poženel; 1736 - Plun; 1739 - Pelzer, Palovič; 1740 - Podložnik, Poitenec; 1743 - Pavkar, Pelra, Pošavnik; 1634 - Rep; 1639 - Repič; 1641 - Rojec, Rejc; 1646 - Repec; 1654 - Režnožikar, Raznožnik; Režnožnik; 1657 - Rihtarčič; 1659 - Rutar; 1660 - Rajec, Rajtar; 1664 - Rode; 1665 - Rotar; 1670 - Rudolphi; 1671 - Ručigaj; 1673 - Robas; 1676 - Remec; 1680 - Rovtar; 1693 - Romovš; 1696 - Rozman; 1697 - Radovič; 1701 - Rus, Romić; 1702 - Remić, Renić, Remc; 1718 - Remčič; 1719 - Rupešek; 1721 - Remčigar; 1727 - Rupnik; 1731 - Ruen; 1740 - Razor; 1743 - Rankar; 1633 - Skubel, Sumarckar; 1634 - Seršek, Slavec; 1635 - Susmal, Skerb; 1636 - Stebel, Srš, Serše, Smrekar; 1638 - Susmet, Sezon, Sežun; 1639 - Simon, Smuk; 1640 - Storžik; 1641 - Slouga, Slonga, Skarnc; 1643 - Stergar, Slana; 1644 - Sternad; 1645 - Sečnik; 1647 - Sernel, Serneu; 1655 - Strešek; 1656 - Samec; 1657 - Slabe, Sova, Sihoffar; 1658 - Sajovec; 1661 - Sluga; 1662 - Sternen; 1664 - Sigafer, Suhadolnik; 1667 - Seller, Shrobl; 1670 - Simončič; 1671 - Skarne; 1680 - Sompergar; 1684 - Staržinar; 1688 - Sigelsterfar; 1689 - Suša; 1691 - Svitlin; 1692 - Sižon; 1702 - Sighofer; Smeru, Smerel; 1703 - Smrtnik; 1704 - Slana, Stržinar, Steržinar; 1707 - Senčur, Sibeneg, Sebeneg, Siberneg; 1708 - Simic, Suhadovnek, Smust; 1709 - Strojer, Sirojar; 1711 - Skerne, Strojer; 1712 - Simčič, Srebotnik; 1715 - Stamfer; 1719 - Skerl; 1722 - Schime; 1723 - Soldat; 1724 - Strel, Streu, Samec; 1728 - Sernou; 1730 - Staralič; 1735 - Sabenek; 1736 - Suhar; 1633 - Škerbina; 1634 - Šente, Šurca, Šimec; 1635 - Šemerl, Škantel, Šubec, Šubic; 1636 - Šimic, Štefon, Štefan; 1637 - Šponjol, Španjel; 1638 - Škerbinc, Štanberger, Škula, Šempergar; 1642 - Škalc; 1644 - Šinkovec; 1681 - Šaftič; 1683 - Štih; 1684 - Šarf; 1685 - Štefek; 1687

- Šulec; 1690 - Šukanic, Šara; 1700 - Šenčur; 1701 - Šivic; 1703 - Šibenik; 1708 - Šiler; 1712 - Šic; 1713 - Školta; 1719 - Šilc; 1722 - Šerou, Šlepin, Šarar; 1724 - Širca, Šerca, Šeracer; 1727 - Šimenic, Šošnik; 1734 - Štanta; 1737 - Šebenek, Štarovc; 1740 - Špigel; 1742 - Šurn, Švigel; 1744 - Šimnovic; 1633 - Turk; 1634 - Tomc; 1637 - Trček; 1642 - Terpin; 1643 - Trebuhar; 1645 - Torek, Treven; 1646 - Taškar, Tomažik; 1654 - Toča; 1656 - Tolc, Tolic, Tolič; 1662 - Tacel; 1668 - Tavčar; 1678 - Torgman; 1681 - Tacol; 1682 - Trat; 1683 - Terkman; 1691 - Trepal; 1701 - Tomic, Tomec; 1709 - Tertman; 1717 Temec; 1720 - Telc; 1721 - Trot; 1725 - Troha; 1728 - Tokoj; 1739 - Tomazin; Trobec; 1639 - Umek; 1700 - Uršič; 1706 - Urbančič; 1721 - Udmar; 1722 - Urbas, Urmen; 1633 - Vouk; 1634 - Volič, Volč; 1638 - Vrabec, Vršaj; 1645 - Vehtel; 1655 - Vihtelič; 1657 - Velep; 1659 - Verbič; 1662 - Verbec; 1679 - Vilič; 1681 - Vidmar; 1709 - Vined; 1720 - Voleč; 1725 - Vauken; 1728 - Verbek; 1729 - Venc; 1743 - Volk; 1735 - Wolf; 1744 - Wieland; 1633 - Zidar, Zidarčič; 1636 - Završnik; 1656 - Zupanic; 1662 - Zdevic; 1671 - Zlonek; 1683 - Zmuznik; 1692 - Zanoškar; 1695 - Zupec; 1704 - Zmrzle; 1719 - Zajc; 1721 - Zupančič; 1722 - Zamejc; 1725 - Zakovžek; 1730 - Zamedec; 1736 - Zupan; 1633 - Žbokel; 1635 - Žampehar; 1636 - Žugala; 1637 - Želodec; 1641 - Žonta; 1642 - Žakel, Žgajnar; 1645 - Žerovec; 1647 - Želevar; 1650 - Žbokel; 1663 - Žagar; 1681 - Železnik; 1683 - Žegon; 1684 - Žnidarčič; 1720 - Žnidaršič; 1725 - Župančič.

Vrzedenc

1680 - Drobtina.

Verd, Mirke, Pritiska, Podgora

1640 - Andercasl; 1647 - Andreas; 1681 - Ažman; 1685 - Arhar; 1691 - Arh; 1710 - Armuč; 1717 - Aloina; 1727 - Abraht; 1661 - Bobčič; 1668 - Blaže; 1679 - Bovha; 1687 - Bandih; 1706 - Brenčič; 1709 - Blažič; 1735 - Benčin; 1635 - Cazaj; 1643 - Ceral; 1668 - Cural; 1677 - Caserman; 1726 - Ceme; 1729

- Cerk; 1730 - Cuntara; 1741 - Cander; 1642 - Čegram; 1703 - Černič; 1714 - Čadež; 1729 - Čuk; 1659 - Drašler; 1676 - Drobotina; 1701 - Debevc; 1703 - Derenčin; 1708 - Dolenic; 1743 - Dermaša; 1705 - Eržen; 1634 - Ferlan, Furlan; 1711 - Flajšaker; 1722 - Filipič; 1635 - Golida; 1672 - Gerdina; 1689 - Gril; 1716 - Gradišar; 1728 - Germeč; 1732 - Germek; 1734 - Gustel; 1738 - Godeša; 1633 - Hren; 1635 - Hrenik; 1638 - Hrenik, Hrenic; 1643 - Hrenec; 1683 - Homovec; 1693 - Hace; 1701 - Hrenc; 1710 - Hudič; 1713 - Hofman; 1719 - Hrovat; 1722 - Hodnik; 1736 - Hočevnar; 1733 - Istenič; 1633 - Jakuše, Jakoše, Jakoš; 1649 - Japel; 1682 - Jamnikar; 1686 - Jamšek; 1726 - Jerina; 1633 - Koša; 1635 - Kernic, Krnc, Kozanic; 1636 - Kinde; 1638 - Križe; 1640 - Košir; 1642 - Kocijanec, Korun; 1644 - Korošec; 1647 - Kogoj; 1649 - Kerže; 1652 - Keržič; 1659 - Kus; 1669 - Kokal; 1675 - Kovač; 1682 - Kink; 1699 - Kranjc, Košer; 1701 - Kržnik; 1703 - Krištof; 1704 - Križaj; 1706 - Kavčič; 1707 - Kocjan, Kosanc; 1710 - Kregar, Kozjak; 1711 - Kraševac; 1718 - Koinc; 1721 - Kozinc; 1722 - Kremenšek; 1723 - Korenič, Kremenpek; 1725 - Kotnik; 1731 - Korenčič; 1734 - Kobal; 1736 - Karnavel, Kokal, Komotar, Kasterl; 1738 - Keržej; 1743 - Krameršič; 1745 - Kamenik; 1633 - Lipovec; 1634 - Levec; 1635 - Lesec, Levč; 1636 - Lovrin; 1662 - Levar; 1723 - Lukman; 1634 Mihel, Mikel; 1639 - Miklič; 1645 - Menko, Makovec; 1664 - Molek; 1675 - Medved; 1682 - Maškoni; 1698 - Malaveršnik; 1703 - Mihevic; Merva; 1705 - Mesar; 1708 - Maloverh; 1710 - Malovrh; 1712 - Mihevc; 1717 - Merlak; 1719 - Maček; 1721 - Mele; 1723 - Mlinar; 1728 - Mravle, Mesec; 1730 - Mule, Mivšek; 1745 - Mazik; 1730 - Novak; 1685 - Oblak; 1718 - Ovsenic; 1727 - Ogrin; 1635 - Petrič, Penkehar; 1640 - Pankehar; 1646 - Povšernik; 1649 - Pušenik, Pušaneč; 1656 - Popek, Popčik; 1667 - Perčun, Perčoni; 1683 - Paternost; 1685 - Paulec; 1702 - Plask, Plosk; 1705 - Pečelin, Pevic; 1708 - Padar; 1709 - Perce, Perc, Pišek; 1726 - Plasienka; 1728 - Paglavšek; 1738 - Paglavčič, Petko všek; 1638 - Robec; 1640 - Rožanec; 1647 - Rozman; 1694 - Rogel; 1722 - Rudovec; 1728 - Remec; 1736 - Rejnar; 1743 - Razar; 1639 - Sulc; 1641 - Slibnik, Subic; 1642 - Slubec; 1647 - Sternen; 1662 - Suhadolnik; 1669 - Smrtnik, Smertnik; 1679 - Sernel; 1705 - Skrsnik, Slana; 1716 - Smrekar; 1717 - Svete; 1723 - Samec, Stebel; 1727 - Smuk; 1729 - Skerne; 1731 - Smole; 1743 - Susman; 1745 - Strela; 1633 - Šubec; 1639 - Šnep; 1670 - Šibenik; 1680 - Širok; 1700 - Šurica; 1702 - Šurca; 1705 - Šerbec; 1714 - Šemerl; 1715 - Šubic; 1717 - Šimčič; 1720 - Šemrou; 1725 - Šušter; 1731 - Štrkov; 1739 - Šimc; 1658 - Turek; 1683 - Turšič; 1703 - Tomšič, Tumšič; 1704 - Turk, Tomažin; 1708 - Tavčer; 1722 - Tolc; 1635 - Umek; 1678 - Uršič; 1633 - Verbec; 1637 - Volk; 1645 - Varšek; 1659 - Verbič; 1669 - Vorbic; 1670 - Verbak, Verbik; 1703 - Vidmar; 1713 - Vihtelič; 1722 - Volič; 1662 - Zlobec; 1667 - Zetell; 1709 - Zlovša; 1710 - Zorc; 1713 - Zidar; 1715 - Zurc; 1719 - Zajc; 1634 - Žampehar, Žitko; 1640 - Žnidaršič, Žnidarčič; 1722 - Želodec, 1742 - Žampal.

Zaplana, Prezid, Zazid, Mizni Dol, Jelovc, Strmca, Marinčev hrib, Log, Travni Vrh, Trčkov hrib, Slovšev hrib

1664 - Arihar; 1678 - Abraht; 1731 - Arhar; 1639 - Beber; 1652 - Brenčič; 1681 - Bizjak; 1719 - Corn; 1722 - Celarc; 1674 - Čič; 1713 - Češirk; 1641 - Dolinar; 1708 - Dolenc; 1709 - Dobnikar; 1730 - Durnčin; 1735 - Derenčin; 1735 - Eržen; 1682 - Figar; 1654 - Gale; 1722 - Gabrovšek; 1744 - Habjan; 1741 - Istenič; 1634 - Jelovšek, Jamnikar; 1643 - Jež; 1652 - Jazbar; 1656 - Jakomin; 1674 - Jankar; 1688 - Jereb; 1698 - Juršič; 1710 - Junder; 1643 - Krameršič, Kus; 1653 - Kosic; 1655 - Kos; 1680 - Križaj; 1691 - Kozik; 1694 - Komar; 1708 - Korun; 1712 - Kregar; 1714 - Kerže; 1718 - Kurče, 1719 - Koinc; 1724 - Keržič; 1729 - Kunc; 1736 - Kopač, Kervina; 1634 - Logar; 1698 - Leskovec; 1705 - Lipeč; 1711 -

Lezegoj; 1715 - Lukan; 1634 - Mesec, Mole; 1635 - Mlinar, Mule; 1640 - Merlak; 1655 - Marinič; 1660 - Marinčič; 1680 - Mervec; 1681 - Možina; 1703 - Marinč; 1721 - Mivšek; 1730 - Modrijan; 1739 - Mele; 1711 - Novak; 1724 - Oblak; 1637 - Prašnik; 1679 - Pušanič, Pušenik, Plečnik; 1688 - Pivk; 1693 - Popit; 1696 - Podobnik; 1700 - Petkovšek; 1716 - Pošenik, Pošenk, Pušenik, Pušenek; 1720 - Pušavnik, Puševnik; 1729 - Pošarnek; 1740 - Pošovnek; 1719 - Rupišek, Rupešek; 1731 - Ruen, Ruven; 1640 - Slabe; 1705 - Slovša; 1661 - Šinkovec; 1686 - Šebenik, Šibenik; 1639 - Turk; 1649 - Terček, Terčik; 1668 - Tukač, Toukač; 1706 - Trček; 1709 - Terčič; 1738 - Treven; 1744 - Triger; 1708 - Uršeč; 1733 - Urh; 1740 - Umon; 1705 - Verbič; 1738 - Vidmar; 1646 - Zlovš; 1653 - Zakovšek; 1709 - Zlovša, Zihlerle; 1713 - Zegec; 1718 - Zorc; 1677 - Železnik.

Žažar

1634 - Betin, Butin; 1659 - Brežnik; 1667 - Berdnik; 1680 - Božnar; 1713 - Bevker; 1738 - Bančer; 1644 - Cenček; 1652 - Celarec; 1722 - Coren; 1646 - Černilogar; 1653 - Češirek; 1661 - Činžar; 1683 - Čot; 1731 - Čedenkar; 1681 - Dolinar; 1710 - Derenčin; 1734 - Dednikar; 1737 - Dedenkar; 1709 - Govejc; 1711 - Govejnikar; 1718 - Gabrovšek; 1713 - Hoink, Hojnik, Hojnk, Hojnikar; 1635 - Komajs; 1638 - Klama; 1642 - Keren; 1645 - Kračon; 1652 - Kern; 1658 - Kervina; 1670 - Kink, Kenk; 1674 - Križaj; 1700 - Kozjek; 1709 - Karun; 1718 - Katre; 1725 - Kiren; 1741 - Koglar; 1743 - Korenčan; 1745 - Kogovšek; 1642 - Lipec; 1690 - Logačen; 1712 - Lipic; 1635 - Mule, Mole, Matuč; 1663 - Medved; 1690 - Možner; 1712 - Matič; 1726 - Mele; 1728 - Modrijan; 1734 - Marinč; 1718 - Nagode; 1635 - Oblak; 1656 - Osretkar; 1744 - Ozimec; 1636 - Plečnik; 1637 - Pernat, Polanec; 1661 - Podlipec; 1697 - Podobnik; 1702 - Petrovčič; 1715 - Pavlin; 1722 - Pirnat; 1736 - Prošnik; 1633 - Rupnik; 1660 - Razor; 1735 - Ruen; 1658 - Strnad; 1673

- Slabe; 1683 - Sečnik; 1702 - Skravada; 1704 - Skervada; 1707 - Sramic; 1739 - Slana; 1741 - Smrtnik; 1691 - Štanta; 1734 - Šušteršič; 1633 - Tomažič; 1661 - Turek; 1678 - Terčik, Terček; 1706 - Trček; 1711 - Turk; 1657 - Vdovič; 1728 - Vrah; 1634 - Zupanic; 1636 - Zaberdnik; 1658 - Zlovš; 1724 - Zlovša; 1634 - Žonta; 1639 - Železnik.

Žibrše

1642 - Albreht; 1634 - Češirik; 1638 - Dolenc; 1640 - Galič, Gulič; 1637 - Homovec; 1645 - Hočevnar; 1637 - Kunec, Kunc, Konec; 1641 - Konic; 1643 - Kamenšek; 1635 - Maček; 1708 - Matič; 1710 - Patik; 1636 - Rupilšek; 1642 - Sermel; 1637 - Turk; 1706 - Urbančič.

Krajevno nedoločeni

1651 - Abraht; 1701 - Ažman; 1702 - Arhar; 1713 - Adišk; 1736 - Ambrež; 1634 - Brenčič; 1636 - Brence; 1668 - Bezljaj; 1683 - Botka; 1701 - Babec, Betin, Butin; 1705 - Bizjak; 1706 - Beber; 1718 - But; 1722 - Beržnik; 1727 - Berjanič; 1634 - Cerenga; 1702 - Cipinar; 1703 - Cempre; 1706 - Cankar; 1710 - Cajnar; 1725 - Ceme; 1734 - Celaric; 1635 - Čuk; 1640 - Čelešnik; 1646 - Černe; 1722 - Čot; 1703 - Dolenc; 1704 - Dermaša; De Bartolis; 1703 - Eržen; 1654 - Filipec; 1656 - Filip; 1664 - Furlan; 1667 - Fegele; 1701 - Ferlan; 1703 - Filipič; 1725 - Figer; 1633 - Grum; 1665 - Gorjanc; 1668 - Gašpin; 1701 - Godeša, Germec; 1705 - Guštin; 1717 - Govekar; 1727 - Gril; 1643 - Hlevišar; 1702 - Hudič; 1704 - Hodnik; 1715 - Homovc; 1633 - Jelovšek; 1638 - Jamnikar; 1707 - Junger; 1708 - Janežič; 1633 - Kameršik, Kocian, Križnič; 1639 - Kopač; 1646 - Kanič, Kavčič; 1648 - Kordež; 1668 - Kurče; 1671 - Kob...; 1679 - Kirn; 1689 - Kreus; 1701 - Kraševc, Kraševac; 1702 - Kerže, Kregar, Kozjek; 1703 - Kolar; 1704 - Kogoj; 1705 - Kovščica, Kus; 1708 - Kuraj, Kunstel; 1710 - Keržaj; 1721 - Karun; 1726 - Kocjanc; 1732 - Kosmač; 1652 - Logar; 1666 - Lipec; 1701 -

Lezgoj; 1703 - Leskovec; 1712 - Lukan; 1634 - Medved, Modrijan, Melec; 1637 - Mrak, Matuč; Mazovnik; 1638 - Molek, Mesotnik; 1639 - Muha; Mervec; 1640 - Mežnar; 1641 - Mule; 1643 - Merlak, Mačič, Mivšek, Mavsar; 1644 - Mesec, Mogec, Mesar; Maček; 1645 - Matic, Možina, Mevc; 1646 - Matič, Mihel, Mihevc; 1647 - Mole, Major; 1648 - Moze, Maršetnik, 1649 - Meršič; 1650 - Megec; 1651 - Mejak, Malinar; Merčič; 1652 - Malnarčič; 1653 - Merkutin; 1655 - Mikel; 1657 - Marle; 1659 - Mule; 1667 - Motko, Mahovne, Minišič; 1669 - Makovec; 1670 - Mikuš, Meden; 1673 - Močan; 1677 - Malnar; 1680 - Mochka; 1686 - Mazi; 1701 - Marinčič, Merva; 1702 - Malaver, Medič; 1703 - Mišat; 1704 - Mlakar; 1725 - Medvedec; 1633 - Nagode, Novak; 1633 - Osovnik; 1639 - Osojnik; 1643 - Osretkar; 1644 - Oblak; 1645 - Osrešek; 1668 - Osel; 1674 - Osir; 1693 - Ostrok; 1702 - Ogrin; 1706 - Ovsenik; 1633 - Prebil; Petkovšek; 1634 - Petrič; 1636 - Petrovčič; 1638 - Pipan, Pousenik; Prašnik, (Praznik), Poženu, Poženel; 1639 - Popit, Presovnik, Pantar, Pader; 1640 - Planka, Pajsar; 1641 - Pivk; 1642 - Pintar; 1643 - Podlipec; 1644 - Prežgal, Pavlovčič, Pernoša, Pernuša; 1646 - Plantar; 1647 - Prelas; 1651 - Plečnik, Perložnek; 1652 - Pišanic, Pišanc; 1653 - Presnik; 1656 - Pušenik; 1657 - Pankihar; 1663 - Poljanc, Polanc; 1664 - Pisar; 1665 - Prantfraj; 1666 - Planina; 1670 - Prošnik; 1672 - Peklenik, Pavkar, Pišik, Pišk; 1673 - Pelin; 1675 - Pečilin, Peclac; 1677 - Paučik, Pošanek; 1701 - Pile; 1704 - Purgar; 1728 - Pok; 1730 - Pogorevc; 1633 - Rupnik; 1639 - Remžgar; 1647 - Rode; 1649 - Rutar; 1666 - Rajtar; 1667 - Rožnik, Robas; 1668 - Renčahar; Rožanc, Rospaur; 1670 - Rupišnik, Rotar; 1672 - Reven, Rep, Rogina, Razor; 1702 - Robec; 1703 - Remec; 1633 - Sežinšik, Slana, Sežun; 1635 - Skoršek; 1641 - Susmet; 1643 - Slonga, Slabe; 1644 - Svete, Suhadolnik, Storž; 1646 - Smrekar, Samec; 1647 - Stanonik, Skalar; 1648 - Srobotnik, Slavec, Sporšnik, Simon; 1650 - Steržek, Strojler; 1651 - Sever, Sulec, Sluga, Smrtnik; 1654 - Strnad, Strešek, Stebel, Sernel; 1658 - Sorša; 1665 - Skrotnik; 1667 - Stare; 1669 - Serša; 1670 - Simončič; 1671 - Sušnik; 1672 - Skubel; 1673 - Sternen; 1674 - Sečnik; 1676 - Seničar, Smerel; 1677 - Sompurger; 1678 - Shunizer; 1684 - Suhadouc; 1700 - Stergar; 1702 - Senčur; 1703 - Slunga; 1705 - Smeru; 1728 - Steržinar; 1638 - Šara; 1645 - Šala; 1646 - Šemerl; 1652 - Šušteršič; 1658 - Škantelj; 1659 - Šebenik; 1660 - Šurca, Šubec; 1666 - Švarc, Šaftič, Šrajber; 1667 - Štemboldar; 1668 - Špikel; 1672 - Škraba; 1673 - Šente; 1677 - Štanta; 1681 - Štefan; 1688 - Šinkovec; 1701 - Šibenik; 1705 - Šubic; 1633 - Turšič; 1634 - Turk; 1635 - Treven, Tomaž; 1639 - Tisovec; 1643 - Terpin, Teleban; 1647 - Terček; 1653 - Tele; 1663 - Tulminc; 1666 - Tomažič; 1667 - Toča; 1669 - Tominic, Tolic, Tukač, Tomic; 1670 - Terčič; 1701 - Toukoč; 1703 - Trepal; 1706 - Trapan; 1717 - Tertman; 1722 - Tavčar; 1641 - Urbančič; 1653 - Umek; 1673 - Urbas; 1675 - Uršič; 1643 - Vauken; 1646 - Vidmar; Verbič; 1650 - Vezel; 1651 - Vihtel; 1657 - Volič; 1660 - Vindorfar; 1670 - Viser; 1671 - Vrabec; 1702 - Vihtelič; 1703 - Verbec; 1724 - Vojak; 1635 - Zgaga; 1638 - Zlovš; 1639 - Zajc; 1641 - Zlobec; 1643 - Zudarjnia, Zakovšek; 1649 - Zidar; 1651 - Zdovic; 1652 - Zupec; 1655 - Zupančič; 1665 - Zidarčič; 1669 - Zegovic; 1671 - Zalzaznik; 1674 - Zanoškar; 1706 - Zorec; 1709 - Zihler; 1731 - Zalar; 1637 - Želodec; 1641 - Žonta; 1643 - Železnik; 1647 - Žigmant; 1651 - Žnidarčič; 1654 - Žerovec; 1669 - Žust; 1676 - Žbokel; 1684 - Žefran; 1686 - Žampear; 1704 - Žan.

OPOMBA:

1. Pavle Merku, 1300 primorskih priimkov, Mladika, Trst 2004, druga izdaja, str. 5.

SOKOLSKO GIBANJE NA VRHNIKI

Sokolsko gibanje se je uveljavilo v šestdesetih letih 19. stoletja v slovanskih deželah habsburške monarhije kot narodno-obrambno in slovansko gibanje; sestavni del sokolskega delovanja pa so tudi kulturne in domoljubne dejavnosti. Z ustanovitvijo Sokola Kraljevine Jugoslavije leta 1929 postane to centralistična organizacija, ki naj vzgaja zdrave, moralno trdne in nacionalno zavedne državljane Kraljevine Jugoslavije.

Na Vrhniki se je to gibanje začelo z ustanovitvijo Telovadnega društva Sokol leta 1908. Pisnih virov imamo zelo malo, ker je bil sokolski arhiv leta 1941 uničen, zato več po-

zornosti namenjamo splošnemu prikazu sokolskega gibanja v slovenskem prostoru, ki je gotovo imelo svoj odmev tudi na Vrhniki. Nekaj pomembnih dokumentov o delovanju vrhniškega Sokola smo našli v drugih fondih; ohranjenih pa je tudi precej fotografij, ki pričujejo o njihovih aktivnostih v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja.

SOKOLSKO GIBANJE NA SLOVENSKIH TLEH

Po padcu Bachovega absolutizma leta 1859 so v slovanskih deželah habsburške monarhije nastala narodno-obrambna gibanja, ka-

158. Skupina vrhniških sokolov okoli leta 1920. Spredaj v sredini: Janko Oblak; od leve sedijo: Ivan Rosenwirth (1), Stane Vovk (4); stojijo: Franc Krašovec (2). (Foto: hrani MDV.)

terih cilj sta bila prebujanje narodnih zavesti in gojitev telovadbe ne glede na versko, politično, stanovsko ali nacionalno pripadnost. Organizirano se je začelo to gibanje v šestdesetih letih 19. stoletja, in sicer najprej na Češkem. Idejni vodje so bili dr. Miroslav Tyrš in Jydrich Fügner s somišljeniki.

Po češkem vzorcu so leta 1862 v Ljubljani ustanovili *Južni Sokol*,¹ čigar dejavnost je bila telovadba, družabno-kulturno in nacionalno delo. Fran Levstik je prevedel iz nemščine »*Nauk o telovadbi*« in s tem omogočil uporabo slovenskih telovadnih izrazov.

Zaradi spopada med pripadniki nemškega telovadnega društva Thurnvereina in Sokoli v Ljubljani – to je bil prvi politični slovensko-nemški obračun – je deželna vlada z odlokom 1. avgusta 1867 razpustila Južni Sokol.

Že v začetku leta 1868 pa so pripadniki nekdanjega Južnega Sokola pripravili pravila za ustanovitev novega društva, ki jih je deželna vlada potrdila. 27. aprila 1868 so sklicali ustanovni občni zbor Telovadnega društva Ljubljanski Sokol. Člani so se udeleževali tabornih shodov in s tem povezovali mesta s podeželjem in meščanstvo s kmečkim prebivalstvom. V tem času je postal član Ljubljanskega Sokola Viktor Murnik, ki je uvedel Tyrševe ideje tudi pri nas. To je strokovni razvoj telovadbe, izobraževanje telovadnega kadra in uvedba ženske telovadbe. V Murnikovem času so se slovenski telovadci mednarodno uveljavili.

V teh letih se je število društev povečalo in leta 1905 so ustanovili Slovensko sokolsko zvezo, ki je združevala 17 društev. Pred prvo svetovno vojno, leta 1913, je bilo v sokolskih društvih 6613 članov in 1040 članic, telovadilo pa je 1761 članov in 537 članic.²

V času prve svetovne vojne so društva prekinila z delom, prav tako je prenehalo izhajati glasilo *Slovenski Sokol*, ki je izhajalo od leta 1904.

Po razpadu Avstro-Ogrske monarhije leta 1918 je tedanja slovenska vlada organizirala narodne straže, kjer so sokoli organizirano delovali kot vojaški oddelki. Razoroževali so umikajočo se avstro-ogrsko vojsko in zavarovali red v času slovenskega političnega osamosvajanja. Po umiku armade so te oddelke razpustili.

Ob razglasitvi Države Slovencev, Hrvatov in Srbov 29. oktobra 1918 je bil v Ljubljani slovesen sprevod, v katerem so skupaj korakali pripadniki telovadnih organizacij Orla in Sokola.

V letu 1919 so ustanovili enotno jugoslovansko sokolsko organizacijo po unitarističnem nacionalnem načelu: en narod, ena država, eno sokolstvo. Po sprejetem načrtu je nastala *Sokolska Zveza Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev* s sedežem v Ljubljani.³

V obdobju 1919–1929 je bilo slovensko sokolstvo vodilni organizator za vso državo. Telesno vzgojo so sistematsko usmerjali po Tyrševem telovadnem sestavu. Leta 1922 so v Ljubljani organizirali I. vsesokolski jugoslovanski zlet, ki je bil vrhunski športni in nacionalni dogodek. Organizatorji so uredili zletišče s tribuno in častno ložo in dovozno cesto za tedanjim pokopališčem sv. Krištofa (kasneje Navje) v Ljubljani. Prireditev je obiskal tudi kraljevi par s spremstvom. V programu sta imeli svojo točko tudi jugoslovanska in češka vojska.

159. Nastop sokolic na Tojnicah na Vrhniki, 1928. (Foto: hrani MDV.)

V Ljubljano so leta 1923 prenesli sedež uradnega glasila Zveze in ustanovili Jugoslovansko sokolsko matico, ki je prevzela izdajanje strokovne in druge literature s področja telesne vzgoje, sokolstva, nacionalne ideje oz. jugoslovanstva in slovanstva. Istega leta so na skupščini v Beogradu razglasili državni praznik »ujedinenje«, 1. december, za sokolski praznik. Uvedli so obvezno proslavljanje in tedaj so s prisego sprejemali nove člane.

V letu 1924 je postal starosta Zveze Slovenec Engelbert Gangl. Sredi naslednjega leta je bilo prvič organizirano tekmovanje društvenih telovadnih vrst za meč, prehodno darilo kralja Aleksandra. Meč je bil iz srebra, s pozlačenim ročajem in vanj je bilo vdelenih 25 rubinov. Telovadna vrsta, ki bi petkrat zapored zmagala na tekmovanju, bi ga dobila v trajno last. To je uspelo telovadni vrsti Ljubljanskega Sokola po peti zmagi, leta 1939.⁴

V desetletju po prvi svetovni vojni so slovenski telovadci sestavljali vse vrhunske telovadne vrste, izjema je bil leta 1928 v olimpijski vrsti tudi Hrvat. Nastopili so na dveh olimpijskih igrah, treh svetovnih tekmovanjih in na vseslovanskem zletu v Pragi. Najuspešnejši olimpijski tekmovalac je bil Leon Štukelj, ki je osvojil 6 medalj: zlato leta 1924 v mnogoboju in na drogu ter leta 1928 na krogih, srebrno leta 1936 na krogih in bron leta 1928 v mnogoboju in z vrsto.

Na svetovnem prvenstvu je leta 1922 zasedel prvo mesto na krogih, drogu in bradlji, drugo mesto na konju in z vrsto; leta 1926 prvo mesto na krogih in drogu, drugo mesto z vrsto in tretje na bradlji; leta 1930 tretje mesto na drogu in z vrsto.⁵

Slovenski telovadci v kasnejših letih takih rezultatov niso več dosegli, zato smemo reči, da so bila dvajseta leta 20. stoletja najuspešnejše obdobje sokolske slovenske in bivše jugoslovanske orodne telovadbe.

Kralj Alexander Karadordevič je 6. januarja 1929 izvedel državni udar, uzakonil svojo

160. Skupinska fotografija vrhniških sokolskih naraščajnic in naraščajnikov, okoli leta 1929. V sredini v drugi vrsti sedi Stane Vovk. (Foto: hrani MDV.)

oblast, imenoval novo vlado in ostro nastopil proti strankarski demokraciji. Oktobra istega leta se je Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo.

4. decembra 1929 je kralj poslal predsedniku ministrskega sveta, ministru za notranje zadeve in divizijskemu generalu Petru Živkoviću pismo z naslednjo vsebino: »Odobravajoč vašo lepo zamisel, da združite zaradi telesnega in moralnega vzgajanja vse zdrave sile mojega dragega naroda v eno viteško organizacijo: Sokol kraljevine Jugoslavije, osvajam s posebnim zadovoljstvom vaš predlog, da načeluje Sokolu kraljevine Jugoslavije vselej prestolonaslednik kraljevine, ter vas pooblašчам, da vstavite v zakon o ustanovitvi Sokola kraljevine Jugoslavije potrebno zakonsko odredbo.«⁶

Zakon o ustanovitvi Sokola kraljevine Jugoslavije (SKJ) je izšel v uradnem listu decembra 1929 in po njegovem sprejetju se je sokolska organizacija močno okreplila. Zakon je namreč določal, da se ukinejo vsa dotedanja telovadna društva, ki ne bi vstopila v novo organizacijo. Na osnovi 11. člena istega zakona je izšla še uredba št. 157, ki je urejala organizacijo in poslovanje Sokola kraljevine Jugoslavije z namenom »vzgajati telesno zdrave, moralno trdne in nacionalno zavedne državljane kraljevine Jugoslavije, z vzporednim vzgajanjem telesa in duše

161. Skupinska fotografija vrhniških sokolskih članov, okoli leta 1929. Prva vrsta z leve: Ivan Rosenwirth v kroju (1), Franc Krašovec (3), Hinko Leban (7), Kajetan Brence (9), Franci Malavašič v kroju (10); druga vrsta: Grega Novak (1), Stane Vovk (6). (MDV)

po Tyrševem sokolskem sistemu«, ki so ga že sprejeli v slovenskih sokolskih društvih.

Sokol Kraljevine Jugoslavije je po tej uredbi lahko postal član Zveze slovanskega sokolstva in sorodnih mednarodnih in meddržavnih organizacij, ki niso bile ustanovljene na osnovi stanovskih in verskih načel.

Struktura sokolske organizacije po novem zakonu:

- *Društva* kot osnovne krajevne organizacije, ki so vodila vzgojo vseh pripadnikov Sokola na svojem območju (nižje enote so bile čete, ki naj bi jih ustanovljali na podeželju).
- *Župe*, ki so združevale več društev.
- *Zveza*, ki je združevala vse župe v državi in je imela sedež v Beogradu.

Nova sokolska organizacija je skrbela za telesno in moralno vzgojo državljanov. Reden član društva je lahko postal vsak neoporečen državljan Kraljevine Jugoslavije, ki je

dopolnil 18 let in je sprejel sokolska načela, ne glede na spol, vero in socialni položaj, izreden član pa vsak Slovan, in sicer pod enakimi pogoji, ki je prebival v Jugoslaviji. Poleg polnoletnih oseb so v društvo sprejemali dečke in deklice od 6. do 12. leta (t. i. deco) in dekleta in fante od 12. do 18. leta (t. i. sokolski naraščaj).

Članice in člani so se med seboj tikali in se naslavljali s »sestro« oz. z »bratom«, pozdravljali pa so se z »zdravo«.

Zakon je predpisal enotno sokolsko obleko in znake, ki so jih nosili na civilni obleki, telovadno obleko, slovesno obleko oz. kroj, sokolski znak in njihovo uporabo.

Ustanovili so poseben sklad, v katerem so zbirali sredstva za pomoč članom, ki so se poškodovali pri vajah ali na prireditvah. Iz tega sklada so dobivali pomoč tudi siromašni člani, naraščaj in deca.

Vsak pripadnik organizacije je imel posebno izkaznico z evidenčno številko in fotografijo.

S konstituiranjem Sokola Kraljevine Jugoslavije v začetku tridesetih let je postalo telesnovzgojno področje zelo pomembno za uveljavljanje politike celovitosti jugoslovanstva. Sokolsko delo pri jugoslovanizaciji mladine so usmerili v šolstvo, vojsko in na podeželje, kjer je živel najštevilnejši sloj prebivalstva. Tu so ustanavljali vaške čete; njihova telovadba je bila omejena na preproste vaje in korakanje na javnih nastopih in prireditvah. Istočasno je vlada sprejela uredbo z olajšavami pri služenju vojaškega roka in uredbo za prosvetne delavce.

Člani Sokola so imeli pri služenju kadrovskega roka naslednje ugodnosti:

- Član Sokola, ki je bil do dneva nabora aktiven telovadec v kateremkoli od sokolskih društev ali v sokolski četi Zveze Sokola Kraljevine Jugoslavije (nepretrgoma in najmanj 5 let), je imel pravico do skrajšanja vojaščine: član, ki je bil vpoklican na služenje s polnim rokom, za tri mesece; član, ki je imel iz kakršnegakoli razloga skrajšan rok, pa za 45 dni. Vsak vojni obveznik, ki je želel izkoristiti to olajšavo, je moral pri naboru pokazati veljavno sokolsko izkaznico. Vse sokole, ki so bili predčasno odpuščeni, so v vojaških evidencah upoštevali, kot da so na začasnem dopustu.
- Sokoli so imeli prednost pri napredovanju v vojski.
- Dobili so izredni dopust za udeležbo na sokolskih prireditvah.
- Imeli so prednost pri odobritvi daljšega rednega dopusta, ki je pripadal vojaku po šestmesečnem služenju; trajal je lahko od 15 do 30 dni.

Prosvetni minister je izdal uredbo z navodili za šolske nadzornike, upravitelje in učitelje meščanskih in osnovnih šol:

- Vsi učitelji in učiteljice naj se v najkrajšem času seznanijo z Zakonom o Sokolu

Kraljevine Jugoslavije ter s statuti, z organizacijo in s poslovanjem SKJ. Telesno vzgojo naj poučujejo po načelih Tyrševega sokolskega sistema in podučijo mladino o ugodnostih, ki jih imajo člani Sokola.

- Dolžnost učiteljev je dejavno, posredno in neposredno sodelovati pri krepitvi sokolske ideje ter v sokolskih društvih in četah.
- V krajih, kjer ni sokolskih organizacij, se morajo povezati z zainteresiranimi in najbližjo sokolsko župo ter poskrbeti, da bo to sokolsko društvo čim prej ustanovljeno.
- Poskrbeti morajo, da se ob pomoči sokolskega društva po vaseh ustanovijo sokolske čete za vzgojo mladine in odraslih.
- Krajane naj seznanijo z ugodnostmi, ki jih imajo sokoli kot vojni obvezniki.
- Sokolu pomagajo v boju proti alkoholizmu, pri varčnosti in skrbi za pospeševanje zdravlja.
- Propagirajo naj splošno telesno vzgojo po Tyrševem sistemu in splošno vzgojo po sokolskih načelih.
- Šolski prostori naj bodo na voljo Sokolu. Otroci, ki so člani Sokola, ne smejo ovirati pri delu v Sokolu.
- Učitelji naj se udeležujejo tečajev in predavanj, ki jih organizira SKJ za njihovo seznanjanje s sokolstvom.
- Banski in sreski šolski nadzorniki morajo bedeti nad širjenjem sokolske ideje, to pa mora biti vidno tudi iz njihovih poročil – posebej za vsakega upravitelja, nadzornika, učitelja oz. učiteljico.

V tem času so sokolske organizacije včlanjevale preko 2 % prebivalstva Jugoslavije.

Leta 1934 je bil izdan zakon o obvezni vzgoji, da poskrbi za telesno, npravstveno in narodno vzgojo vseh šolajočih se dečkov in deklic.

Po atentatu na kralja Aleksandra oktobra 1934 je ožje sokolsko vodstvo skušalo s pogo- vori v vladi utrditi položaj SKJ. Do preobrata je prišlo, ko je sredi leta 1935 postal predse- dnik vlade Milan Stojadinović. Sokolstvo so enačili z Jugoslovansko nacionalno stranko (JNS). Sokoli so dokazovali svojo instituci- onalno nepolitično vlogo s programskimi na- čeli, ki so nastala leta 1931 v programskem delu »Pota in cilji«. V letu 1939 so razširili nacionalno unitaristično načelo »en narod, ena država, eno sokolstvo« iz leta 1919 in uvedli izraz »jugoslovanski narod« in slo- venski, hrvaški, srbski »deli naroda«. Nova terminologija je ustrezala tedanji notranji politiki.⁷

Ker je izvajanje zakona o telesni vzgoji v dru- gi polovici tridesetih let prešlo na Ministr- stvo za telesno vzgojo naroda, je sokolstvo spremenilo svoj delovni program. Glavno delo je imelo narodno-obrambno vsebino. Težak udarec sokolskemu gibanju pa je bil nemški napad leta 1938 na Češkoslovaško, ki se mu je pridružila tudi Poljska, ki je za- htevala Tešin. S tem dejanjem je bila priza- deta ideja o slovanski solidarnosti, vendar je sokolsko vodstvo ostalo zvesto slovanski ideji. V zgodovinskih dogodkih pred na- padom Nemčije na Jugoslavijo leta 1941 je sokolstvo podprlo državni udar 27. marca 1941; ta je namreč sledil podpisu pristopa Jugoslavije k silam Osi 25. marca 1941.

162. Sokoli v krojih v začetku tridesetih let. Stojijo od leve: Nace Kunstelj (2), Zmago Nusbek (4); spredaj: Slavko Vuk, Franc Krašovec. (Foto: last M. Opačić)

TELOVADNO DRUŠTVO SOKOL VRHNIKA

Upravni odbor vrhniške čitalnice je želel prirediti posebno slovesnost ob blagoslovi- tvi čitalniške zastave. Zato sta odbornika čitalnice Gabrijel Jelovšek in Josip Lenarčič povabila na prireditev člane ljubljanskega telovadnega društva Sokol. Tako se je na dan slovesnosti, 8. 10. 1882, pripeljalo 50 članov tega društva v krojih in z zastavo s poštnim vlakom do Borovnice; tam pa so jih čakali vozovi z vprego, ki so jih pripeljali na Vrhniko. Na tej slovesnosti so se sokoli prvič uradno predstavili vrhniškemu občinstvu.⁸

Šele leta 1908 najdemo podatke o ustano- viti vrhniškega Sokola. Pripravljalni odbor (Bukovnik, Kostnapfel in Rogl) je vabil na ustanovni občni zbor Sokola na Vrhniki, ki so ga sklicali 21. junija 1908 v prostorih gos- tilne »Mantua« ob 3. uri popoldne z nasle- dnjim dnevnim redom:⁹

1. Poročilo Pripravljalnega odbora
2. Volitev odbora (staroste, podstaroste, na- čelnika in 9 odbornikov)
3. Volitev dveh pregledovalcev računov
4. Slučajnosti

Pravila *Telovadnega društva Sokol in Ober- laibach* so bila prvič objavljena leta 1908. Kmalu pa se je društvo preimenovalo v *Telovadno društvo Sokol Vrhnika*.¹⁰ Pravila so urejala in določala naslednje:

I. Ime in sedež društva

Čl. 1 Telovadno društvo Sokol na Vrhniki ima svoj sedež na Vrhniki.

II. Namen društva

Čl. 2 Namen društva je, da povzdigne in okrepi telesne in naravne sile v sloven- skem narodu.

Čl. 3 Društvo dosega svoj namen s tem:

- a) da goji društveno in javno telovadbo in poučuje mladino v telovadbi,

- b) da prireja izlete, zabave in veselice,
- c) da prireja predavanja in razprave, izdaja knjige, časopise in spise, tikajoče se društvenega namena, da razširja telovadno znanost občje ter ustanovi svojo knjižnico s čitalnico,
- d) da se shaja z drugimi društvi tudi drugega namena in sploh porablja vsa zakonita sredstva, ki se z njimi pospešuje društveni namen. V društvene namene sme društvo imeti svoj pevski zbor in lastno godbo,
- e) da podpira zaslužna narodna podjetja,
- f) da ustanavlja podružnice,
- g) da pristopi kot član k Slovenski sokolski zvezi.

Čl. 4 Sredstva za doseg društvenega namena so:

- a) društveno premoženje, ki sestoji iz telovadnega orodja, pohištva in druge opreme,
- b) pristopnina in redni mesečni doneski članov,
- c) prostovoljni prispevki in čisti dohodki veselic, ki jih prireja društvo z vstopnino in drugi podobni ali slučajni dohodki.

III. Članstvo in naraščaj

Čl. 5 Društvo ima častne, ustanovne, izvršujoče in podporne člane. Član more biti vsaka oseba, ki je stara 18 let, neomadeževana in ki jo je odbor sprejel v društvo. Odbor sme pristop priglasičen članov odklanjati, ne da bi za to navedel razloge.

Čl. 6 Častni član postane, kogar zbor za posebno društvo izkazane zasluge imenuje za častnega člana. Ustanovni član pa, kdor enkrat za vselej ali v petih letnih obdobjih plača ustanovnino 1200 kron. Izvršujoč član je, kdor plača vstopnino in plačuje mesečne prispevke v namen, da se udeležuje društvene telovadbe ali javnih nastopov v društveni opravi. Izvršujočim članom drugih sokol-

skih društev, ki pristopijo v štirih tednih po svojem prihodu na Vrhniko, temu društvu ni treba plačati vstopnine. Podporni član je, kdor plačuje določene letne ali mesečne prispevke. Prispevke mora plačati mesečno vnaprej. Občni zbor ima pravico določati in spreminjati prispevke in vpisnino članov.

Čl. 7 Član preneha biti:

- a) kdor odboru naznani svoj izstop,
- b) kogar odbor izključi zaradi kršenja discipline ali omadeževanja društvene časti,
- c) kogar odbor zaradi neplačanih prispevkov črta iz društva kot člana, kar se zgodi, če dotičnik, dasi je bil opominjan, društvenih prispevkov ni plačal za štiri zaporedne mesece.

Odbor sme ubožnejšim članom za določeno dobo prispevek zmanjšati ali popolnoma odpustiti.

Izključiti je možno člana le tedaj, če z nadpolovično večino vseh odbornikov sploh to sklene odbor, ki je sklican v ta namen. Izključitev stopi takoj v veljavo, vendar ima občni zbor pravico, da na pritožbo razvehljavi izključitev, če je izključenec v 14 dneh po obvestitvi o izključenju pripravil vskljk pri odboru, čigar dolžnost je, da na prvem občnem zboru predloži zadevo v rešitev. O vsaki izključitvi je poročati prihodnjemu občnemu zboru.

Pravice in dolžnosti članov

Čl. 8 Vsak član ima pravico:

- a) na občnem zboru voliti in voljen biti, glasovati in predlagati, če je že najmanj 1 mesec društvenik,
- b) da se dejansko udeležuje vseh društvenih podjetij in uporablja vse društvene naprave in
- c) da nosi društveno obleko, kadar to določi odbor.

Čl. 9 Dolžnosti vsakega člana so:

- a) po svojih močeh pospeševati društvene namene,
- b) plačevati društvene prispevke in prispevek Slovenski sokolski zvezi,
- c) varovati društveno čast in se pokoravati v društvenem življenju vsem določbam društvenih pravil, odredbam odbora in odborovih pooblaščenecv.

Naraščaj

Čl. 10 Društvo poučuje tudi naraščaj. To so učenci in učenke ljudskih in drugih šol, trgovski in obrtni vajenci. Vsak, kdor hoče biti sprejet v naraščaj, mora imeti dovoljenje roditeljev ali svojih pravnih zastopnikov. Vpisnino, mesečnino in druge obveznosti določa odbor.

IV. Društvena uprava

Čl. 11 Društveno upravo vodita občni zbor in društveni odbor. Za posamezne dele društvenega delovanja ustanovi odbor posebne odseke: vaditeljski zbor, izobraževalni odsek, zabavni, izletni, jezdni odsek, kolesarski, pevski, tamburaški odsek in podobne, ki se ravnaajo po lastnem, od odbora tega društva potrjenem pravilniku.

V. Občni zbor

Čl. 12 Redni občni zbor se vrši vsako leto januarja meseca na odborov poziv. Poziv je potrebno objaviti hkrati z dnevnim redom najmanj osem dni prej v društvenih prostorih, v časopisih ali vabilih. Izredni občni zbor pa skliče odbor tudi, kadar se mu zdi potrebno ali kadar ga zahteva ena desetina vseh članov, ki pa morajo obenem objaviti, kaj bo obravnaval občni zbor.

Čl. 13 V področje občnega zbora spada sklepanje o vseh društvenih zadevah. Posebno mu pripada:

- a) da voli častne člane
- b) da voli starosto, podstarosto, načelnika izmed vaditeljev vaditeljskega zbora oz. če tega ni, izmed telovadcev in druge od-

borove člane, njih namestnike, računske pregledovalce, praporščaka in njegovega namestnika,

- c) voli odposlance na občni zbor Slovenske sokolske zveze,
- d) da presoja in odobrava odborovo delovanje, zlasti njegovo gospodarstvo z društvenim imetjem in poročila njegovih računskih pregledovalcev o stanju imovine,
- e) da sklepa o spremembi pravil; sklepi pa so veljavni le, če je navzoča vsaj petina vseh članov in ko vsaj dve tretjini glasujeta za spremembe,
- f) da določa pristopnino in mesečne prispevke,
- g) da sklepa o razdružitvi (odstavek IX, člen 32).

Čl. 14 Občni zbor je sklepčen, če je navzoča najmanj ena šestina na Vrhniki stanujočih članov. Če ni ob določeni uri zbranih zadostno število članov, se vrši občni zbor eno uro kasneje. Njegovi sklepi so veljavni, če je navzoča vsaj ena desetina vseh članov.

Pri glasovanju odloča nadpolovična večina vseh navzočih članov. Ob enakem razmerju glasov odloča predsednikov glas, ki sicer ne glasuje.

Čl. 15 Voli se z osebno oddanimi listki. Volitve so veljavne ob nadpolovični večini vseh navzočih članov, ki so se udeležili volitev. Soglasne volitve so lahko vršijo z vzklikom.

VI. Odbor

Čl. 16 V društvenem odboru je skupaj s starosto, podstarosto in načelnikom enajst odbornikov. Poleg odbora voli zbor še namestnika in dva preglednika računov. Volitve odbora so redno na občnem zboru meseca januarja za enoletno dobo.

Čl. 17 Seje odbora sklicuje starosta najmanj enkrat mesečno. Če zahteva ena tretjina članov pismeno sejo z navedbo namena, mora

starosta v petih dneh sklicati izredno sejo odbora.

Čl. 18 Za veljavno sklepanje odbora mora biti navzočih najmanj polovica vseh njegovih članov. Kadar se odbor posvetuje o osebnih zadevah kakega odbornika, se prizadeti ne sme udeležiti ne posvetovanja ne glasovanja. Prisotni odborniki sklepajo z večino glasov navzočih; ob enakem razmerju glasov odloča starosta, ki ne glasuje.

Čl. 19 Odbor voli med seboj, z nadpolovično večino navzočih, tajnika, blagajnika, gospodarja, zapisnikarja. Če se mu zdi potrebno, tudi njihove namestnike in druge opravitelje.

Čl. 20 Odbor urejuje notranje in zunanje društvene zadeve, v kolikor niso pridržane občnemu zboru. Posebno mu pripada:

- a) da sprejema člane, priglaja njih pristop in izključuje,
- b) da imenuje ali odpušča vaditelje na predlog vaditeljskega zbora,
- c) da sprejema naraščaj in določuje vpisnino in prispevke zanj,
- d) da oskrbuje društveno premoženje, najema posojila za društvene namene, sprejema in izdaja denar,
- e) da skrbi za red in disciplino in izvršuje disciplinarno oblast v društvu,
- f) da odobri poslovnik na podlagi društvenih pravil kot: poslovnik za odbor, vaditeljski zbor in izobraževalni odsek, domači red, pevski red, tamburaški red in druge. Ima tudi pravico, da po potrebi sam sestavlja te poslovnike. Poslovni red za občni zbor mora odobriti občni zbor. Pripada pa mu še:
- g) da sklicuje občne zборе, pripravlja predloge zanje in skrbi za redno društveno delovanje,
- h) da prireja javne telovadbe, tekmovanja, izlete, zabave in javne nastope s pomočjo

vaditeljskega zbora ali drugih posameznih odsekov,

- i) da voli odbornika in njegovega namestnika v odbor Slovenske sokolske zveze.

Čl. 21 Namestnika pokliče v odbor starosta, če je kdo od članov izstopil iz odbora ali se iz drugih vzrokov ne more udeleževati odborovega delovanja. Namestniki pridejo na vrsto po razmerju števila glasov, ki so jih dobili na občnem zboru. Ob enakem številu glasov odloči žreb.

Čl. 22 Če odbornik ne pride k trem zaporednim sejam brez veljavnega opravičenja, se to smatra, da je izstopil iz odbora.

Čl. 23 Starosta sklicuje sejo odbora, mu predseduje, prav tako občnim zborom. Starosta na zunaj zastopa društvo. Ob njegovi odsotnosti ali podstaroste zastopa društvo tajnik v zunanjih zadevah in napram osebam in uradam.

Čl. 24 Listine, s katerimi se društvo pravno veže, morata podpisati starosta in tajnik. Na listinah v drugih zadevah zadostuje podpis staroste ali tajnika odnosno tistega odbornika, v čigar področje spada zadeva.

Čl. 25 Razglase podpisujeta in javljata v imenu društva starosta in tajnik; razglase, ki se tičejo telovadbe podpisuje in objavlja načelnik.

Čl. 26 Kadar starosta ne more izvrševati svojega posla, ga nadomesti podstarosta. Delokrog drugih opraviteljev določa odborov poslovnik.

Čl. 27 Pregledniki računov pazijo na odborovo gospodarstvo z društvenim premoženjem, pregledujejo društvene račune in knjige in predložijo občnemu zboru določene predloge. Njihovo delovanje se prične in konča z dobo odborovega poslovanja.

Čl. 28 Tehnično vodstvo pripada vaditeljskemu zboru. Ureja telovadne zadeve in izvršuje vsa z njimi vezana opravila. Sploh vrši vse naloge glede izobrazbe in napredka v telovadbi.

VII. Upravna doba

Čl. 29 Upravna doba društvenega delovanja se pričinja s 1. januarjem in konča 31. decembra vsakega leta.

VIII. Poslovni jezik, znak, geslo, bratski pozdrav

Čl. 30 Poslovni jezik je slovenski, znak je »Sokol«, društveno geslo: »Krepimo se«, pozdrav: »Na zdar«.

IX. Kroj in prapor

Čl. 31 Člani društva imajo na javnih nastopih posebno društveno obleko in društvene znake, ki jih brez odborovega dovoljenja ne smejo nositi. Prestop te določbe kaznuje odbor. Ob javnih nastopih nastopa društvo s svojim praporom.

X. Razsodišče

Čl. 32 Osebne spore med odborom in člani zaradi društvenih razmer rešuje rozsodišče, ki mora v 14 dneh izreči sodbo. Priziv na sodbo pa gre na občni zbor.

V rozsodišče izvoli vsaka stranka po dva zastopnika med društvenimi člani; zastopniki

si izvolijo svojega predsednika (med člani) in teh pet razsoja v sporu z večino glasov. Posrednik med spornima strankama je starosta ali podstarosta. Do njega se morata obrniti sporni stranki in on odloča, če je treba, rok za imenovanje zastopnikov in zastopnikom zopet rok za izvolitev predsednika, ki ga ima pravico imenovati tudi sam, če se zastopnika ne moreta zediniti. Stranki, ki do določenega roka ne imenuje svojega zastopnika, tega določi starosta. Razsodišče mora svojo razsodbo sporočiti obema strankama in društvenemu odboru v izvršitev razsodbe. Razsodišče posluje na podlagi svojega poslovnika.

XI. Razdružitev

Čl. 33 Društvo se razide, če glasuje za razdružitev na občnem zboru tri četrtine vseh članov. V tem primeru mora ta zadnji občni zbor tudi ukrepati o društvenem premoženju. Če se to ne zgodi ali če bi oblast razpustila društvo, pripada društveno premoženje Slovenski sokolski zvezi, ki ga mora oddati prvemu slovenskemu telovadnemu društvu, ki bi ga ustanovili na Vrhnikih z enakim namenom.

163. Skupinska slika telovadcev in vaditeljev, leta 1933 ali 1934. Stojijo od leve: Franci Zupančič (1), Nace Oblak (3), Ciril Prošnik (5), Vinko Petkovšek (6), Tone Iglič (9), Franci Korenčan (10); sedijo: Grega Novak (1), Slavko Vuk (2), Meri, por. Petkovšek (4), Joža Bižal (5), Slavko Miklavčič (6). (Foto posredovala: M. Opačič.)

Za leta od 1908 do 1922 o delovanju društva nismo našli podatkov. Prvi dokument po tem času je statistični pregled telovadcev društva Sokol na Vrhniki za leto 1922, kjer je razvidno, da je tistega leta telovadilo okoli 16 žensk, 36 moških; 16 ženskega in 15 moškega naraščaja; 24 ženske dece in 27 moške dece.¹¹

Prve prostore je imelo društvo v nekdanjem gospodarskem posloplju na Novi cesti. Zemljišče je bilo v lasti industrialca Josipa Lenarčiča. V stavbi je bila dvorana za amaterske gledališke predstave, telovadnica in knjižnica. Večino gledaliških predstav je v dvajsetih letih režiral priznani vrhniški fotograf in kulturni delavec Ivan Tišler (Rokovnjači, Medeja).

Poleg osnovne dejavnosti – prostih vaj in orodne telovadbe – je društvo organiziralo tudi poletne javne nastope, na katerih so sodelovala tudi društva iz Logatca, Borovnice in drugod. Po nastopu je bila zabava s plesom. Kulturne prireditve so prirejali tudi na predvečer državnih praznikov in za silvestrovo. Ples v maskah pa je bil vsako leto na svečnico.

Iz ohranjenih dokumentov je razvidno, da je tedanji tajnik društva Mayer v imenu Telovadnega društva Sokol na Vrhniki, 27. 10. 1925, vložil prošnjo za komisijski ogled posloplja na Novi cesti. Društvo je nameravalo prostore predelati oziroma posodobiti. Priložen je bil tudi načrt predelave.¹²

Ogled je župan sklical za 3. november 1925. Navzoči so bili tedanji župan dr. Janko Marolt, zapisnikarica Marija Skvarča, lastnik stavbe in zemljišča Josip Lenarčič, mejaši Marija Pleško (učiteljica; zastopala jo je njena sestra Ema Pajnič), Josip Jernejčič, predstavnik Gasilskega društva in gradbeni mojster Pavel Celarc. Društvo Sokol je zastopal starosta dr. Fran Šabec. Še isti mesec je županstvo izdalo stavbno dovoljenje.

V začetku tridesetih let se je Telovadno društvo Sokol Vrhnika preimenovalo v Sokolsko društvo Sokola Kraljevine Jugoslavije.¹³ V tem obdobju se je število članov znatno po-

večalo, zato se je društvena uprava odločila, da obstoječe prostore preuredi v Sokolski dom.

17. 7. 1933 se je zglasil zastopnik Sokolskega društva na Občinskem uradu na Vrhniki in najavil, da namerava društvo posloplje na parceli št. 2050 preurediti v Sokolski dom. Zemljišče je društvu podaril lastnik Josip Lenarčič. Sledil je razpis stavbnega ogleda in izdaja stavbnega dovoljenja, ki ga je Občinski urad izdal 21. julija 1933. Z gradnjo so pričeli že 10. junija 1933, dela pa so bila končana 30. maja 1934.¹⁴

Stavbni stroški so znašali 195.000,00 din. Društvo je tudi dobilo svoj uradni naslov – Sokolski dom Vrhnika, Nova cesta 10 (kasneje Tržaška cesta 10). Tedanji starosta je bil šolski upravitelj Alfonz Završnik, tajnik pa Franc Malavašič. Slovesna otvoritev novega Sokolskega doma s telovadnim nastopom, ki je bil na ograjenem prostoru za domom in je služil telovadbi v letnem času, je bila 3. junija 1934.

164., 165. Slovesna otvoritev Sokolskega doma, 3. junija 1934. (Foto: hrani MDV.)

166. Skupinska fotografija članic s starostom Alfonzom Završnikom, leta 1934. Sedijo od leve: Olga Miklavčič (1), Ivka Jurca (2), Kajetan Brenc (3), Meri, por. Petkovšek (4), Zmago Nusbek (5), Slavko Miklavčič (6), Alfonz Završnik (7), Antonija Završnik (8), Boža Šetinc (10); stojijo v prvi vrsti: Dobovičnikova (3), Franci Zupancič (5), Franci Korenčan (6), Konrad Šimnic (7), Tone Notar (8), Stanko Dobovičnik (12), Božo Verbič (13), Tine Dobovičnik (14), Franci Malavašič (15); druga vrsta: Ciril Prošnik (3), Janez Kržan (6), Marko Šetinc (10); tretja vrsta: Tone Igljič (2), Vinko Petkovšek (5), Nace Oblak (6). (Foto posredovala: M. Opačič.)

167. Starosta Alfonz Završnik v sokolskem kroju ob otvoritvi Sokolskega doma, junija 1934. (MDV)

V pritličju stavbe je bilo hišnikovo stanovanje, blagajniška kabina, sanitarije, predprostor dvorane z garderobo, dvorana in oder. V nadstropju pa kinokabina, balkonski del dvorane, sejna soba, tajništvo in družabni prostor. Tu so se zbirali na vajah člani igralske skupine in glasbeniki, ki so sestavljali plesni orkester. Ta je igral na vseh plesnih

prreditvah v dvorani doma. Med člani je bil violinist Stane Dobovičnik. Na raznih proslavah in samostojnih koncertih je nastopal moški oktet s tenoristom Mirkom Verbičem. Izvajalce prostih vaj je na klavirju spremljala učiteljica Ljudmila Sirnik.

V nadstropju je dobila nove prostore tudi knjižnica, ki je bila odprta za člane vsako nedeljo od 11^h do 12^h. Knjižni fond je nastal iz knjižnih daril in dohodkov od prireditvev. Za predvajanje filmov je moralo društvo pridobiti posebno dovoljenje. Predstave so bile na sporedu v soboto in nedeljo v popoldanskih in večernih urah.

Oder v dvorani so slovesno odprli 25. marca 1935 s predstavo komedije »Trije vaški svetniki«. Nastopilo je 13 članic in članov igralske skupine, režiser pa je bil dr. Janko Klepec, vrhniški zdravnik, ki je v tem obdobju zrežiral še nekaj drugih predstav, med njimi dramo češkega avtorja Na ledeni plošči. Šepetalka je bila vedno članica Olga Miklavčič.

168. Skupina članov pred Sokolskim domom, 1934. Prva vrsta od leve: Božo Verbič (2), Tone Iglič (3); druga vrsta: Kajetan Brence (3), Franci Bradeško (4), Tine Dobovičnik (5), Nace Oblak – najboljši orodni telovadec (9). (Foto: last M. Opačič)

169. Otvoritvena predstava Trije vaški svetniki na Sokolskem odru, 25. marca 1935. Od leve sedijo: Olga Miklavčič (1), Minka Arigler (2), dr. Janko Klepec, režiser (5), Marko Šetinc (6), Tončka Leban (7), Danilo Kuzmin (8); stojijo: Majda Kermavner (2), Šircelj (6), F. Kermavner (7). (Foto: iz družinskega albuma Leban)

Aktivna je bila tudi igralska skupina dece oz. naraščaja z otroškimi predstavami, kot so Peterčkove poslednje sanje, V kraljestvu palčkov ter Sneguljčica in sedem škratov. V teh predstavah so med drugim sodelovali: Majda in Gustl Koprivnikar, Milko in Sava Kroflič, Vlado Leban, Marjan Bermež, Boris Mohar, Nuška, Mirjam in Miloš Rijavec, Jože Brenčič in drugi. Predstave sta pripravljali ob pomoči ostalih članic in tudi članov učiteljici Nuša Rape in Minka Arigler. Rapetova, ki je bila tudi pesnica, je pripravljala deklamacije za proslave pred državnimi prazniki. Režijsko delo in glasbene točke je imela na skrbi Minka Arigler, ki je bila tudi članica sokolske igralske skupine.

Velike priprave so bile na praznovanje materinskega dne. Pod vodstvom članic Tince Verbič, Anice Hočevnar, Tončke Leban in drugih so potekle v popoldanskem času ure šivanja daril, srčkov in okrasnih trakov za ta dan. Enkrat letno, običajno sredi poletja, so vrhniški sokoli priredili na sedanjem Cankarjevem trgu veliko in priljubljeno tombolo.

Ker društvo ni imelo dovolj sredstev za gradnjo doma, se je moralo zadolžiti. Zato so odslej ves dobiček od prireditev namenili odplačevanju dolga, zaradi česar je društvo v novi stavbi preživljalo težke čase. Pri gradnji doma so članice in člani opravili veliko prostovoljnega dela, vse pa je bilo podrejeno skupnemu cilju – dobrobiti društva.

170. Skupinska fotografija sokolske dece na pustni prireditvi na debeli četrtek leta 1935. (Foto: iz družinskega albuma Turk)

171. Člani moške telovadne vrste na telovadišču Sokolskega doma, 8. junija 1939. Na bradlji sedijo od leve: Tine Dobovičnik (3), Nace Oblak (4). (Foto: last M. Opačič)

172. Načelnik Slavko Vuk s članicami in člani, junij 1939. Od leve stojijo: Tine Dobovičnik (1), Mihevc (6); v sredini: Vida Gerjol (1), Mimi Verbič (2), Slavko Vuk (3), Slavka Možina (4), Mimi Možina (5); spredaj desno: Nace Oblak (2). (Foto: last M. Opačič)

V začetku tridesetih let je tudi v vrhniškem Sokolu opazen priliv članstva. To pa je povzročilo težave zaradi premajhnega števila vadbenega kadra in prostorov. Težave so reševali s prirejanjem strokovnih tečajev in z organiziranjem telovadbe v šolski telovadnici.

Ohranjen je zapis Občnega zbora Sokola na Vrhniki, ki se je vršil 27. januarja 1938.¹⁵ Ob navzočnosti 78 članov je občni zbor vodil starosta Stanko Hočevnar in ugotovil, da je bilo delovanje društva uspešno. To so potrdile vse prireditve, ki so v moralnem in gmotnem smislu lepo uspele. Prebral je tudi novoletno poslanico Sokola Kraljevine

Jugoslavije in predlagal, da ob priliki 30-letnice delovanja društva in 25-letnice razviltja prapora v avgustu pripravijo proslavo. V načelniškem poročilu je Slavko Vuk poročal, da sistematično gojijo telovadbo in da so se vsi oddelki povečali. Za telovadbo še vedno uporabljajo šolsko telovadnico. Druga poročila so prebrali tajnik Miklavčič, prosvetarka Nuša Rape, blagajnik Pavletič, gospodar Nusbek in knjižničar Novak, ki je tudi pohvalil društveno delovanje in predlagal razrešnico, ki je bila soglasno sprejeta. Iz statističnega sporočila je bilo razvidno, da je imel vrhniški Sokol v tem času 128 članov, 34 naraščaja in 105 dece – skupaj 250 pripadnikov.

173. Sokolski zlet na Vrhniki, poleti 1939.
(Foto: last M. Opačič)

175. Sokolski zlet na Vrhniki, poleti 1939.
(Foto: last M. Opačič)

174. Sokolski zlet na Vrhniki, poleti 1939.
(Foto: last M. Opačič)

176. Sokolski zlet na Vrhniki, poleti 1939.
(Foto: last M. Opačič)

Novo volitve so potrdile naslednje kandidate:

Starosta – mr. ph. Stanko Hočevar
Namestnik – dr. F. Šabec
Načelnik – Slavko Vuk
Načelnica – Nela Miklavčič
Tajnik – notar A. Mejač
Prosvetar – Grum
Blagajnik – Pavletič
Gospodar – Z. Nusbek

Predstavnik Ljubljanske župe je pohvalil delo vrhniškega Sokola in omenil naloge Župe v tekočem letu: Poklonitev na Rakeku, II. pomladanski zbor Sokolov, župni zlet v Ljubljani 11. in 12. junija in X. zlet v Pragi.

Poudaril je pomen sokolskega tiska. Tedaj je izhajal *Sokol*, vestnik sokolskih žup Ljubljana, Maribor in Novo mesto od 1. junija 1936 do decembra 1938, in *Sokolska Volja* od 1937 do 1941.

Za obdobje druge polovice tridesetih let je značilen proces preobrazbe članstva Ljubljanske sokolske župe, na katero je bil organizacijsko vezan tudi vrhniški Sokol. Poleg zletov, akademij, javnih nastopov in tekem so bili v delovni program v letih 1936 in 1937 uvrščeni sokolski tabori in obrambni zbori. Tabori so bili odgovor na zunanjepolitične dogodke in v nekem smislu mobilizacijsko urjenje. »Obrambni zbori so sledili konceptu taborov in so bili pregled trdnosti, pripravljenosti in doslednosti v izvajanju sprejetih stališč.« Prvi obrambni zbor Ljubljanske sokolske župe je bil 9. maja 1937 in je potekal v sodelovanju z vojaštvom dravske divizije.¹⁶

Statistika navaja, da je imelo slovensko sokolstvo tedaj 39.382 pripadnikov v 255 sokolskih organizacijah.¹⁷

Sokolsko gibanje od leta 1929 do 1941 je pomembno delovalo v procesu jugoslovaniza-

177. Alegorija Soča, nastop leta 1939. Naraščajnice: Mici Stanovnik (sredina), Nada Možina (tretja z leve); tečajniki: Ivan Drenik (prvi desno), Tone Petkovšek (drugi desno), Seljak (prvi levo), Jože Dolenc (drugi levo). (Foto: last N. Zorko)

178. Obrambni zbor vrhniškega Sokola s starostom Antonom Mejačem maja 1940 v Bistri. Prva vrsta z leve: Boris Mohar (1), Vlado Leban (2), Kajetan Brence (3), Dana Miklavčič (4), Mimi Verbič (5), Anton Mejač (6), Vera Piki (7), Slavka Možina (9), Nada Možina (10), Špela Mejač (12), Mihevc (13); druga vrsta: Milan Kranjc (2), Jože Dolenc (3), Franci Bradeško (6). (Foto: last Š. Kranjc)

cije in bilo nosilec nacionalne ideje za vse sloje prebivalstva. Prav tako je pomembna sokolska državotvorna in obrambna usmerjenost. Zato je slovensko sokolstvo podprlo državni udar marca 1941 in tudi vrhniški Sokol je organiziral proslavo in povorko v znak podpore novi vladi. Zdene Mohar takole opisuje tedanje dogodke: *Pretresljivo je bilo ob izbruhu svetovne vojne leta 1941. Na telovadišču so bili zbrani vsi sokoli. Z govornice pa je starosta Grega Novak z domoljubnim govorom hrabil prisotne. Ob dviganju zastave se je strgala vrvica. Najspretnješi, Arto Serini, pa je z novo vrvico splezal na drog in omogočil dvig zastave.*¹⁸

Z italijansko okupacijo je prenehalo delovanje slovenskih društev. Sokolsko društvo Vrhnika je bilo razpuščeno¹⁹, Sokolski dom na Vrhniki pa je zasedla okupacijska vojska.

179. Engelbert Gangl, Novo mesto, junij 1937. Dolgoletni starosta jugoslovenskega sokolstva in prvi namestnik staroste prestolonaslednika Petra II. Odstopil maja 1939. (Foto: last Š. Kranjc)

OPOMBE

- 1 Tomaž Pavlin, *Razvoj sokolstva v Sloveniji med leti 1929–1941 (doktorska disertacija)*, Ljubljana 2000 (dalje: Pavlin), str. 14.
- 2 Prav tam, str. 20, 21.
- 3 Prav tam, str. 37.
- 4 Prav tam, str. 43–49.
- 5 Enciklopedija Slovenije, Ljubljana 1999, 13. zvezek.
- 6 Ivanka Cizelj-Zajc, *Telovadno društvo Celjski Sokol 1890–1940*, Arhivi 31, Ljubljana 2008, št. 2, str. 350–352.
- 7 Pavlin, str. 110–115, 230.
- 8 Arhiv Republike Slovenije (AS) 641 Ljubljanski Sokol, šk. 4, PE 450.
- 9 Prav tam, šk. 14, PE 1695.
- 10 AS 68 KBUDB, Serija društvenih pravil po kartoteki, št. 8489; pravila objavljamo v celoti.
- 11 AS 641 Ljubljanski Sokol, šk. 21, PE 2486.
- 12 Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), VRH-2, Občina Vrhnika, gradbene zadeve, PE 1526.
- 13 Glej opombo 10.
- 14 Glej opombo 12, PE 1527.
- 15 A. T., *Občni zbor Sokola na Vrhniki*, Slovenski narod št. 38, Ljubljana 5. 2. 1938, str. 3.
- 16 Pavlin, str. 292, 299.
- 17 Prav tam, str. 339.
- 18 Zapis hrani Muzejsko društvo Vrhnika.
- 19 Glej opombo 10.

O ŠPORTU NA VRHNIKI PO VOJNI*

Po osvoboditvi leta 1945 so bile vse *fizkulturne* dejavnosti (izraz fizična kultura se je uporabljal še dolga leta) vključene v »Telovadno društvo Vrhnika«.

S problemi posameznih panog (telovadba, nogomet, smučanje, kolesarstvo) se je ukvarjal celoten odbor društva glede na trenutno potrebo. Odbor društva so sestavljali: Slavko Vuk, Grega Novak, Franci Bradeško, Vinko Prelec, Lovro Japelj, Zdravko Kek, Tomaž Štirn in drugi.

Društvo je imelo svoje prostore najprej v bivšem Sokolskem domu (sedanji Dom krajevnih skupnosti na Vrhniku). Ko je ta dom zasedla JLA, je društvo gostovalo s pisarno pri Črnem orlu, v tovarni IUUV (kjer so igrali tudi namizni tenis in šah) in nazadnje v bivši gostilni Tišler (danes trgovina Kara) na Tržaški cesti.

Orodna telovadba, ki je bila nosilec naslova društva, se s svojo klavrno zapuščino – tako v orodju kot tudi v vaditeljskem kadru, pravzaprav niti ni mogla uveljaviti. Nekdaj zelo močne sekcije telovadcev, tako pri sokolih kot tudi pri orlih, niso bile več zainteresirane. Spomnim se samo enega srečanja v bivšem Sokolskem domu ob postavljenem drogu in bradlji. Franci Bradeško, Varšek,

Lovro Japelj, Avgust Seljak, Rado Jurjevčič in še kakih deset drugih so se preizkušali v nekdanjih bleščočih vajah, vendar jih v bodoče ni bilo več skupaj. Na mladino sta prenašala svoje znanje le Vinko Prelec in Franci Bradeško, vadili pa so v večernih urah v telovadnici osnovne šole.

Zaradi nemogočih razmer za zimsko vadbo in zaradi želje po skupni strehi so se po letu 1950 že oblikovali konkretni obrisi doma, bazena in stadiona. Direktor tovarne usnja Andrej Verbič (Andrejčetov) je oblikoval gradbeni odbor in v sodelovanju z občino zagotovil sredstva. Do leta 1952 je bil postavljen dom in ogrodje bazena. Na bodoči stadion pa so navozili in poravnali z buldožerjem premogove ogorke (leš). Končno obliko z atletsko stezo in s skakališči je stadion dobil šele v 70. letih.

Leta 1952 je ves jugoslovanski prostor zajela politična akcija, ki je predvsem na podeželju vsa telesno-vzgojna društva združila v enotno organizacijo TVD Partizan, in sicer po vzoru nekdanjega Sokola z osnovno in obvezno uvodno uporabo redovnih vaj. Izven tega so ostala v večjih mestih le ozko specializirana društva in klubi – predvsem nogometni.

* Po vojni je bila vrhniška mladina, tako moška kot ženska, športno zelo razgibana. V svojem članku, napisanem pretežno po spominu, Zdenek Mohar obravnava le udejstvovanje moške mladine.

Ob delu novoustanovljene organizacije Partizan, ki je s svojo ortodoksnostjo velikokrat povzročala nasprotovanje (odvisno od voditeljev), ne moremo mimo vodstva, ki so ga takrat predstavljali: predsednik Mišo Radoman, tajnica Vida Velkavrh in gospodar Franci Bradeško. Uspešno so vodili društvo z vsemi panogami (razen nogometa), saj se je društvo leta 1954 potegovalo za naslov najboljšega društva v Sloveniji (dosegli so 2. mesto).

Z leti je doktrina Patizana izgubila ostrino, tako da so sekcije proti koncu 50. let svobodneje zadihale. Telesno vzgojno društvo Partizan se je preoblikovalo v Športno društvo Partizan in pričela se je era Dionizija Prizmiča. K urejenosti in kvaliteti (predvsem v košarki in smučanju) pa sta veliko prispevala še Marko Štular in Mika Verbič. Zaživel je tudi bazen z okolico in gostinska dejavnost, nekaj let celo avtokamp, ki je privabljal celo goste iz tujine.

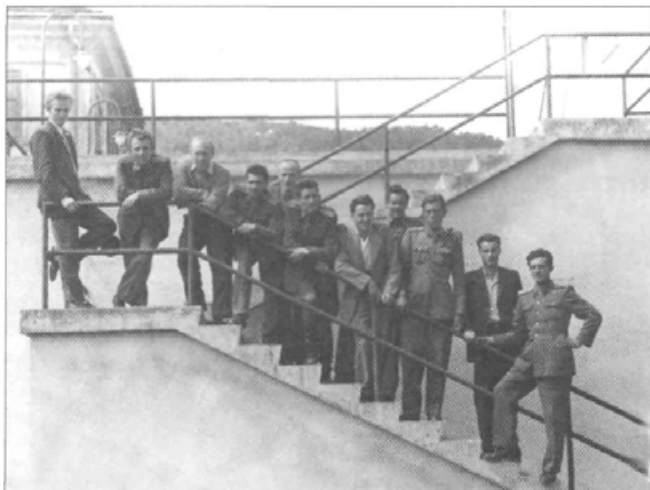
Nogomet

Na Vrhniki so ga takoj po vojni igrali na igrišču na Tojnicah, ki je obstajalo že pred vojno, in kjer je sedaj prostor Komunalnega podjetja Vrhnika. Igrali so v glavnem vojaki tankovske brigade med seboj, okrepljeni z

nekaterimi domačini (igralci izpred vojne: Kukec, Seliger, Kondič, Igljč, Tone Petkovšek, Janez Dolenc, Joco, Karli Drašler, Prelog, Marjan Drašler ...).

Leta 1947 so tankisti za Hruševco uredili igrišče z vsemi pomožnimi objekti: igrišče za košarko, odbojko, skakališče in poligone. Takrat je že igrala vrhniška ekipa v sklopu Ljubljanske sindikalne lige. Poleg Staneta Kukca in Toneta Petkovška Lavra je igralo še nekaj delavcev iz tovarne IUV (Jože Setničar, Srečko Zobec ...), ostalo pa je bila mladina: Lenart Popit, Jure Grampovčan, Edo Pišler, Cveto Mole, Laco Horvat, Šrot, Drago Sedej in Zdenek Mohar. Takrat so že odigrali tudi prvo pionirsko tekmo z Dravljami. Zmagali so Vrhničani z 1 : 0, gol je dal Jože Lenič.

Leta 1948 so za silo uredili igrišče na mestu sedanjega pomožnega igrišča ob Ljubljani. Ker so se za nogometno ekipo lahko registrirale tudi vojaške osebe s stalnim bivališčem v kraju, je za prvo ekipo Vrhnike nastopalo včasih več, včasih manj takih oseb: Đelošević (vratar), Veljo Dumanič, Tonči Prizmič, Slavko Bitenc, Miodrag Borčić, Branko Bosnić, Lazo Janić, Obrad Cimić, Iskrenović, Lekić, Miko Mladenović. Stalna člana sta postala Drago Radoš in Dionizij Prizmič. V letih 1948 in 1949 se je že formirala močna

180. Nogometno moštvo TD Vrhnika na gostovanju v Kočevju, 1948. Od spodaj navzgor: Drago Radoš, Tine Potrebuješ, Veljo Dumanič, Tonči Prizmič, Ivan Čargo, Branko Bosnić, Jože Setničar, Djelošević, Tone Petkovšek - Lavrov, Slavko Bitenc, Zdenek Mohar. (Foto: last Zdeneka Moharja)

181. Nogometna tekma Usnjar : Ihan (3 : 2), Vrhnika, 1957.
Stojijo: Leon Mohar, Herman Novak, Jože Lenič, Slavko Čelešnik, Tone Krašovec, Dionizij Prizmič, Lenart Popit, Janez Mele;
čepijo: Stane Mihevc, Zdenek Mohar, Jovo Matič.
(Foto: last Zdeneka Moharja)

pionirska ekipa, iz katere je kasneje zrasla mladinska ekipa, še kasneje pa ogrodje prve ekipe: Marko Bregar, Tomaž Bregar, Leon Mohar, Herman Novak, Matic Pečkaj, Marjan Sajovec, Peter in Pavel Kunc, Tone Krašovec, Miha Vujošević, Peter Zupan, Jovo Matič, Milan Božanič, Jože Brilej, Stane Mihevc, Rafael Jaklič, Drago Verbič, Anton Sokač, Štefan Petkovšek, Franc in Tine Ogrin, Slavko Čelešnik, Mišo Čelešnik, Jože Novak, Jaka Slavec, Jože Stržinar, Tine Justin, Franko Križaj, Berto Sotlar in Vine Pečar (letniki od 1933 do 1943). Igrali so še: Ivan Čargo, Jože Beslić, Momo Miletič, Mišo Radoman, Tine Potrebuješ, Štef Brodarič, Janez Mele, Štefan Mozer, Bogdan Ribalčenko. Igrali so

v I. ali II. razredu Ljubljanske nogometne podzveze, včasih z več, včasih z manj sreče. Stalne pa so bile derbi tekme z Borovnico, Rakekom in Logatcem. Eden izmed najstarejših igralcev Tine Potrebuješ (letnik 1923) je nastopal okoli 15 let.

Na Vrhniki so po letu prepiranja poleti 1953 nogomet izločili iz Partizana. Najprej so ustanovili nogometni klub Ivan Cankar, ki se je po nekaj mesecih združil s sindikalno ekipo IUUV v Športni klub Usnjar. Organizacijsko vodstvo in skrb za materialno bazo je prevzel Janez Rozman s pomočjo Jožeta Trampuža in ob moralni podpori Viktorja Klobučarja. Klubu so podarili del dobička od bifeja restavracije Blagajana in od pro-

182. Pokal Naceta Voljča - Frica. Nogometno moštvo Vrhnika, 1959.
Čepijo: Rafael Jaklič, Stane Mihevc, Mihajlo Vujošević, Slavko Čelešnik;
stojijo: Peter Zupan, Jože Brilej, Zdenek Mohar, Tone Krašovec, Herman Novak, Drago Verbič, Lazo Janjič.
(Foto: last Zdeneka Moharja)

dane embalaže, tako da je odpadla večna kriza za nakup dresov in obutve. Članska ekipa je tako kot prej nastopala v II. razredu Ljubljanske podzveze in se je šele leta 1957 s senzacionalno zmago v Kočevju s 7 : 1 uvrstila v I. razred Ljubljanske podzveze. Omembe vredna je organizacija nogometnega turnirja, ki smo ga prirejali od 1958 do 1962 vsako poletje pred pričetkom jesenske sezone, v počastitev heroja Naceta Voljča – Frica. Sodelovalce so ekipe: Postojna, Rakek, Mengeš in Usnjar (enkrat tudi garnizija JLA in Borovnica). Kot zanimivost naj povem, da smo od 1946 do 1956 odigrali preko 20 tekem z garnizijo JLA. Večino tekem smo zgubili, šele po letu 1954 smo se začeli enakovredno kosati z njimi in začeli zmagovati. Na turnirju za pokal smo lovriko dvakrat osvojili domačini.

Na Vrhniki se je zvrstilo kar nekaj trenerjev. Po letu 1946 so delovali naslednji: Strehovec (prof. zgodovine na šoli), Weble (vodja komerciale v IUUV), Kukovec (upokojenec), Iko Žganjar (učitelj telovadbe na šoli), krajši čas tudi Pišek (profesionalni trener), nekajkrat celo Brozović (znani jugoslovanski trener), neki Jovo iz Ljubljane, Šibenik (komercialist v IUUV), največ pa smo pridobili od nekdanjega igralca Odreda, Kumra. Nekajkrat je prišel tudi Cetin (profesionalni trener Mengša). Po letu 1960 je bil trener tudi Zdenek Mohar. Kasneje se je Usnjar uvrstil v II. slovensko ligo, trenerji pa so bili: Canovič, Hacler itd.

Kolesarstvo

O kolesarstvu vem le to, da so imeli pred vojno močno sekcijo in da so nastopali v državnem merilu, saj je bil Johan Oblak celo balkanski prvak. Tomaž Štirn je leto po vojni nastopil na dirki Trst-Varna (skozi Vrhniko je prikolesaril kot prvi). Tudi njegov starejši brat Karel Štirn (roj. 15. 10. 1911) je blestel v hitrostnih dirkah.

183. Kolesar Karel Štirn. (Foto: hrani MD Vrhnika)

Odbojka

Odbojko so igrali že takoj po vojni na nekdanjem telovadišču Sokola, to je na dvorišču bivšega doma JLA (sedaj park med društvom upokojencev in pošto) in v Verdu (Matjaževka). Posebnost takratne odbojke je bila, da so jo igrali na žagovini, podobno kot sedaj na mivki. Ko so se odbojkarji prijaviли na uradno tekmovanje, so seveda morali pripraviti igrišče po pravilih. V letih 1951 in 1952 so tekmovali že v II. slovenski ligi (Jesenice, Radovljica, Poštar, Enotnost II, Kamnik, Kočevje). Ekipo so sestavljali: Janez Varšek, Janez Mele, Zdenek Mohar, Leon Mohar, Peter Kunc, Pavel Kunc, Peter Habič, Franc Petkovšek (Šubc), Dionizij Prizmič, Andrej Dobrovoljc in Slavko Grom. Ko je bil postavljen dom, so začeli igrati na dvorišču doma (sedaj je tam teniško igrišče) in v telovadnici.

Ob priliki služenja rezerve v tankovski enoti na Vrhniki se je pri odbojkarjih oglašil državni reprezentant Jule Jošt in dva meseca tvorno sodeloval z ekipo. Ko ga je obiskal prijatelj Skrbinjek (sedaj se v Mariboru igra za Skrbinjevov memorial), tudi državni reprezentant, sta sama odigrala tekmo z domačini, ki so jo s težavo dobili z 2 : 1.

Z ustanovitvijo Partizana in tudi zaradi zahtevnosti tekmovalnih lig, tako v odbojki kot tudi v nogometu, je prišlo v ekipo do preloma. Zapustili so jih nogometaši: Mele, oba Moharja in Prizmič. V ekipo pa je prišlo nekaj dobrih mladincev: Švajger, Bančar, Bricelj idr.

184. Odbojkarji Partizana, 1952.

Čepijo: Franci Bradeško (gospodar Partizana), Slavko Grom (vodja odbojkarjev), Mišo Radoman (predsednik Partizana);

2. vrsta: Andrej Dobrovoljc, Tone Krašovec, Peter Kunc, Pavel Kunc, Leon Mohar; na vrhu: Janko Mele, Franc Petkovšek. (Foto: Peter Habič)

Košarka

O košarki se po vojni ni dosti vedelo, tako da pred letom 1950 zanjo sploh ni bilo intere-

185. V pričakovanju košarkaške tekme II. zvezne lige, na košarkaškem igrišču, 1967.

Stojijo: Elo Rijavec, Marko Štular, Andrej Štular, Ruparšek, Marko Furlan, Boštjan Žekš, Frenk Petrovič, Vidko Uršič (zadaj); čepi: Lojze Peternel. (Foto: last Zdeneka Moharja)

sa. Prvo propagandno tekmo so odigrali na dvorišču Doma JLA ob Cankarjevih dnevih, ko je na Vrhniki gostovala pisana družčina ljubljanskih internatov.

Kot vsako leto do tedaj so se odigrale tekme v nogometu, odbojki in raznih atletskih disciplinah, potem pa je prišla na vrsto košarkaška tekma. Stane Urek (kasneje znani novinar) je vodil Ljubljančane in animiral Vrhničane. Za Vrhničane so nastopali: brata Kunc, Habič, Prizmič in še nekaj vojakov. Seveda smo izgubili, a seme je padlo. V 50. in 60. letih je košarka na Vrhniki doživela silen razvoj.

Atletika

Že leta 1945 so politične organizacije po vsej Sloveniji s sodelovanjem *fizkulturnih* delavcev organizirale manifestativna tekmovalna v teku »Čez drn in strn«, imenovana tudi pomladanski ali jesenski kros oz. »Zmaga ljudstva«.

Leta 1946 se je takšen tek dogajal tudi na Vrhniki, in sicer je bil start in cilj na mestu današnjega centra Loka, v naslednjih letih pa v športnem parku tankistov, nasproti sedanje osnovne šole Antona Martina Slomška. Tekli so: pionirji, mladinci, ženske in moški. Na ta način so se že oblikovali bolj vzdržljivi tekači. Večkrat je zmagal Lenart Popit. Vendar o kakšnem rednem treniranju ni bilo govora, še manj o časovnem merjenju tekačev na kratke proge.

Najbolj priljubljene in dostopne discipline so bile skoki v višino in daljino, saj jame, napolnjene z mivko, niso bile prezahteven objekt. Na večjem okrajnem mitingu na Vrhniki sem leta 1948 s skokom 175 cm zmagal v skoku v višino. V 50.- letih je oficir Aco Zarol, ki je bil večkratni armijski prvak v skoku v višino, dosegel do 190 cm. Tudi Vrhničan Jože Semič je skakal prek 180 cm, kasneje pa tudi Luka Drašler.

Metali so 5-7 kg težko kroglo, včasih pa se je pojavilo tudi kakšno kopje.

Vse to pa se je dogajalo kampanjsko ob različnih priložnostih, vse do 70. let, ko je bil zgrajen prvi stadion z atletsko stezo in s skakališči. Začela je delovati atletska sekcija v okviru šolskih športnih društev in z lahkoatletskim zanesenjakom Luko Drašlerjem, ki je vzgojil kar nekaj odličnih sprinterk in skakalcev.

Med teki naj omenim »Pohod ob žici okupirane Ljubljane«, ki so se ga Vrhničani po letu 1958 udeležili z različnimi ekipami. V začetku so štejele ekipe 5 članov, ki so morali nositi puške, dovoljena je bila le hitra hoja. Leta 1959 je ekipa Zveze borcev Vrhnika v sestavi: Tomaž Štirn, Lenart Popit, Kiro Rančov ter Leon in Zdene Mohar dosegla rezultat 4 ure in 17 minut (hodilo se je cel krog okoli Ljubljane, ženske le okrog južnega dela), kar je bil rezultat, ki bi nas pripeljal med prvih pet. Žirija nam ni verjela (ker smo bili v kategoriji borcev) in nam prisodila 1 uro več. Šele na pritožbo smo po več tednih dobili priznanje za 1. mesto med ekipami ZB ter zaslužene medalje in nagrade. Vsak je dobil fotoaparatus. Z leti se je spreminjal način hoje tako, da sta se v določenih etapah izmenjavala hoja in tek, odpadle so tudi puške. Naša ekipa je leta 1960 v takem maršu imela velike težave, posebno v zadnjem delu hoje, ker smo morali onemoglega tovariša prinesiti na cilj na nosilih. Kljub temu smo dosegli 3. mesto in dobili

186. Udeleženci pohoda »Ob žici«, 1958.
Tomaž Štirn, Marjan Grampovčan, Zdenek Mohar,
Niko Majer, Vida Popit, Milena Grom, Štefka
Dobrovoljc. (Foto: last Zdeneka Moharja)

tudi nagrado za požrtvovalnost.

Naslednje leto smo samo tekli, in sicer severni del kroga, ženske pa južni del. Dosegli smo 2. mesto. Kasneje smo tudi na Vrhniki organizirali tek ekip z mesta pri Ligojni, kjer so bili ustreljeni talci (pesnik Ivan Rob) v Razorsko dolino, kjer je bila proslava ob dnevu vstaje.

Smučanje

Smučišča so bila nekdaj (ok. 1938) kot sedaj za najmlajše na vsakem hribčku, vsaki dolinici. Pa vendar je bilo pomembnejše elitno smučišče (nedeljsko) Sv. Trojica, posebno Tičnica s položnino proti Stari Vrhniki. Smučali smo po več tirnicah. Z namazanimi smučmi in ob dobrem snegu nas je prineslo skoraj do gasilskega doma. Če smučišče ni imelo izteka, smo se ustavljali s telemarkom, boljši smučarji pa s kristnijo. Fantje, ki so imeli več prostega časa (predvsem srednješolci), so smučali vsak dan. Pred vojno je bilo malo deklet, ki bi smučala. Bile pa so izjeme, in sicer: Špela Mejač, Nevenka Vošnik, Helena Tomšič, Marjuča Tomšič in druge.

Običajno zbirališče je bilo v Tičnici, nakar smo običajno delali turo na Storžev grič, opravili nekaj spustov v dolini proti Stajam in se ponavadi že v mraku spuščali nazaj.

Ob nedeljah so nekateri že dopoldan odhajali na daljše izlete na Zaplano ali Strmico. Vračali so se po gozdnih poteh s Planine proti Storževemu griču ali Stari Vrhniki. Za zaviranje po teh poteh se je običajno »jahalo« palice. Boljši smučarji so že takrat iskali nove strmine in v celcu vrezali čim ožje smučine (kot najtežji je bil znan spust s ceste ob Zaplaninski kapelici v Majerjevo grapo). V strminah brez izteka so smučali s telemark zavoji.

Znani smučarji iz tega obdobja: Aco Dremelj, Milan Kranjc, Janez in Jože Dolenc, Marjan in Karli Drašler, Elo Jesenovec, Tomaž Štirn, Vlado Leban, Marjan Bermež, Avgust, Matic

in Drago Seliger, Zdravko Kek, Boris Mohar in drugi.

Tekmovanja so bila ponavadi enkrat ali dvakrat letno, in to v smučarskem teku, bodisi v organizaciji Sokola ali v okviru odseka Slovenski fantje (Orel). Medtem ko so se med fanti s smučanjem ukvarjali pripadniki vseh socialnih plasti, pa so med dekleti smučala bolj dekleta uradniških in premožnejših družin.

Najboljše smuči daleč naokoli je delal Kolar Žitko. Že v tem času so obstajale robnične smuči, vendar je moral za to poskrbeti vsak sam (urezati utore, nabaviti robnike in vijake ter jih vstaviti). Vendar so to delali le redki. Ker so bile smuči narejene iz enega kosa, jih je bilo potrebno zlasti čez poletje speti tako, da se je ohranil čim večji most in krivina.

Vezi so bile v glavnem iz železnih čeljusti, prstnega jermenčka in usnjenih paralelnih vezi z napenjalno žabico. Premožnejši so že v tem času imeli t. i. kandahar vezi. Palice so bile v glavnem leskove z velikimi pletenimi krpji, vendar so obstajale že tudi jeklene.

Večina smučarjev je smučala v suknjičih; hlače so bile široke pumparice, ki so plahutale ob količkaj hitrem smuku. Spoj med čevlji in pumparicami so dopolnjevale ovojke ali gamaše ali pa samo *zokne*. Smučarski čevlji so bili navadni usnjeni čevlji z debelim podplatom (brez žebeljev), štirioglatim sprednjim delom in z medeninno oblečenim podplatom, ki se je dotikal okovja.

Po okupaciji leta 1941 so italijanske okupacijske oblasti prepovedale posest smuči in v primeru kršitev zagrozile s skoraj tako hudimi kaznimi kot za posest orožja. Veliko smuči so ljudje res oddali, še več pa poskrili ali skurili.

Sam sem svoje popolnoma nove smuči, ki mi jih je naredil Žitko, zakopal v zelenjavnem vrtu. Odgrebel sem jih jeseni 1944, jih očistil, zbrusil, prebarval in začuda so mi

služile celo zimo. Zaradi internacije staršev sva z mlajšim bratom Leonom živela pri družini Rode (Hodnik) na Stari Vrhniki, ki je skrbela za naju.

V okolici Stare Vrhlike in do Zaplane, Planine in Ulovke (takrat sem prvokrat gledal njeno takrat ozko strmino in jo tudi preizkusil) sva z domačim Tinetom ali s sosedomi Jakšetovimi (Remcovimi) fanti *rezali* smučine – kljub okupatorjevi prepovedi. Po manjših hribovskih in dolinah pa so se spuščali otroci.

Po osvoboditvi je bilo smučanje, tako kot vse ostale športne panoge, vključeno v Telovadno društvo Vrhnika. S problemi posameznih panog (orodna telovadba, nogomet, smučanje) se je ukvarjal celoten odbor: Franci Bradeško, Slavko Vuk, Vinko Prelc, Lovro Japelj, Zdravko Kek, Stane Kukec, Tomaž Štirn in drugi.

Dokler niso pred letom 1950 začeli z gradnjo novega doma, bazena in z urejanjem športnega parka, smo uporabljali prostore v Mladinskem domu (bivši sokolski dom), v Črnem orlu, Žontovi ledenici, pri Tišlerju poleg Habiča in na Stari cesti (steklarstvo poleg frizerskega salona Neti). Svoje prostore pa je imelo društvo tudi v tovarni usnja in v »Koreji« (menzi IUUV).

Smučali smo v glavnem neorganizirano v okolici, po zvoženih, dokaj širokih tirih. Sem in tja so se pojavljale že tudi manjše skakalnice.

Tekmovanja so potekala le v smučarskih tehnikah. Enkrat letno je bila tekma po standardni progi: start in cilj je bil pred lekarno oz. cerkvijo sv. Lenarta, preko Sv. Trojice, Storževega griča, na Idrijsko cesto in nazaj do Sv. Trojice, navzdol po Cankarjevem klanecu, do cilja pred lekarno. To je bila dokaj naporena tekaška in smukaška proga. Prvič sem se teka udeležil leta 1948. Z mano so tekmovali tudi Tomaž Štirn, Tomaž Grom, Avgust Štefančič, Marjan Skobec, Stane Knapič in Ivan Podgornik. Ni nas bilo več kot deset.

Takšnega tekmovanja v teku sem se udeležil še enkrat, leta 1949, in takrat sem bil celo drugi za Štirnom. Leta 1951 je bilo »neka-kšno« okrajno tekmovanje v patrolnem teku s streljanjem. V vrhniški ekipi sta bila poleg mene še Štirn in Podgornik. Zaradi mene ni-smo bili najboljši.

Glavni organizator je bil vedno Tomaž Štirn. On je tekmo pripravil, zbral nagrade, utrdil in markiral progo, postavil kontrole in časomerilce, razglasil zmagovalce, in če je bilo le mogoče, tudi *pobiral* nagrade.

Na »Starem štacjonu« nas je skupina mladincev začela drugače gledati na smučanje. Poleg mene so bili še Janez Mele, Slavko Grom in Leon Mohar. S pomočjo časopisnih poročil o tekmovanjih v smuku in slalomu, s pomočjo fotografij ali kakega filmskega posnetka smo razvili dokaj dobro tehniko zavijanja okrog palic. Poleg tega smo povsod iskali nove strme doline, kjer smo se v čimbolj sklenjeni drži nog spuščali navzdol vsak v svoji smeri. Ker smo imeli slabo obutev in tudi še vedno paralelne vezi, je naše paralelno zavijanje spremljalo zelo izrazito razbremenjevanje navzgor.

Prvi stik »v živo« z alpskim smučanjem sem dobil leta 1947 ob obisku skakalne prireditve v Planici, ko sem smučal na nasprotnem plazu. Videl sem, da brez robničnih smuč in diagonalnih vezi ni pravega smučanja.

Nekateri na Vrhnikih so že imeli takšno opremo, vendar ne tudi znanja, da bi jo lahko uporabili. Za nas pa je bilo to težko dosegljivo. Morda se mi bo posrečilo naslednje leto, sem se tolažil. Še izpred vojne sem hranil bratove robnike (Žitko ni izdeloval smuč z robniki).

Leta 1949 si je Štirn izmislil tekmovalno kombinacijo: tek-veleslalom. Na dopoldanskem teku sem zasedel 2. mesto, za Štirnom, kot sem že omenil. Popoldne pa je bil veleslalom. To je bilo prvo tekmovanje v alpskih disciplinah na Vrhnikih. Potekalo je na pobočju, kjer je danes grobnica žrtvam fašizma na Drči. V glavnem je bil to smuk po-

ševno po tirih s spremembo smeri na robu gozda. Nekateri so se ustavili, obrnili in nadaljevali v novi smeri. Čeprav tiri niso dovoljevali preskoka v novo smer, sem to opravil in zmagal. Štirn je bil 4. ali 5., pa vendar je zmagal v kombinaciji, ker je preprosto seštel čase s tekom. Za zmago v veleslalomu sem dobil *mažo* za južni sneg. Drugi je bil Leon Mohar, tretji Janez Mele, četrti Slavko Grom, peti Tomaž Štirn itd. Glavni sodnik in časomerilec je bil Stane Kukec. Našo tekmo je spremljalo tudi lepo število gledalcev.

Usnarijade

Prvi tekmovalni krst v meddruštvenem okviru smo doživeli na sindikalnem usnjar-skem tekmovanju pod Storžičem leta 1949. Poleg mene so nastopili še: Tomaž Štirn, Ivan Podgornik, Stane Kukec in Stane Šventner. Vodja je bil Kukec. Čez noč je zapadlo precej južnega snega, zato smo pred tekmovanjem morali celo progo prehoditi. Jaz sem vedel, da se da vrata prevoziti tudi z druge strani in sem naštudiral kombinacijo, ki pa ni bila »poštanfana«, zato nisem mogel prav zaviti in sem *jahal* vrata. Takrat me niso diskvalificirali, pač pa sem dobil 10 sekund pribitka. S takim časom sem dosegel 26. mesto, Podgornik je bil 27., ostali pa še slabši.

187. Udeleženci usnjarkega tekmovanja v veleslalomu pod Storžičem, 1949.

Sedijo: Marjan Drašler, Zdene Mohar, Aco Dremelj, Leon Mohar; *stojijo:* Miloš Rijavec, Stane Kukec, Peter Habič. (Foto: last Zdeneka Moharja)

Na Usnjarijadi sem nastopil še dvakrat. Naslednje leto je bilo še več vrhniških smučarjev, ki niso bili iz tovarne usnja. To so bili: Peter Habič, Leon Mohar, Aco Dremelj in Miloš Rijavec. Iz tovarne pa so nastopili: Tomaž Štirn, Marjan Drašler, Stane Šventner in vodja Stane Kukec. Dosegli smo dobre rezultate. 1. je bil Drago Štefe, 2. jaz, 9. Leon Mohar in 12. Peter Habič. Na naslednjem tekmovanju smo bili vsi slabši, nihče ni prišel nižje od 30. mesta.

Leta 1956 je bila ob svojem jubileju organizatorica tekmovanja tovarna usnja IUV. Sodeloval sem pri pripravah proge za veleslalom, ki je potekala z vrha Strmice do Starega mlina. Najbolje uvrščeni Vrhničan je bil Emil Verbič (Lajm), nastopili pa so še: Janez Mele, Leon Mohar, Peter Habič in drugi. Ker sem nekaj dni pred tekmovanjem zbolel za gripo, nisem nastopil.

Obstajala je tudi kategorija veteranov. S prejšnjih tekmovanj se spominjam veterana Giakomelija iz Žirov, očeta kasnejšega skakalca Ota.

Smučarski skoki

Kot sem že omenil, so se na vseh smučiščih vzporedno s tiri za smuk pojavljale male skakalnice, večinoma v izteku v ravnino, t. i. »luft šance«. Sčasoma so se preselile višje v breg, vendar so imele ponavadi prekratek most. Idealen teren za skakalnico, na kateri se je dalo skakati 15 m, je bil iz Tičnice proti Košacam.

Pred letom 1950 nisi veljal za smučarja, če nisi bil tudi skakalec ali tekač na smučeh. Šele kasneje so se na Vrhniki polagoma izoblikovale posamezne discipline, in sicer: tek, skoki in alpsko smučanje.

V letih 1951–1952, ko je zapadlo zelo veliko snega, smo na prej omenjenem terenu iz snega toliko povečali »pukel«, da je bilo možno skakati tudi do 25 m. Organizirano je bilo tudi uradno prvenstvo v skokih. Za prvo mesto sem se potegoval skupaj z Ivanom

Podgornikom. Ostalih tekmovalcev se ne spominjam, verjetno je skakal tudi Leon Mohar, med mladinci oz. pionirji pa verjetno že Vinko Kunstelj, Peter in Drago Verbič. V tistih časih je vsakdo vzel zalet po lastni presoji oz. pogumu. Tu je bil dolg in strm zalet.

Leto kasneje smo se udeležili meddruštvenih tekem v Borovnici, kjer so imeli že pravo 30-metrsko skakalnico. Od Vrhničanov smo se tekmovanja udeležili: Ivan Podgornik, Skopec, Leon Mohar in jaz. Prišli smo seveda z navadnimi smučmi. Jaz sem jih imel sposojene od Marjana Drašlerja, čevlje pa od Bojana Podbregarja. Spominjam se, da smo se peljali s sanmi; vozil pa jih je s svojo kobilico Vinko Prelec, ki je bil takrat gospodar pri društvu (verjetno je bilo še Telovadno društvo). Sneg je bil južen. Z nastopom se nisimo proslavili. Borovničani (spominjam se Žerjava) so skakali s skakalnimi smučmi in so poznali skakalnico. Ivan in Leon sta bila z zaletom previdna. Skočila sta malo, vendar sta stala. Jaz sem imel odlično »napeglane« smučmi, zato so mi kar uhajale izpod nog. Skočil sem preko 20 m, vendar direktno na zadnjo plat. Skopec je padel že na zaletišču, češ da se mu prijema sneg. Ko sem mu dal svoje smučmi — ki so šle preveč — je naredil skok in skoraj salto nazaj. Tako je bil naš nastop skoraj komičen, k sreči brez posledic.

Ne spomnim se, da bi še kdaj nastopal v skokih, vendar pa sta se med leti 1952 in 1956 izoblikovala dva skakalca: Vinko Kunstelj in Drago Verbič, ki sta napredovala celo do reprezentančnih vrst. Drago je bil v mladinski reprezentanci, pozneje se mu je pridružil Kržič.

Januarja 1953 je bilo organizirano okrožno prvenstvo Partizana na Vrhniki v teku, skokih in veleslalomu. Skoki in veleslalom sta bila izpeljana v Brcetovi dolini, kjer je bila narejena (takrat še iz snega) skakalnica, ki je omogočala skoke prek 20 m. Mislim, da so jo delali največ fantje iz Hriba z Milošem Rijavcem, in verjetno je bil poleg tudi Vinko Kunstelj.

188. Vrhnjska ekipa na tekmi na Livku, 1952.
Od spodaj navzgor stojijo:
 Lojze Drašler, Zdenek Mohar,
 Marko Štular, Lojze Peternel,
 Janez Kunstelj.

Čeprav je bilo na tem področju kar nekaj odličnih posameznikov, pa se skakanje na Vrhniki ni razmahnilo.

Po tem letu se je smučanje dokončno specializiralo po panogah, pa tudi društveni okvirji so se nekoliko spremenili.

Alpsko smučanje

Ne glede na različne pristope k smučanju lahko prvo tekmo v veleslalomu na Vrhniki vzamemo kot začetek alpskega smučanja.

Morda je omembe vreden tudi prvi strokovni pristop k tehniki alpskega smučanja. V januarju 1951 sem se udeležil tečaja za vaditelje alpskega smučanja na Krvavcu. Učitelji so bili: Boris Kobal, Bojan Hrovatin, Heri Kajzer z vodjem Marjanom Jeločnikom, ki je bil še dolga leta protagonist jugoslovanske alpske šole smučanja. Takrat je bila osnovna tehnika rotacijska, z izrazitim visenjem v stremenih. Tudi sicer se je že takrat začel razkorak in nesoglasje med tekmovalnim smučanjem in smučanjem smučarskih učiteljev, ki se je uredilo šele v letih 1960–1970 s sodobnejšim pristopom šole smučanja k tekmovalnemu smučanju.

Tečaja nisem naredil, ker s svojimi še vedno paralelnimi stremeni in z *nerobničenimi*

smučmi nisem zmozel izrazitega nagiba naprej. Kljub temu moram priznati, da sem pridobil veliko, saj je bil tečaj kvalitetno pripravljen, z vsemi teoretičnimi temami in s praktičnimi znanji.

Kot slabost tečaja pa sem odnesel tudi to (ker sem vzel vse preveč dobesedno), da je takratna šola smučanja preveč slonela na piljenju posameznih likov, medtem ko je prosto smučanje potiskala v ozadje, češ da to pride samo po sebi, ko obvladaš posamezne elemente.

K sreči so moji učenci: Leon Mohar, Janez Mele, Slavko Grom, Peter Habič, in tudi mlajši, ki so se pojavili v 50. letih, Tone Krašovec, Andrej Krašovec, Lojze Drašler, od te šole pobrali le praktične vrednote.

Leta 1953, ko je bilo smučanje še kompletno v Partizanu, sva se z Leonom udeležila meddruštvenega veleslaloma na Starem Vrhu. V elitni konkurenci Tržičanov (Štefe, brata Lukanc, brata Krmelj, Križaj in drugi), Jeseničanov, Enotnosti (Magušar, Ilja, Bernik, Skudnik, Rotar in drugi), Škofjeločanov, ki takrat še niso bili tako močni in drugih, je dosegel Leon Mohar 12. mesto, jaz pa kljub padcu 24. mesto.

Leta 1964 je organiziral Š. K. Usnjar prvo meddruštveno tekmovanje v veleslalomu. Udeležba je bila dobra in močna, vendar se nobenemu od Vrhničanom ni uspelo prebiti med šesterico, razen pri mladincih, kjer je bil Andrej Krašovec tretji.

Tak veleslalom smo prirejali vsako leto, dokler se ni preoblikoval v slalom, ki je veljal za kategorizacijo SZS. Mislim, da se je začelo s kategorizacijskim slalomom šele pri »Ulovki 64«, ko smo tudi z veliko propagandno akcijo poskušali zainteresirati širši krog uporabnikov za gradnjo smučarskega centra.

Organizacija tečajev

Razen posameznega izpopolnjevanja tehnike smučanja med prijatelji, (po mojem tečaju leta 1951 na Krvavcu), posebnih tečajev ni bilo.

Naslednji udeleženci tečajev za vaditelje smučanja v okviru TVD Partizan in kasneje športnega društva Partizan so bili okrog leta 1955: Miloš Rijavec, Peter Habič in kasneje Andrej Krašovec, Lojze Drašler in Leon Mohar.

Že pred letom 1960 pa smo med zimskimi počitnicami organizirali tečaj, ki je zajel 3 ali 4 vrste, ki smo jih vodili skupaj z Lojzotom Drašlerjem in s Andrejem Krašovcem. Zbiranje je bilo na Sv. Trojici, vadba pa je potekala na terenih okrog Sv. Trojice in Tičnice.

Vrhnika se je zelo okreplila z vaditelji leta 1959, ko so se na Višjo šolo za telesno kulturo v Ljubljani vpisali: Luka Drašler, Drago Verbič, Dragica Pelan, Lojze Peternel in Rafael Jaklič.

Leta 1961 je bil v okviru ŠD Partizan in v organizaciji Dionizija Prizmiča organiziran tečaj za otroke na terenih v okolici Storževega griča z vsakodnevnim zborom pred Turšičem. Tudi v naslednjih letih so glede na ugodne snežne razmere potekali podobno organizirani tečaji v okolici Sv. Trojice, Storževega griča ali Čotovega Lebna.

Takratni učitelji telesne vzgoje na šolah, Mohar, Leben, Jaklič in Pelan, so delali v okviru ŠD Partizan. Popularizacijo smučanja so pospeševali s smučarskimi športnimi dnevi v okviru šol.

Z najširšo popularizacijo smučanja na Vrhnikih se je začelo leta 1966, ko je bila na pobudo Jožeta Besliča in s podporo Zavoda za šolstvo organizirana zimska šola v naravi, ena prvih v Sloveniji. Cankarjeva in Mrakova šola sta se je udeležili z učenci enega od petih razredov, ki so bili teden dni nastanjeni v poslopju zaplaninske šole. V začetku je bilo veliko težav s prepričevanjem ljudi v raznih organizacijah in staršev ter z zbiranjem opreme. Na Vrhnikih pa smo vztrajali z organizacijo »šole v naravi« in z leti se je odpor manjšal.

Začetki zimsko športnega centra

Kot vsaka družina, ki si želi svoj dom, si tudi vsaka organizacija želi ustvariti čim boljše pogoje za delo. Tako smo si tudi smučarji, ko je smučanje že dobivalo prave oblike in smeri, želeli ustvariti svojo bazo.

Smučarji so imeli po letu 1954 v okviru ŠD Usnjar, ki ga je vodil Janez Rozman, vso podporo tako pri organizaciji tekmovanj kot pri zamisli o bazi na Ulovki. Zamisel je zorela več let vzporedno z drugimi organizacijami, ki so se ozirale po Planini ali Ulovki. Za gradnjo so bili zainteresirani še planinci, ki so želeli povečati svojo kočjo in pritegniti smučarje. Zanimala sta se tudi turistično in lovsko društvo. Želela sta zgraditi zavetišče zaprtega tipa. Leta 1958 smo se sestali in si skupaj ogledali teren.

Vsa stvar je padla v vodo, zlasti ko so bila sredstva planinske zveze odpovedana. Planinci so sami razširili svoj dom in lovci so postavili svojo kočjo zaprtega tipa. Z nekajkratnimi akcijami smo celo sodelovali pri dograditvi lovske kočje, vendar se je izkazalo, da je to premalo za souporabo.

Kasneje smo s posredovanjem našega sim-

patizerja Viktorja Klobučarja uredili manjši prostor v gospodarskem posloplju kmetije v Jamniku in ga usposobili za prenočevanje dvajsetih oseb.

Poimenovali smo ga Blagajana.

Vendar je misel o urejeni postojanki in žičnici tlela naprej. Idejo o postojanki na vrhu Ulovke smo prenesli na mesto, kjer sedaj stoji brunarica, in določili smer vlečnice. Teren (profil) smo izmerili ročno z letvami in z aparatom. Leta 1963 smo med počitnicami organizirali brigadirsko delovno akcijo, ki se jo je udeležilo okrog 20 mladincev, da bi pripravili teren za vlečnico. Tričetrt trase smo ročno očistili drevja in grmovja s koreninami vred. Vodja brigade je bil Elo Rijavec, akcijo pa je podprlo tudi turistično društvo (Franc Okrajšek).

Še istega leta je bila neko nedeljo organizirana velika delovna akcija, ki je zajela vso vrhniško mladino, vojsko in nekdanje brigadirje. V njej smo odstranili drevje, ki je bilo posekano na trasi, namenjeni za nov daljnovod s podlipske doline v Jamnik. Lojze Drašler, Peter Habič, Zdenek Mohar smo izdelali manjši elaborat, ki je vseboval skico doma in profil Ulovke, opis večletnega opazovanja vremenskih prilik, snežnih razmer in turistične podatke o Ulovki in Vrhnikih. Z njim smo skušali zainteresirati bližnje odgovorne osebe in organizacije. V podporo teh akcij smo leta 1964 organizirali veliko meddruštveno tekmovanje v slalomu »Ulovka 64«, na katerem se je za idejo rekreacijskega centra močno zavzel takratni predsednik občinske skupščine Franci Širok. Tekmovanje, ki je bilo po obsegu eno večjih smučarskih prireditev v Sloveniji, pa

je imenitno organiziral Milan Kojc, direktor Koteks-Tobusa. Žal so stabilizacijski ukrepi zavrla načrte.

Misel o centru je nato mirovala več let, odvijale so se le akcije v zvezi z žičnico. Takratni predsednik občinske zveze za telesno kulturo Bojan Podbregar je leta 1965 izbrskal sredstva za nabavo nihalne vlečnice »Stemag«. Ker na Ulovki ni bilo dovolj močne elektrike, smo jo postavili v Zaplani v Majerjevi dolini. Dočakala je le eno občinsko tekmo.

Naslednje leto je bila predstavljena na Ulovko. Leta 1967 pa jo je izpopolnila nova motorna vlečnica na sidra, ki jo je postavilo komunalno podjetje. Njegov tehnični vodja Lado Rot je bil vnet privrženec smučanja. Še istega leta so postavili tudi zavetišče sredi Ulovke, ki pa je z razširitvijo terena postalo precejšnja ovira.

Še preden je stopilo v akcijo komunalno podjetje, je v dolini nekaj sezon obratovala tudi privatna motorna vlečnica, ki jo je postavil Drago Jemc.

Ulovka je bolj ali manj životarila do leta 1960-1970, ko se je začel temeljit preobrat. Ob velikem Merkatorjevem sindikalnem tekmovanju se je predsednik sindikalnega sveta Janez Usenik znal zavzeti za idejo rekreacijskega centra in organizirati prave ljudi, ki so bili sposobni speljati idejo do konca.

Ulovka se je po letu 1970 pospešeno razvijala vse do 90. let, ko je zaradi neugodnih vremenskih razmer, denacionalizacije zemljišč in požarov na objektih začela nazadovati. Danes o tem našem smučarskem centru pričajo le še ostanki nekaterih naprav.

VAJENEC PRI MOJSTRU SIMONU NA VRHNIKI

SPOMINI (ODLOMEK)

Družina Bekševih je živela na majhni kmetiji na Drenovem Griču 23 (danes Mala Ligojna 63). Oče Matija Bekš je padel v prvi svetovni vojni in mati je ostala na kmetiji sama s štiriimi majhnimi otroki. Franc je bil najmlajši. Želel se je šolati, a mati ga ni mogla vzdrževati, saj pri hiši ni bilo denarja. Izučil se je za ključavničarja in nato odšel za delom v razna industrijska središča. Svojo težko, a pestro življenjsko pot je opisal v knjigi Prvi borci, ki je leta 1976 izšla pri založbi Borec. Odlomek objavljamo po rokopisu za to knjigo, ki ga je avtor naslovil Od pastirja do konstruktorja samouka.

... Ko sem hodil v zadnje razrede osnovne šole, sem velikokrat prosil mamo, naj me da v šolo v Ljubljano. Rad bi postal učitelj, kot sva se z Majdo dogovorila. Majda se je že vozila z vlakom v ljubljansko meščansko šolo. Mati pa me je vedno zavrnila, da jaz ne bom mogel v mestne šole, ker nimamo denarja. Rekla je, da bom moral iti čimprej delat v opekarno na Vrhniko, da bom kaj zaslužil. Bil sem žalosten in nesrečen.

Nekoč sem šel gledat delavce v opekarno. Z lopatami so nalagali težko ilovico v vagončke in jo vozili do stroja. Takoj sem videl, da jaz tega težkega dela ne bi zmoget opravljati osem ur dnevno. To sem povedal materi in sem jo prosil, da bi me dala učiti za ključav-

189. Mati Katarina Bekš, roj. Mrak, s hčerkami Minko, Ivanko in Angelo ter sinom Francem, 1916. (Foto: last Brede Brdar)

ničarja, če se že ne morem šolati. »Kdo ti bo pa dajal hrano dolga leta, ko se boš učil?« je zaskrbljeno pripomnila.

Skozi našo vas je vozil vlak. Gledal sem strojevodjo, kako vozi ta vlak in si želel postati strojevodja, ko se ne morem šolati in biti učitelj. Vedel sem, da lahko postane stro-

jevodja le izučen ključavničar. Pričel sem razmišljati, ali se ne bi morda našel kakšen ključavničarski mojster, ki bi mi dajal hrano zastonj, ko bi se učil, če bi bil zelo priden. Odločil sem se, da bom skušal najti takega dobrega mojstra.

Neko nedeljo sem šel od maše na Vrhniki. Srce mi je hitreje bilo, ko sem zagledal ključavničarskega mojstra Simona, ki je sedel pred hišo. Kar zdajle bom poskusil, sem se odločil in plaho stopil pred mojstra. »Gospod mojster, ali bi me vi lahko vzeli za vajenca?« sem vprašal. Simon me je nekaj časa gledal, potem pa začudeno rekel: »Ja, čigav pa si, da takole kar sam prideš vprašat? Kje imaš pa očeta, midva se sama o tem ne moreva pogovoriti.«

»Gospod mojster, očeta nimam, padel je v vojni. Sem pa Bekšev z Drenovega Griča in zelo rad bi se izučil za ključavničarja.«

»Mater pa menda že imaš. Zakaj pa ni prišla s teboj?«

Moral sem mu povedati, da mati nasprotuje temu, da bi se učil. Ampak bi jo že pregovoril, če bi mi on med ukom lahko dajal hrano. Simon je zmajal z glavo.

»Še nobenemu vajencu nisem dajal hrane,« je rekel. Malo je še razmišljal, potem pa se je odločil.

»Tvojega očeta sem dobro poznal,« je rekel. »Škoda, da je padel. Ker bi se tako rad izučil, bi te vzal. Učil bi se štiri leta, da bi mi tako četrto leto odslužil hrano za nazaj. Če bo mati zadovoljna, pa pridita v nedeljo, da se dogovorimo in sklenemo pogodbo.«

Zahvalil sem se Simonu in vesel hitel domov, da pregovorim še mamo. Ona pa ni bila zadovoljna. »Namesto da bi kaj zaslužil, te bom morala jaz delno preživljati,« je rekla in bila je zaskrbljena. Ves teden se ni mogla odločiti. V nedeljo pa je le šla z menoj k Simonu, da smo napisali učno pogodbo.

190. Oče Matija Bekš (1876–1916), padel v prvi svetovni vojni. (Foto: last Brede Brčar)

Postal sem vajenec. Učenje sem jemal resno. Zanimalo me je. Bil sem sicer nekoliko razočaran, ker nismo izdelovali ali vsaj popravljali strojev, kot sem mislil, da jih bomo. Pa sem bil vseeno srečen ob misli, da bom ključavničar in ne delavec v opekarni. Zvečer sem hodil domov, in ko so me vaščani videli v modri delovni obleki, ki je bila zamazana od rje, barve in maščobe, so me spraševali, kje delam. Z veseljem sem jim povedal, da se učim za ključavničarja.

Takrat sva se iz naše vasi samo dva fanta učila poklica. Ljudje so se čudili, da se učim jaz, ko še bogatejši kmetje niso dajali svojih sinov v uk. Skoraj vsi moji sošolci so postali kmetje ali nekvalificirani delavci.

Simon je imel ključavničarstvo, kleparstvo in vodovodne inštalacije. Montirali pa smo tudi strelovode. Meni se je zdelo zelo ime-

nitno, ko sem dobro navezan sedel na vrhu zvonika. Nič se nisem bal in tudi v glavi se mi ni vrtele.

V letu 1930 se je začela gospodarska kriza. Povsod je primanjkovalo dela in bilo je vedno več brezposelnih. Tudi mojstru Simonu je zmanjkalo naročil in odpustil je še zadnjega pomočnika. Žalosten in razočaran je odhajal iz delavnice in bilo mi je hudo, ko se je poslavljaj. Bil je dober fant.

Ostala sva sama z vajencem Trčkom. Trček je bil že skoraj izučen in je delal zelo samostojno. Jaz sem se učil pri njem in mu pomagal. Mojster Simon namreč ni delal, ampak je delo samo nadziral. Bil je premožen, saj je imel poleg delavnice še dve gostilni, veletrgovino z vinom in posestvo. Učil sem se komaj dve leti, ko je tudi Trček nenadoma odšel. Šel je v mornariško podoficirsko šolo. Nekaj časa sem bil sam v delavnici.

Nekega dne pa me pokliče mojster v pisarno. »Kot vidiš, si ostal sam v delavnici,« mi je rekel. »Huda gospodarska kriza je, ne izplača se, da bi imel pomočnika. Mislim sem delavnico zapreti. Star sem že. Ker pa bi moral tebe potem odpustiti, sem se odločil, da se s teboj najprej pogovorim. Če se boš potrudil in delal samostojno, delavnice ne bom zaprl. Vzel bi še enega vajenca in upam, da bi lahko delali naprej. Samo zares se boš moral potruditi. Si zadovoljen?« me je vprašal. Meni kajpak ni kazalo drugega, kot reči, da sem zadovoljen.

Simon je kmalu vzel še enega fanta v uk. Janez mu je bilo ime. Mojster je večkrat na dan prišel v delavnico, naju podučil, kako naj delava in odšel. Ker sam že dolgo ni nič delal, in ker je bi star, je bil pri delu neroden. Tudi če je hotel kaj narediti, mu ni šlo od rok.

Dobro se spominjam tegale dogodka. Ko smo delali žlebove, je Janez *zakovičeval* zakovice. Mojster je prišel in gledal, kako dela. Janez je imel tremo, ker ga je Simon gledal pod roko. Namesto po zakovici je sebe udaril po prstu. Bilo mu je nerodno in naredil se

je, kot da se ni udaril, čeprav ga je moral prst hudo boleti. Mojster je videl, da se je udaril. Zasmel se je in ga odrinil od dela. »Fant, fant, dokler boš tolkel s kladivom sebe po prstu, ne boš mojster,« je rekel. Vzel je kladivo, da bi pokazal Janezu, kako se dela. Že pri prvem udarcu je s kladivom krepko udaril sebe po prstu. Bilo mu je nerodno, zaklel je, vrgel kladivo pod delovno mizo in odšel iz delavnice. Videl je, da z Janezom komaj zadržujeva smeh. Ko je odšel, sva se sproščeno zasmejala. Kmalu je mojster prišel nazaj. Janezu je rekel, naj pobere kladivo. Vzel ga je v roke, pogledal in rekel: »Seveda, kladivo je pokvarjeno. Tisti Trček nam je vse orodje pokvaril.« Tudi z Janezom sva pogledala kladivo, videla sva, da je kladivo dobro, pa sva vseeno rekla: »Kladivo je zanič.« Misli pa sva, da ni zanič kladivo, ampak mojster, ker ni več navajen delati.

Kmalu je mojster vzel v uk še enega vajenca, Lojzeta. Čudni ključavničarji smo bili. Jaz sem bil najstarejši. Imel sem sedemnajst let. Delali smo pa takole. Ko je mojster dobil naročilo, je mene kot najstarejšega poklical v pisarno in mi naročil: »Vzemi meter, svinčnik, papir, kljukasto merilo in kotomer. Pojdi v to in to hišo – povedal mi je kam – in reci, da te jaz pošiljam. Pri hiši boš videl stopniščno ograjo. To smo pred leti napravili mi. Dobro si oglej, kako je narejena, natančno jo preriši, vse premeri, odmeri njen kot in vse točno zapiši. Jutri boš šel v to in to hišo – spet mi je povedal kam. Za to hišo bomo naredili prav tako ograjo, kakršno boš danes prerisal. Natančno premeri stopnice, jih nariši, vriši mere in odmeri kot. Pazi, da se ne boš zmotil, raje premeri dvakrat.«

Po tem sistemu smo delali vrtne in balkonske ograje, štedilnike, žlebove in vse drugo.

Če smo prvič kaj narobe naredili, se ni jezil. Morali smo popraviti. Tudi na čas ni gledal. Lahko smo delali počasi. Mislim, da sam takrat ključavničarstva ni posebno resno jemal. Če bo šlo, bo šlo, si je mislil, in bil

191. Bekševa hiša, 2009. (Foto: Janez Žitko)

192. Franc Bekš (1915–1989).
(Foto: Prvi borci, Borec Ljubljana, 1976)

pripravljen delavnico vsak čas zapreti. Saj je bil že star in premožen.

»Pojdi in nariši, saj znaš, ko hodiš v obrtno šolo!« mi je večkrat rekel mojster. Da, v obrtno šolo na Vrhniki sem res hodil tri leta. Dvakrat tedensko po končanem delovnem času in v nedeljo dopoldne. Tako sem bil prost zelo malo. Naučil pa sem se v njej bore malo. Pravzaprav to niti ni bila obrtna šola, ampak prej navadna ponavljalna osnovna šola. Nihče od osnovnošolskih učiteljev, ki so nas učili, se ni razumel na strokovne predmete. Niso poznali ne načrtov, ne tehničnega risanja, ne tehnologije, ne materiala za kovinarje. Navadno nam je učitelj dal prerisovati kakšne stare načrte; pri tem pa smo bolj malo vedeli, kaj rišemo. Prepisovali smo stara pisma, ki so mi bila zoprna. To so bila pisma hlapčevsko ponižnega obrtnika, ki se *usoja* prositi velespoštovanega in velecenjenega gospoda, da bi mu blagovolili dovoliti ...

V poznejših letih, ko sem bil v službi kot glavni mojster, kot tehnolog in konstruktor, sem videl, kako pomanjkljiva je bila ta šola. Skoraj ničesar se nisem naučil v njej. Koristila mi je samo toliko, da sem lahko rekel, da imam poklicno šolo. Moji šefi v tovarni

Iskra me gotovo ne bi pustili na delovnem mestu konstruktorja, če se ne bi skliceval na to obrtno šolo.

Spominjam se, da sem večkrat prišel v obrtno šolo utrujen po končanem deseturnem delu. Takrat smo vajenci delali deset ur dnevno in nismo imeli letnega dopusta. Učitelj nas je poslal utrujene v telovadnico. Mislim, da smo vajenci imeli dovolj razgibanja ves dan pri delu in da so bile ure telovadbe popolnoma odveč. Namesto da bi se učili teorije iz svojega poklica, smo skakali čez konja v telovadnici. Večkrat sem bil tako utrujen, da nisem mogel dobro telovaditi, učitelj pa se je jezil name. Seveda, on je bil od sedenja potreben telovadbe in tudi bolje je znal poučevati telovadbo kot strokovne predmete. Bil je plačan, da bi me naučil razumeti načrte. Ker me tega ni učil, sem bil že pomočnik, pa nisem razumel načrtov. Veliko težav sem imel pozneje zaradi tega.

Na Vrhniki smo že takrat imeli tovarno usnja. Njen lastnik je bil Verbič. Pred leti so Simonovi pomočniki s pocinkano pločevino pokrili strojni oddelek na novi tovarni. Verbič je dal pokriti še en del strojnice s pločevino in delo je spet naročil pri Simonu. Vajenci smo pripeljali v tovarno pločevino

in orodje ter pričeli z delom. Verbič nas je nekaj časa gledal, potem pa vprašal, kje imamo pomočnika in kdo odgovarja za delo. Povedal sem mu, da nimamo pomočnika in da za delo odgovarjam jaz. Začuden me je pogledal in jezno rekel: »Hudiča, otroci mi pa ne bodo pokrivali tovarne.« Takoj nas je napodil s strehe.

Šli smo nazaj v delavnico in povedali mojstru, da nas je Verbič napodil. Mojster je ukazal hlapcu, naj ga takoj pelje k Verbiču. Drugi dan nas je Simon spet poslal na delo k Verbiču. »Sem že uredil z Verbičem,« je rekel. »Pustil vas bo, če bo videl, da dobro delate. Tudi sam bom večkrat prišel pogledat. Če pa bo videl, da slabo delate, vas bo napodil in dela ne bo plačal. Potrudite se in dobro naredite.«

Dva dni nas je Verbič opazoval pri delu. Nič ni rekel. Tretji dan pa je prišel k meni in me vprašal: »Ali nisi ti Bekšev?« Pritrdil sem. »Potem veš, da je tvoj oče več let delal pri nas,« mi je rekel in mi porinil sto dinarjev v žep. Dotlej še nikoli nisem imel toliko denarja.

Na nič manjše nezaupanje smo naleteli tudi drugod, ko smo delali po manjših stavbah. Ko smo prišli montirat strelvod na šolo v Podlipi, nas je učitelj napodil, čes da sami

ne bomo dobro montirali strelvoda. Moral je priti mojster, da ga je prepričal, da bomo dobro naredili. Že prej smo montirali strelvode na šolah v Veliki Ligojni, Horjulu in drugod. Bili so res čudni časi. Pomočniki in celo strokovnjaki so bili brez dela, vajenci pa smo imeli delo in delali smo za nas prezahtevna dela. Seveda, ker vajenci smo delali zastonj.

Mornariški podoficir Trček je vsako poletje prišel na dopust na Vrhniko. V mornariški uniformi se je sprehajal po trgu in okolici. Dekleta so se rada ozirala za njim. Bil jim je všeč. Tudi nekaterim mladim fantom je vzbujal željo, da bi bili mornarji.

Večkrat je prišel pogledat tudi nas Simonove vajence. Življenje v mornarici je pohvalil. Rad je povedal, da je z vojno ladjo prekrižaril že velik del Sredozemlja.

Tudi sam sem se odločil, da bom naredil prošnjo za sprejem v mornariško šolo. Bil sem že skoraj izučen. Vedel sem, da me Simon ne bo plačeval kot pomočnika, ker mu je vedno bolj primanjkovalo dela. Na službo strojevodje na železnici nisem mogel več računati, ker je železnica delavce še odpuščala. Naredil sem prošnjo za sprejem v strojno šolo mornarice v Kumberu v Boki Kotorski ...

NAGOVOR OB ODKRITJU SPOMENIKA VRHNIŠKIM KRASOSLOVCEM IVANU MICHLERJU, FRANCETU HABETU IN PETRU HABIČU, V MOČILNIKU, 13. DECEMBRA 2008

Spoštovana gospa predsednica Vrhniškega muzejskega društva, spoštovani gospod župan, dragi sorodniki, dragi Vrhničani, spoštovani gostje, dragi prijatelji!

Danes smo se zbrali na tem mestu v prelepem amfiteatru Velikega Močilnika, ko kraške vode zadnjikrat zapustijo podzemlje, z namenom, da počastimo spomin in odkrijemo spomenik trem zaslužnim vrhniškim možem: Ivanu Michlerju, Francetu Habetu in Petru Habiču, trem generacijam krasoslovcev, speleologov, ki so s svojim delom

vtisnili najprej slovenski, pozneje pa tudi svetovni speleologiji neizbrisni pečat. Tudi podzemni kraški svet je v teh dneh zbral vse svoje moči in z ekstremno visokimi vodami izbruhnil na dan, kot da bi se hotel pridružiti današnji slovesnosti in se zahvaliti tem možem za njihov trud pri odkrivanju skrivnosti podzemne Ljubljane.

Ivan Michler, France Habé in Peter Habič so pripadali trem generacijam, ki so praktično celo 20. stoletje posvetili raziskovanju slovenskega kraškega sveta. Ivan Michler je začel raziskovati jame že leta 1911.

Med 1. svetovno vojsko sta skupaj s Pavlom Kunaverjem raziskovala kraški svet za potrebe avstrijske vojske v zaledju soške fronte. Po 1. svetovni vojski je delo v okviru Društva za raziskovanje jam nadaljeval skupaj z Albinom Seliškarjem, Alfredom Šerkom, Romanom Kenkom, s Francijem Barom, pa tudi že z Egonom Pretnarjem in s Francetom Habetom. Zaradi bližnje meje z Italijo je bilo njihovo raziskovanje omejeno na porečje podzemne Ljubljane med Vrhniko in Logatcem, Planinsko polje in Loško dolino. Ob spominu na tiste čase pravi Michler: »**Nedeljo za nedeljo smo se vračali umazani, blatni in trudni domov. Ljudje so nas pomilo-**

193. Odkritje spomenika v Močilniku, 13. december 2009. (Foto: Franci Dovč)

valno opazovali. Nismo jim zamerili, saj niso poznali nalog, ki smo si jih naložili iz ljubezni do narave in spoznavanja naše prelepe domače zemlje.«

Po 2. svetovni vojski je se meja spremenila. Slovenija je dobila nazaj Primorsko in raziskave so se razširile na pivško in postojnsko podzemlje, Planinsko jamo, Trnovski gozd in Škocjanske jame. Pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti je bil ustanovljen Institut za raziskovanje Krasa s sedežem v Postojni, kjer sta aktivno sodelovala France Habe in Peter Habič in vodila mnoge projekte, tako da se je Institut razvil v pravo znanstveno raziskovalno ustanovo, ki skrbi za raziskave na področju hidrografije, hidrologije, geomorfologije, sledenju podzemnih voda, izdelavi Speleološke karte Slovenije itd. Institut sodeluje z mnogimi sorodnimi ustanovami po svetu od ZDA do Kitajske. Peter Habič je bil tudi več let direktor Instituta, glavni organizator mnogih mednarodnih kongresov in simpozijev, dolga leta član uredniškega odbora, sourednik in glavni urednik znanstvenega časopisa Acta Carsologica, ki ga izdaja Slovenska akademija znanosti in umetnosti in je vodilni svetovni časopis na področju speleologije. Slovenska speleologija je v svetovnem merilu tako zelo cenjena, da je mnogo slovenskih strokovnih terminov prešlo v vse svetovne jezike, ne samo v angleščino, nemščino in francoščino, ampak tudi v kitajščino.

Seveda pa je za resno znanstveno delo vedno premalo denarja. Že Michler je med obema vojnama zapisal: **»Društvo je siromašno. Ako bi na Vrhniki ne bilo nekaj gospodov, ki imajo smisel za to resno in potrebno delo, bi društvo ne moglo izvesti svojega programa niti v mali meri. Na višjih mestih žalibog ni umevanja ...«**

Ob tem mi prihaja na misel izrek rimskega filozofa Seneke, ki je rekel: **»Če človek ne ve, kam plove, mu tudi dober veter v jadrnih ne pomaga.«**

194. Spomenik vrhniškim krasoslovcem, 2009. (Foto: Niko Šušteršič)

In drugi, ki sem ga pred mnogimi leti ob obisku na Švedskem na domu Daga Hammerskjölda, takratnega generalnega sekretarja Združenih narodov, videl napisanega nad pisalno mizo v njegovem delovnem kabinetu: **»Samo tisti, ki ima oči uprte v dalj-na obzorja, bo našel pravo pot.«**

Ti trije možje, ki jim danes odkrivamo ta spomenik, so kljub različnim vetrovom, političnim, ideološkim, gospodarskim, ki so pihali iz različnih smeri in pogostoma spreminjali smer, ki so preživelii dve svetovni vojni vihri in državljansko vojno z vsemi njenimi posledicami, v majhnih, ozkih, često zamegljenih slovenskih razmerah znali poiskati in ohraniti pravo smer in s svojo vizijo, z ustvarjalnostjo, vztrajnostjo in s pokončnim osebnim značajem iz skromnih začetkov pomagali razviti znanost o Krasu in jo dvigniti na svetovni nivo.

Vrhničani, in z nami vsi Slovenci, smo upravičeno ponosni na te tri velike možje, ki so ponesli vedenje o slovenskem Krasu v širni svet. Mlajše generacije, ki pogostoma tožijo nad brezperspektivnostjo, brezsmiselnostjo in brezciljnostjo današnjega življenja, pa naj si jih postavijo za svetlál zgleđ. Hvala.

akademik prof. dr. Branko Stanovnik

VRHNIŠKA KRONIKA

OD DECEMBRA 2008

DO NOVEMBRA 2009

December 2008

3. 12. - Prometni oddelek Tehniškega muzeja Slovenije v Bistri je bogatejši za zbirko prototipov motornih koles ing. Marijana Vračka. Zbirka je obogatena s sedmimi prototipnimi vozili, ki pa sicer predstavljajo le del avtorjeve bogate dejavnosti na tem področju od leta 1968 dalje.

5. 12. - Vrhniški Big Band je v Cankarjevem domu pripravil celovečerni koncert z ritmi jazza, funka in latino ritma. Predstavili so dela različnih glasbenih velikanov; sodelovali pa so tudi s tremi mladimi ustvarjalci: Tanjo Veselič, Blažem Vrbcem in Andrejem Jesenovcem.

6. 12. - Na Sodnijskem trgu se je zaključil tridnevni Miklavžev sejem v organizaciji Zavoda IC Vrhnika. Pripravili so stojnice z Miklavževimi dobrotami, spremljevalni program za otroke, istočasno pa je potekal tudi sejem rabljene smučarske opreme. Zaradi slabega vremena je bil sejem nekoliko okrnjen.

6. 12. - Mešani pevski zbor Ivana Cankarja je praznoval 20 let delovanja. Pevci so jubilej obeležili v Cankarjevem domu s celovečernim koncertom. Skupaj z njimi so na odru nastopili tudi gostje. Med drugim solista

Klemen Šiberl in Špela Petkovšek, z daljšim repertoarjem pa se je predstavil tudi lani ustanovljeni Mladinski simfonični orkester Glasbene šole Vrhnika.

9. 12. - Vzgojiteljice vrhniškega vrtca so v Cankarjevem domu pripravile tradicionalno decembrsko razstavo svojih izdelkov. Tokrat so se predstavile z unikatnim nakitom.

9. 12. - V Industriji usnja Vrhnika je vedno večja kriza. Na razpisano dokapitalizacijo se ne prijavi nihče. Delavci razmišljajo o stavki, obenem se bojijo najhujšega: stečaja.

11. 12. - Cankarjeva knjižnica je pet desetletij svojega delovanja slavnostno obeležila na dan devetdesete obletnice smrti Ivana Cankarja. Slovesnost je potekala v čitalnici knjižnice. Častna gostja je bila dr. Irena Avsenik Nabergoj. Predstavili so novo spletno stran, ob jubileju pa je izšla tudi nova otroška pravljíčna knjiga izpod peresa v knjižnici zaposlene Zdenke Obal.

11. 12. - Ob Cankarjevi devetdeseti obletnici smrti je v vrhniškem osrednjem kulturnem hramu potekal kulturni program. Ob tej priložnosti so odkrili tudi nov Cankarjev doprnsni kip, darilo in delo Janeza Boljke. Gre za študijo, ki jo je Boljka pripravil leta

1973 v okviru priprave na razpis za izdelavo Cankarjevega spomenika v Ljubljani.

13. 12. – Muzejsko društvo Vrhnika je v Močilniku odkrilo spomenik trem vrhniškim krasoslovcem: Ivanu Michlerju, Francetu Habetu in Petru Habiču. O pomenu omenjenih strokovnjakov pričajo ugledni gostje, ki so se udeležili odkritja spomenika – od univerzitetnih profesorjev do poslancev državnega zbora.

18. 12. – V telovadnici osnovne šole Antona Martina Slomška so frlela krilca. V njej je namreč potekal tradicionalni nastop članov in članic Gimnastičnega društva Vrhnika. Ritmičarke so se predstavile posamezno ali v skupinah.

25. 12. – Kulturno društvo Ligojna je v Peskah uprizorilo prvo od štirih predstav živih jaslic. Prireditev so popestrili s prikazom starih kmečkih opravil in maketo živih jaslic. Predstave so ponovili še 26. decembra 2008, 2. in 6. januarja 2009.

26. 12. – Vrhnika je dan samostojnosti in enotnosti obeležila s proslavo, ki se je odvijala pred trgovskim centrom Mercator, s tradicionalnim pohodom od Vrzdencea do Vrhnike in z glaslovom konj.

29. 12. – Industrija usnja Vrhnika je šla v stečaj. Brez dela je ostalo okoli petsto delavcev. Podjetje bi potrebovalo 2,5 milijonsko finančno dokapitalizacijo, vendar ni bilo interesentov.

31. 12. – Novo leto so na Vrhniki pričakali na prostem. Zavod IC Vrhnika je na Sodnijskem trgu poskrbel za organizirano zabavo z živo glasbo. Ognjemetu so se zaradi slabih gospodarskih razmer odrekli.

Januar 2009

1. 1. – Leto 2008 je bilo na vrhniškem koncu nadpovprečno toplo, je ugotovil ljubiteljski vremenar Matej Kuharič. Najnižja temperatura je bila 17. februarja (-9,8 °C), maks-

imalna pa 25. junija (33,5 °C). Povprečna letna temperatura je bila 11,2 °C, dolgoletno povprečje za Vrhniko pa znaša 9,4 °C.

6. 1. – V Ligojni so odigrali še zadnjo od štirih predstav živih jaslic. Skupno si jih je ogledalo okoli pet tisoč ljudi. Žive jaslice je obiskalo tudi več organiziranih skupin iz domačih krajev in iz tujine.

7. 1. – Vrhniški klub Zakon praznuje deseto obletnico delovanja, zato so pripravili razstavo tiskovin Kluba vrhniških študentov. Večdnevni program vsebuje še okroglo mizo z vsemi dosedanjimi predsedniki, glasbene koncerte in gledališke predstave.

11. 1. – Orkester Simfonika z Vrhnike je v dvorani Cankarjevega doma pripravil dva koncerta, enega ob 16. in drugega ob 19. uri. Glasbenikom sta se na odru pridružila tudi dva zbora, in sicer domači Mešani pevski zbor Mavrica in Mešani pevski zbor Svoboda iz Šoštanja. 17. in 24. so simfoniki in gostje nastopili še v Slovenski filharmoniji in v Šoštanju.

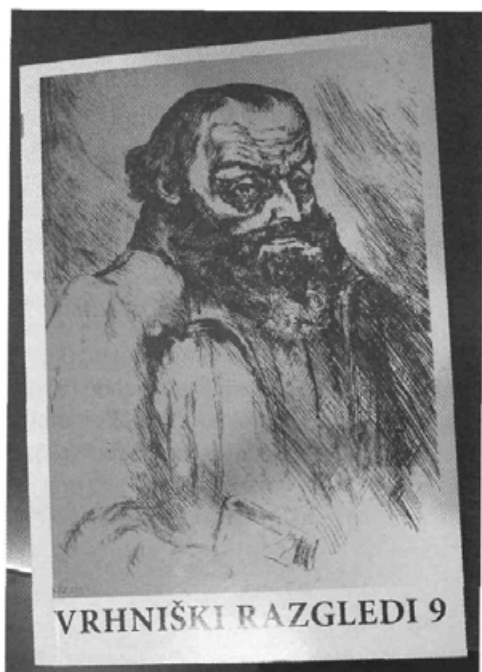
16. 1. – Športna zveza Vrhnika je v sodelovanju z Zavodom Ivana Cankarja Vrhnika v osrednjem vrhniškem kulturnem hramu podelila naziv športnika leta 2008. Laskavi

195. Prejemnik zlate značke Luka Drašler.

naziv športnika leta, zlato plaketo in zlato značko občine sta prejela brata Aleš in Miha Prek, ki že več let zapovrstjo dosegata odmevne rezultate v domačem in tujem svetu športnega avtomobilizma. Prvič v zgodovini podeljevanja priznanj pa je zlato značko prejel športni delavec, tokrat Luka Drašler.

16. 1. – Izšla je deveta številka Vrhniških razgledov. Na 312 straneh prinašajo prispevke, povezane z lanskoletnimi obletnicami: prispevek o Trubarju, o koncu prve svetovne vojne, Cankarjevem delu pred in med prvo svetovno vojno, Stari cesti, o 120-letnici organiziranega turizma na Vrhniku in druge. Del zbornika je v barvnem tisku, na voljo pa je trda in mehka vezava. Vrhniške razglede je izdalo Vrhniško muzejsko društvo in Zavod Ivana Cankarja. Javno so jih predstavili 30. januarja v Cankarjevem domu.

196. Deveti Vrhniški razgledi.

17. 1. – Mladinski pihalni orkester Glasbene šole Vrhnika je pripravil prvi samostojni koncert, to je božično-novoletni koncert. Na odru sta mu se pridružila tudi pihalni orkester Glasbene šole Logatec in domača tolkalska zasedba.

Februar

9. 2. – Zavod Ivana Cankarja Vrhnika in Cankarjeva knjižnica Vrhnika sta kulturni praznik obeležila v osrednjem vrhniškem kulturnem hramu. V goste sta povabila slovensko pevko, avtorico in izvajalko predstav za otroke in koncertov za odrasle Melito Osojnik.

197. Melita Osojnik na Prešernovi proslavi v Cankarjevem domu.

13. 2. – Vrhniške malčke v vrtcu Želvec in Barjanček ter prvo triado OŠ Ivana Cankarja so obiskali kurenti. Malčki so gostom izdelali celo robčke, ki so si jih slednji navezali na ježevke.

16. 2. – Darja Štefančič je v sodelovanju z Zavodom IC Vrhnika v osrednjem vrhniškem kulturnem hramu odprla slikarsko razstavo Nevidni vrtovi. Slikarkina dela je predstavil Darko Slavec, za krajši kulturni program pa je poskrbel Lado Jakša.

18. 2. – Vrhniška območna izpostava Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti je organizirala območno srečanje otroških gledaliških in lutkovnih skupin. Pod sojem žarometov velike dvorane vrhniškega Cankarjevega doma se je predstavilo pet skupin, tri iz OŠ Log Dragomer, ena z Vrhnike in ena iz Borovnice. Srečanje otroških gledaliških skupin je spremljala selektorica, igralka in režiserka Maja Gal Štormar.

19. 2. – Nuška Pišek iz Ligojne je v Cankarjevi knjižnici predstavila pesniško zbirko »Navdih srca«. Na predstavitvi so sodelovali malčki vrhniških vrtcev, za interpretacijo osebno izpovednih pesmi pa sta poskrbela Matko Zdešar in Pavle Ravnohrib.

22. 2. – Zavod Ivana Cankarja Vrhnika je organiziral pustni karneval na vrhniških ulicah. Svoj prihod so najavile tri organizirane pustne skupine; sprevedu pa se je pridružil tudi vrhniški pihalni orkester in še na desetine nenajavljenih posameznikov. Pustna povorka se je ob štirinajstih zbrala na Sodnijskem trgu, od koder se je sprehodila po Stari cesti do Ceste gradenj in nato po Ulici 6. maja do Tržaške ceste. Nato je v telovadnici OŠ Ivana Cankarja sledilo še skupinsko rajanje, za katero je poskrbelo Društvo prijateljev mladine Mavrica z Vrhnike.

23. 2. – Mineva leto dni od smrti nekdanjega predsednika države Janeza Drnovška. V spomin na predsednika in sokrajana so se poklonili tudi prebivalci Zaplane, ki so se v naslednjih dneh z avtobusom zapeljali do pokopališča v Zagorju ob Savi in položili cvetje na njegov grob.

Marec

5. 3. – Vlada je na seji sklenila, da dovoli še stečaj invalidskega podjetja Industrija usnja Vrhnika (IUV). Kot je dejal minister za delo, družine in socialne zadeve Ivan Svetlik, so se tako odločili, da bi se lahko delavci, ki so tam še zaposleni, prijavi na zavod za zaposlovanje.

7. 3. – Dramska skupina Sadika iz KD Ligojna je v lokalnem gasilskem domu pripravilo premiero komedije »Kam iz zadrege?«. Ljubzensko komedijo, postavljeno v kmečko okolje, je režiral Janez Cankar iz Podlipe.

8. 3. – Ob dnevu žena, v nedeljo, ob 18. uri je v kulturnem domu v Bevkah tamkajšnja krajevna skupnost pripravila prijeten glasbeni in družabni večer, namenjen predvsem ženam, dekletom in materam.

10. 3. – V Cankarjevem domu je odprla svoja vrata fotografska razstava Marka Lakoviča z naslovom »Svet, ki izginja«. Preko trideset barvnih fotografij predstavlja pretežno portrete in življenje domorodcev Afrike in Azije.

12. 3. – Vrhniški zdravstveni dom je bogatejši za nov zobni rentgen. Pacientom tako po novem ne bo več potrebno odhajati na slikanje zob v Ljubljano in druge kraje. V zdravstvenem domu so obenem obnovili tudi rentgen za slikanje pljuč.

13. 3. – Vrhniška območna izpostava Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti je organizirala 42. območno revijo odraslih pevskih zborov in skupin. V veliki dvorani vrhniškega Cankarjevega doma je predstavilo rekordnih 11 zborov z Vrhnike in iz Borovnice.

14. 3. – Vrhniško društvo ljubiteljev narave in običajev Notranske je organiziralo spust osvetljenih *gregorčkov* po vrhniškem potoku Bela, ki se ga je udeležilo rekordno število plovil. Po potoku so otroci spustili od 150 do 170 plovil, medtem ko si je dogodek, po besedah predsednika društva Valentina Ogrina, prišlo ogledat od sedemsto do tisoč ljudi.

15. 3. – V športni dvorani OŠ Antona Martinca Slomška je potekala velika glasbena prireditev, na kateri so nastopili domači in drugi izvajalci, koncertu pa je prisluhnilo skoraj petsto obiskovalcev. Zbrana sredstva – 5712 evrov – so namenili za lajšanje stisk

občanov, ki so izgubili službo. Teh je po podatkih (10. marec) zavoda za zaposlovanje 870 oziroma je brezposeln skoraj vsaki deveti odrasli občan. Levji delež k tako visoki številki je vsekakor prispeval stečaj vrhniške usnjarne.

198. Dobrodelni koncert v Slomškovi dvorani.

28. 3. – Na Stari Vrhniki je Kulturno društvo pripravilo tako imenovani Pomladni večer, ki ga je ob minulem materinskem dnevu posvetilo vsem materam. Obiskovalke so ob prihodu prejele drobno darilo, ki so ga zanje izdelali starovrhniški otroci. Nastopili so domači pevski zbor, kvartet in folklorna skupina.

29. 3. – Vrhniški skavti so v Cankarjevem domu pripravili prireditev »Bolj skavt – bolj nor«, kjer so pripravili dobro uro raznovrstnih skečev na temo življenja v skavtskih vrstah. Prireditev si je ogledala polna dvorana obiskovalcev. Z njo pa so skavti želeli zabavati vse tiste, ki jim med letom nesebično stojijo ob strani.

199. Vrhniški skavti so se zahvali vsem, ki so jim med letom pomagali.

31. 3. – Na povabilo župana dr. Marjana Riharja je občinsko hišo z delegacijo obrambnega ministrstva obiskala ministrica dr. Ljubica Jelušič. Na sestanku, ki je potekal za zaprtimi vrati, so se pogovarjali predvsem o nepremičninskih zadevah.

April

4. 4. – Pod krovno organizacijsko taktirko okoljevarstvenega društva Barjanski zmaj je potekala že tretja spomladanska čistilna akcija, v kateri sodelujejo občine Vrhnika, Borovnica, Brezovica, Log Dragomer, Ljubljana in Ig. Smeti so pobirale skupine, organizirane po krajevnih skupnostih ali društvih. Vsem udeležencem akcije pa je organizator priskrbel rokavice, vrečke in odsevne jopiče oziroma trakove. V vrhniški občini se je pobiranja smeti udeležilo enajst organiziranih skupin, vanje pa so v večini primerov vključili tudi otroke.

200. Pobiranje smeti na Stari Vrhniki.

4. 4. – Na Sodnijskem trgu v središču Vrhnike je potekal tradicionalni sejem Vse za vrt in dom v organizaciji vrhniškega turističnega društva. Različni ponudniki so ponujali od orodij za obdelavo vrtov do okrasnih rastlin. Obiskovalci so bili deležni tudi brezplačnega presenečenja, in sicer je društvo v sodelovanju z vrtnarstvom Hlebec razdelilo približno osemsto brezplačnih okrasnih cvetlic; Center za ravnanje z odpadki Vrhnika pa je delil kompost.

4. 4. – Svoje poldrugo desetletje obstoja je v vrhniškem osrednjem kulturnem hramu s celovečernim koncertom obeležil Mešani pevski zbor Mavrica z Vrhniko. Zbor goji prepevanje različnih zvrsti glasbe, je tudi pogost spremljevalec nastopov vrhniškega komornega orkestra Simfonika.

5. 4. – Po zadnjih raziskavah društva Dinaricum naj bi šakali na območju Ljubljanskega barja postali stalno naseljena populacija. Dve stalno naseljeni družini naj bi bili v okolici Bevk, sicer pa so šakale opazili tudi v okolici Borovnice, Vrhniko, Pšate, Ljubljanskega vrha in Toškega čela.

7. 4. – V Cankarjevem domu je svoja dela razstavil slikar Peter Lazarevič.

8. 4. – Kriminalisti so začeli preiskovati domnevne nepravilnosti v vodstvu nekdanje IUUV. Med drugim mu očitajo ponarejanje uradnih listin, zlorabo položaja in plačilnih kartic podjetja.

9. 4. – Vrhniška območna izpostava Javnega sklada za kulturne dejavnosti je organizirala območno srečanje predšolskih pevskih zborov Pevski živ žav 2009. Zapeli so mladi glasovi iz Vrtca Vrhniko, vrhniškega Župnijskega vrtca, OŠ dr. Ivana Korošca iz Borovnice, OŠ Horjul in Vrtca Mladi rod iz Ljubljane.

10. 4. – Redkokdaj je v gasilskih vrstah čutiti toliko veselja, kot ga je bilo ta dan, kaj-

ti vrhniški gasilci so dobili novo sodobno avtolestev. Množica gasilcev vrhniških in sosednjih društev jo je pričakala pred vrhniškim gasilskim domom. Uradni sprejem vozila, za katerega je vrhniška občina odštela 631 tisoč evrov, je bil 9. maja ob občinskem prazniku.

18. 4. – Planinsko društvo Vrhniko je v sodelovanju s Turističnim društvom Blagajana organiziralo čistilno akcijo. Okoli 40 ljudi je od osme ure zjutraj čistilo planinske poti na Planino in sprehajalne površine v Retovju, Močilniku in na Sveti Trojici.

23. 4. – V Tehniškem muzeju Slovenije v Bistri je odprla svoja vrata osrednja letošnja razstava muzeja o Stanku Bloudku, ki ga večina pozna le kot graditelja športnih objektov. Vendar razstava odkriva, da je bil drzni vizionar več kot le to: bil je letalski pionir, izumitelj in vsestranski športnik. Avtor razstave je Sandi Sitar, soavtorji: Boris Brovinsky, Iztok Durjava, Sonja Ifko, Jelko Gros in Tomaž Verdnik; vodja projekta pa je bila Irena Marušič.

27. 4. – Začeli so se tradicionalni Cankarjevi dnevi. Gre za mesec dni zgoščenega športnega in kulturnega dogajanja, ki ga ustvarjajo domači in tuji izvajalci. Uvodna prireditelj v Cankarjeve dneve je pohod po vrhniški planinski poti. Letos se je na pot podalo kar osemdeset pohodnikov. Pot jih je z Vrhniko vodila preko Verda okoli Ljubljanskega vrha proti Staremu malnu. Zaključili so jo v zavetišču na Planini nad Vrhniko. Cankarjevi dnevi so doživeli vrhunec v petek, 8. maja, z občinskim praznikom, na katerem so podelili občinska priznanja.

Maj

5. 5. – V Cankarjevem domu na Vrhniko je svoja vrata odprla slikarska razstava piranske likovnice Fulvie Zudič. Razstava nosi naslov »Moja Istra«, temu primerna pa je bila tudi osrednja tematika razstavljenih slikarskih platen.

201. Nova gasilska avtolestev.

6. 5. – Lokalno združenje Zveze borcev za ohranjanje vrednot NOB je praznik obeležilo včeraj popoldne s polaganjem venca pri partizanski grobnici na Drči nad Vrhniko. Proslava pa je potekala v Cankarjevem domu, kjer je bil slavnostni govornik vrhniški župan dr. Marjan Rihar.

202. Polaganje venca na Drči.

9. 5. – Vojašnica 26. oktober na Stari Vrhniki je v okviru 15. obletnice slovenske vojske odprla svoja vrata za javnost. Obiskovalci so se lahko seznanili z delom in opremo slovenske vojske ter možnostjo zaposlitve v njenih vrstah.

8. 5. – V vrhniškem Cankarjevem domu je ob občinskem prazniku potekala slavnostna akademija, na kateri je bil slavnostni govornik župan dr. Marjan Rihar. Podelili so tudi občinska priznanja: naziv častnega občana je za zasluge na znanstvenem področju prejel akademik dr. Boštjan Žekš; zlato plaketo je prejel Stojan Jakin za življenjsko delo na področju urejanja okolja, srebrno pa magistra Tatjana Oblak Milčinski za delovanje na področju etnologije in literature.

9. 5. – Gasilska avtolestev je tudi uradno postala del velike gasilske družine. Slovesnost s prevzemom je potekala v športnem parku. Od tam pa so se gasilci pomaknili še k gasilskemu domu, kjer so uradno predali svojemu namenu še garažo za avtolestev. Nove pridobitve so pospremili domači in okoliški gasilci, pa tudi predsednik Gasilske zveze Slovenije Anton Koren in minister za Slo-

vence v zamejstvu ter častni vrhniški občan dr. Boštjan Žekš.

9. 5. – Svet knjige je v sodelovanju z Zavodom Ivana Cankarja Vrhnika poskrbel za organizacijo šestega tradicionalnega pohoda po Cankarjevi poti od Rožnika do Sv. Trojice. Tokrat se je na 23 km dolgo pot podalo okoli dvesto pohodnikov, kar kaže, da priljubljenost tega majskega pohoda raste. Na Sv. Trojici so za pohodnike pripravili toplo okrepčilo, vsi pa so prejeli tudi knjižno darilo.

203. Tradicionalni pohod po Cankarjevi poti se je zaključil pri Sveti Trojici nad Vrhniko.

11. 5. – Arheologi so v Ljublanici pri Sinji Gorici odkrili lepo obdelan lesen predmet koničaste oblike, za katero so domnevali, da je lesena ost sulice iz starejše kamene dobe. Morebitne dvome so ovrgli testi z ogljikom C14 v Oxfordu, po katerih je lesena ost sulice stara med 45 do 38 tisoč let. Gre za prvo tovrstno najdbo na svetu.

14. 5. – Prvega aprila je minilo sto let od uvedbe organiziranega šolstva na Drenovem Griču. Častitljivo obletnico so obeležili 14. maja v lokalni osnovni šoli. Pripravili so kulturni program in razstavo starih šolskih predmetov, dokumentov in fotografij.

15. 5. – Po 25-letih ravnateljavanja je odšel v pokoj Janez Sodja, prvi mož ene največjih slovenskih osnovnih šol – OŠ Ivana Cankarja Vrhnika.

16. 5. – Okoli sto motoristov z Vrhnike ter širše okolice se je zbralo pred župnijsko

cerkvijo sv. Pavla na Vrhniki, kjer je njihove dvokolesnike blagoslovil župnik Blaž Gregorc. Blagoslov je organiziral Motoklub Nauportus Vrhnika.

204. Blagoslov motorjev na Vrhniki.

17. 5. – V Podlipi so odprli novo mrliško vežico. Slavnostna govornika sta bila predsednik KS Podlipa-Smrečje Janez Malovrh in župan Vrhnike dr. Marjan Rihar. Novo pridobitev je blagoslovil Janez Juhant v sodelovanju s Tonetom Gradišnikom. Vzporedno z gradnjo vežice je potekala tudi gradnja novih grobnih polj. S tem je krajevna skupnost zaključila petletni projekt.

20. 5. – Župan dr. Marjan Rihar in Aljoša Sevčnikar iz mariborskega Konstruktorja VGR sta podpisala pogodbo o gradnji novega vrtca Barjanček II pri že obstoječem vrtcu na Stari Vrhniki. Pogodba je vredna dva milijona evrov.

205. Podpis pogodbe za gradnjo novega vrtca Barjanček II.

24. 5. – V Slomškovi športni dvorani se je zaključil dvodnevni plesni festival »Zmigaj se«. Festival je potekal v obliki plesnih delavnic, zaključil pa se je s celovečerno plesno predstavo.

26. 5. – V galeriji Cankarjevega doma so odprli pregledno razstavo likovnih del Braneeta Jazbarja, znanega umetnika in likovnega pedagoga iz Ajdovščine. Predstavil se je z različnimi deli; posebno mesto pa so imele umetnine z motivi Himalaje in avstralskih domorodcev.

29. 5. – Občina Vrhnika je s strani upravne enote prejela gradbeno dovoljenje za gradnjo novega vrtca Barjanček II na Stari Vrhniki. Delavci so že začeli pripravljati gradbišče.

31. 5. – Vrhniki Motoklub Nauportus je v športnem parku ponovno organiziral dan varne vožnje, ki so se ga lahko brezplačno udeležili vsi motoristi. Po lanski poskusni prireditvi, ko je organizator še nekoliko tupal, je letos prireditev še programsko obogatil. Siceršnjemu poligonu za motoriste je dodal še enega za mlajše udeležence v prometu z motornimi kolesi. Policisti so predstavljali svojo opremo in delo. Dogajanju pa se je pridružil tudi motorist reševalec.

Junij

12. 6. – Začeli so se Argonavtski dnevi. Uvod v desetdnevni festival je bil spektakel luči in glasbe, ki je potekal v Močilniku. Nastopili so grški in slovenski izvajalci, prireditev je režiral Matija Milčinski. Rdeča nit prireditve je bilo potovanje Argonavtov. Prireditvi so dali poseben pečat gostje iz pobratene občine Iolkos.

13. 6. – Ta dan so Argonavtski dnevi potekali na treh lokacijah: v Slomškovi šoli, na Stari cesti in na Drenovem Griču. Osnovna šola Antona Martina Slomška je gostila modelarsko delavnico za mlade, kasneje pa je v njeni telovadnici sledil še tako imenovani »Dan košarke 2009«. Polna obiskovalcev pa

je bila tudi Stara cesta, kjer je potekal sejem domače in umetnostne obrti. Svoje izdelke so predstavile tudi žene iz pobratene občine Iolkos. Lokacija tretjega dogajanja pa je bil Drenov Grič, kjer je lokalno športno društvo uradno predajalo svojemu namenu prenovljeno nogometno igrišče.

206. S svojimi izdelki so se na sejmu predstavile tudi žene iz pobratene občine Iolkos.

14. 6. – Nedeljski Argonavtski dnevi so minili v znamenju športa in otroških dejavnosti. Društvo lutkovnih ustvarjalcev in Ljubljanski potniški promet so vrhniškim otrokom pripravili predstavo kar na avtobusu. V športnem parku se je v turnirju trojk med seboj pomerilo kar 20 ekip s Primorske, z Jesenic, s Ptuja, iz Ljubljane in okoliških občin.

15. 6. – Na četrti dan vrhniškega festivala je Milan Selan v gostilni Simon predstavil diaprojekcijo načrtovanega kolesarskega potovanja od Baltika do Ogleja. V večernih urah pa so oder na Sodnijskem trgu zasedli mladi vrhniški imprologaši in plesalci MiB Sqad; dogajanje pa je zaključila glasbena skupina Lybra.

16. 6. – Na Vrhnikih je družba Kemis odprla nov center za ravnanje z odpadki, ki je največji tovrstni v Sloveniji. Center ima kar 4000 m² površine, razprostira pa se v komunalni coni v Sinji Gorici. V njem bodo prevzemali, sortirali, preembalirali, skladiščili

in z različnimi postopki predelali nevarne odpadke do oblike, primerne za prevzem za končno uporabo oziroma odstranitev.

207. Odprtje novega obrata Kemis.

16. 6. – V Cankarjevem domu je v okviru Argonavtskih dnevov potekal grški večer, ki so ga organizatorji prepletli z odprtjem razstave o vrhniškem Gradišču, ki naj bi bilo poseljeno že v času, o katerem govori legenda o Argonavtih. Razstava, ki je delo Muzejskega društva Vrhnika, je nastala na podlagi družinskih arhivov in spominov sedanjih in nekdanjih prebivalcev Gradišča, ki jih je zbrala Marija Habič, ter številnih pisnih dokumentov, ki jih je v arhivih našla avtorica razstave Polona Roblek.

17. 6. – V Starem malnu se je v okviru Argonavtskih dnevov začel prvi kiparski simpozij Forma V 2009. Tam so v kamnu ustvarjali: mag. Alenka Vidrgar, akad. kiparka, ak. kiparka Paola Korošec in ak. kipar Drago Vit Rozman. V lesu pa je ustvarjal mag. Bojan Mavsar, akad. kipar in vodja simpozija. Pobudo za kiparski simpozij sta dala Bojan Novak, lastnik Galerije 2, in prej omenjeni Mavsar.

19. 6. – V okviru Argonavtskih dnevov so se v športnem parku pomerili med seboj osnovnošolski nogometaši. Žoga je bila središče pozornosti tudi popoldne in zvečer, ko je potekal turnir ZAVAS v malem nogometu. Sprva je bil predviden dvodnevni turnir,

vendar ga je organizator moral zaradi slabe vremenske napovedi skrajšati na en dan. Na Stari cesti je potekala Dionizova noč, kjer so nastopale glasbene skupine, gostinci pa so skrbeli za suha grla.

20. 6. – Jazonova noč je odpadla zaradi slabe vremenske napovedi. Na koncu se je izkazalo, da so se vremenoslovci nekoliko zmotili in da vreme ni bilo tako slabo.

21. 6. – Festival Argonavtskih dnevov je zaključil Mešani pevski zbor Ivana Cankarja Vrhnika z letnim koncertom v cerkvi sv. Lenarta. V goste so povabili še ženski nonet Vitra iz Ribnice in Logaški oktet.

21. 6. – Argonavtski dnevi so imeli tudi pridih dobrotelčnosti. Vse dni so zbirali prostovoljne prispevke za RK Slovenije. Zbrali so 1343 evrov, ki jih bo Rdeči križ namenil za nakup prehrabnih paketov. Zagotovo bi bila vsota večja, če ne bi zaradi slabega vremena odpadla Jazonova noč. Organizator le-te je namreč obljubil, da bo ves dobiček namenil Rdečemu križu.

208. Vrhniki Rdeči križ je zbral dobrih tisoč evrov prostovoljnih prispevkov.

22. 6. – V vojašnici 26. oktober na Stari Vrhniki se je odvijala slovesnost v počastitev praznika vojaškega roda zvez, ki ga praznujejo na ta dan. Slavnostni govornik je bil namestnik direktorja Urada za informatiko in komunikacije brigadir Martin Jugovec.

23. 6. – Občinska proslava ob dnevu državnosti je potekala pri lipi samostojnosti, pri kateri je bila slavnostna govornica obrambna ministrica dr. Ljubica Jelušič. Na prireditvi so na prapore občin Vrhnika in Borovnica ter veteranskih združenj obesili spominske trakove v spomin na leto 2006, ko je Vrhnika prejela najvišje državno odlikovanje, zlati častni znak Republike Slovenije.

209. Spominski trak občine Vrhnika.

25. 6. – Turistično društvo Blagajana, Športno društvo Povž s Stare Vrhnike in Občina Vrhnika so v Starem Malnu na Vrhniki organizirali že 5. tek Star maln, nato pa še srečanje vrhniških staroselcev s priseljenci na Vrhniki. Na 4300 metrov je med 141 tekači najhitreje na cilj priteknel lanskoletni zmagovalc Sebastjan Zarnik in s časom 14 minut in 44 sekund postavil nov rekord proge. Sama prireditev »Tu smo doma« pa je minila predvsem v sproščenem medsebojnem druženju. Predstavila so se tudi razna vrhniška društva in posamezniki; pripravili so otroške delavnice in poskrbeli za prigrizek. Srečanja so se udeležili tudi pohodniki, ki so v spremstvu Planinskega društva Vrhniki

ka že ob osmih zjutraj krenili na 3 različne pohodne poti od Štirne do Starega Malna.

28. 6. – Modelarski klub Vrhnika je na barjanski ravnici pod Ligojno, kjer ima svojo vzletno stezo, pripravil dan letenja v tako imenovani »aerozapregi«. Šlo je za modelarsko srečanje odprtega tipa, kar pomeni, da si je dogajanje na vzletišču lahko ogledala tudi javnost. Prišlo je okoli dvajset modelarjev z vseh koncev Slovenije.

Julij

1. 7. – Javnost šokira novica iz dnevnega časopisja, da naj bi stečajna upraviteljica propadle vrhniške usnjarne prejela 190.000 evrov nagrade.

1. 7. – Začel se je Poletni vklop. Gre za organizirano aktivno preživljanje počitnic za osnovnošolce, ki sta ga pripravila Zavod Ivana Cankarja in Center za socialno delo Vrhnika. Poletni vklop je trajal do konca počitnic, dnevno pa ga je obiskalo okoli sedemdeset osnovnošolcev, ki so ustvarjali in se zabavali. Najbolj priljubljeni so bili četrtki, ko so se kopali v Atlantisu.

15. 7. – Ljubljanski kriminalisti so zoper sedem osumljenih v zadevi IUUV spisali kazenske ovadbe. Te razkrivajo, da naj bi sedem zaposlenih v vodstvu podjetja pod pretvezo investicij na svoje račune nakazali okoli 800.000 evrov. Za dobrih 120 tisočakov pa so si privoščili turističnih potovanj ter lepotnih in kirurških posegov. Skupna vrednost premoženjske škode, ki jo je s tem utrpela Industrija usnja Vrhnika, je več kot milijon evrov.

17. 7. – Poletno dogajanje na Vrhniku bo popestrilo ulično gledališče. Gre za projekt Zavoda Ivana Cankarja Vrhnika »Poletje na Vrhniku«. Tako bo sedem petkovih večerov v parku pri lipi samostojnosti prežetih s predstavami uličnega gledališča in nastopi glasbenih skupin. Zaradi slabe vremenske napovedi je prvi večer odpadel. Ta dan pa je

prizorišče zasedel Gavin Hay – Človek leopard iz Avstralije.

210. Poletje na Vrhniku z Gavinom Hayjem.

21. 7. – V Cankarjevem domu se je zaključila dvodnevna krvodajalska akcija. Kri je darovalo dvesto krvodajalcev.

22. 7. – Nekaj čez sedmo se je z Vrhniko proti Triglavu v okviru 35. Lenčevega pohoda peš podalo na pot okoli 40 vrhniških planincev, na isto pot pa se je dan poprej podalo že 20 planink.

24. 7. – V okviru programa Poletje na Vrhniku so v park v središču Vrhniko postavili igrala, ki jih je pripeljal Drago Zadnikar. Otroci pa so uživali tudi v ustvarjalnih delavnica v režiji društva Mavrica.

Avgust

2. 8. – Zvečer je na Vrhniko prispela starodavna poštna kočija iz Trsta. Gre za oživitev zgodovinskega potovanja poštne vozov iz Trsta na Dunaj, za kar je poskrbelo Konjensko društvo Vzhodna Furlanija. Posadka poštne voza je v Mantovi prenočila in se naslednji dan podala proti Ljubljani. Na Dunaj so prispeli čez tri dni.

7. 8. – Tokratno dogajanje v okviru Poletja na Vrhniku je popestrila pravljica Zlata Brezovar, ki je najmlajšim brala pravljice. Kratkohlačnike je s prstnimi lutkami animiralo gledališče Bičikleta, za polno vrečo

smeha pa sta poskrbeli kmečki ženici Štefka in Poldka.

13. 8. – Na Vrhniki je svoja vrata odprla trgovina Lidl. V nasprotju s pričakovanji pa se pred trgovino ni zbrala množica ljudi, kot smo jo kdaj že videli na malih ekranih ob odprtju tovrstnih trgovin. Še vedno pa je bilo obiskovalcev dovolj, da so imele prodajalke polne roke dela.

211. Svoja vrata je odprla trgovina Lidl.

17. 8. – Računsko sodišče je pregledalo program ravnanja z ločeno zbranimi komunalnimi odpadki šest komunalnih služb. Sodišče je ocenilo, da programi niso ustrezni, razen pri dveh: ljubljanski Snagi in vrhniški komunali. Slednji celo presegata slovensko povprečje v količini ločeno zbranih odpadkov.

18. 8. – LAS Vrhnika in Zavod Ivana Cankarja Vrhnika sta omogočila osnovnošolcem v osrednjem vrhniškem kulturnem hramu brezplačen ogled priljubljene risanke Ledena doba 3. Predstavo si je ogledalo okoli 270 otrok.

24. 8. – Začela se je kiparska delavnica, ki jo je organiziral Javni sklad RS za kulturne dejavnosti. Na delavnici je v kamnu ustvarjalo enajst kiparjev iz vse Slovenije. Delo je potekalo v kamnolomu na Lesnem Brdu pri Vrhniki, kiparje pa je vodila akademska kiparka Alenka Vidrgar.

29. 8. – Krajevna skupnost Stara Vrhnika in Kulturno društvo Stara Vrhnika sta pripravila prireditev »Večer na vasi«. Najprej so odprli in blagoslovili prenovljeno otroško igrišče. Kulturni program je potekal v kulturni dvorani. Po slavnostnih nagovorih ter plesnih in pevskih točkah so podelili še vaška priznanja. Prejeli so jih: Ema Goričan, Marko Garafoj, Mateja Grom in Janez Grom.

September

1. 9. – V Bevkah so svečano odprli obnovljeno podružnično šolo, ki so jo obnavljali tri leta. Predlani so zamenjali okna, lani uredili hidroizolacijo objekta, okolico igrišča ter kuhinjo. Letos pa so zamenjali strešno kritino, obnovili fasado in uredili večnamenski prostor v kleti.

1. 9. – Vrhnikiški župan dr. Marjan Rihar in akademska kiparka mag. Alenka Vidrgar sta uradno odkrila skulpturo iz kamna velike dimenzije, ki bo poslej krasila most čez Ljubljano v Verdu. Kip Lintvern je delo umetnice Alenke Vidrgar; nastal pa je na nedavnem kiparskem simpoziju Forma Viva, ki se je junija v okviru 17. Argonavtskih dnevov odvijal v Starem malnu na Vrhniki.

212. Alenka Vidrgar ob svoji skulpturi.

1. 9. – Turistično informacijski center Vrhnike se je preselil s Sodnijskega trga v prostore Zavoda Ivana Cankarja Vrhnika v parku pri lipi samostojnosti.

3. 9. – Tehniški muzej Slovenije v Bistri je v sodelovanju z British Council odprl razstavo »Darwin danes«, ki prikazuje življenje in delo velikega naravoslovca. Leta 2009 namreč mineva dvesto let od njegovega rojstva. Razstava pojasnjuje, zakaj so temeljni pogledi Charlesa Darwina še vedno osnova za sodobno raziskovalno delo v biologiji in medicini.

6. 9. – Vrhniško planinsko društvo je pri zavetišču na Planini organiziralo tradicionalno jesensko srečanje planincev in ljubiteljev Planine. Poskrbeli so za živo glasbo in gostinsko postrežbo, program pa so popestrili z družabnimi igrami. Podelili so tudi priznanja posameznikom, ki so se lani največkrat povzpeli na Planino. Rekord med vsemi je bila Danica Zlatinek s 644 vzponi.

10. 9. – Začetek nove sezone razstav in prireditev je Cankarjeva knjižnica začela z združitvijo dveh polj umetnosti: pisane besede in likovnega izražanja. V svojo sredo je povabila Društvo Ex Libris Slovenie, ki je razstavilo približno osemdeset ex librisov z vseh koncev sveta.

12. 9. – Združenje šoferjev in avtomehaničkov Vrhnika je praznovalo svojo 50. obletnico obstoja. Praznovanje jubileja je potekalo v Verdu pri stari žagi, kjer se je zbralo lepo število članov združenja, pa tudi predstavniki uniformiranih članov sosednjih združenj.

13. 9. – Vrhniško turistično društvo Blagajana je v Starem malnu pripravilo tradicional-

no srečanje svojih članov. Obenem so podelili občanom tudi priznanja »Blagajana« za najlepše urejene domove.

13. 9. – Konjeniško društvo Vrhnika je na Ulovki pripravilo tekmovanje v spretnostnem jahanju konj in dirko z osli. Nastopilo je dvajset tekmovalcev iz ožje in širše okolice.

16. 9. – Ob Mednarodnem letu astronomije je Tehniški muzej Slovenije posvetil občansko razstavo slovenskemu pionirju astronomije, Pavlu Kunaverju. Na razstavi je prikazano njegovo življenje in delo na področju amaterske astronomije ter njegovi strokovni dosežki.

19. 9. – V Slomškovi športni dvorani je potekal mednarodni turnir Slovenia Open v karateju, na katerem so sodelovali športniki iz desetih držav. Na tem največjem tovrstnem dogodku v Sloveniji so sodelovali tudi vrhniški karateisti.

20. 9. – Športno društvo Povž s Stare Vrhnike je organiziralo tradicionalni gorski tek iz vasi do koč na Planini. Tri kilometre in pol dolgo progo z dobrimi štiristo metri višinske razlike je najhitreje premagal domačin Andrej Krvina s časom 20 minut in 41 sekund.

22. 9. – »Dan brez avtomobila« je potekal tudi na Vrhniku. Organizator dogajanja pa je bil Zavod Ivana Cankarja Vrhnika. Osrednje dogajanje je bilo na Stari cesti, kjer so se predstavljala različna vrhniška društva. Poskrbljeno pa je bilo tudi za živo glasbo.

22. 9. – V krožišču pri Lidlu so svečano odkrili leseno skulpturo »harmonija« akademskega kiparja, mag. Bojana Mavsarja. Kip, ki predstavlja družino sivih vran, je nastal na poletni Formi Vivi v Starem malnu. S postavitvijo skulpture želi občina popestriti urbano kulturo v Cankarjevem rojstnem mestu in obenem tudi na ta način narediti občanom prijazno mesto.

213. Prejemniki priznanj Blagajana.

214. Lesena skulptura mag. Bojana Mavsarja »Sive vrane«.

24. 9. – Glasbena šola Vrhnika je v goste povabila nizozemske glasbenike iz glasbene šole Hengel. Na dvodnevem obisku so jim gostitelji predstavili Vrhniko. Druženje so zaključili s skupnim koncertom v Cankarjevem domu.

215. Simfoniki z Nizozemske z vodstvom vrhniške glasbene šole in občine v TMS v Bistri.

26. 9. – Društvo ljubiteljev narave in narodnih običajev Notranjske je zaprlo dvodnevno razstavo gob v vrhniškem gasilskem domu. Pri postavitvi jim je pomagal gobarski strokovnjak Branko Vrhovec. Člani pa so za razstavo v okoliških gozdovih nabrali dvesto vrst različnih gob.

29. 9. – Srečali so se premier Borut Pahor, pravosodni minister Aleš Zalar in predstavniki bivših zaposlenih v IUV. Slednji so predsednika vlade seznanili s problematiko v podjetju ter s socialno stisko, v kateri se nahajajo. Minister je obljubil, da bo po svojih močeh pomagal, da bodo dražbe premoženja IUV Vrhnika potekale v korist upnikom.

30. 9. – Center za ravnanje z odpadki Vrhnika je preuredil manipulativne površine ter prenovil sortirnico koristnih odpadkov in kompostarno. Naložba naj bi bila korak v smeri, da center postane v treh letih največji tovrstni center v osrednji Sloveniji.

Oktober

1. 10. – Stečajna upraviteljica Industrije usnja Vrhnika (IUV) Nataša Gibičar Toš je prejela zavezujočo ponudbo jeseniškega podjetja Solidarnost. Slednje želi za dobrih 11 milijonov evrov kupiti premoženje IUV na Vrhniki ter tam vnovič zagnati proizvodnjo predelave usnja.

4. 10. – V Razorski dolini pri Vrhniki je potekalo že 14. državno prvenstvo v striženju ovc, ki se ga je udeležilo okoli dvajset tekmovalcev. Državni prvak je postal Andrej Škibin. Organizator tekmovanja je bilo Društvo rejcev drobnice Notranjske, ki je vzporedno s tekmovanjem pripravilo še razstavo koz in ovc ter malih živali; obiskovalci so si lahko ogledali delo pastirskih psov; postavljenih pa je bilo tudi več stojnic z ovčjimi in s kozjimi izdelki. Prireditev je po besedah organizatorja obiskalo rekordnih 2500 obiskovalcev.

6. 10. – V Cankarjevem domu je bila odprta kiparska razstava Kamen, ki prikazuje nekatere izbrane kiparske skulpture tradicionalne poletne delavnice v lesnobrdskem kamnolomu.

12. 10. – Višje sodišče v Ljubljani je razveljavilo približno 190 tisoč evrov vredno nagrado, ki naj bi jo prejela stečajna upraviteljica IUV Nataša Gibičar Toš. Pritožbo na visoko nagrado sta na sodišče podala nekdanja delavca usnjarne.

19. 10. – Vrhniška Cankarjeva knjižnica, Združenje borcev za vrednote NOB Vrhnika in Zavod Ivana Cankarja Vrhnika so pripravili spominski večer, posvečen vrhniškemu pisatelju Karlu Grabeljšku. Gost večera je bil pisatelj Ivan Sivec; razstavili pa so tudi nekaj izvirnih ilustracij Boža Kosa iz Grabeljškovih del Kuharji in Partizanski obrazi.

216. Grabeljškov večer.

22. 10. – V Cankarjevem domu je potekal zaključek literarno-likovnega natečaja lokalnega Javnega sklada kulturnih dejavnosti in Našega časopisa na temo dnevniški zapisi in podobe trenutkov. Literarna dela mladih piscev je pregledala pisateljica Metka Cotič, likovna dela pa Milena Oblak Erznožnik. V obeh natečajih so sodelovali vrhniški, borovniški, dobrovski in dragomerški učenci; njihova dela pa je organizator natečaja izdal v brošuri Moj prijatelj dnevnik.

22. 10. – Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar je v TM Slovenije v Bistri pred-

stavilo knjigo »Vrhniški Trubarjev kolaž«. Predstavitve so popestrili Pavle Ravnohrib, Andrej Šubic in Janez Drašler s svojimi pevci. Navzoče je nagovoril tudi minister za Slovence v zamejstvu in po svetu dr. Boštjan Žekš.

23. 10. – Zavod Ivana Cankarja Vrhnika je pripravil krajšo slovesnost ob preselitvi v nove prostore na Tržaški cesti 9, pri telovadnici Partizan. Zavod se je na novo lokacijo sicer preselil že letos poleti, zato je pripravil le simbolično odprtje prostorov. Spremljala sta ga kostanjev piknik in pokušina mladega vina.

25. 10. – V Ligojni so odprli novo mrliško vežico, namenjeno za krajevni skupnosti Ligojna in Drenov Grič-Lesno Brdo.

217. Rez slavnostnega traku nove mrliške vežice v Ligojni.

25. 10. – Odhod zadnjega vojaka JLA so proslavili tudi v vrhniški vojašnici 26. oktober. Osrednji govornik je bil Zdravko Godnjavec, predsednik policijskega veteranskega združenja Sever za območje Vrhnika-Logatec. Inter-no proslavo pa je vojašnica imela dan kasneje, kjer je o dogodkih ob osamosvojitvi govoril vojni veteran tega območja, Jože Molk.

28.–30. 10. – Tudi Vrhničani so si z zanimanjem ogledali razstavo Stare fotografije Južne železnice, ki jo je v Borovnici pripravilo tamkajšnje Zgodovinsko društvo. Razstavljene fotografije, last Narodne biblioteke na Dunaju, so delo Dunajčana Johanna Boscha, ki je v letih 1855 in 1856 fotografiral gradnjo južne železnice.

November

1. 11. - Ob dnevu mrtvih je Združenje borcev za vrednote NOB Vrhnika v sodelovanju z občino Vrhnika pripravilo pri partizanski grobnici na Drči spominsko slovesnost. Slavnostni govornik je bil minister za Slovence v zamejstvu in svetu ter častni občan Vrhnikske akad. prof. dr. Boštjan Žekš.

3. 11. - V Cankarjevem domu na Vrhniku so razstavljali učenci Likovne šole SAB. Razstavljali so slikarska in kiparska dela, izdelana v različnih tehnikah. Šola deluje že dvanaest let, vodi pa jo Skender Bajrović.

218. Razstava Likovne šole SAB.

7. 11. - Orkester Simfonika Vrhnika je v Cankarjevem domu pripravil koncert »Klasično – drugačno«, na katerem je publiki predstavil klasično glasbo na zabaven način. Na koncertu so posebej nastopili še violinist iz Avstrije, kvartet saksofonov iz Velenja in tolkalni trio iz Ljubljane.

7. 11. - Vrhničana Helena Gutnik in Jaka Južnič sta na svetovnem prvenstvu v Rock and rollu v Veliki gorici pri Zagrebu osvojila naslov svetovnih prvakov v kategoriji starejših mladincev. Teden dni kasneje (14. 11.) sta osvojila še srebro na evropskem prvenstvu v Švici. Pred tem pa sta konec oktobra v Sankt Petersburgu osvojila tretje mesto na svetovnem pokalu.

219. Jaka in Helena – svetovna prvaka v rock'n'rollu.

9. 11. - Začela se je 14. sezona gledališkega festivala »Cankarjada«, ki ga je organiziral Klub vrhniških študentov. V šestdnevnem festivalu so se zvrstile v Cankarjevem domu in Klubu Zakon na Vrhniku številne gledališke predstave, namenjene predvsem mladim po srcu.

17. 11. - V Cankarjevem domu je odprla svoja vrata fotografska razstava »Ljubljansko barje«. Fotografije so nastale v okviru delavnice Javnega sklada za kulturne dejavnosti – Ljubljana okolica, ki jo je vodila prof. fotografije Sonje Lebedinec. Svoja dela je razstavilo 11 fotografov.

19. 11. - Občinski svet se je odločil, da park v središču Vrhnikske pri telovadnici Partizan, poimenuje »Park samostojnosti«.

20. 11. - Vrhnika se novi gripi, ki razsaja po Sloveniji, ni izognila. V Zdravstvenem domu so zabeležili pet primerov okužbe, proti novi gripi pa se je v dobrih štirinajstih dneh cepilo že več kot 300 ljudi.

24. 11. - Muzejsko društvo Vrhnika je v sodelovanju z Zavodom Ivana Cankarja Vrhnika pripravilo v osrednjem vrhniškem kulturnem hramu razstavo karikaturista Marjana Bregarja »Črta kot spomin«. V začetku leta 2009 preminuli Vrhničan Bregar je karikature objavljaval v Pavlihi, Slovenskemu poročevalcu, Delu, Kihu, Delavski eno-

tnosti, Tedenski tribuni, Tovarišu in še marsikje. Risbe za razstavo je iz družinskega arhiva odbrala in uredila Ana Tršar.

socialno delo, ki bo denar poklonil dvema izbranim družinama, ki ju je zaznamovalo nasilje.

220. Uvodni pano na razstavi karikatur Marjana Bregarja.

26. 11. - Lions klub Vrhnika - Notranjska je v Cankarjev dom povabil plesno multimedijško predstavo »Ženska«, s katero je želel opozoriti na nasilje v družinah. Obenem so Lionsi iz izkupička od prodanih vstopnic namenili tisoč evrov vrhniškemu Centru za

221. Lions klub Vrhnika - Notranjska je daroval 1000 evrov vrhniškemu centru za socialno delo.

28. 11. - Nogometni klub Vrhnika je v Slomškovi športni dvorani pripravil dobrodelni nogometni turnir, na katerem so sodelovale otroške, članske in veteranske nogometne ekipe iz Vrhnike, Borovnice, Dobrove in Dragomerja. Osnovni cilj turnirja je bilo zbiranje sredstev za vrhniški varstveno delovni center. Zbrali so 975 evrov.

BOROVNIŠKI MOST

PRAVLJICA Z BOROVNIŠKEGA BARJA

Publicist dr. Leopold Lénard, avtor povesti o Borovniškem mostu, se je rodil 1876 v Vinjah pri Moravčah in umrl 1962 v Beogradu. Bil je duhovnik. Teologijo je študiral v Innsbrucku, filozofijo v Lvovu in na Dunaju. Iz teologije je doktoriral 1908, iz filozofije pa 1916. Pozneje je izstopil iz duhovništva. Po prvi svetovni vojni se je naselil v Beogradu in se vključil med srbske radikale. V slovenske časnike je začel dopisovati že 1903. leta. Pisal je kulturno-politične ter bogoslovne članke. Ostro je zavračal slovensko moderno. Leta 1912 je napisal knjigo *Krvav list iz zgodovine ruskega sistema*, *Preganjanje katoličanov na Ruskem*, leta 1913 *dramsko besedilo Ljubljanski direndaj*, leta 1921 *Slovenska žena v dobi narodnega preporoda in deset let pozneje še Srbstvo u poeziji Lužičkih Srba*. Bil je tudi prevajalec poljske in ruske literature.

»Borovniški most«, ki ga je podnaslovlil »Pravljica z borovniškega barja«, je objavil kot podlistek v *Slovincu*, 9. januarja 1915. Starega, nam iz mnogih drugih zapisov znanega Povodnega moža, praslovenskega mitološkega gospodarja Ljubljanice in Barja, je preimenoval v *Divjega moža*. Opis njegovih dogodivščin: *prevračanje čolnov*, *jemanje vode žagarjem*, *oglašanje pod okni*, *snubljenje deklet*, *ugrabitev prevzetne ljubljanske Uršike*, o kateri »poje stara pesem« (Francea Prešerna), to dokazujejo. Ljubljanci in Barjani so še v 19. stoletju verjeli vanj, saj

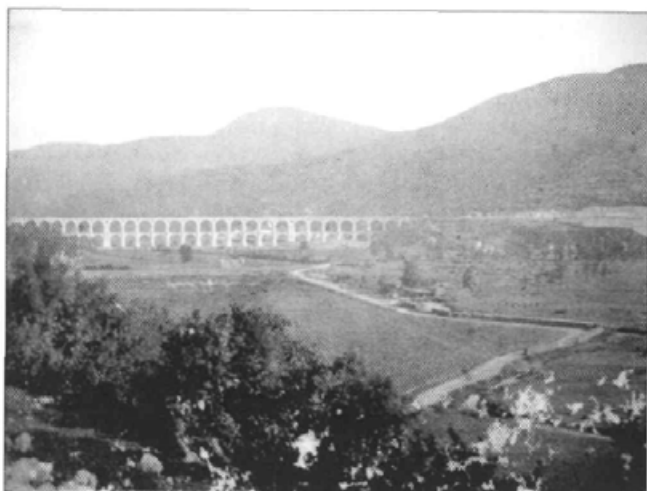
so, kot poroča v svojih *Novicah* Valentin Vodnik, v trumah hodili gledat na Krnico, kje ima svoj podvodni grad, ko so ljubljanično strugo zaprli zaradi njene poglobitve. Še celo v 20. stoletju je časnik *Slovenec* poročal, da je vrhniški parnik *Povodni mož* porinil v jez na Gruberjevem kanalu, ker je hotel imeti v reki svoj mir. V dobi rimske Emone so ljudje verovali v *Equarno*, boginjo Ljubljanice in v *Aheloja*, zaščitnika Barja.

Lénard si ni izmislil zalivanja in zasipanja gradbenih jam ter izginevanja temeljev v globino. Ko so gradili preko Barja tržaško železnico, ki so jo odprli 1857, se je to res dogajalo. Močvirsko blato je »požiralo« velike količine gradbenega gradiva, dokler ni to doseglo trdno dno. Ljudstvo je ta pojav pripisalo duhovom, ki jih je bilo treba podkupiti s človeškimi žrtvami.

Dvoetažni borovniški železniški viadukt so dogradili iz podpeškega kamna v letih 1850-1856. Visok je bil 48 m in dolg 500 m. Aprila leta 1941 ga je močno poškodovala umikajoča jugoslovanska vojska, marca 1945 pa so ga bombardirala zavezniška letala.

Zaključne stavke Lénardove povesti o borovniškem mostu moramo brati v duhu njegove vere v prvem letu svetovne vojne, namreč »da bo prišel nekoč veliki dan vstajenja« vseh sinov rodne zemlje.

Janez Kos

222. Borovniški most, pogled s hriba*.

Razneslo se je od kraja do kraja, da bodo delali železnico. Prevertali bodo hribe, premostili doline in vlak bo stekel z Dunaja proti Trstu.

Zapelo je kladivo, ušibila se je lopata, delo je zakipelo in železna cesta se je raztezala vedno dalje.

Prišli so do ljubljanskega barja.

Pomnilo je starega Jazona in njegove tovariše, ki so se vračali obloženi z bogatimi zakladi iz zlatorodne Kolhide, pomnilo, kako so zmagovite rimske legije taborila na ljubljanskem polju, videlo grozovite Hunce, ki so razdrli belo Ljubljano in staronemške horde, ki so čez ljubljansko polje hiteli proti jugu v solčno Italijo in videlo Obre, pasjeglavce, ki so prihajali na plen. Vojska za vojsko, narod za narodom je prihajal in odhajal, a ljubljansko barje je samevalo stoletje za stoletjem, tisočletje za tisočletjem tiho in nepristopno.

Prišli so Slovenci, ter zasedli deželo. Bele hišice so se razsedle pod bregovi, živina se je razpasla po višinah, ajda je obrasla brežine in pšenično klasje je zavalovalo v dolini. Po vrhuncih so nastopile bele cerkvice z rudečimi zvoniki in trdne gradove so postavili Nemci nad zevajočimi prepadi.

A ljubljansko barje je ostalo, kakor je bilo, svobodno in nepristopno in samo Divji mož je gospodoval na njem.

In sedaj hočejo podjarmiti to barje, da steče po njem železnica in prenaša bogastva med jugom in severjem. Pri Borovnici, kjer je najožji kraj, hočejo postaviti most od brega do brega. Vse je izmerjeno in preračunano, treba je samo zastaviti lopato in udariti s kladivom.

Rod za rodom prebiva tukaj od nepomnih časov pod gozdnimi bregovi in na robovih barja, dela drva, ter jih prodaja čez barje v svet in ne pozna drugega, kot gozd in barje.

Priroda in ljudstvo se je strnilo v eno neoločljivo celoto, da s težavo opaziš, kje se neha priroda in začenja delovanje človeka in obratno. Fantje so kakor bukve in dekleta kakor hoje, ako pa greš po gozdu, se ti bo zdelo, kakor da bi se nahajal v človeški množici in pogovarjaš se lahko z drevesom, kakor s človekom. Ko greš po poti, komaj opaziš kedaj se neha pokrajina in pričinja vas, tako lahko prehaja priroda v delo človeških rok. Zdelo se mi je da poslušam povest prastarega gozda, pa sem se pogovarjal z

*Vse fotografije borovniškega mostu so z razstave »Stare fotografije južne železnice«, ki jo je pripravilo Zgodovinsko društvo Borovnica v Borovnici oktobra 2009.

223. Borovniški most v gradnji, september 1856.

možaki domačini, drugič se mi je zdelo, da gledam krepko raščeno dekle, pa je šumela pred mano zelena hoja. Pred praznikom se mi je zdelo, da pojo v zvoniku zvonovi, a je samo barje pelo melodijo – tako veličastno in mogočno, da mi je še mnogo dni potem zvenela v duši. Globoka otožnost, domotožje so neznani, daljni sreči zveni iz melodije ljubljanskega barja.

Samo borovniški most kali harmonijo celotne slike ter se rezko odbija od prirode, ki ga obkroža in od življenja, ki se razvija naokrog njega – kakor da bi ga bila naredila neka tuja sila in kar tako postavila sem.

Močne in dobre svetnike si je izbralo tukajšnje ljudstvo, da ga čuvajo in varujejo nesreče: Sveta Marjeta v Borovnici, sveti Miklavž na Pakem, sveti Janez in sveti Jurij v Sobočevem, a na visokem Pokojišču sveti Štefan in sveti Valentin, v sosednjih Preserjih pa častljivi sveti Vid. Toda tudi duhovi se še nahajajo po gozdovih in po barju a gospodar vseh je Divji mož.

Stari ljudje vedo povedati mnogo o Divjem možu.

Ta ga videl, ko je po zimi drvaril pod Krimom, oni, ko je po noči zašel na barju. Pograbil je prevzetno ljubljansko Uršiko, kot

poje pesem, prvrnil je že marsikak čoln, ki je peljal po Ljublanici, prišel celo doli pod Drašico, tulil po zimi pod hišami, ustavljal žagarjem vodo, a najhujše jo je skupil doli pri mlinu. Prišel je, da bi zapeljal mlinarjevo mlado ženo, a mlinar ga je zalotil in s pomočjo svojih hlapcev tako pretepel, da je kruljav na levo nogo in tuleč bolečine zbežal nazaj v hosto.

»Celo deželo bodo, a našega barja ne bodo!« - so rekli borovniški možje, ki sede od roda do roda na svoji zemlji - »gospodar barja Divji mož. A on ne bo tako izlepa pustil svojega kraljestva.«

Zastavili so lopato, a kar so izkopali po dnevi, se je zasulo po noči. Začeli so polagati temelj, a kar so položili čez dan, se je čez noč vdrla v zemljo.

»Kopljite globoko!« - je rekel inženir.

Kopali so dan, kopali dva, kopali cel teden in izkopali globoko jamo hoteč prihodnji teden polagati temelj. Toda ko so šli v nedeljo ljudje k sveti maši, so videli, da je bilo zasuto vse in na mestu, kjer so kopali, je stala blatna voda.

Iztrebili so vodo, delali zopet cel teden, a ko je v soboto zazvonilo delopust in so pustili delo, se je vlila ploha in voda je izstopila iz

tal, ter pogreznila vse. Po noči se je pa slišalo po barju čudno tuljenje, da so se ljudje prestrašeno prekriževali.

»Divji mož brani svoje kraljestvo!«

»Težak je boj s naravo in z nevidnimi močmi, ki vladatajo po nji.«

»Toda pride čas in zasužnjeno bo tudi naše barje, kot je bilo prerokovano že njega dni. Toda brez žrtev ne pojde.«

Delali so teden za tednom, mesec za mesecem, prišla je zima in za njo spomlad, nastopilo je zopet poletje, a temelj se še vedno ni prikazal iz vlažnega dna.

Tako so delali sedem let in veljalo je sedem milijonov, a delo je bilo še vedno, kakor na začetku.

Inženir je obupal:

»Železnica mora steči! Kdo ve, kako ugnati Divjega moža?«

»Samo Škrat bi vedel povedati, ki prebiva v temnem zalesju in se živi od toplih človeških src.«

»A kako dobiti Škrata?«

»Treba mu je žrtvovati toplo človeško srce, ki še ni okusilo greha.«

Za denar se dobi vse in za denar so tudi do-

bili očeta, ki je prodal svojega otroka, da bo žrtvovan Škratu.

»Kaj je bilo še malo naših slovenskih otrok žrtvovanih Škratu?!« – se je tolažil oče, ki je prodal dušo svojega otroka, ter jo zapil in zakvartal v gostilni.

Šli so v ris, poklicali Škrata, naredili ž njim pogodbo za toplo človeško srce, ako jim odkrije skrivnost in Škrat je povedal:

»Ako hočete postaviti most čez barje, morate žrtvovati Divjemu možu sedem mož, delavcev domačinov, ki s svojimi rokami pomagajo graditi stavbo, ter jih pokopati pod temelj.«

Inženir je zapisal Škratove besede.

Drugi dan je velel na skrivaj podžagati visoki oder, po katerem so delavci donašali kamenje, potem je pa poslal sedem delavcev na oder, ki se je pri priči podrl in delavci so bili podsuti v razvalinah.

* * *

Zopet je zakipelo delo.

Razkopali so razvaline, zbrali zmečkane in raztrgane telesne ostanke ponesrečenih delavcev, ter jih na inženirjevo povelje pokopali na kraju nesreče – potem pa dalje stavili most.

224. Gornja etaža borovniškega mosta.

225. Pogled s postaje Borovnica, oktober 1856.

Divji mož je bil premagan, žrtve nesrečnih delavcev so odvzele moč njegovi oblasti, most nad barjem se je dvigal vidno od dne do dne in še preden je bilo konec leta, je že stal v vsej svoji višini, obok vrh oboka, vse trdno vezano, kakor da bilo zidano za večno.

Tako je stekla železnica, čudovito delo človeškega uma in človeških rok, ki veže sever z jugom in prevaža bogastvo narodov.

Stekla je po žrtvah delavcev.

Prižvižgal je vlak, ponosno in brezobzirno je privdijal, kakor konj, ki nosi zmagovalca prihajajočega v novoosvojeno mesto. In pred mostom se je vstavil, ter pogledal s svojimi žarečimi očmi na mogočno stavbo, kakor da bi hotel reči:

»Jaz sem gospodar te pokrajine, samozavestni zmagovalec, ki vlada svet.«

»Zvonenje zvonov te je doslej budilo iz snu, vabilo tvoje prebivalce k molitvi, ter jim napovedovalo praznik. – Drdranje koles, hropenje in žvižganje stroja bo odslej tvoja pesem.«

»Pila si solnčni žar in se zibala v mesečnem sijaju, odslej te bodo obsevale luči drdrajočih vlakov in tihih stražnic.«

»Zginila bo pesem in umolknila pravljica, veljala bo samo trda resnica, življenjskega boja. Pesem gozdov in pravljica barja postala boš enaka, spominom otroških let. Leta tekó, a mladost se ne vrne nikdar več.«

»In vi prebivalci, sinovi barja in gozda. Kadar ste dovršili delo življenja, sta se odpotčili okrog cerkvice v senci križa. – Kot se razkrope orli iz skalnega gnezda po širnem svetu, razkropili se boste sedaj vi iz vaše tihe doline po božji zemlji, v znoju in bolesti boste delali v tujini in tuja zemlja vsa bo sprejemala k večnemu počitku.«

Tako je gremel vlak, ko je prvič drdral čez borovniški most.

Pod mostom je pa ječalo in stokalo, kakor da se je oglašajo duše nesrečnih žrtev.

Na eni strani bučanje sinje Adrije, po kateri se zibljejo ladije prihajajoče iz zamorskih mest in odhajajoče v daljne pokrajine, a na drugi strani mogočni cesarski Dunaj vladajoč narodom in deželam – a med njima teče in ju spaja železnica. Vlaki drče, bogastvo se prevaža in množi na obeh straneh, tuji imenitni obrazi gledajo skozi okna vozov in ta ali oni zamrmra pri borovniškem mostu:

»Kako čuden svet!«

»Kakor da bi bil pogreznjen v velik začaran sen!«

»Premostili smo barje, a premagali ga nismo in prevrtali smo hribe, a uklenili jih nismo.«

Medtem se je vlak spustil na most s krikom zmagovalca, a odgovarjalo mu je samo ječanje in stokanje izpod mostu. Tujec v vlaku

226. Pogled na ovinek, oktober 1856.

se je prestrašil, a gospa je pomirjevala svojo hčerko:

»Ne boj se! Mrtvi ne vstanejo!«

Železniški čuvaj je šel ponoči pogledat okrog mostu, ter je drugega dne pravil tovarišem čudno povest:

»Sedem luči je brlelo pod mostom iz zemlje in slišalo se je ječanje in stokanje, kakor ihtenje glasov prosečih rešitve.«

Tovariš je neverjetno zmajal z glavo, a drugo noč, ko je sam imel službo, je skusil isto.

Črnovojnik stoji pod mostom na straži.

Luči prisvetijo iz tal, ječanje se razleže do stražnice, črnovojnik dvigne puško:

»Halt, wer da?«

A duhovi se ne boje orožja in njihovo ječanje ne umolkne do belega dne.

Divji mož se približa po noči po barju borovniškemu mostu, a do njega si ne upa.

Samo od daleč mu grozi v beli mesečni noči in njegov grozni glas se razlega v nočni tišini. Odgovarja mu tovariš iz gozda in Škrat se smeji s planine. Šele, ko zazvoni dan, izginejo duhovi in se pomire trpeče duše.

* * *

Tako je pri borovniškem mostu!

To je povest o trpečih dušah ljudi, ki so nekoč delali in trpeli, da postavijo most po katerem bo hitelo življenje in se kopičilo bogastvo in so bili žrtvovani, da zlomijo vražjo moč. To je povest naših žrtev in trpljenja.

Samo noč in mrak je priča naših boleti, samo hladna zemlja nas sočutno objemlje in tolaži.

Mi ječimo in trpimo noč za nočjo in vzdihujemo, dokler ne zapoje zvon in ne napove belega dne.

Toda žrtve trpé s trdnim pričakovanjem, da bo prišel nekoč veliki dan vstajenja njim in vsem sinovom rodne zemlje.

227. Pogled proti vzhodu, oktober 1856.

DELO MUZEJSKEGA DRUŠTVA VRHNIKA V LETU 2008

POROČILO PREDSEDNICE NA OBČNEM ZBORU, 30. JANUARJA 2009

*V letu 2008 je sestav izvršnega in nadzorne-
ga odbora ostal isti, v častno razsodišče pa
je izvršni odbor po smrti Radoslava Groma
kooptiral Toneta Stanovnika. Izvršni in nad-
zorni odbor sta se sestala na skupnih sejah 2.
februarja, 19. marca in 11. novembra, občni
zbor pa je bil 23. januarja 2008.*

Delo je v pretekli poslovni dobi potekalo po programu, ki zajema naloge s področja domoznastva ter varstva kulturne in naravne dediščine domačega kraja.

1. Zbiranje gradiva: zbrali smo nekaj dokumentov in fotografij; predmetov zaradi pomanjkanja prostora ne moremo zbirati. Dragoceni harmonij, izdelan v nekdanji Lenarčičevi tovarni na Lošci, ki smo ga pridobili lansko leto, je bil še vedno v pododerju Cankarjevega doma.

2. Razstave: pripravili smo tri razstave. 10. marca smo v sodelovanju s Cankarjevim domom odprli razstavo Stara cesta na Vrhniki. Pripravila jo je zgodovinarica Polona Roblek. Pri zbiranju podatkov so sodelovali: Francka Zalaznik, Niko Šušteršič, Franci Dovč in še številni sedanji in nekdanji prebivalci Stare ceste.

Vrhničani so s številnim obiskom in z velikim zanimanjem nagradili avtorico in sodelavce. Sledilo je veliko pripomb in dopol-

nitev, avtorica pa je nato pripravila obsežen članek za Vrhniske razglede.

228. Zgodovinarica Polona Roblek govori na odprtju razstave o vrhniški Stari cesti, 11. marca 2008. (Foto: Niko Šušteršič)

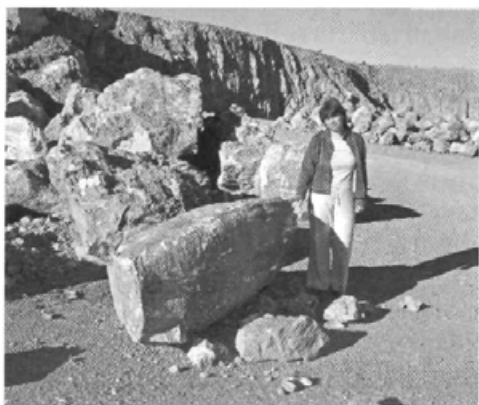
V počastitev 500-letnice Trubarjevega rojstva smo 10. junija 2008 odprli razstavo »Lubi Slovenci«, ki smo jo pripravili v sodelovanju s Cankarjevim domom in Cankarjevo knjižnico (avtorji Igor Berginc, Marija Oblak Čarni in Suzana Potočnik), in se tako vključili v vseslovensko proslavljanje Trubarjevega leta – 500. obletnice njegovega rojstva. Na razstavi smo prikazali življenje in delo naših protestantskih piscev v 16. st.; poleg Trubarja še Dalmatina, Krelja in Bohoriča. Razstavo smo odprli s kulturnim programom. Govoril je predsednik sloven-

skega protestantskega društva Viktor Žakelj, prizor iz Kmeclovega Trubarja je predstavil igralec Arnold Šter, tri narodne pesmi iz Trubarjevega časa pa je zapela Bogdana Herman. Prireditelji smo vrhniškima osnovnima šolama podarili upodobitvi Trubarja, delo akad. kiparke Alenke Vidregar.

Jeseni je razstavo postavila Svetopisemska družba Slovenije v Ljubljani in decembra Društvo razmetano podstrešje in Lavričeva knjižnica v Vipavi.

Tretja razstava, »120 let delovanja Olepševalnega društva na Vrhniki«, sedaj »Turističnega društva Blagajana«, pri kateri smo sodelovali z Zavodom Ivana Cankarja in s Turističnim društvom Blagajana, je bila odprta 2. septembra 2008. Vse tri razstave so spremljale zgibanke. Vsebine razstav so predstavljene v Vrhnjskih razgledih, št. 9.

3. Veliko dela so terjale priprave za postavitev spomenika vrhniškim krasoslovcem: Ivanu Michlerju, Francetu Habetu in Petru Habiču. Zaplete s pridobitvijo prostora za postavitev, ki so trajali že vse prejšnje leto, sta rešila ing. Janez Tomšič in dr. Marko Tomšič, ki sta društvu podarila svoje zemljišče v Močilniku. Zakraseli kameniti blok je po posredovanju dr. Andreja Mihevca podaril kamnolom Črnotiči pri Črnem Kalu. Odbor

229. Arhitektka Nataša Oblak Japelj izbira kamniti blok za spomenik krasoslovcem, Črnotiči, 2008. (Foto: Niko Šušteršič)

za postavitev je vodil Franci Dovč. Spomenik je oblikovala arhitektka Nataša Oblak Japelj. Odkrili smo ga 13. decembra 2008.

4. Vse leto smo pripravljali društveni zbornik Vrhnjski razgledi 9/2008 in ga decembra oddali v tisk. Izšel je v sodelovanju z Zavodom Ivana Cankarja. Predstavili smo ga 23. januarja 2009. Zbornik na 312 straneh prinaša 18 prispevkov 12 avtorjev.

5. Nadaljevali smo z ostalima dvema dolgoletnima projektoma »Vrhniški župani« in »Učitelji«. Pridobili smo nekaj podatkov o županu Francu Tršarju in o dogodkih ob koncu prve svetovne vojne. Objavljeni so v Vrhnjskih razgledih, št. 9, v članku Olge Pivk. Prav tam so objavljeni življenjepisi treh vrhniških učiteljev izpod peresa Tatjane Hojan.

6. Ob 90-letnici konca I. svetovne vojne smo pripravili za objavo seznam v letih 1914–1918 padlih vrhniških občanov. Seznam, ki ga Vrhnika doslej še ni imela, je avtor J. Žitko pripravil nekaj let, saj je zanj zbiral podatke po časopisnih objavah, pri svojcih, po matičnih knjigah v župniščih, po arhivih v Ljubljani in na Dunaju. Na Dunaju ni dobil vseh podatkov, ker so matrike padlih za raziskovalce zaprte 100 let. Kljub temu smo se odločili za objavo, čeprav bo morda treba kasneje še kaj dodati. Objavljeni seznam obsega imena 203 padlih iz vrhniške občine in imena 10 padlih vojakov od drugod, ki so pokopani na Vrhniki.

7. V dneh 10.–11. maja smo organizirali dvo-dnevno ekskurzijo v Hallstatt in Salzburg. Kraj Hallstatt, je vpisan v seznam svetovne kulturne dediščine. Po njem se imenuje pomembna doba evropske kulture, iz katere so najdišča tudi pri nas, npr. Novo mesto, Stična, Vače, Sv. Lucija. Za tem smo si pod strokovnim vodstvom ge. Milice Lovrenčič ogledali še Bad Ischl in Salzburg, sedež salzburških škofov. Med njimi jih je več izviralo iz slovenskih krajev (npr. Lenart Hodiški z

zanimivim grbom z upodobljeno repo) ali so bili kako drugače povezani s Slovenci.

230. Muzejci na ekskurziji po Salzburškem. Pred cesarsko vilo v Bad Ischlu, 11. maja 2008. (Foto: Marija Oblak Čarni)

8. Po naročilu zadnjega občnega zbora smo občini Vrhnika poslali predlog, naj eno novih ulic imenuje po Stevanu Švabiću, kakor se je že nekoč imenovala današnja Ljubljanska cesta na Vrhniki. V Vrhnikiških razgledih, št. 9, pa je tudi članek, kjer je prikazana pomembna vloga Švabića pri zaustavitvi prodiranja italijanske vojske proti Ljubljani že po končani vojni novembra 1918.

9. V zvezi s pritožbo na zadnjem občnem zboru glede oviranega dostopa do stolpa na Turnovšu smo se pozanimali na zemljiški knjigi in ugotovili, da je bil prost dostop za obiskovalce urejen in je to zapisano. Občani poti do utrdbe ne bi smeli spreminjati in ne postavljati motečih čebelnih panjev v obzidje stolpa. O tem smo obvestili Zavod Ivana Cankarja za kulturo, šport in turizem.

10. Finančna sredstva za delo društva je prispevala Občina Vrhnika; za nekatere projekte, ki smo jih delali skupaj, tudi Zavod Ivana Cankarja Vrhnika ter društveni člani s članarino in prostovoljnimi prispevki. Nekaj denarja smo dobili s prodajo zbornika Vrhnikiški razgledi. Večje vsote pa so v letu 2008 prispevali za spomenik krasoslovcem, poleg občin Vrhnika in Postojna, še Park Škocjanske jame iz Divače in vrhnikiški ja-

marji; za ekskurzijo v Hallstatt in Salzburg pa MI 2 Group s. p. iz Ljubljane.

11. Delo v društvu je bilo opravljeno s podporo in sodelovanjem društvenih članov, zlasti s požrtvovalnim in z zavzetim delom odbornikov.

PROGRAM DELA MUZEJSKEGA DRUŠTVA ZA LETO 2009

V letu 2009 bomo nadaljevali z zbiranjem gradiva, ki govori o zgodovini Vrhnike. S tem v zvezi si bomo še naprej prizadevali in dajali pobude, da bi občina našla način in možnost, da bi na Vrhniki dobili Potočnikovo zbirko arheoloških predmetov, najdenih v Ljubljani, in jo razstavili v lastnem muzeju. Prizadevali si bomo, da bi pridobili vsaj ustrezen, suh in varen prostor, da bi lahko poleg dokumentov in fotografij zbirali tudi predmete.

Pripravili bomo razstavo Sprehod po vrhnikiškem Gradišču (delovni naslov), ki bo vsebovala zgodovinski oris ulice, zgodovino hiš in njihovih prebivalcev. Zbrali bomo podatke na terenu, v arhivih in knjižnicah; pripravili bomo razstavo in zgibanko.

Nadaljevali bomo z dolgoročno nalogo: vidnejši občani, kot so župani in učitelji, in jo skušali razširiti še na druge poklice. Zbirali bomo dokumente in podatke ter pripravili življenjepise.

Posebej bomo zbirali podatke o telovadnih društvih na Vrhniki: sokolih, orlih, povojnem TD in športu na Vrhniki. Prizadevali si bomo pripraviti o tem prispevke za objavo v društvenem zborniku, prav tako za nekdanjo in danes živo glasbeno dejavnost na Vrhniki.

Končali bomo projektno nalogo »Muzej Vrhnika« v okviru strategije razvoja kulture, turizma in športa na Vrhniki (sodelovanje z Zavodom Ivana Cankarja).

Pripravili bomo nov zvezek zbornika Vrhniški razgledi, št. 10 (zbiranje prispevkov, ureditev in tisk).

Postavili bomo spominsko obeležje v Bistri rojenima bratoma, duhovniku in profesorju čebelarstva Francu (Francisu) Jagru (1869–1941) in arhitektu Ivanu (Johnu) Jagru (1871–1959), ki sta se s svojim delom in umom uveljavila v Združenih državah Amerike.

Organizirali bomo strokovno ekskurzijo v Nemčijo, v kraje, kjer so bila nekoč rečna pristanišča (Burghausen, Passau, Regensburg). Zanima nas, če o tej dejavnosti obstojajo muzejske zbirke.

Poročila o delu društva v letu 2008 v Našem časopisu:

1. Gašper Tominc, Odprli razstavo o Stari cesti, Naš časopis, 31. marec 2008, str. 45.
2. S. S., Razstava »Lubi Slovenci«, 500-letnica rojstva Trubarja. Naš časopis, 30. junij 2008.

3. M. Oblak Čarni, Potovanje po Solnograškem, Naš časopis, 30. junij 2008, str. 59.
4. Muzejsko društvo Vrhnika, Padli v 1. svetovni vojni (prošnja za podatke), Naš časopis, 30. junij 2009, str. 59.
5. S. S., Odprli razstavo, V Galeriji Cankarjevega doma na Vrhniku so v torek, 2. septembra, odprli razstavo ob 120-letnici delovanja Olepševalnega društva Vrhnika ..., Naš časopis, 10. september 2008, str. 13.
6. Simon Seljak, Spomenik trem krasoslovcem, Naš časopis, 22. december 2008, str. 1.
7. S. S., Spomenik vrhniškim krasoslovcem, Naš časopis, 26. januar 2009, str. 39.
8. Gašper Tominc, Rdeča nit so bile lanske obletnice, Izšli so deveti Vrhniški razgledi, Naš časopis, 23. februar 2009, str. 38.
9. Iz dela Muzejskega društva Vrhnika (V petek, 30. januarja 2009, smo se člani Muzejskega društva Vrhnika in drugi obiskovalci zbrali na zboru ...), Naš časopis, 23. februar 2009, str. 38.

BIBLIOGRAFIJA ČLANKOV V VRHNIŠKIH RAZGLEDIH 1–9

Stična točka Cankarjeve knjižnice Vrhnika in Vrhniških razgledov je domoznanstvo (raziskovanje, proučevanje, opisovanje ožjega domačega okolja v preteklosti in sedanjosti).

V Cankarjevi knjižnici pridobivamo, obdelujemo, hranimo in posredujemo domoznansko gradivo, ki je vsebinsko vezano na Vrhniko z okolico in Ljubljansko barje, ki je nastalo na območju Vrhnike in okolice ter ga je ustvaril avtor, ki živi in deluje na tem območju ali iz njega izhaja.

Danes naša domoznanska zbirka šteje 2942 enot, od tega je 2761 enot knjižnega gradiva in 181 neknjižnega. Ponašamo se s Cankarjevo zbirko, ki jo še vedno dopolnjujemo s pomočjo antikvariatov. Posebej ponosni smo na prvotisk Krpanova kobila iz leta 1907, v kateri je posvetilo Ivana Cankarja Radovanu Matjašiču.

V zadnjem času posvečamo večjo pozornost bibliografski obdelavi domoznanskih člankov in digitalizaciji. Na naši spletni strani lahko najdete digitalizirane stare razglednice Vrhnike, Cankarjeve prvotiske, prevode Cankarjevih del, Gabeljškove prvotiske, pripravljamo pa tudi članke. Izdelujemo domoznanske bibliografije.

Sodelujemo in se povezujemo z institucijami in društvi v občini, kot so: Zavod Ivana Cankarja za kulturo, šport in turizem Vrhnika, Muzejsko društvo, osnovne šole, vrtci ...

V čitalnici pripravljamo razstave. V tem letu smo med drugim pripravili ekslibrise, razstavo slik in knjig Ivana Malavašiča, razstavo izvornih ilustracij iz slikanice Zajčica Lina in violina, Navdih srca, vzgojiteljice in ilustratorke Mirjam Zdešar Jereb, ki so nastale ob predlogi pesmi Ane Nuške Pišek.

Obeležujemo dogodke. Vsekakor ne gre prezreti naše častitljive obletnice. Cankarjeva knjižnica je v letu 2008 praznovala 50. letnico ustanovitve. Z vsakoletnimi prireditvami ohranjamo spomin na naša velika avtorja Ivana Cankarja in Karla Gabeljška. Na literarnih večerih pa gostimo sodobne domače avtorje.

Vrnimo se k Vrhniškim razgledom. Vrhniške razglede smo zaradi poglobljeno napisanih domoznanskih vsebin knjižničarji z navdušenjem sprejeli. Hranimo jih v čitalnici, kjer so dostopni za uporabnike. Obiskovalci lahko najdejo vsebino in naslove člankov v naši lokalni bazi in v vzajemni bibliografski bazi podatkov COBIB, če vtipkajo SN=1408-0583.

Bibliografija zajema prispevke, objavljene v Vrhniških razgledih, od leta 1996 do vključno leta 2008. Zajema 161 bibliografskih enot v 9. zvezkih. Urejena je kronološko po letnicah izida, v okviru posameznega zvezka po abecednem vrstnem redu avtorjev prispevkov. Bibliografijo dopolnjuje avtorsko kazalo. Pri izdelavi nama je bil v pomoč sistem Cobiss.

BIBLIOGRAFIJA ČLANKOV VRHNIŠKIH RAZGLEDOV

VRHNIŠKI RAZGLEDI, 1996, leto 1

1. BAVEC, Uroš, HORVAT, Jana. Vrhnika, Gradišče 5 : uvodno poročilo o arheoloških izkopavanjih. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 107-110, ilustr.
2. BERNIK, France. Ivan Cankar - pisatelj vseh Slovencev. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 1-4.
3. FORTUNA-Gantar, Julka. Blagajana. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 42.
4. GANTAR, Anton. Usnjarska dejavnost in okolje. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 215-220.
5. GLUMAC, Cvetka. Arhitektura cerkve sv. Trojice nad Vrhniko. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 139-147, ilustr.
6. GLUMAC, Cvetka. Usnjarstvo v pradavnini in v starem veku. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 201-213.
7. HABIČ, Peter. O Vrhniku in njenem današnjem položaju ter perspektivah. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 84-87.
8. HABIČ, Peter. Ob stoletnici rojstva Ivana Michlerja. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 197-199.
9. HABIČ, Peter. Ogroženost in varstvo voda v občini Vrhnika. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 78-83, ilustr.
10. HABIČ, Peter. Skrivnostna Ljubljana : (ob ustanovitvi Jamarskega društva Ivan Michler na Vrhniku). Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 75-77, ilustr.
11. HABIČ, Peter. Vrhniški izviri in njihovo kraško zaledje. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 43-74, ilustr.
12. HORVAT, Jana. Nauportus : Vrhnika v arheoloških obdobjih. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 89-106, ilustr., zvd.
13. JENKO, Jože. Vrhniška krajevna železnica. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 188-196.
14. MLINARIČ, Jože. Kartuzija Bistra od 1255 do 1782. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 111-137.
15. OGRIN, Rafael. Dajatve bistriških podložnikov. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 175-179.
16. OGRIN, Rafael. Iz vrhniške preteklosti. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 161-166.
17. OGRIN, Rafael. Nekdanji Vrhničani. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 180-184.
18. OGRIN, Rafael. Nova cesta od Vrhnike do Planine. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 149-152.
19. OGRIN, Rafael. O Petkovškovi sliki »Beneška kuhinja«. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 173-174.
20. OGRIN, Rafael. Prešerni na Vrhniku. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 185-187.
21. OGRIN, Rafael. Simon Ogrin cerkveni slikar. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 153-160.
22. OGRIN, Rafael. Vrhniški mitničarji. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 167-171.
23. RAMOVŠ, Anton. Pregled zemeljskih plasti in okarnelega življenja na ozemlju vrhniške občine. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 5-30, ilustr.
24. SMRKE, Franc. Kratek pregled šolstva na Vrhniku. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. 221-224.
25. STANOVNIK, Branko. Vrhniškimi razgledom na pot. Vrhniški razgledi, 1996, leto 1, str. [V-VI].

26. WRABER, Tone. Blagayev volčin (*Daphne blagayana* Freyer) v okolici Vrhnike. Vrhniki razgledi, 1996, leto 1, str. 31–42, ilustr.

VRHNIŠKI RAZGLEDI, 1999, leto 2

27. MALAVAŠIČ, Ivan. Rdeče nebo. Vrhniki razgledi, 1999, leto 2, str. 1–121, ilustr.

28. SIVEC, Ivan. O pisatelju Ivanu Malavašiču. Vrhniki razgledi, 1999, leto 2, str. [V–VI], ilustr.

VRHNIŠKI RAZGLEDI, 2000, leto 3

29. AHČAN, Marjan. Voda na Ljubljanskem barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 94.

30. CUNDER, Tomaž. Socioekonomski položaj kmetijstva na Barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 61–66.

31. ČEPON, Marko. Možnosti govedoreje na Ljubljanskem barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 51–54.

32. DRAŠLER, Janez. Vzdrževanje vodotokov in zložba zemljišč na Barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 67–69.

33. FURLAN, Janez. Problemi sožitja, identifikacija, iniciativa, inovacija. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 21–23.

34. GOSAR, Lojze. Vrhnika med Ljubljanskim barjem in Notranjsko. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 7–20.

35. HABIČ, Peter. Pokrajinska podoba sožitja na zahodnem delu Barja. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 4.

36. HABIČ, Špela. Bibliografski pregled dela prof. dr. Petra Habiča v letih 1959–1999. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 119–144.

37. HREN Vencelj, Helena. Ljudje na Ljubljanskem barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 91.

38. JEREB, Matjaž. Predstavitev delovanja društva Rosika iz Bevk. 2000, leto 3, str. 105.

39. JEREB, Matjaž, SMRTNIK, Janez, MALAVAŠIČ, Nevenka. Programi organiziranega vodenja na Barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 98–100.

40. KORON, Darinka. Pridelovanje ameriških borovnic na Ljubljanskem barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 33–37.

41. KRANJC, Andrej. Prof. dr. Peter Habič (29. 9. 1934–24. 12. 1998). Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 109–117, ilustr.

42. MOHORIČ, Ljubo. Družboslovni vidiki ohranjanja Ljubljanskega barja. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 92–93.

43. PROSEN, Anton. Problem sonaravnega gospodarjenja s prostorom na primeru Ljubljanskega barja. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 101–102.

44. SELIŠKAR, Andrej. Travišča in ostala negozdna vegetacija zahodnega dela Ljubljanskega barja – stanje in perspektive. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 79–88, ilustr.

45. SLAVEC, Tatjana. Interesi za pozidavo na območju Barja v občini Vrhnika. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 103–104.

46. STANOVNIK, Branko. Uvod. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. V.

47. ŠEMRL, Zvone. Lovstvo na Ljubljanskem barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 95.

48. TOMŠIČ, Vinko. Moje misli k Posvetovanju o Barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 3.

49. TRONTELJ, Peter. Ohranitev naravnega bogastva na Ljubljanskem barju. Vrhniki razgledi, 2000, leto 3, str. 96–97.

50. VERBIČ, Janez. Kmetijstvo zahodnega dela Ljubljanskega barja v preteklem obdobju. Vrhniški razgledi, 2000, leto 3, str. 25-32.
51. VERBIČ, Janko. Poljedelstvo na Barju. Vrhniški razgledi, 2000, leto 3, str. 45-49.
52. VERBIČ, Jože. Možnosti okolju prijazne reje domačih živali na Ljubljanskembarju glede na kakovost pridelane krme. Vrhniški razgledi, 2000, leto 3, str. 55-60.
53. VIDMAR, Janko. Sožitje med gozdom in drugimi rabami prostora na zahodnem obrobju Ljubljanskega barja. Vrhniški razgledi, 2000, leto 3, str. 71-77.
54. VIDRIH, Tone. Pašna travišča Barja. Vrhniški razgledi, 2000, leto 3, str. 39-43.
61. KUKEC, Bojan. Iz pravne zgodovine Vrhnik : vrhniški pranger – sramotilni steber. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 17-24, ilustr.
62. MAROLT, Marijan. Mikelčevi spomini na Petkovška. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 123-125.
63. MRAK, Pavel. Naš rojak – arhitekt Ivan (John) Jager. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 135-139, ilustr.
64. OBLAK, Nataša. Veliki ljudje v malem kraju : zgodovinski razvoj in pomen Kotnik-Lenarčičevega posestva v Verdu. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 25-75, ilustr.
65. OBLAK-Čarni, Marija. Kje so arhivi vrhniške občine. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 140-146, ilustr.

VRHNIŠKI RAZGLEDI, 2003, leto 4

55. ADAMIČ, Marjeta. Stavka usnjarskih delavcev v tovarni Carla Pollaka, Industrija usnja in usnjarskih izdelkov (Indus) na Vrhniku od 6. do 14. marca 1922. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 151-159, ilustr.
56. ARH Kos, Mojca. Umetnostnozgodovinska dediščina na Vrhniškem. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 7-9, ilustr.
57. DOVČ, Franci. Francis Jager – duhovnik in čebelar. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 126-134, ilustr.
58. JERNEJEC Babič, Petra. Kulturna dediščina – vrednote današnjega časa, Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, 14, ilustr.
59. KODERMAN Patačko, Darinka. Marijan Marolt kot pripovednik. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 97-122, ilustr.
60. KOS, Janez. Claustra Alpium Iuliarum. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 15-16, ilustr.
66. OBLAK-Čarni, Marija, ŽIVEC, Milena. Muzejsko društvo Vrhnika 1999-2002 : občni zbor Muzejskega društva Vrhnika 22. oktobra 2001. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 168-173, ilustr.
67. OBLAK-Čarni, Marija. Ob 4. številki Vrhniških razgledov. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str 4-5.
68. OKRAJŠEK, Franc. Nastanek usnjarne Savel Kalin v Mokronogu in preselitev na Vrhniko po končani drugi svetovni vojni. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 166-167.
69. PEDIČEK Terseglav, Damjana. Etnološka dediščina na Vrhniškem. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 10-11.
70. RUSTJA, Karol. Vrhniška lokalna železnica. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 76-96, ilustr.
71. SAMOTORČAN, Marta. Žive jaslice v Ligojni. Vrhniški razgledi, 2003, leto 4, str. 147-150, ilustr.

72. SERŠE Aleksandra. Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 : sekcija 189 Vrhnika. Vrhnikiški razgledi, 2003, leto 4, str. 160–165, ilustr.
83. OBLAK-Čarni, Marija. Poročilo o delu Muzejskega društva Vrhnika za leto 2003 : (na rednem letnem občnem zboru 2. marca 2004). Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 243–245.

VRHNIŠKI RAZGLEDI, 2004, leto 5

73. ANŽIČ, Sonja. Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja. 1. del [Mirke, Verd, Bistra, Podlipa, Zaplana]. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 95–100, 135–342.
74. DOVČ, Franci. Izboljševanje kmetijskih zemljišč na Barju in zadružna dejavnost kmetov v preteklosti. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 81–86, ilustr.
75. DRAŠLER, Janez, CUNDER, Tomaž. Kmetijstvo na Vrhniki danes. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 87–94, ilustr.
76. HOJAN, Tatjana. Vrhnikiško učiteljstvo v strokovnih organizacijah. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 62–72, ilustr.
77. JAKIN, Stojan. Kakšno vodo pijemo na Vrhniki danes. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 79–80, ilustr.
78. KOS, Janez. Iz kronike ljudske šole na Vrhniki 1900–1920. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 45–61, ilustr.
79. KURINČIČ, Ivanka. Stoletnica pomembnih arheoloških odkritij na Vrhniki. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 21–25, ilustr.
80. NOČ Kržič, Angela. Amerika, obljubljena dežela. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 101–108, ilustr.
81. OBLAK-Čarni, Marija. Gabrijel Jelovšek : vrhnikiški župan v letih 1889–1908. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 11–20, ilustr.
82. OBLAK-Čarni, Marija. Ob 5. številki Vrhnikiških razgledov. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 8–9.
84. PIVK, Olga. Hranilnice in posojilnice na Vrhniki. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 31–44, ilustr.
85. SERŠE, Aleksandra. Cesta Podlipa-Smrečje. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 26–30, ilustr.
86. SERŠE, Aleksandra. Ob stoletnici vrhnikiškega vodovoda. Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 73–78, ilustr.
87. SMREKAR, Andrej. Matej Sternen (1870–1949). Vrhnikiški razgledi, 2004, leto 5, str. 109–134, ilustr.

VRHNIŠKI RAZGLEDI, 2005, leto 6

88. ANŽIČ, Sonja. Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja. 2. del [Bevke, Blatna Brezovica, Drenov Grič, Lesno Brdo, Mala Ligojna, Sinja Gorica, Žažar]. Vrhnikiški razgledi, 2005, leto 6, str. 225–334.
89. DOVČ, Franci. Nova arheološka najdba na Vrhniki. Vrhnikiški razgledi, 2005, leto 6, str. 88, ilustr.
90. HABIČ, Špela. Pivka, dolina presihajočih jezer. Vrhnikiški razgledi, 2005, leto 6, str. 41–58, ilustr.
91. KURINČIČ, Ivanka. Barjanka izdeluje posodo. Vrhnikiški razgledi, 2005, leto 6, str. 89–92, ilustr.
92. OBLAK, Katarina. Mikrosvet Kuclerjevega kamnoloma. Vrhnikiški razgledi, 2005, leto 6, str. 33–40, ilustr.
93. OBLAK-Čarni, Marija. Nekaj datumov iz hudih vojnih let 1941–1945 na Vrhniki in okoliških krajih. Vrhnikiški razgledi, 2005, leto 6, str. 7–32, ilustr.

94. OBLAK-Čarni, Marija. Ob 6. številki Vrhniških razgledov. Vrhniški razgledi, 2005, leto 6, str. 4-5.
95. OBLAK-Čarni, Marija. Poročilo o delu Muzejskega društva Vrhnika v letu 2004 : (poročilo predsednice na občnem zboru 11. marca 2005). Vrhniški razgledi, 2005, leto 6, str. 335-337.
96. OBLAK Milčinski, Tatjana. Vrata v Verdu : oblikovni in simbolni pomen hišnih vhodov. Vrhniški razgledi, 2005, leto 6, str. 93-224, ilustr.
97. PIVK, Olga. Čolnarjenje po Ljubljani. Vrhniški razgledi, 2005, leto 6, str. 59-70, ilustr.
98. PIVK, Olga. Od obrtnih delavnic do Industrije usnja Vrhnika. Vrhniški razgledi, 2005, leto 6, str. 71-87, ilustr.
105. DETELA, Lev. Literarni spomini na Cankarjev Ottakring. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 33-36, ilustr.
106. GABROVŠEK Homšak, Darja. Življenje in delo Ivana Cankarja (1876-1918) : kronološki pregled. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 57-72, ilustr.
107. GUTTENBRUNNER, Michael. Ivan Cankar - dosmrtno. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 24.
108. GUTTENBRUNNER, Michael. Ivan Cankar - Lebenslänglich. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 25.
109. HOJAN, Tatjana. Jernej Černe (1857-1906). Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 73-80, ilustr.
110. ISKRENOVIĆ, Marija, OBLAK, Katja, ŠEMROV, Dora. Še se spominjamo Cankarja : pripovedujejo vodičke v Cankarjevi spominski hiši na Vrhniku. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 81-83, ilustr.

VRHNIŠKI RAZGLEDI, 2006, leto 7

99. ANŽIČ, Sonja. Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja. 3 del [Vrhnika, brez Hriba]. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 162-272.
100. AUERSPERGER, Alenka. Ivan pri bra-tu Karlu v Sarajevu : pred sto leti v Bosni cenzurirana Cankarjeva črtica Krivica. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 41-56, ilustr.
101. BERNIK, France. Posvet o Ivanu Cankarju na Dunaju maja 2001. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 9-10, ilustr.
102. BERNIK, France. Slogovni pluralizem pri Ivanu Cankarju. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 11-16, ilustr.
103. BERNIK, France. Stilistischer pluralismus bei Ivan Cankar. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 17-23, ilustr.
104. DETELA, Lev. Literarische Reminiscenzen an Cankars Ottakring. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 37-40.
111. KOMELJ, Milček. Floris Oblák (1924-2006) : besede na poslovljni slovesnosti na Žalah, 22. septembra 2006. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 108-111, ilustr.
112. KORES, Teresa. Marijan Marolt, umetnostni zgodovinar. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 90-107, ilustr.
113. KÖSTLER, Erwin. Nach so vielen Jahren. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 29-32, ilustr.
114. KÖSTLER, Erwin. Po tolikih letih : razmišljanja o Ivanu Cankarju z vidika založnika in prevajalca. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 26-28.
115. OBLAK-Čarni, Marija. Ob 7. številki Vrhniških razgledov. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 6-7.
116. OBLAK-Čarni, Marija. Poročilo o delu Muzejskega društva Vrhnika v letu

- 2005 : (poročilo predsednice na občnem zboru 6. marca 2006). Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 284–285.
117. OBLAK-Čarni, Marija. Ruski mornarji na Vrhniku pred 200 leti. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 159–161, ilustr.
118. PIVK, Olga. Sto let organiziranega čebelarjenja na Vrhniku. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 112–126, ilustr.
119. PIVK, Olga. Topovi so začeli pokati in silno grmenje se je slišalo do Vrhnike : Vrhnika v prvi svetovni vojni. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 133–144, ilustr.
120. POTOČNIK, Suzana. 100. obletnica rojstva Karla Grabeljška – Gabra, učitelja, novinarja, pisatelja. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 84–89, ilustr.
121. ŠUŠTERŠIČ, Niko. Občni zbor Muzejskega društva Vrhnika : 6. marca 2006 ob 17. uri v Mali dvorani Cankarjevega doma na Vrhniku. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 282–283, ilustr.
122. TOMINC, Gašper. Vrhniška kronika : november 2005 – november 2006. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 273–281, ilustr.
123. ZALAZNIK, Francka. 24 panjev za doto : spomini. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 127–132, ilustr.
124. ŽITKO, Janez, PIVK, Olga. Naborniki iz Kantona Vrhnika v Napoleonovi vojski. Vrhniški razgledi, 2006, leto 7, str. 145–158, ilustr.
126. AUERSPERGER, Alenka. Vojna leta in zavezniški padalci na vrhniškem območju. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 88–115, ilustr.
127. BRATOŽ, Igor. France Dobrovoljc : ob stoletnici rojstva avtorja Cankarjevega albuma. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 144–145, portret.
128. GOLEC, Boris. Vrhnika, prečuden trg? : o nastanku, razvoju, vsebini in podobi enega najbolj nenavadnih trgov na Slovenskem. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 9–31, ilustr.
129. HOJAN, Tatjana. Ana Pour Suhadolc (1862–1931) : vrhniška učiteljica. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 137–139, ilustr.
130. HOJAN, Tatjana. Marija Mlakar (1868–1940) : vrhniška učiteljica. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 140–143, ilustr.
131. KOPAČ, Janez. Upravnoteritorialna umestitev Vrhniškega območja med leti 1945 in 1994. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 70–87, ilustr.
132. KOS, Janez. Zapisnik gradbenih parcel in hiš ter posestnikov v katastrski občini Vrhnika 1824. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 180–189, ilustr.
133. KRANJC, Andrej. France Habe (11. 1. 1909–12. 10. 1999) : speleolog in krasoslovec. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 146–149, ilustr.
134. KUSETIČ, Jure, KERNC, Tine. Pozabljeni zid. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 190–191, ilustr.
135. MRAK, Pavel. Božidar Grabnar (1946 – M 2004) : akademski slikar. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 150–179, ilustr.
136. OBLAK-Čarni, Marija. Ob 8. številki Vrhniških razgledov. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 6–7.

VRHNIŠKI RAZGLEDI, 2007, leto 8

125. ANŽIČ, Sonja. Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja. 4. del [Hrib, Stara Vrhnika, Velika Ligojna]. Vrhniški razgledi, 2007, leto 8, str. 192–288.

137. OBLAK-Čarni, Marija. Poročilo o delu Muzejskega društva Vrhnika v letu 2006 : (poročilo predsednice na občnem zboru 12. februarja 2007). Vrhniki razgledi, 2007, leto 8, str. 302-305.
138. PIVK, Olga, ŽITKO, Janez. Vodni pogni na Podlipščici in njenih pritokih. Vrhniki razgledi, 2007, leto 8, str. 116-128, ilustr.
139. SMRKE, Marie Christine. Glasbena dela na besedila Ivana Cankarja. Vrhniki razgledi, 2007, leto 8, str. 129-136, ilustr.
140. ŠUŠTERŠIČ, Niko. Člani Muzejskega društva Vrhnika v letih 1992-2007. Vrhniki razgledi, 2007, leto 8, str. 306-308.
141. TOMINC, Gašper. Vrhniki kronika : december 2006-november 2007. Vrhniki razgledi, 2007, leto 8, str. 289-301, ilustr.
142. VIDOVIČ-Miklavčič, Anka. Iz mozaike preteklosti občine Vrhnika v letih 1929-1941 : upravna ureditev, prebivalstvo, kulturni dogodki in gospodarstvo. Vrhniki razgledi, 2007, leto 8, str. 32-69, ilustr.
146. HOJAN, Tatjana. Franc Stojec (1845-1917). Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 187-191, ilustr.
147. HOJAN, Tatjana. Ljudmila Sirnik (1891-1967). Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 184-186, ilustr.
148. HOJAN, Tatjana. Marija Pleško (1888-1964). Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 176-183, ilustr.
149. HOJAN, Tone. Pradedovi spomini. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 269-287, ilustr.
150. KOS, Janez. Tomaž Sternen iz Verda. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 192-203, ilustr.
151. OBLAK-Čarni, Marija. "Lubi Slovenci" : ob pettosti obletnici rojstva Primoža Trubarja. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 140-151, ilustr.
152. OBLAK-Čarni, Marija. Ob 9. številki Vrhnikiških razgledov. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 6-7.
153. OBLAK-Čarni, Marija. 15 dekagramov sladkorja na odrezek 410 : delitev raciniranih živil v trgovini Jerneja Kranjca na Vrhniki, januarja 1948. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 258-268, ilustr.
154. OBLAK-Čarni, Marija. Poročilo o delu Muzejskega društva Vrhnika v letu 2007 : poročilo predsednice na občnem zboru društva, 23. januarja 2008. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 306-311.
155. OBLAK Milčinski, Tatjana. Kulturno življenje Verda in Verjanov v 20. stoletju. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 204-233, ilustr.
156. PIVK, Olga, ŽITKO, Janez. Električna Notranjskem : prispevek k zgodovini elektrifikacije. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 241-257, ilustr.

VRHNIŠKI RAZGLEDI, 2008, leto 9

143. BERGINC, Igor. Ivan Cankar in njegovo delo pred in v 1. svetovni vojni. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 35-42, ilustr.
144. BERGINC, Igor. 120 let delovanja Olepševalnega društva Vrhnika - sedanjega Turističnega društva Blagajana. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 152-175, ilustr.
145. GOLEC, Boris. "Enajsta šola, Bog s teboj!" : od stare kranjske zbadljivke do sinonima za šolo življenja. Vrhniki razgledi, 2008, leto 9, str. 43-63, ilustr.

157. PIVK, Olga. Konec 1. svetovne vojne in kako so Italijani zasedli Vrhniko. Vrhniški razgledi, 2008, leto 9, str. 28–34, ilustr.
158. PUST, Roman. Kronika Prostovoljnega gasilskega društva Stara Vrhnika. Vrhniški razgledi, 2008, leto 9, str. 234–240, ilustr.
159. ROBLEK, Polona. Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo : sprehod po vrhniški Stari cesti. Vrhniški razgledi, 2008, leto 9, str. 64–139, ilustr.
160. TOMINC, Gašper. Vrhniška kronika : december 2007– november 2008. Vrhniški razgledi, 2008, leto 9, str. 288–305, ilustr.
161. ŽITKO, Janez. Padli v prvi svetovni vojni 1914–1918. Vrhniški razgledi, 2008, leto 9, str. 9–27, ilustr.

GOSAR, Lojze 34
 GLUMAC, Cvetka 5, 6
 GUTTENBRUNNER, Michael 107, 108
 HABIČ, Peter 7, 8, 9, 10, 11, 35
 HABIČ, Špela 36, 90
 HOJAN, Tatjana 76, 109, 129, 130, 146, 147, 148
 HOJAN, Tone 149
 HORVAT, Jana 1, 12
 HREN Vencelj, Helena 37
 ISKRENOVIČ, Marija 110,
 JAKIN, Stojan 77
 JENKO, Jože 13
 JEREB, Matjaž 38, 39
 JERNEJEC Babič, Petra 58
 KERNČ, Tine 134
 KODERMAN Patačko, Darinka 59
 KOMELJ, Milček 111
 KOPAČ, Janez 131
 KORES, Teresa 112
 KORON, Darinka 40
 KOS, Janez 60, 78, 132, 150
 KÖSTLER, Erwin 113, 114
 KRANJC, Andrej 41, 133
 KUKEC, Bojan 61
 KURINČIČ, Ivanka 79, 91
 KUSETIČ, Jure 134
 MALAVAŠIČ, Ivan 27
 MALAVAŠIČ, Nevenka 39
 MAROLT, Marijan 62
 MLINARIČ, Jože 14,
 MOHORIČ, Ljubo 42
 MRAK, Pavel 63, 135
 NOČ Kržič, Angela 80
 OBLAK, Katarina 92
 OBLAK, Katja 110
 OBLAK, Nataša 64
 OBLAK-Čarni, Marija 65, 66, 67, 81, 82, 83, 93, 94, 95, 115, 116, 117, 136, 137, 151, 152, 153, 154

AVTORSKO KAZALO

ADAMIČ, Marjeta 55
 AHČAN, Marjan 29
 ANŽIČ, Sonja 73, 88, 99, 125
 ARH Kos, Mojca 56
 AUERSPERGER, Alenka, 100, 126
 BAVEC, Uroš 1
 BERGINČ, Igor 143, 144
 BERNIK, France 2, 101, 102, 103
 BRATOŽ, Igor 127
 CUNDER, Tomaž 30, 75
 ČEPON, Marko 31
 DETELA, Lev 104, 105
 DOVČ, Franci 57, 74, 89
 DRAŠLER, Janez 32, 75
 FORTUNA-Gantar, Julka 3
 FURLAN, Janez 33
 GANTAR, Anton 4
 GABROVŠEK Homšak, Darja 106
 GOLEC, Boris 128, 145

OBLAK Milčinski, Tatjana 96, 155
OKRAJŠEK, Franc 68
OGRIN, Rafael 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22
PEDIČEK Terseglav, Damjana 69
PIVK, Olga 84, 97, 98, 118, 119, 124, 138,
156, 157
POTOČNIK, Suzana 120
PROSEN, Anton 43
PUST, Roman 158
RAMOVŠ, Anton 23
ROBLEK, Polona 159
RUSTJA, Karol 70
SAMOTORČAN, Marta 71
SELIŠKAR, Andrej 44
SERŠE, Aleksandra 72, 85, 86,
SIVEC, Ivan 28
SLAVEC, Tatjana 45
SMREKAR, Andrej 87
SMRKE, Franc 24
SMRKE, Marie Christine 139
SMRTNIK, Janez 39
STANOVNIK, Branko 25, 46
ŠEMRL, Zvone 47
ŠEMROV, Dora 110
ŠUŠTERŠIČ, Niko 121, 140
TOMINC, Gašper 122, 141, 160
TOMŠIČ, Vinko 48
TRONTELJ, Peter 49
VERBIČ, Janez 50
VERBIČ, Janko 51
VERBIČ, Jože 52
VIDMAR, Janko 53
VIDOVIČ-Miklavčič, Anka 142
VIDRIH, Tone 54
WRABER, Tone 26,
ZALAZNIK, Francka 123
ŽITKO, Janez 124, 138, 156, 161
ŽIVEC, Milena 66

VRHNIŠKI RAZGLEDI

Leto 10 (2009)

Izdala in založila Muzejsko društvo Vrhnika
in Zavod Ivana Cankarja za kulturo, šport in turizem, Vrhnika

Uredniški odbor:

Igor Berginc, Franci Dovč,
Pavel Mrak (tehnični urednik),
Marija Oblak Čarni (glavna in odgovorna urednica),
Tatjana Oblak Milčinski, Olga Pivk

Lektoriranje: Mirjam Šemrov

Oblikovanje: Milena Oblak Erznožnik

Tisk: *Starling*, Vrhnika

Naklada: 350 izvodov

Vrhnika, december 2009

ISSN 1408 - 0583 - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

Na naslovnici: plakat za film Na klancu za predstavo v Št. Jakobu v Rožu, 1972
(Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana)

Na zadnji strani knjige: Katarina Bekš z Drenovega Griča s hčerkami Minko,
Ivanko in Angelo ter sinom Francom, 1916

Stržinarjeva (Čempuhova) hiša, ok. 1930

Sokolski zlet na Vrhniki, 1939

Borovniški most, oktobra 1856

Tamburaški orkester na Vrhniki, 1932

